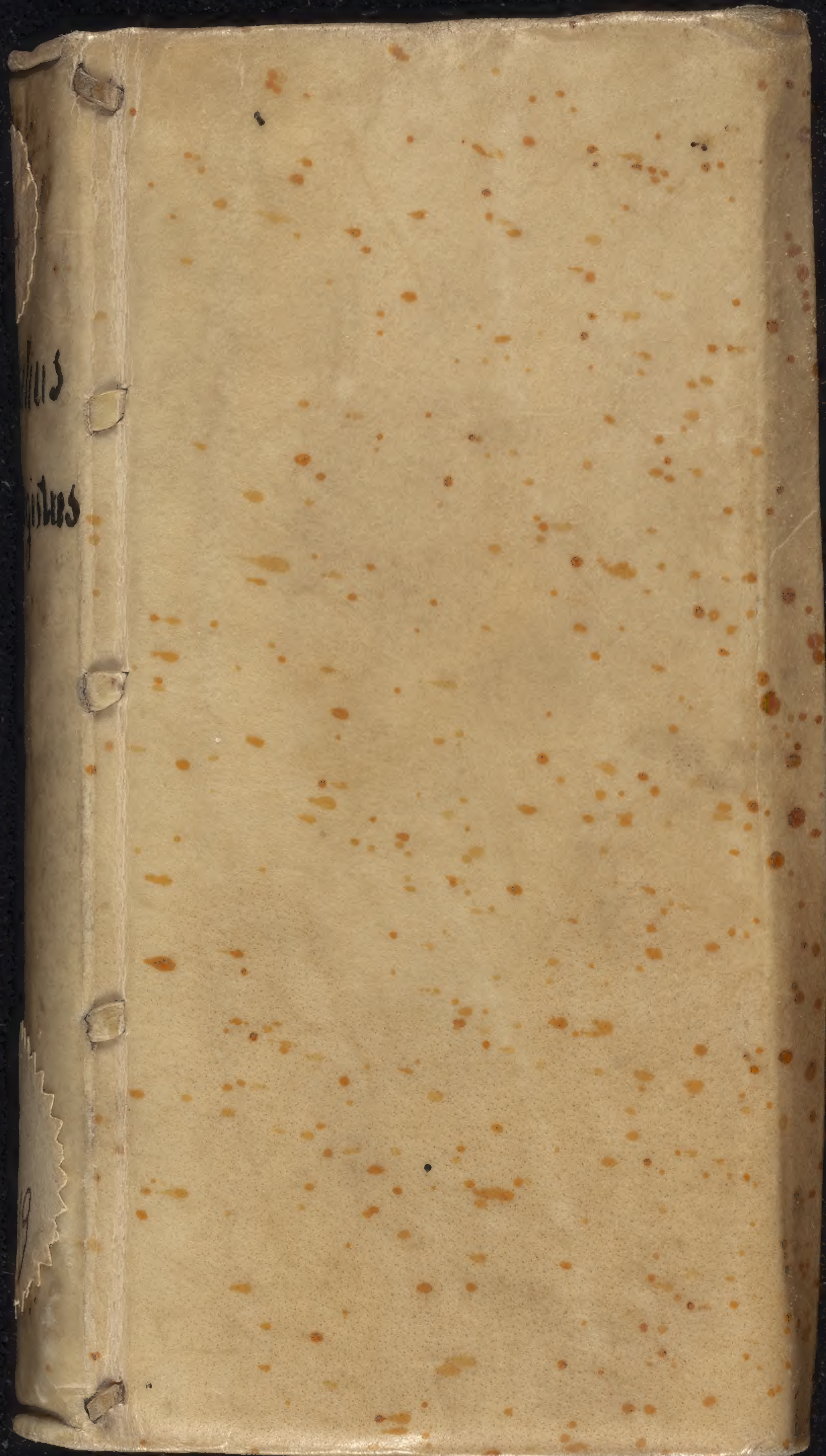
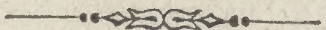

REGI

SACERDOTI

PHILOSOPHO

TRISMEGISTVS CHRISTIANVS

seu

TRIPLEX CVLTVS,

CONSCIENTIÆ

CÆLITVM

CORPORIS

Auctore

Hieremia Drexelio

e Societate IESV.

Colonia Agrippinæ

Apud CORNEL. ab EGMOND.

Anno CIↃ IↃC XXXIV.

B.^{niæ} V.^{is}

MARIÆ

Nobilissimis Sodalibus,

INGOLSTADIANÆ,
MONACENSI,
DILINGANÆ,
AVGVSTANÆ,
RATISBONENSI,
OENIPONTANÆ,
HALENSI,
LVCERNENSI,
FRIBVRGENSI HELV.
BRVNTRVTANÆ,
CONSTANTIENSI,
EYSTADIANÆ,
ENSISHEMIANÆ,
NEOBVRGENSI,
FRIBVRGENSI BRISO.

A

DOMINO, ET MATRE Domini salus æterna.

EX promisso ad vos redeo (Prosapia, Eruditione, Virtute ornatissimi Domini Sodales) unaque adduco *Trismegistum Christianum*, in uno tres viros, aut in tribus unum. Hic, meo jussu, tria vobis defert mu-

nera: *Librum* ut Philoſophus, *Thuribulum* quia Sacerdos, tanquam Rex *Coronam*. Librum Sapientiæ, Thuribulum Pietatis, Coronam Regni ſymbolum eſſe non ignoratis. De triplici hoc ſymbolo, apud vos, bona venia veſtra, Chriſtianus hic *Triſmegiſtus* diſſerere cupit. Opportune, puto, apud eos optimæ vitæ fundamenta jaciuntur, quibus omnis virtus amabilis eſt.

Senec. Epiſt. 90. Veriſſime olim Romanus Sapiens dixit: Non dat Natura virtutem, *Ars* eſt bonum fieri. Hanc artem inter Chriſtianos vix quisquam exacte diſcet, qui Libro illo, qui Thuribulo ac Corona illa uti neſciet. E Libro hoc Conſcientiam tractare, à Thuribuli uſu Cælites venerari, ab uſu Coronæ Corpus regere, ſuavi compendio, quisquis voluit, didicit. Fabius hoc recte: Brevis eſt, inquit, inſtitutio vitæ honeſtæ beatæque, ſi credas. Natura enim nos ad optimam mentem genuit: adeoque

Fab. l. 12. Inſtit. c. ult.

que discere volentibus promptum est, ut vere intuenti illud magis mirum sit, malos esse tam multos. Brevem hanc ad integerrimos mores institutionem vobis exhibet *Trismegistus*, qui ad triplex solum documentum aures & animos petit benevolos.

Primum est : Conscientiam scienter discutere.

Alterum : Cælites religioso cultu prosequi.

Tertium : Corpori nimium cultum detrahere.

Primam *Trismegisti* partem demonstrat Philosophi Liber, scrutandæ Conscientiæ signum: hac enim via ad veram Sapientiam itur. Res sane maximi momenti est, seipsum non assidue fugere, statis horis à seipso inveniri & cum Conscientia sua perite loqui posse. Malorum hoc proprium est, alienam conscientiam declinare, suam non timere. Nam, ut beatus Zeno Veronensis Antistes dixit: Qui suam

Zeno Sermon. de Fide.

Chryſ. hom. 26. in epiſt. ad Rom.

ſuam conſcientiam non timet, is eſt qui Deum non timet. Optime aureus orator Chryſoſtomus: Etſi te, inquit, omnes accuſaverint; tu vero teipſum non condemnaveris, neque ipſa conſcientia reprehenderit, beatus es. itaque ne modicum & exile tibi videatur iſtud propriæ conſcientiæ forum.

Mihi credite, Sodales, nihil tam neceſſarium, neque magis cum cura dicendum eſt, quam qua ratione Conſcientiam ad examen quotidie vocemus. Ad omnia vitia perſananda, tam certum ac potens pharmacum vix eſt, quam frequens diligensque ſui diſquiſitio. Hanc quiſquis temere negligit, vitiorum dulcedini non invitus ſuccumbit. Nec enim prava emendat, nec noxia proſpicit, nec pœnitenda præcavet, ſed cœco quodam impetu in illa proruit, & ignorantia ſui, velut atra nube involutus in præcipitium non unum devolvitur. Certe à quotidiani

tidiani hujus examinis neglectu certissima sequitur *Ignoratio sui*, quæ misero homini eas tenebras offundit, ut aciem in cælestia intendere vix valeat, sed perpetuis erroribus ac labyrinthis inerret, è quibus se vix unquã explicabit, cælesti sole subtracto. Facili negotio malus est, qui non quotidie serio vult esse bonus. nisi enim mens nostra hoc quasi continuo freno contineatur, identidem ad assueta & erubescenda dilabitur. Succumbunt vitiis virtutes si illa non cito odisse properaveris. Nunquã ex integro sanus erit, qui morbos à superficie tantum curarit, nec ad mali fontes descenderit: ita nec unquam ex solido probus erit, qui non sæpius in seipsum redierit, atque à se dicta factaque, sed & cogitata ad unguem explorarit. Ex habitu peccare facillime discit, quicunq; se perraro ac negligenter discutit. hinc enim necesse est vitia habitusque pravi in dies augmen-

rum ſumant, & fœdorum motuum ac turbarum cauſſæ creſcant, unde proxima ruina eſt in varias vitæ labes.

At vero ſeria & non perfunctoria conſcientiæ diſcuſſio, & mala retegit, & malorum cauſſas. hinc cuivis perfacile ad eorum remedia devenire. Hinc etiam ſanctioris vitæ primarium ſubſidium eſt *Notitia ſui*. nemo autem fortuito ſe ſuaque cognoſcet. Magnum hîc ſtudium aſſiduaque diligentia neceſſaria eſt, quam ii adhibent qui ſua omnia ad quotidianam incudem revocant. Perſuadet deinde hæc conſcientiæ diſcuſſio rem omnium difficillimam, *Contemptum ſui*, magnamque animi ſubmiſſionem, cum in miſeriarum noſtrarum cognitionem nos deducat, milleque ſubmiſſiſſimæ mentis cauſſas præbeat, ac quadam verecundia totum hominem perfundat.

Et hinc altera pars *Triſmegiſti* exſurgit, *Pia cælitum veneratio*,

Sacer-

Sacerdotis Thuribulo designata. Quo quis enim egentiorem se agnoscit, eo studiosius ditioribus amicis se commendat, & quo plus suæ caussæ diffidit, hoc potentiores invocat patronos. Ita qui conscientiam suam lustrans, à virtutibus inopem se deprehendit, ad illos cæli thesauros, ad beatos cælites confugit, suæ inopiæ consulturus. Qua in re divinis honoribus nihil subtrahitur. Alexander Macedo nil gloriæ suæ derogatum censebat, cum Sisygambis Darii mater, Hephestionem corpore cultuque præstantem pro Alexandro ipso nunquã viso salutasset. cumque illa tandem ad Alexandri pedes provoluta, ignorationem nunquam antea visi Regis excusaret, Alexander manu eam allevans: Non errasti mater, inquit, nam & hic Alexander est. Nec Deo displicet, per amicos adiri & rogari, de quibus ipsemet: Ego dixi, Dii estis. Sane sancti Angeli, ceteriq;

Curtius l. 3. c. 12

Psl. 81. v. 6.

Cælites libellorum ſupplicum velut magiſtri, Deo preces noſtras offerunt, ſuasque addunt. Cuicunque igitur ſua Conſcientia quotidianos errores & lapſus exprobrat, is merito in eam rem unice ſolicitus eſt, ut cauſſæ ſuæ patronos apud Deum quã plurimos inveniat, quo divinam largitatem *multiplicatis interceſſoribus* (prout Eccleſia precatur) facilius in ſe derivet. Ita *Notitia ſui* provocat *venerationem Cælitum*. At ſeria, & quæ imitatione potiſſimum conſtat, Cælitum veneratio, illud cumprimis exigit, ut, qui cæleſtes animos debito cultu velit proſequi, corpus ſuum non nimium colat, & herile imperium ſervo nequaquam committat.

Atque hinc Tertia *Triſmegiſti* pars emergit, quam Regis Corona ſignificat. Vere Rex eſt, qui novit regere ſeipſum, nec ſe ancillæ arbitrio permittit. Ancilla eſt, *Caro*, ſed malæ fidei, & in exitium ſui domini

mini nunquam non ingeniosa. Hîc opus imperio severiore: indulgere velle & parcere, sæva bonitas, blandum & affabile odium est, neque hîc aliud quis agit, quam ut pessime clemens sceptrum amittat, & carnem amando animum occîdat. An illum dicamus Regem, cui muliercula imperat, cui pecuniola, cui gloria, & alii animorum tyranni? ille vere Rex est, & sui potens dominus, qui imperat sibi & suæ Carnis malignis cupiditatibus. En tibi Regem: non vitiis, non affectibus, non propriis blanditiis subjectum, & qui omnium minime serviat corpori. Magnæ libertatis est, & vere Christianæ, audere corpori negare quæ iniquè petit. Corpus natura querulæ impudentiæ est, & hos modo cibos, has modo vestes sibi postulat. Si alterutrum duntaxat adipisci liceat, mavult lautius vestiri quã cœnare. Et hæc ævi nostri labes est, patrimonia vestibus impendere.

dere. Obſecro, Sodales optimi, urbium mores corruptiſſimos conſiderate, & unà mecum libere pronunciabitis, vix quemquam uſpiam reperiri, quem veſtium luxus aut luſus tam varius nunquam deceperit. Sane rariſſimæ jam virtutis eſt, modeſtiæ leges non calcare, & intra fortunam ſuam veſtiri velle. Olim forſan veſtimentorum uſui præſcripſerit Temperantia fines terminoſque; jam nulli ſunt. A numis leges petimus. tam nitidam quiſque nunc veſtem habet, quam opulentam arcam. ſtatus ordiniſve vix ullum à veſte diſcrimen ſibi conſtat. Cui plurimum numorum, ſæpe plurimum & veſtium eſt, etſi nec ſanguine is, nec eruditione inter ceteros emineat. Nec eſt fere ullum genus vitii, in quo tanta varietate, & luſu tam multiplici paſſim exorbitemus. Non enim multitudine tantum veſtium, ſed & pretio ac forma, ſed & novitate ac curioſitate, aliiſque

modis

modis delinquimus. Ita quandoque Cælites nimis quam sobrie & parca manu colimus, in nostri corporis cultum crumenas totas effundimus: tum demum nobis ipsi liberales visi, si in corporis ornamentum exhauserimus marsupium. Nec ullus fere tam stupidus est, cui in stultam hanc solertiam non multum ingenii supersit. Hîc *Trismegistus* coronam suam quatit, monetque Christianos, meminerint in quam spem nati sint, ne, dum corpus tam operose colunt, perdant incultum animum.

Hæc ego ad vos, Nobilissimi domini Sodales, sub Trismegisti nomine scribo, non ut ullius hîc culpæ vos arguam, sed ut illos quos castissimi vestri mores tacite arguunt, unà vobiscum reprehendam publica voce. Hoc certe ago, ut quam plurimos alios ad æmulam vestræ virtutis modestiam provocem, idque diversis monitis. Ideo

liber

liber iſte triplicem præfert faciem, Philoſophi, Sacerdotis, Regis. Philoſophus Conſcientiam examinare; Sacerdos Cælites venerari; Rex Corpori imperare docet. Ad omnigenam virtutem compendio diſcendam, triplex hæc facies mihi viſa eſt ſemper momenti plurimum habere. Et id quoque eſt cauſſæ, cur eam vobis potiſſimum proponere in animum induxerim: effigiem veſtram ad virtutis leges compoſitam non inviti agnoſcetis. Atque, ô utinam meum omnem in vos affectum vobis quam pleniſſime poſſim impendere. nimis mihi exiguum eſt, quicquid veſtro aut honori aut utilitati laboro. Imo dum vetus apud vos nomen conor expungere, novum facio. *Horologium Tutelaris Angeli* veſtro nomini conſecravi: plus reddidiſtis, quam acceperitis. Sacræ liberalitati veſtræ ut gratias agerem, *Nicetam* ſubmiſi. hîc iterum plurima precum ve-

ſtrarum remuneratio ſecuta. Sic jam minus quàm ante ſolvendo ſum. nam & illud inter veſtra in me beneficia numero, meas ſcriptiunculas tam benevole à vobis accipi. Neque mihi jam aliud ſupereſt, quam ingenue fateri, vos veris beneficiis, me pæne ſolo affectu certare, atque adeo à vobis longe ſuperari. Cedo facilis. ſuave mihi eſt ſic vinci, ſed ne ingratus moriar, *Triſmegiſtum Chriſtianum*, quem ſcripſi, libens meritiſſimo jam vobis offero conſecroque. Sit illi, oro, locus inter vos, qui prioribus meis libellis fuit. Scriptio non tantæ molis, nec ampla eſt. At hoc me ſolatur: Semen quamvis ſit exiguum, cum occupavit idoneum locum, vires ſuas explicat, & ex minimo in maximos auctus diffunditur. Idem, ſpero, facient hæc *Triſmegiſti* monita. eadem enim eſt horum quæ ſeminum conditio. non late patent, ſed

in

in opere creſcent; non multa ſunt quæ traduntur, ſed ſi illa animus veſter plane idoneus exceperit, & in ſe traxerit, convaleſcent & exurgent.

Itaque, Sodales optimi, ſcriptionem hanc obſecro, non ab eruditionis cenſu, ſed ab affectu meo æſtimate. Omnium veſtrûm caſtiſſimis precibus ſubmiſſiſſime me commendo. Monachii, die S. Michaelis Archangeli. Anno Chriſtiano M. DC. XXIV.

Veſtrûm omnium

ſervus in Chriſto

Hieremias Drexelius,

è Societate IESV.

BENEVOLO
LECTORI.

VIdisti, Lector, in libri fronte Trismegisti nomen. Veniam dabis tam grandi titulo, si caussam audieris. Nosti, Trismegistum prisco ævo celeberrimum & Philosophum, & Sacerdotem, & Regem fuisse. Nam apud Ægyptios, sicut mos majorum ferebat, ex omni numero Philosophorum Sacerdotes, è Sacerdotibus Reges legebantur. Trismegistus, uti Philosophos sapientia, ita religione Sacerdotes, ita & Reges superiores omnes justitia superavit, doctus philosophus, religiosus Sacerdos, æquus Rex. Triplicem hanc personam ex decoro agere, primæ laudis est, in hoc Orbis theatro. Ideo præcepta quæ huic instituto favent, minime spernenda.

Et hoc, mi Lector, hi tres libri agunt, ut te faciant & Philosophum, & Sacerdotem, & Regem: Philosophum, arcana rimando; Sacerdotem, Cælites venerando; Regem, corpus gubernando. Arcana philophia est, conscientiæ recessus penetrare, & discere seipsum nosse. Arcanorum arcanissima arcana hic latent, nec unquam deest quod scruteris. Pravum est cor hominis & inscrutabile: quis cognoscet illud? Hier. c. 17. v. 9.
Sacerdotium est nemini non competens, supremum cæli Dominum, beatosque Cælites religioso cultu prosequi. Ea ratione divinus Petrus, omnes Christianæ professionis, genus electum, regale sacerdotium, gentem sanctam, populum acquisitionis 1 Petr. 2. v. 9.

 appellat.

appellat. Regnum est omnibus regnis majus, in seipsum habere maximam potestatem, & corpori non servire. An non regem censes qui liberrima voce proclamat: Castigo corpus meum & in servitutem redigo? Non tibi rex videtur, qui generoso spiritu: Major sum, inquit, & ad majora genitus, quam ut mancipium sim mei corporis. Nunquam me caro ista compellet ad metum, nunquam ad indignam bono simulationem, nunquam in honorem hujus corpusculi mentiar. Cum visum fuerit distraham cum illo societatem, & nunc tamen dum hæremus, non erimus æquis partibus socii: animus ad se omne jus ducet. Contemptus corporis sui, certa libertas est. An non hæ voces sunt regiæ? Talem te regem, mi Lector, talem te sacerdotem, talem & philosophum te formare mens est. Ita tripartita hæc dissertatio mihi prorsus videbatur disjungenda, & in uno hominis capite vultus triplex ostendendus. Cælites perfunctorie colet, qui sui negligens, aut nullum animo cultum, aut, quod tantumdem est, omnem impendit corpori. hæc omnino inter se nexa sunt.

1 Cor. 9. v. 27

Senec. epist. 65. proxime finem.

Hoc igitur est erudite philosophari, Conscientiæ latebras explorare, & in dies proficere notitia sui: hoc pie sacrificare est Deum atque Cælites, rite venerari: hoc regie imperare est, corporis servitutem detrectare. Hunc talem Trismegistum sibi formandum sumpsit hæc scriptio. Summa illius & ordo hic est:

Primi Libri, Novem capita, de cultu Animi,

Animi, & examine Conſcientiæ agunt.

Secundi Decem capita cultum Cælitum exponunt.

Tertii Vndecim capita cultum Corporis nimium perſequuntur.

En tibi triginta univerſe capita, cultum Corporis, Animi, Cælitum complectuntur, & quaſi per tres gradus neceſſario ſibi cohærentes eunt. Cælitibus locum medium ut honoratiorem jure aßignavimus; Vltimum corpori, ut ſervo & mancipio; Primum Animo, ut hero & domino. Hoc te ſcire, Lector, ſed & illud rogare volui; ut ſi tibi quandoque faſtidire libuerit aut nauſeare, non liberet hæc legere. In lectione ſacra ſerium & attentum lectorem multa effugient, nedum oſcitantem & faſtidioſum. Sacra & ea quæ ad Animum ſunt, non tantum legi, ſed & capi ac intelligi, ſed & cogitari ac expendi volunt. Ita fac, mi Lector, & bene vale.

IHS

Argumentum

TRISMEGISTI CHRISTIANI.

LIBER I.

Animi cultum, & rationem docet erudiendæ conſcientiæ, per quotidianum illius examen.

LIBER II.

Modum tradit colendorum Cælitum, cum per menſtruam illorum ſortitionem, tum per alia pietatis exercitia.

LIBER III.

Corporis cultum ſupervacuum, & veſtitus inſolentiam caſtigat.

Imaginis ſequentis brevis explicatio.

NOx hominem monet, ut nugas & crepundia ſed & negotia tantiſper ſeponat; ſcribentem Conſcientiam attendat, atque ab illa præteritæ diei actiones exigat. Et quia plerumque oculi animuſque hominis ad ludicra potius quam ad ſeria & ſalubria eunt, ideo vellicat Nox, & Conſcientiam audiendam monſtrans, Huc, *ait,* Reſpice: *dimitte vana & negotium ſalutis age. At vero Conſcientia menſam accumbens, tam noctu quam interdiu * Antigraphei vices fungitur, omniaque hominis non facta tantum, ſed dicta, & ipſa etiam cogitata ſcriptione ſedula in tabulas refert: ſub ſerum vero veſperem, crucifixi Domini quinque vulnera oſtendit, & operam quintuplicem ſic imperat. 1. Deo pro beneficiis gratias age. 2. A Deo lumen pete. 3. Quid hodie peccaris, inquire. 4. Peccatorum veniam precare. 5. Emendationem ſeriam propone. Atque hoc eſt Conſcientiæ tribunali ſe ſiſtere. Non perit, qui quotidie cum conſcientia ſic rationes ponit.*

* Vertritt einem Gegenſchreiber.

HVC RESPICE

LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

Ingressus ad sermonem DE ANIMI CVLTV, ET EXAMINE CONSCIENTIÆ.

Polychronius & Gerardus colloquuntur.

POLYCHRONIVS.

ANimi cultum is minime negligit, qui Conscientiæ curam religiose gerit: at vere conscientiam is optime curat, qui quotidiano eam examine à vitiis assidue purgat. Porro Examen conscientiæ, uti res est una omnium utilissima, virtuti per compendium assequendæ, sic forsan à paucis bene fit, ab innumeris omnino non fit. Quærere, quid Examen conscientiæ sit, quæstio mihi superflua censetur, optandum, ejus usus tam notus nobis esset, quam est natura vel definitio. quid sit, scimus; quantum prosit, vix scire laboramus. Atque adeo qui conscientiam suam vesperi perfunctorie, & quasi aliud agentes examinent, fortassis multos reperias eos, qui examen hoc utilissimum

mum penitus intermittant: difficile est numerare. Romanus Sapiens queritur olim, & vere sic est: Hoc nos pessimos facit, quod nemo vitam suam respicit. Quid facturi simus, cogitamus; & id raro: quid fecerimus, non cogitamus. atqui consilium futuri ex præterito venit. Atque eo jam incuriæ plerique progredimur, ut examen istud, quod appellamus, *quotidianum*, vocari possit *menstruum*, aut etiam *annuum*, quando aliqui vix singulis mensibus semel, alii vix semel singulis annis id instituunt. *Gerardus*. Ne mireris, Polychroni: seipsum accusare insuave negotium est, & tamen hoc examen aliter non constat. *Pol.* Neglecti hujus examinis plures sunt caussæ, non nego hanc unam earum esse. Omnino, *sui ipsius accusatio*, tam pulchra est quam rara virtus. Hinc sanctus ille senex, Pastor, omnes virtutes ad unius domum commigrasse ajebat, extra quam frustra quis desudet in quærendis virtutibus; rogatus, quænam illa esset virtus? Seipsum, respondit, serio ac jugiter accusare.

Senec. epist. 83. initio.

Et hoc docet Examen conscientiæ, in quo quisque reum se citat ad tribunal suæ mentis, quod ad vitam probam compendiosa via est.

Baſ. ſerm. commonit. ad mon. I. D. Baſilius, poſt documenta pluſrima ſuis tradita, demum ſic concludit: Quæ quotidie feceris opera, veſperi tecum commemora, & cum iis, quæ feciſti pridie, conferto. Ita voluit, ut omnes cum Conſcientia ſua prius loquerentur quam ſomno ſe permitterent. Ratus hoc unum, optimũ fore ſtimulum ad illa omnia, quæ ab ipſo didiciſſent, in opus producendo.

Ber. de int. do. c. 28. & 29. D. Bernardus: Multæ, inquit, ſcientiæ hominum, ſed nulla melior eſt illa qua cognoſcit homo ſeipſum. Beatus homo qui ſe poteſt cognoſcere, probare, & improbare. Nam qui ſibi diſplicet, Deo placet; & qui ſibi vilis eſt, Deo carus eſt. Itaque tibi ipſi carus non ſis, accuſa teipſum. omnem animi morbum hoc emplaſtrum & malagma perſanat. Tardus es ad preces? in precibus vagus & oſcitans? plumbeus ad juſſa? volas ad menſam? effuſus es in riſum & confabulationes, fractus ad laborem, ſtudioſus libertatis, incurius tui officii? ſæpius forſan de die auribus, lingua & oculis peccas? huic malo remedium non eſt opportunius, quam veſperi conſcientiam convenire, diei errores in numerum, aut certe in cumulum redigere, & quid, quave ratione ſequenti luce ſit cavendum, ſtatuere. & niſi hoc modo, quotidie teipſo fias melior,

ſecure

ſecure credas, aut conſcientiam ſæpius non examinatam, aut obiter tantum & perfunctorie. Si ferveat hîc induſtria, non poteſt ei non par fructus reſpondere. Quod ſi levi brachio, anhelus ad lectum & ſemiſopitus, oculis in ſomnum jam turgentibus, ſolum in ceremoniæ morem hoc conſcientiæ judicium inſtituas, non erit hoc verum ſed mentito nomine judicium, aut judicii larva, ſocors & ignava cogitationum diſcurſatio. ex hoc fonte talis emanabit rivus. Eadem poſt menſes & annos in te vivent vitia quę prius: ęque pronus in iram, facilis ad impatientiam, inſtructus ad ſuperbiam, & æque procax in verbis, aſper & mordax in dictis, diſſolutus & levis in moribus; verbo, eris antiquus *Dormitantius*. Et in promptu cauſſa eſt, nunquam domi tuæ es, nunquam te deprehendis, nunquam te obſervas, teipſum nunquam ſerio accuſas: vivis in tranquillo frigore, omnia fluere ſinis, ut fluunt, pacificus homo es, ſed malo tuo. Vitiis tuis quietem non turbas, cum defectibus tuis non litigas, cum concupiſcentiis tuis non pugnas. quid multis? pacificus homo es, in tuam maximam perniciem. alges & torpes; tunc ſolum vivaciſſimus, cum aut comedendum eſt, aut ludendum, aut etiam iraſcendum. hîc in te vivunt

vunt omnia, hîc vir, hîc athleta es, & heros.

II. GER. In me hæc omnia declamas, an in absentem alium? *Pol.* Gerarde, ne metuas, nihil hæc contra te; nisi tu binominis sis, & non tam *Gerardus*, quam *Dormitantius* audias. In *Dormitantium* omnia à me dicta sunt & dicentur; illum, inquam, qui qualis olim fuit, talis est & hodie; qui in placido ignaviæ statu perennat, qui nunquam obedientiorem habet somnum, quam cum ei cum conscientia loquendum, qui in se nunquã aut raro admodum descendit: qui omnia alia scire satagit, præter se, miserabili neglectu animi: verbo, qui dormit, cum vigilandum foret. At hac ratione nemini familiaris fit virtus, non enim natura dat virtutem; multo minus socordia; ars est, bonum fieri. hanc artem dat exacta sui notitia, & quotidiani profectus ingens desiderium. istam autem & istud non docet nisi examen conscientiæ nullo die neglectum. Initium salutis, notitia peccati. qui peccare se nescit, corrigi non vult. Ideo D. Bernardus tam sollicitus in suos paterfamilias: Vnde, inquit, rogo dilectissimi fratres, ut unusquisque vestrûm intret in cubiculum suũ, scopet conscientiam suam, se quærat in angulis cordis, circumeat latebras mentis. Idem inculcans alibi: Redea-

Seneca ep. 28.

Bern. serm. II. in cœna Dom.

Proœm. de int. do.

Redeamus, inquit, ad nos & discutiamus conscientiam nostram. *Ger.* Sed quæ lex, à quo, & quibus lata est conscientiæ diebus singulis examinandæ? *Pol.* Vt video, Gerarde, ex Volonibus non es, si lege vis cogi. Sed veniam da; sensim eò te ducam, ut ad solem cernas, quod etiamnum inter nubila videtur abditum. Primum erit scire, quam hoc prorsus novitium inventum non sit. Certe omni ævo fuerunt, qui sicut ultimã, ita primariam diei actionem esse voluerunt, suam vesperi conscientiam excutere, eoque vel ipsius naturæ lege ac luce præeunte ducebantur. Paucos è priscis nominabo, tuendæ huic veritati.

CAPVT II.

Examen Conscientiæ qui olim, & quomodo fecerint.

RAtio prorsus & Natura huc impellunt. & ausim dicere, hoc naturæ scitum esse: acto die diei acta cum animo suo repetere, simulque dispicere quid in lucem posterã aut omissu sit futurum optimum, aut factu. Indi sapientes, quos Gymnosophistas dicebant, nullum suæ disciplinæ adolescentem ad mensam admittebant, nisi is prius conscientiæ suæ subiisset examen. imo quod pu-

dorem

dorem nobis merito incutiat, mensam iis accumbere non licebat, qui in tertio hujus examinis capite (ad morem nostrum loquor) non pulchre stetissent, impransus, impotus, incœnatus ejiciebatur domo, qui nil præclari à se gestum commeminisset. luculente id testatur ille à Madaura philosophus. verba illius integra tibi admetiar: Igitur, ubi mensa posita, priusquam edulia apponuntur, omnes adolescentes ex diversis locis & officiis ad dapem conveniunt. Magistri perrogant: Quod factum à lucis ortu, ad illud diei, bonum fecerint? hîc, alius se commemorat inter duos arbitrum dilectum, sanata simultate, amicos ex infensis reddidisse: inde alius, sese parentibus quippiam imperantibus obedisse: alius, aliquid meditatione sua reperisse; vel alterius demonstratione didicisse. qui nihil habet afferre cur prandeat, impransus ad opus foras extruditur.

Lib. 1. Floridor.

O pulchrum institutum! & nunquid vel apud Christianos melius possit? O legem saluberrimam! quæ si hodie vigeat, multi dies plurimis jejuni forent ducendi, quod sese his judicibus vel non sisterent, vel pejus starent in judicio. En legem, Gerarde, brevem & strictam: *Aut non prande, aut prius Conscientiæ rationem redde.* Vis esse? ostende prius te laborasse.

borasse. Et cur nos ipsi nobis non dicamu vespere: Vis dormire? ante cogita, quam bene vigilaveris. Festinas ad lectum? prius tecum disquire, qualis in templo, in foro, in domo, qualis in mensa, qualis alibi fueris. Adeone vero à recto sensu degeneramus, ut quod sciverunt feceruntq;idololatræ,id nesciant Christiani,aut(quod pejus est) facere nolint quod faciendum sciant?

I. Phocylides, si Stobæo fides, primus omnium mortales docuit quotidie seipsum ad hoc Conscientiæ tribunal citare. Pythagoras certe nominatus ille è porticu philosophus, tam occupatus non fuit aut somniculosus, quin prius in seipsum descenderet, quam somnum caperet; & quicquid die toto egisset, se judice damnaret vel absolveret. unde apud Pythagoreos pulcherrimum hoc institutum usus quotidiani fuit: *Quid quoque die dixeris, audiveris, egeris, vespere commemorare.* Et hoc est apud Conscientiam suam examen instituere, & seipsum sibi velut censorem aut judicem ferre.

Serm. 6. Laert. Pythag. S. Hieron. l. 3. Apol ad. Ruff. c 10. Auson. Eidyl. 8.

Quid prætergressus? quid gestum in tempore, quid non?

Faciebat hoc idem Conscientiæ examen & P Sextius, eo ipso vir optimus, & adeo sibi nihil indulgebat,

adeo

adeo & somnium vincere, & negotia differre, & cogitationes in potestate habere potuit, ut consummato die, cum se ad nocturnam quietem recepisset (cum Seneca loquor) interrogaret animum suum: Quod hodie malum tuum sanasti? cui vitio obstitisti? qua parte melior es? Pythagora, ô Sexti! quam nos Christiani non paria vobis facimus, in consuetudine tam Christiana! Ah! quam hîc congrue illud Christi vociferarer: Viri Ninivitæ (viri idololatræ) surgent in judicio cum generatione ista, & condemnabunt eam.

Lib.3. de Ira c.36.

Matth. c.2.41. & Luc. c.11,32

Nosti, quid Vir bonus (hic titulus carminis est apud Maronem) de hoc quotidiano examine conscientiæ moneat. Ille igitur Vir bonus

Iudex ipse sui, totum se explorat ad unguem.
Quid proceres, vanique ferat quid opinio vulgi
Securus justo trutinæ se examine pensat,
Ne quid hiet, ne quid protuberet, angulus æquis
Partibus ut coeat, nil ut deliret Amussis.
Sit solidum quodcunq; subest: nec inania subtus
Indicet admotus digitis pellētibus ictus.
Non prius in dulcem declinat lumina somnum
Omnia quam longi reputaverit acta diei.

Quæ

Quæ prætergressus; quid gestum in tempore, quid non;
Cur isti facto decus abfuit, aut ratio illi:
Quid mihi præteritum; cur hæc sententia sedit.
Quam melius mutare fuit. miseratus egentem
Cur aliquem fracta persensi mente dolorem:
Quid volui quod nolle bonum foret: utile honesto
Cur malus ante tuli: num dicto aut denique vultu
Perstrictus quisquam: cur me natura magis quam
Disciplina trahit: sic dicta, & facta per omnia
Ingrediens, ortoque à vespere cuncta revolvens,
Offensus pravis dat palmam, & præmia rectis.

En Virum vere bonum: tales simus. Neque unus tantum alterve (quod quis objiciat) è Romanis Græcisque hoc fecit, & conscientiam vesperi discussit; plures in hac classe numeramus, inter quos & laudatissimus ille L. Annæus Seneca, qui viros religiosos multos, qui Sodales Parthenios plerosque, ausim dicere, aut æquavit in hoc, aut superavit.

II. Erat Seneca potens in aula, Imperatoris doctor & moderator, inter strepitus & discursus aulicos, &

tamen examen hoc Conſcientiæ non omittebat: erat in conjugio cum uxore, & tamen veſperi conſcientiam ſuam ſuper diei actis audiebat: erat in ſtudiis ſemper aut negotiis, neque tamen ſtudia aut negotia potiora habebat, hac utiliſſima in ſeipſum animadverſione: erat inter ampliſſimas opes, atque ſi voluiſſet, inter maximas voluptates & delicias, & tamen ſub noctem, ſepoſitis omnibus, ſolius conſcientiæ negotium tractabat. Ipſum tibi teſtem ſiſto locupletiſſimum. de fide non eſt quod quidquam ambigamus: malim ego Senecæ narranti credere, quam multis aliis jurantibus. Vtor, inquit, hac poteſtate, & quotidie apud me cauſſam dico. cum ſublatum è conſpectu lumen eſt, & conticuit uxor, moris mei jam conſcia, totum diem mecum ſcrutor, facta ac dicta mea remetior. Nihil mihi ipſe abſcondo, nihil tranſeo. quare enim quidquam ex erroribus meis timeam, cum poſſim dicere: Vide ne iſtud amplius facias, nunc tibi ignoſco.

L. 3. de Ira c. 36.

Obſtupeſco, quoties hæc lego, nec ſine admiratione & rubore unquam legi. Homini tot negotiis, tot ſtudiis, nobili etiam uxore diſtracto, hæc tã arcta & quotidiana in ſeipſum inquiſitio fuerit? Et, obſecro te, Gerarde, conſidera mihi, quæ vir iſte incomparabilis, examinis hujus capita ſibi ſtatue-

ſtatuerit, quos in ſeipſo errores notarit, quid in dictis ſuis factiſque culparit, Sic ſeipſum accuſans: 1. In illa, inquit, diſputatione pugnacius locutus es. Audite litigioſi. 2. Illum liberius admonuiſti quam debebas: itaque non emendaſti ſed offendiſti. de cetero vide, non tantum an verum ſit quod dicis, ſed an ille cui dicitur, veri patiens ſit. Audite critici, & omnium cenſores. 3. Minus honorato loco poſitus, iraſci cœpiſti convivatori, vocatori, ipſi, qui tibi præferebatur. Audite ſuperbi & iracundi. 4. Non æquis quendam oculis vidiſti, quia de ingenio tuo male locutus eſt. Audite invidi ac malevoli, & oculos atque dentes continere diſcite. En, quantus vir, quam opulentus, neque tam ad opes ſuas, quam ad ſuam conſcientiam fuit attentus. Poſſedit Seneca (quod ei Suillius opprobrat) ter millies H S. is modus nobis eſſet 750000. hoc eſt, ſeptuagies quinquies centena millia philippicorum: ipſi ſeptem milliones auri cum dimidio. Opes pæne regiæ, fateor. Sed ô virum dignum opum vi majore! qui divitias, & quidem tantas in ſinu poſitas & circumfuſas ſibi, potuit non adorare, potuit ridere, contemnere. ô virum omni laude majorem, qui potuit in divitiis paupertatem non

Loc. jā cit. c. 36.

Idem c. 37.

Apud Tacit. l. 13. Annal.

odisse, semetipso & ex se nascentibus bonis contentus esse. Divitiarum contubernio non corrumpi, sane tam præclarum quam rarum est, quod Annæus hic noster habuit, qui non cum suis numis, sed cum libellis suis, secum ipse assidue locutus est. & quod nos aliis libentissime facimus, hoc ipse sibi fecit, hoc est, de se apud se male existimavit.

Ita, mi Gerarde, Seneca examen conscientiæ, perinde acsi lex cogeret, quotidianum sibi esse voluit; nec sine profectu. Nam ipse de se: Hoc mihi satis est, inquit, quotidie aliquid ex vitiis meis demere, & errores meos objurgare. O virum vel hoc ipso argumento non tantum magnum, sed vere bonum! & qui non scripsit sensitque solum talia, sed fecit. Et homines Christiani, Sodales Parthenii, viri Religiosi, hunc stimulum virtutis rejiciant?

De vit. beat. c. 17.

CAP. III.

Examen Conscientiæ quantæ utilitatis sit, & quam id à Sanctis impense commendatum.

VTilitatem hujus sanctissimæ in seipsum inquisitionis nescire non potest, nisi qui cæli & tartari securus, vivit in diem, & passim corvos sequitur; nec ullum post mortem tribunal

bunal aut judicem pertimeſcit. Viri Prov.
mali, inquit Salomon, non cogitant c.28.
judicium. Talem mihi da, & vide- v.5.
bis quam is vel ab ipſis idololatris longe ſuperetur: da inquam talem, & dices: Hic homo non inſiſtit viam quæ ducat ad cælum: jocando, ridendo, cachinnando totos dies traducit, ſecurus mortis, & poſt illam ſecuturi judicii. tranſacto die cœnat idem hilariter, cœnam confabulatio, confabulationem ſomnus excipit. hunc ille ordinem, hanc diei methodum ſervat.

O curvæ in terris animæ & cæleſtium Perſ.
inanes! ſat. 2.

O mi homo, quid demum habes quod hîc obducas? ſanctiſſimos illos eremi angelos, Antonios, Hilariones, Onuphrios imitari non vis? Senecas ſaltem, & Sextios, & Pythagoras te meliores eſſe non ſinas. Et quæ tuæ occupationes tantæ, ut hoc non poſſis quod potuerunt occupatiſſimi? Priſcis illis perſuaſiſſimũ fuit diem peſſime finiri, niſi ſic finiretur: pæne periiſſe ſibi cenſebant diurnas horas, quæ non haberent hanc diei clauſulam, hoc ſomni proludium. Nimirum hinc maximum ad probos mores emolumentum capiebant, hanc unam ad virtutem viam compendioſiſſimam credebant, in hoc continuæ tranquillitatis portu perſiſtebant. Ecquid enim pulchrius ſi-

Sen. l. 3. de Ira c. 36. mul & utilius hac consuetudine excutiendi totum diem? qualis ille somnus post recognitionem sui sequitur? quam tranquillus, altus, ac liber, cum aut laudatus est animus, aut admonitus,& speculator sui censorque secretus cognoscit de moribus suis? Detumescit sensim superbia; mens avara se latius expandet; libido frænum recipiet; mitescet ira eritque moderatior; omnia vitia minus sibi licere credent, si sciverint sibi quotidie ad judicem esse veniendum. Sed in digitos mitto hujus examinis vespertini commoda.

I. Somnus etsi tranquillus esse possit & placidus, tutus esse non potest, nisi præmittatur ei hoc conscientiæ examen. nam pæne idem est, ignis in sinu, & peccatum in conscientia. Is demum secure dormit, cui dicere licet: Iam rationes posui cum Deo meo; promptus paratus sum ad omnem Dei nutũ. Nec vivere recuso, nec mori pertimesco; bonum *Dominum* habemus. Huic ego me meaque omnia quam integerrime committo. Ades somne, & fac officium; jam tuus sum. Hoc est, mi Gerarde, inter brachia Christi Domini suaviter obdormire.

II. Aurora insequens tanto erit jucundior, quanto fuerit compositior præcedens vespera. Nam posterum mane felicitatis suæ partem trahit

trahit à prætetito veſpere. matutinas cogitationes nec lætas habebit nec ſanctas, qui pridie cum triſtibus aut pravis quietem auſpicatur. Hinc in cœnobiis lex pia & perpetua, Completorio, quod vocant, finito, linguæ ferias indicere, & altum ſilere. quies & taciturnitas tunc omnibus imperatur. vult quis loqui? Deum habet, cum illo ſermones miſceat: vult quis deambulare? in cælo poteſt, ſat amplum deambulationi hoc pratum eſt: cupit quis eſſe cum ſociis? innumeros habet Angelos, illis ſe jungat, ſed ſilendo, precando. ſi ſecus fiat, nec proximæ noctis, nec ſecuturæ diei preces ſuccedent; quicquid enim pridiano veſpere viderit quis, dixerit, egerit, recurret, & omnem orationis & actionis bonæ vim turbabit & elidet. Ergo, ne mane malus ſis, veſperi bonus eſſe incipe.

III. In omne genus vitii nil æque pugnat, quam firmum animi decretum ac propoſitum *Cavendi*, idque crebrius reſtauratum: Atqui animus nitoris ſui amans, non opportunius hoc apud ſe ſtatuet, quam ubi veſperi errores ſuos ipſe recens deprehenderit. Hîc decernat, hîc ſanciat ac proponat quam firmiſſime *Cavere* in poſterum, quæ toties male non caverat.

Ps. 118 v. 100. Iuret, hoc est, firmissime statuat custodire judicia justitiæ Dei: non uno alterove duntaxat die, sed per omnem vitam, æternum. Ad hanc animi destinationem facit, disquirere secum, quo loco, qua societate, quibus occasionibus, ad noxas priores committendas sit inductus, & has constanter evitare, conatu generosissimo insistat. Id si quotidie (inquit Chrysostomus) diligenter facies, terribili futuri judicis tribunali lætus assistes. Hoc modo Paulus seipsum mundavit, ac ideo dicebat: Quod si nosmetipsos dijudicaremus, non utique judicaremur.

In cap. 12. Matth. hom. 43.

1. Cor. 11. v. 31.

IV. Maximi res momenti est, gratum esse Deo, idque si non singulis horis, diebus saltem singulis. momento quovis in nos Deus beneficus est. quid magni reddimus, si nos in ipsum grati simus, quovis die semel sub vesperem? Æstimare beneficiũ, magna hostimenti pars est, & referre cœpit, qui debere se confessus. Liberalissimus Deus est, nec vinci se patitur liberalitate: novis nos beneficiis assidue cumulat, quoties nos ea grate accipimus. Hîc verissime dicitur, *Gratia gratiam parit*; neque nos unquam meritam Deo gratiam referimus, quin novam identidem gratiam obtineamus. Certat nobiscum Deus, sed armis imparibus; ille beneficia conferendo, nos solum

Soph. in Oedip.

gratias

gratias referendo, ſeu agendo; nec iſtæ unquam tot ac tantæ ſunt, quin illa & multo majora ſint & plura. Ita felicitatis noſtræ eſt, hîc ſemper ſuperari. Et quando autem commodius Deo gratos nos præbebimus, quam in veſpertino examine conſcientiæ, cujus primum caput eſt, gratias agere.

V. Quoties diſſenſiones, lites, inimicitiæ plane letales oriuntur interdiu? jurgiorum ſane, & diſcordiarum ubique plurimum eſt, nec ullus finis rixandi, orto igitur incendio tali, & nondum ſopito, cubitum ire & ſomno ſe committere, facinus eſt audaciſſimum, & exitioſa plane temeritas. Si hac nocte ſubito (plurimis contigit) mors te configeret, ah! quo ires miſer? quo migraret animus?

Eſt veneni genus lene, & quod nõ ſtatim ſæviat, ſed eo hauſto ſomnus letalis eſt. Et tu, mi Chriſtiane, venenum hauſiſti, quod tibi Rixa, quod Odium & Diſcordia, quod Libido & Incontinentia propinarunt, & jam dormis? nec prius pharmacum adhibes, nec prius hoc toxico conſcientiam liberas? Num tibi videris in plumis cubare? Mihi crede, ad ipſas inferorum fauces dormis: levi fit impulſu, & in imum præcipitaris. Ergo prius venenum expue, conſcientiam purga; ingemiſce, pete veniam, & ſic demum ſomnum admitte.

VI. Eadem eſt ratio omnium letalium noxarum. Conſcium ſibi eſſe vel unici letalis criminis, nec illud pœnitentia deleſſe, nihilominus ſe ſomno committere, extremæ temeritatis eſt, & periculum proximum morti, idque æternæ. Et quis magis mortuus eo (ut Bernardus loquitur) qui portat ignem in ſinu, peccatum in conſcientia? nec ſentit, nec excutit, nec expaveſcit. Vide, mi homo, ſi tibi Hiſpaniarum regnum, ſi Turcarum imperium, ſi totius Orbis dominium offerretur in præmium, ut vel nocte unica ſomnum caperes, letalis noxæ conſcius, hæc tamen tibi omnia, velut fruſtillum fungi, rejicienda forent, præ illo formidabili periculo quod adires. Et diſcrimen non vides? aliquid quidem lucrari poſſes, ſed infinite plus poſſes perdere. Iam vero nullum tibi præmium ponitur, minæ ingeruntur, ſupplicium proponitur idque æternum: tu tamen ludibundus, hilaris, jocabundus, potulentus in plumas te abjicis, abſque ullo Numinis pavore; nulla conſcientiæ cura, nullo inferorum metu. ô crebram, ſed nimis periculoſam inſaniam! At vero qui læſam Conſcientiam, prout par eſt, veſperi curandam ſumit, & male acta deplorat, etſi forte per diem letali nævo ſe inquinarit, eaque nocte vi ſubita extinguatur, tamen *in refrige-*

rio erit, supplicium saltem æternum evadere censendus est. Et hoc vere est brevi dolore cruciatus æternos redimere. Sap. c. 4. v. 7.

VII. Est ergo hæc conscientiæ exploratio, nostri in virtute profectus incitamentum primarium, & ut tale sanctissimi quique ac doctissimi viri jam olim id nobis commẽdant. Hanc suis legem tulit Basilius, ut quovis vespere, suam quisque conscientiam rimaretur. Idem Antonius, idem Bernardus, Bonaventura, Cassianus, Ignatius auctor Societatis Iesu, aliique suis impense commendarunt. Cassiani verba sunt: *Quamobrem ita nobis adversus hæc arripienda sunt prælia, ut unusquisque vitium quo maxime infestatur, explorans, adversus illud arripiat principale certamen, omnem curam mentis ac sollicitudinem erga illius impugnationem observationemque defigens.* At vero de vitiis explorate judicare, nunquã sciemus, nisi in quotidiano conscientiæ examine naturam eorum nosse didicerimus. Mercator ad incitas redigetur, nisi qua damni, qua lucri calculos creberrime subducat. & hic quidem si industrius sit, tam acceptæ quam expensæ pecuniæ rationes quotidie inspiciet. ita prorsus Ephrem Syrus faciendum suadet iis qui dum vivunt, lucrari cupiunt: Diebus, inquit, singulis vesperi &

Hom. 1. de Instit. mon. De int. dom. c. 65. Collat. 5. c. 14 Tom. 3 ser. ascet.

ri & mane diligenter considera. quo pacto sese habeat negotiatio tua, ac mercimonii ratio, & vespere quidem ingressus cubiculum cordis tui, examina teipsum ac dicito: Putasne hodie Deum in aliquo exacerbavi? num in re aliqua fratrem irritavi? num alicujus famam detractionibus laceravi? &c. deprehensis noxis gemitum, dolorem, & lacrimas jubet superfundi.

De matutino examine: Facto jam diluculo, inquit, rursus eadem tecum meditare & dicito: Quomodo, putas, ista mihi nox præteriit? Lucratus sum in ea mercimonium meum? numquid improbæ ac sordidæ cogitationes invaserunt me, atque illis libenter immoratus sum? Eodem prorsus modo Dorotheus: Quo pa-
Serm. 11. cto, inquit, per singulos dies, nos ipsos purgare & propemodum expiare debeamus exactissime, docuerunt majores & Patres nostri. Nempe ut vesperi sedulo quisque perquirat & investiget, quomodo pertransierit diem illum. Rursus mane examinet, quomodo exegerit noctem illam, & pœnitentiam agat ac resipiscat coram Deo, si quo pacto (ut fieri potest) peccatum aliquod admi-
Tom. 1 in psa. 4. post med. serit. Chrysostomus, de hoc ipso conscientiæ tribunali differens: Hæc, inquit, fiant singulis diebus, nec prius dormieris, ô homo, quam mente

versave-

verſaveris, quæ à te interdiu perperam acta ſunt: & die ſequenti eris omnino tardior ad ea ipſa rurſus aggredienda. Poſt paucula interjecta: Singulis diebus, inquit, veſperi ab anima rationem exige, & cogitationem quæ peccavit, condemna, eam veluti in ligno ſuſpende, & torque, & jube ne amplius ea aggrediatur. Quid clarius? Et an, Gerarde, notaſti illud, *ſingulis diebus*, bis inculcari? Neque etiam neſcis, hæc à Chryſoſtomo non monachis, ſed civibus, ſed Chriſtianis omnibus ſerio dicta.

Ib. tom 1. pag. 619.

IV. Sed num vis, Gerarde, aliorum etiam Patrum teſtimonia recitem? *Ger.* Satis me iſtis lapidaſti Polychroni, & liquere puto, de hujus exercitii utilitate: *In ore duorum vel, trium teſtium ſtet omne verbum.* Fateor rem unam omnium utiliſſimam videri: modo ea etiam aut jucundior nobis videretur aut facilior. Et quis enim eſt qui non in ſe deprehendat & maximam proclivitatem peccandi, & peccatorum facillimam oblivionem? utrique malo, non dubitem, inſigniter medetur quotidiana hæc conſcientiæ perſcrutatio. *Pol.* Rem dicis, Gerarde: hinc & hinc miſeri ſumus, hinc nimis temere delinquendo, illinc propere nimis obliviſcendo delicta. Opus foret propemodum facere quod illi apud Climacum, qui pendentem à cingulo libellum

Matth. c. 18. v. 16.

Gr. 4.

libellum chartaceum ferebant, in quem ſuas etiam cogitationes quotidie referebant. Et hæc viris ſanctiſſimis cauſſa fuit, non ſemel tantum de die in ſeipſum inquirere, & in iſtud conſcientiæ jus ambulare: una die ſæpius id factitarunt. Societatis Ieſu patriarcha ſanctus Ignatius, horis interdiu ſingulis animum conſuerat colligere, ac ſepoſitis curis examine conſcientiam urgere. Tum, ſi vis afferretur, quæ horam ei conſuetudini negaſſet; proxima confeſtim reſarçire. Ignatii ſodalis, magiſtri ſui feliciſſimus imitator, ſanctus Franciſcus Xaverius, eodem prorſus ſtudio fervens, de die ſæpius accurata perſcrutatione intimos animi receſſus inſpiciebat, & ceteros ad idem faciendum magnopere hortabatur, ratus in eo perfectæ vitæ cardinem verti. Rari exempli ſidus Franciſcus Borgia, eodem magiſterio eruditus, non ſatis habuit bis quotidie conſcientiam pertentare, ſingulis horis diurnis ſeipſe ad unguem excutiens exploranſque, memoria repetebat dicta, facta ac prætermiſſa; inquirens in ſe graviter. Ab his exemplis, in legem res tranſiit, ut omnes in Societatem Ieſu adſcripti, quotidie bis examinandæ conſcientiæ accuratam navent operam. Sunt & alii hodieque religioſi homines, qui hanc legem tam exacte obſer-

Ribad. l. 5. vitæ S. Ign. c. 1. & Maff. l. 3. c. 1 Turſ. l. 6 vitæ Xaverii c. 6.

Schot. l. 4. vitæ Borg. c. 4.

observant, ut non tantum bis quotidie conscientiam examinent, sed huic soli examini horam integram diebus singulis impendant.

IX. Re vera, nisi quotidie animi nostri hortulum ingressi, subnascentes in eo steriles herbas quam primum extirpemus, brevi silvam, non hortum habebimus. Quisque sibi dictum putet divinum illud: Constitui te hodie, ut evellas & destruas, & disperdas, & dissipes, & ædifices & plantes. Et nisi hoc semel minimum de die fiat, infelix lolium & steriles avenæ dominabuntur, surget gramen inexpugnabile. Nonne pigri & male feriati hominis domum stillicidia tandem demoliuntur? Nonne cum dormiret Isboseth, à latronibus jugulatus est? Nonne hoc pacto zizania dormiente patrefamilias excreverunt? *Transivi*, inquit Hebræus Sapiens, *per agrum hominis pigri, & per vineam stulti, & ecce totum repleverant urticæ, & operuerant superficiem ejus spinæ, & maceries lapidum destructa erat*. Talis est animus hominis; silvescit & fit desertum vepribus fertilissimum, nisi conscientia identidem & quotidiana industria repurgetur.

Hier. c. 1. v. 10

Eccli. c. 10. v. 18.

2 Reg. 4 v. 5.

Matth. c. 13. v. 28.

Prov. c. 24. 30

Neglectis urenda filix innascetur hortis.

Horat. serm. l. 1. sat. 3.

Hic

Hic ligo nunquam manu mittendus, aut mox ſpinæ ſe prodent. Ligo iſte aut ſarculum, eſt examen conſcientiæ, ad omne vitium, antequam ætatem & vires acquirat, ex animo evellendum. Bernardus: Quamobrem, inquit, noveris te, ut inter anguſtias, quæ non deſunt, fruaris conſcientiæ bono, magis autem ut ſcias quid deſit tibi. nam cui non deſit? omnia illi deſunt qui nihil ſibi deeſſe putat. Neque ſatis, ut menſtruum ſit hoc examen, aut ut quot hebdomadibus, ſed ut quot diebus fiat, quod Clarevallenſis ille Antiſtes graviſſime urgens: Diſce, inquit, in eo ſecundum communis inſtituti leges tu tibi præeſſe, & vitam ordinare, & mores componere, & temetipſum judicare: teipſum apud teipſum accuſare, ſæpe etiam condemnare, nec impunitum dimittere. Sed eat judicans juſtitia, ſtet rea & ſeipſam accuſans conſcientia. Nemo te plus diligit, nemo te fidelius judicabit. Mane præteritæ noctis fac à temetipſo exactionem, & venturæ diei tu tibi indicito cautionem. Veſpere diei præteritæ rationem exige, & ſuperveni-entis noctis fac indictionem. Legem hanc quam aliis tulit Bernardus, eandem & ipſe ſervans: Propterea, inquit, ſtatuam me ante me, & judicabo meipſum, ut illius extremæ & tremēdę diei judiciū evadere poſſim.

Lib. 2. de conſid.

De int. do. c 31

Et

Et hæc examinis iſtius ingens eſt utilitas, in ſupremo judicio beata ſecuritas. Si nos ipſos judicaremus, non judicaremur à Domino, quem, uti D. Gregorius loquitur, tanto quis ſecurius expectat, quanto quotidie vitam ſuſpectius examinat. L. 25. mar. c. 5.

CAPVT IV.

Examen Conſcientiæ, quanta ſit neceſsitatis, & quod diſpendium, illud negligere.

DIxi jam de utilitate; attexam paucula de neceſſitate, quæ hic tanta eſt, ut affirmare auſim, in pleriſque omnibus fruſtra nos agere, niſi & hoc agamus. Poteſt concionator clamare & clamando rauceſcere; frangentur pulpita, rumpentur columnæ, trement ſedilia. omnia fruſtra, nec in te quidquam fere proficiet, niſi tu ipſe tibi veſperi concioneris, tuam ipſius & reprehenſionem & adhortationem audias. Fruſtra monetur, qui ſe vult negligere; fruſtra cuſtoditur, qui ſe vult perdere. Sic & Confeſſarius docebit te, ſed fruſtra; monebit & incitabit, fruſtra & hoc; inſtabit & præſcribet pœnam, fruſtra omnia. ſæpius tibi dicet: Hoc vitium nominatim fuge; hos ſodales, has ædes ſingulariter cave; hac via, ut ſcias, ad cæ-

lum non itur. hîc teipſum vince, hîc abſtine, hîc tuos impetus coërce; hîc autem generoſe ſuſtine, hîc dura, hîc te virum gere, hîc te Chriſtianum oſtende, &c. omnia hæc futura ſunt fruſtra, niſi tu ipſe tui curam geras, niſi hoc ipſum velis aut nolis, quod velle aut nolle juberis, niſi noctu quotidie tuam ipſius confeſſionem audias, & à te confeſſario vel abſolvaris vel damneris. Sic & magiſter in ſchola commendabit quidem diligentiam in ſtudiis, parſimoniam temporis laudabit, probitatem in moribus majorem deſiderabit; pietatem in omnibus conſtantiorem à diſcipulo poſtulabit, ſed quo effectu aut fructu? niſi tu tuus ipſe ſis præceptor veſperi temet inſtruendo, examinando, puniendo, non hilum proficies; perdidiſti minerval.

Sic & prætor, aut judex, ſeu alius quis magiſtratus, vinculis te addicet aut eximet; non tamen ideo vere liber eris aut nexus, niſi tu ipſe tibi laxes carcerem, aut obſeres; niſi cauſſa cadas vel vincas teipſo judice. Atque ita conciones, correctiones, admonitiones, caſtigationes pleræque fruſtra ſunt, niſi tuus ipſe ſis & concionator, & confeſſarius, & præceptor, & judex, quod eſſe potes, & debes in quotidiano examine conſcientiæ. Optima illa diſciplina eſt, quam quiſque ſibi

ipſe

ipſe neceſſario adhibet, ſaluberrima mulcta, quam quis ipſe ſibi imponit. Multam, inquit Siracides, inveni in meipſo ſapientiam, & multum profeci in ea. Ah, quid tandem ſapientiæ invenit in ſeipſo vel ſapientiſſimus, niſi ſeipſum noſſe, & ad æquam judicii trutinam appendere? quod tum fit, cum quis ſuam conſcientiam ad uſque fundum penetrat, & boni malique congeriem ſecernit diſtricto examine. Hæc illa *multa ſapientia* eſt, quam cuivis in ſeipſo licet invenire, in eaque quotidianis incrementis proficere. Vanum eſt in omnibus aliis altum ſapere, abſque hac ſapientia.

Eccl. c. 51. v. 22.

I. Refert è Græco Pelagius interpres, aſcetam ſenem apud religioſum juvenem de domo conſcientiæ ſemper purganda ſic diſſeruiſſe: Diabolus eſt inimicus, & tua conſcientia domus. Igitur ingenium inimici tui noris: nunquam non ſordes tractat, gaudetque unice, ſi illas, quas odit, domos ſordibus oppleverit. hoc ergo agit, ut, quicquid poteſt immunditiarum, in te effundat. Tuarum vero partium eſt, immiſſas ſpurcitias continuo regerere, & conſcientiæ domum ſolertia quotidiana conſervare mundam. Si neglexeris, tua tibi domus illuvie tanta implebitur, ut ad eam vix ipſe reperias adi-

Libel. 11, num. 48.

tum. Igitur principiis obsta, & sicut inimicus tuus quotidie aliquid sordium in te conjicit, ita tu quotidie, quicquid inquinamenti per diem resederit, hac velut spongia deterge, suum illi cœnum nullo non die remitte. sic nitidam servabis domum: cesset hæc cura, mox hara fiet conscientia, & immundum cubile vitiorum. In navigii sentina quid fiat, nosti: uti ea semper aliquid aquarum recipit, ita est qui semper exhauriat, quod perstillantium undarum receptum fuit, aut navis paullatim illabentibus & crescentibus aquis suaviter submergitur. Eodem prorsus modo cum quotidie aliquid pravi operis, aut incauti sermonis, aut immundæ cogitationis, nobis etiam vigilantibus subrepat, necessarium omnino est, ut id quotidie hoc velut haustro, in dies singulos egurgitemus, aut sane in dulcem succumbemus interitum. Ergo tuam vespere, mi homo, sentinam exhauri; tempus est, exhauri sentinam. I modo, & vide, reperies semper aliquid illabentium aquarum. Bernardus, de hac ipsa mentis sentina disserens: In illud siquidem repositorium, inquit, velut in sentinam aliquam tota decurrit abominatio, & immunditia tota defluit. Tu itaque exhauri, ne per noctem proximam, in navim excurrat sentina & mergaris. Ergo exhau-

Ad mil. de persec. sust.

exhauri, veſper eſt, exhauri. Non facile peribit, qui quovis die ſerio cavet, ne pereat.

II. Si ligno aut ſaxo ſimiles eſſemus, hoc luſtrandæ toties conſcientiæ labore facile ſuperſedere poſſemus. Aſſer dolabra ſemel dedolatus, lapis ſcalpro ſemel lævigatus permanent, quales eos vel a ſcia vel cavatorium ferramentum fabri formavit. At nos, hoc ipſo miſeri ſumus, quia tam mutabiles ſumus & varii. Vno anno, una ſæpe hebdomade, quandoque etiam die uno, & virtuti & vitio ſacrificamus; eadem frequenter hora & in ridiculum furorem excandeſcimus, & manſuetudinem non duraturam deſcendimus. Stomachum ſubinde nobis movet luxuria; cito tamen cum illa redimus in gratiam. Sic arbori creſcenti, aut luxurianti palmiti ſimiles ſumus: hæc duo ſæpius putanda & circumcidenda ſunt, ne nimium luxurient, ac in vitioſam ſeſe amplitudinem diffundant, aut inutili fronde, aut pampino ſuperfluo. Seipſam vermibus pro domo locat arbor, quæ nulla unquam brachia olitoris cultro præbet præſecanda, in ſilvam degenerat vitis, quæ lacrimare non vult, quæ ſecari non ſuſtinet. Legibus ſuis pareat hortulanus neceſſe eſt, & nec viti parcat nec arbori: ſecet, ſtringat, vulneret, incîdat, amputet,

putet, quidquid vitiosi germinis subnascitur, nulli stirpium libertas sit à purgante ferro, si quidem non flores tantum desiderat olitor, sed & fructus. Sic & homo (nisi sui nimium sit amans) in seipso nunquam non reperit, quod purget, quod inserat, quod resecet, quod excutiat. Et sicut humanis membris, inquit Theologus ille, ab evaporatione fuliginosi & mali humoris per poros, semper aliquid sordium accrescit, ita si caput non pectas, laborabis porrigine; si oculos non colluas, lemis; si dentes non defrices, scabritie; si faciem non laves, illuvie; si ungues non reseces, in imo fient rediviosi, à summo nigrescent & excrescent aquilarum more: si pedum curam negligas, pedore obsolescent. Sic animus & conscientia, ob concupiscentiæ fomitem perenni scaturigine inhærentem, paullatim contaminabitur, & facies illius in carbonem mutabit. ita imago illa & similitudo Dei nobilissima, Christi sanguine lota & restaurata, sensim fœdabitur, & prototypo suo fiet dissimillima. Tam necessaria est hujus examinis cura: contra nihil perniciosius est ejus negligentia & omissione, quæ revera tabes quædam est animum exedens; est quædam scabies, seu potius clancularia lepra, quę minuta sed crebra lethalium pustula-

Delrius sacra lect 12. de sui not

ſtularum congerie animum male infectum conficit.

Facilis pereundi modus eſt, minuta non cavere, & paullatim prolabi ad grandiora: Nec ille unquam nævis carebit, qui ſeipſum raro aut nunquam reprehenderit.

III. Rex Hebræus: Lavabo, inquit, per ſingulas noctes lectum meum. Lectus hic quotidie lavandus, conſcientia eſt. nam uti lectulus fatigatis & ſanis quies eſt & dulce fomentum, ſic ægris ingens tormentum; hos urit, hos affligit & cruciat, illos recreat & ſuaviter ſopitos, molli gratoque calore circumtegit. Ita prorſus conſcientia, ægro à vitiis animo urens lectus, aut cataſta & equuleus eſt; animo à vitiis libero & ſano gratiſſimus thalamus eſt, cui ille quietem ſuam omnem in acceptis referat. Veriſſime ille è D. Auguſtini familia: Gaudebis, inquit, ſemper veſpere, ſi diem expendas fructuoſe. Vigila ſuper teipſum, excita teipſum, admone teipſum: & quicquid de aliis ſit, non negligas teipſum. Neque hoc nimis crebrum putes; quotidie lavanda ſunt, quæ quot diebus ſordeſcunt. Lava ergo hunc tuum lectulum quotidie, *per ſingulas noctes*, quovis veſpere. Niſi hoc à te impetres, ut ille tuus lectulus ſemper quaſi recens ſit lotus, nunquam

Pſa. 6. v. 5.

Thomas à Kemp. l. 1. de Imit. Chriſti c. ult. fine.

quam tu quietus eris. Et quæ illa conſcientiæ quies ſit, optimos dies totoſque ſoles fabulis, jocis, poculis, nugis, deambulatiunculis frangere, noctu ad lectum, velut feſſus equus ad ſtabulum, feſtinare, vix paucas voculas precari, & in ſomnum defluere, conſcientia fruſtra inſuſurrante: Perdidiſti diem, homo, diem perdidiſti, jacturam cogita, fors ſequenti die aſportandus es ad tumulum. Hanc ſurdo fabulam occentat conſcientia; non audit ille, jam ſomno ſepultus ſtertit, de craſtina luce ſecuriſſimus. Hoccine vivere eſt, & conſcientiæ tranquillitati ſtudere? unam quamlibet rem vix ad perfectum adducit aſſidua vigilia & intentio, ubi jam in utramq; aurem dormire quis incipit, antequam ad rem ſuam vigilare, nil unquam præclari operis prodibit. Statuarium aut lapicidam mihi conſidera, centies uno die regulam ſuam applicat, ne quid in artis ſuæ leges peccet, ne quid curvi relinquat, ne quid debitam menſuram excedat: Et nos nec ſemel quidem de die ad conſcientiæ noſtræ lineam opera noſtra revocemus? Aſpice mihi Chryſoſtomum, & vide quam ſolerter, ad ſuam ille regulam opus ſuum diurnum examinet! Expendamus, inquit, diem ô anima, quid boni fecimus? aut quid mali operati ſumus? Et ſi quid boni

Hom. 2. in pſa. 50.

ni.

ni fecisti, gratias age Deo: si quid mali, de cetero ne facias. Nihil est, inquit Augustinus, quod sic quisque debeat cogitare, nisi ut in semetipsum oculos conjiciat, se discat, se discutiat, se inspiciat, se quærat, & se inveniat; & quod displicet, necet; & quod placet, optet & plantet.

Hoc est quod regius Psaltes suasit: *Et in cubilibus vestris compungimini.* Spinis indormit, qui læsam conscientiam ad lectum defert. Psa. 4. v. 5.

CAPUT V.

Examinandæ Conscientiæ quis sit modus.

DIvinus vates Hieremias, modum examinis hujus instituendi, brevissimo effato docens: Statue, inquit, tibi speculam: pone tibi amaritudines: dirige cor tuum in viam rectam. Speculam principio vult collocari, è qua Dei beneficia die illo nobis impensa contueamur, & pro iisdem gratias agamus, sed non cum Pharisæo illo, qui dum gratus fuit in suis, maledicus extitit in alienis. Verum de gratiarum actione postea. Hier. c. 31. v. 21

I. Cœnante *Domino* cum suis ultimùm, & jam jam suum corpus in

cibum, ſanguinem in potum porrecturo, cœptum eſt examen conſcientiæ. Nec enim quidquam dubitem, quin Apoſtolorum quilibet, excepto Iſcariote, ſuam prius conſcientiam, dein & Chriſtum interrogarit: *Nunquid ego ſum Domine?* Perinde ac ſi pro ſe quiſque diceret: Ego, mi Domine, modo meam conſcientiam ſuper vaticinio tuo examinavi; nil illa horum fatetur, nec me reum dicit, ſi quid tamen in me, me forſan inſcio, proditionis lateat, velim Domine, mihi non parcas, ſed proditorem tuum, quiſquis ille ſit, palam nomines, etiamſi me nominaris: erubeſcere non recuſo, ſi reus ſim. ſi mihi tantum flagitium celarit conſcientia, te, Domine, loco conſcientiæ appello, & fidenter interrogo: *Nunquid ego ſum?*

Matth. c.26. v. 22.

En mi Gerarde, qua ratione corpus Dominicum epulaturi Apoſtoli, ſuam prius convenerint conſcientiam, ſi quid occultæ proditionis in ea deprehenderent. Dixerat Servator: Amen dico vobis, quia unus veſtrûm me traditurus eſt. At illi ob hoc lugubre vaticinium triſtes, ſe reos eſſe, nec fateri nec negare auſi, quæſiverunt ſinguli: *Nunquid ego ſum Domine?*

Ita nos veſperi cubitum ituri, à nobis

bis ipsis quæramus: *Nunquid ego sum Domine?* qui hodie preces multas recitavi, & ad illas nihil auscultavi, lingua garriente, corde absente: *Nunquid ego sum Domine?* qui hodie meas ipse laudes tam liberali ore decantavi, alios sprevi, me cælo extuli: aliorum famæ detraxi, meam immodice auxi, lividos dentes aliis infixi, mihimet blande indulsi, verbis incautus, levis, sordidus, maledicus. *Nunquid ego sum Domine?* qui tot impuras hodie ac fœdas cogitationes hospitio non exclusi, cum iis, tanquam id nemo cerneret, collusi, vetitæ delectationis avidus, & occultus castitatis hostis. *Nunquid ego sum Domine?* qui diem hunc perdidi, & tam male tot bonas horas, partim colloquiis vanissimis, partim lusu & otio sterilissime combussi? *Numquid Domine ego sum?* qui Gulæ hodie ventrique cibò potuque nimio sacrificavi: qui cœcus & furens ira, in hos & illos fulmina misi, ad Orcum illos, si licuisset, detrusurus. Ah, mi Domine, numquid ego sum piger ille & dignissimus servulus? Multis quandoque sic interrogantibus, Christi nomine, respondebit conscientia: *Tu Dixisti*; agnosce & corrige.

Hîc occurrit, cujus primo loco videmur monendi, ut scilicet hoc cogno-

cognoſcendæ conſcientiæ negotium conficiatur *Integre.* ſuum illi tempus aſſignemus, & tantiſper alia omnia mittamus, dum hoc perfecerimus. Optimus hic modus eſt, ut quiſque totum diem ſecum ſcrutetur, factaque & dicta illius diei omnia noctu remetiatur, ut ubi viderit, quo maxime morbo laboret, ei potiſſimum mederi curet. Quicquid in ſe non ſani deprehenderit, eo magis illud perſanare conetur, quo minus id videtur ſanabile; & hoc ipſum fortius ſemper aggrediatur & quatiat, quod contumacius reſiſtit. Nullum ſit tam potens aut frequens & familiare nobis vitium, in quo dediſcendo deſperemus: modo id quod facimus, faciamus integre, qua modum, qua tempus, qua omnes hujus examinis partes. Pleræque res hoc ipſo non bene fiunt, quia fiunt non integre.

Neque tamen integre ſolum, hæc veſpertina in Conſcientiam quæſtio inſtituenda, ſed & accurate, ut jam dicam.

II. Hebræorum Regum optimus, David, non ſolum deſignavit tempus explorandæ conſcientiæ, ſed quam accurate id faciendum, exemplo ſuo docuit. Non ignorabat Rex ſapientiſſimus, quanti referret hîc vigilare, ideo quæſitor ſui quoti-
Pſa.76 dianus: *Meditatus ſum,* inquit, *no-*
v.7. *ćte cum corde meo, & exercitabar, & ſcope-*
bam

bā spiritum meum. Neq; id feci obiter, non levi brachio, non incuriose, non oscitanter aut perfunctorie, sed intentus operi, attente, & accuratione magna, omnes conscientiæ meæ angulos rimabar, & quicquid sordium ac minimi pulvisculi reperiebam: id totum cum ramento everrebam. *Nocte cum corde meo meditatus sum*, ita ut integras quandoque noctes consumpserim, mecum ipse colloquendo, *& exercitabar* cogitando, varieque super delictis meis ratiocinando, *& scopebam spiritum meum*, huc atque illuc quasi scopis cogitationum versabam illum, animumque partes in omnes dividebam, penitissimos mentis meæ recessus scrutabar. Non auri venas in suffossis montibus, sed animi noxas scrutatus est David, de quo pulchre Augustinus: Quanta, inquit, homo habet intus, & non fodit? Aug. in Psa. 76 Scrutabatur iste spiritum suum, & cum spiritu suo loquebatur, seipsum enim interrogabat, seipsum examinabat, in se judex erat. Vere non blandiebatur sibi rex iste potentissimus, non excusabat, sed Catonianam in seipsum censuram instituebat, & omne pectoris sui arcanum rimabatur exactissime, & quicquid hîc latentium sordium deprehenderat, atroci conatu effodiebat. Censet Gregorius hoc nobis

In Iob l.31.c.21. nobis imperari ab Isaia, qui succlamans: Ingredere, inquit, in petram, Is. c. 2. v. 30. abscondere in fossa humo à facie timoris Domini. Petram ingreditur, qui cordis sui duritiem penetrat: à facie timoris domini defossa humo absconditur, qui cogitationes terræ inhiantes egerens, in imo suæ vilitatis magna submissione se contrahit. O cor humanum! ô rupem Marpesiam! ô surdum saxum & immobile! ô duram petram, præsertim cum monitis pulsatur! Vociferatur è cathedra Ecclesiastes, instruit in pœnitentiæ tribunali sacerdos, hortantur probi, exempla invitant, funera monent, libri docent, leges urgent, clamat Christus, & tamen cor hominis, velut durissima petra, ad hæc omnia obsurdescit. Sic petra ista, nec voces, nec vociferationes illas, nec monita nec clamores hos audit, nisi quis hanc suam ipse petram subeat, & in omnia è se dicta, cogitata, cupita, omissa severus judex inquirat. Et hoc alterum est, quod ad istius examinis modum pertinet, ut id fiat *Accurate.*

III. Tertium in hujus examinis modo spectandum, ut id fiat cum Cap.31 v.21. sensu & *Dolenter.* Hieremias Propheta ad hoc cohortatur: *Pone,* inquit, *tibi amaritudines.* Hoc jubet vates, ut cum quis præteritæ diei noxas & errores deprehenderit, non

non illos tegere, non excusare, non defendere conetur, sed seipsum accuset, & omnem in se culpam derivet, doleatque, toties; tam proterve & petulanter, tam procaciter & impudenter, Deum offendisse. Et quæ animi nostri levitas est? pecuniolam perdimus, aliquot obolorum aut rei vilissimæ jacturam facimus, & lacrimis maxime seriis damnum deflemus: Deum lædimus, tempus prodigimus, cælum amittimus, & etiamnum ludentibus oculis hilarissime ridemus, nec damni magnitudinem sentimus; stat etiamnum exporrecta & serena frons, nec ullum luctus indicium se prodit. O audacissime mortalium, *pone tibi amaritudines*. Deum offendisti? ingemisce, dole, pectus tunde, de teipso pœnam exige, & quantum ex immoderato usu rerum habuisti delectationis, tantum tibi nunc doloris scias esse animo capiendum. Rex Ezechias accurate hoc observans: Recogitabo, inquit, omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Ita quivis vesperi serio dicat: Omnes horas quas per otium expendi, omnia momenta quibus Deum offendi, in amaritudine animæ meæ recogitabo, nec ante lætitiam animi resumam, quam Deum peccatis meis propitiave-

Is. c. 38 v. 15.

Iob c. 42.v. 5 & 6. ro. Iobus infenſus ſibi ipſi. *Nunc autem* inquit, *oculus meus videt te. idcirco ipſe me reprehendo, & ago pœnitentiam in favilla & cinere.* Ah quoties, mi Gerarde, poſſim ego veſperi dicere; O mi Deus, tui oblitus ſum die iſthoc integro: vagabar huc illuc, quo me vel oculorum curioſitas, vel mentis libido egit: hîc colloquiis miſcendis, illic pecuniis numerandis intentiſſimus: iſtic libri & chartæ, hîc alveus luſorius & teſſeræ me ſibi totum rapuerunt: tu mihi, ô mi Conditor, nunquam in oculis, nunquam in memoria eras hac tota die. *Nunc autem oculus meus videt te*; vix ſero tandem, & ſub exitum diei recordor tui, ô mi amantiſſime Domine, *idcirco ipſe me reprehendo* & ago pœnitentiam, ob tam turpem & prolixam tui oblivionem.

Bern. de int. Dom. c.24. De hoc conſcientiæ dolore præclariſſime ſane diſſerit Bernardus, cujus verba omnia, prout omnino digna ſunt, fideliſſime recitabo: De diverſis igitur mundi partibus, inquit, in quibus cor vagum & profundum tenetur, vel vane occupatur, ad ſeipſum redeat, & ſeipſum diſcutiat, cumque invenerit culpam, timeat pœnam. Quærendo autem culpam, nuſquam illam niſi in ſe reperiat: reperta autem culpa & pœnæ cauſſa, ſeipſum puniendo, ſe ante

ſe

ſe ſtatuat, & tanquam alium ſe judicet. Se equidem culpatum, ante ſe afflictum; ſe reum, ante ſe judicem ſeverũ: ſe impium, ante ſe ad pietatem reverſũ: proponat ſe ante ſe, decernat quid à ſe faciendum ſit de ſe, juſte in ſe injuſto infligat juſta flagella. Loquatur etiam ſic ſibi: Quia pacem deſeruiſti apud dominũ Deũ tuum, & bellum incurriſti apud teipſum, ſciſſuram pateris, ut tu à teipſo condemneris, quia pactum pacis rupiſti. Vis quod non vis, & non vis quod vis, à teipſo condemnaberis. Nolenda vis, volenda non vis. Ecce de ore tuo te judico ſerve nequam. Affige itaque te, & ſtatue contra faciem tuam, & recogites ſtultitiam tuam. Sic igitur in miſeriis ſuis ad ſeipſum convertitur cor, & ſiſtitur cor ad cor.

Audis Gerarde? prius nobis miſeriæ noſtræ guſtandæ, quam quies. Nemo ſomnum ſuavius aut ſecurius admittit, quam qui tale pœnitentiæ & doloris præmittit exordium. Ergo Conſcientiæ nævi, cum ſenſu, & D*olenter* abſtergendi: hîc omnis ex animo eradenda eſt nequitia. Ergo, ut idem Bernardus monet, Baptizemus lacrimis conſcientiam noſtram: abſtergamus & eradamus, quicquid ei vitioſitatis inhæret.

Bern. ſerm. 10. de modo bene vid.

IV. Amaritudines ſibi poſuiſſe, uti Hieremias vates loquitur, ſa-

Hier.c. 31.v. 21. tis non eſt, niſi & illud quod addit, ſequatur. *Dirige cor tuum in viam rectam, in qua ambulaſti.* Præteritam culpam horres? ergo & futuram cave. agnoſcis morbum? ergo & de remediis jam cogita. Deprehendiſti forſitan cor tuum procul à cælo, procul à Deo in vias avias evolaſſe; retrahe, & dirige in viam rectam. Erit fortaſſis cum accuſante conſcientia fateri cogêris: Hodie bis litigavi, unum aliquem in via prætereuntem irriſi, convitia jeci non pauca in domeſticum, abſentium nomen detractionibus laceravi quinquies, uni amicorum beneficium exprobravi, ter imprudenter & incaute reſpondi, diras omnes & devotiones peſſimas in alios deprecatus ſum ſexies, temere juravi ultra quam decies, ſemel iterumque verbum laſcivius mihi excidit, in menſa mihi contradicentem audaci dicterio momordi, ut minimum quater mentitus ſum, ad moroſius imperium eloquenter & copioſe obmurmuravi, in cœna virtutes meas neſcio quas vaniſſima oſtentatione jactavi, & dives fui promiſſis, quibus nunquam ſtare cogitavi: Sed & illud memini, quod in amici aures plauſtrum querelarũ exoneraverim, ſimul & ſuſurronem egerim, atque ab uno audita ad alium detulerim amicitiæ diſſociandæ. Sed & illud recordor, quod in

in colloquentium circulo duorum mores temeraria censura vituperarim: porro verborum otiosorum nullum est inire numerum.

Et hæ tot pestes à sola lingua sunt: quid jam oculi, quid aures, quid manus; quid ingentia cogitationum agmina de uno non delinquent? Dirigam ergo cor meum, & cum eo meos oculos, aures, & manus meas, meamque linguam in viam meliorem. ita propono, ita sanctissime statuo, neque solum memoriæ hoc tradam, sed & in opere tentabo. nunquam probus ero, si scivero tantum hæc cavenda, nisi & cavero, & fugero vitia. hoc est enim esse sanctum, non si à sceleribus abes, sed si ea refugisti. hunc laudemus, Eccli. c.31. *Qui potuit transgredi & non est trans-* v.10. *gressus, facere mala & non fecit.* Ergo hoc unum agam, ut in ea quæ jam detestor, non recidam, aut id pœna præsenti luam: certe toties mentiri, jurare, male imprecari, aliis detrahere, similiaque vitia quæ me toties implicuerunt, posthac studiosissime fugiam. & in hoc obstinabo animum: Dixi cu- Ps.128 stodire legem tuam; Iuravi & sta- v 57. tui custodire judicia justitiæ tuæ. Scio, tantum quisque proficit, quantum conatur, & vult. Huc ergo cunctas faciendi & non faciendi

rationes dirigam. Etiamſi laborioſũ erit, faciam tamen, quod faciendum jam video, & quod facturum me recipio. Simili ratione, quicquid jam turpe judico, etiamſi pecuniam, etiamſi voluptatem ferat, tamen non faciam. Ab honeſti amore re nulla deterrebor; ad turpia ſpe nulla invitabor. decretum eſt, non committere, ut in antiquas ſordes revolvar. Dixi, ſtatui, juravi, hujus tenoris mei permanere, & hanc animi obſtinationem quotidianis ſtimulis urgere. Et modo hoc exercitii genus ſerio tentem, uſu ipſo fiet facile. acerrimus quiſque labor ſæpe ad oblectationis dulcedinem manſueſcit; nec quidquam eſt quod principio ſui poſſit perfici. quod aliquanto tempore vix ullum ſucceſſum habet, tandem ſuccedit. Et quem unquam iſta deſtituêre tentantem? cui non faciliora apparuere in actu? Non quia difficilia ſunt, non audemus: ſed quia non audemus, difficilia ſunt. Ergo audendum & incipiendum; ergo perſiſtendum in cœptis & perdurandum. Et hoc eſt *Conſtanter*, ac novis quotidie ſanctionibus animum ad optima quæque impellere. Alioqui deſultoria eſt noſtra probitas, & nos ridiculi judices ſumus, qui in dies mutamus & noſtra decreta ipſi convellimus; grãdes pœnas minamur, ſed minamur

tantum,

tantum, & cum jam tenemus fatentem reum, muſſitamus occulte: *Sit venia facto, diſsimuletur hoc; cur meus ipſe ſim carnifex?* Hoc non eſt *Conſtanter* agere. Sed hoc ipſum paullo luculentius octavo capite demonſtrabo.

V. Vltima eſt, ſed primaria ratio examinandæ conſcientiæ, ut illi vitio magis inſiſtas, à quo magis infeſtaris. Et hoc ego appellem, Conſcientiæ *Accommodate* mederi. Quid digitum obligas, cum ſtomacho labores? quid pedi applicas malagmata, cum in pulmone ſit vitium? quid pilos præſcindis, cum membrum reſecandum eſt, ne pars ſincera trahatur? Illam partem potiſſimum cura qua æger es. Quid tecum ipſe litigas, quod incautus ſomno ceſſeris, quod die vetito juſculum è carne neſcius ſorbueris, quod lævo pede è lecto ſurrexeris, pranſurus manus non laveris, die Veneris ungues ſecueris? quid in his tricaris? ſi te luxuria urit, ſi te coquit invidia, ſi accendit ira, ſi pungit avaritia, ſi inflat ſuperbia. Medere tu prius tuæ libidini, aut ambitioni tuę; malum expugna robuſtius. Quid Gabaonitas obſides? Hethæos, Gergezæos, Amorrhæos, Chananęos, Pherezæos, Hevæos & Iebuſæos impugna, hos pete, hos ad internecionem cæde, hos extingue, ſed paullatim & per partes.

Ego quidem minores noxas non ajo negligendas, ſed vitia malignio-ra potentius ſubigenda. qui omnem conatum confert ad extirpationem unius capitalioris vitii, is una etiam tollit radicem &fibras aliorum multorum. Quiſquis itaque ſerio vult proficere, ante omnia norit, cui vitio ſit proclivior, in quem animi morbum propenſior. Nam uti ſua cuique crux eſt, quam Servator commendat portandam, ita ſuum cuique eſt vitium, quod idem imperat ſuperandum. In multis offendimus omnes:

Horat. l. 1. ſerm. ſat. 3.

Nam vitiis nemo ſine naſcitur: optimus ille eſt,
Qui minimis urgetur———

Plut. de ira cohib.

Quotuſquiſque eſt, cujus inter illuſtria decora non aliquis nævus extet! Hic non penitus iracundiæ, ille non linguæ eſt potens. Alteri in curando corpore neceſſitatis imponit ſpecies, non nemini ſpecies divinæ laudis in ſuis factis virtutibuſque commemorandis. Vir uſquequaque ſui dominus, perrarus eſt. Errare, labi, decipi humanum eſt. Suus cuique nævus, ſuum cuique domeſticum eſt vitium. Huc vires, huc conatum & induſtriam, huc machinas & arma transfer ad expugnandum. in hoc vincendo & penitus extirpando quotidie teipſo fias fortior. Ira te inflammat?

a l

ad iram ergo, ſub imperium & poteſtatem rationis cogendam totus incumbe, crebra eam manſuetudine retundere, vires illius & impetum aliorſum divertere, omnia ei fomenta ſubtrahere, illam denique quomodocunque comprimere, idque quotidianis victoriis aſſequi ſtude. Superbia te tumefacit? ad ſuperbiam ergo evertendam, quantus es inſurge, eamque frequenti ſubmiſſione ex alto dejicere, & nullo non die ſub jugum mittere conare. ad ima deſcende, ubicunque ſupercilium & faſtus in altum te invitat; in omnibus ſubeſſe diſce. Libido te ſtimulat? ad libidinem ergo coercendam, omne conſilium confer. hoc cogita, hoc meditare, quibus artibus hanc peſtem à te penitus excutias: cave & fuge quicquid vel libidinis ſuſpicionem olet. Quæcunque pudica, quæcunq; caſta ſunt, grata tibi ſint & amabilia. ſentiat te libido capitalem hoſtem, & ſibi nuſquam non adverſari. Qua vero ratione contra libidinem unoquoque die fias robuſtior, ſub noctem cum tua ipſe conſcientia expende. Idem aſſero faciendum cum aliis univerſis vitiis. Præclare dixit Muſonius, eos qui ſani eſſe velint, ita vivere debere ut perpetuo curentur. Niſi hoc agimus, fruſtra agimus. Nunquam non intenti ſimus in

hanc animi curam, qui animo valere vult, diligentiam assiduam conferat in hanc valetudinem. Illud autem caput rei est, nosse in quod quisque vitium feratur proclivius. Si sic, Gerarde, inquilino malo mederi vellemus, è facili & brevi possemus sanari.

At nos sæpe decimamus mentham, & anethum, & cyminum, & relinquimus quæ graviora sunt legis; excolamus culicem & glutimus camelum. Terrores conscientiæ nescio quos in minimis fovemus, & negligimus maxima, integro brachio emplastrum imponimus, cum exulcerati renes suppurent. Quid agis homo? tu tuum ulcus cura: tu tuam iracundiam persana, tu fastum & tumorem tuum deprime, tu tuam libidinem extingue: at tu invidiam tuam digere, tu gulam substringe, & de hoc tecum ipse loquere. Quid autem, inquit Seneca, tecum loquaris? quod homines de aliis libentissime faciunt, de te apud te male existima. Assuesce & dicere verum, &audire (præsertim à teipso.) Id autem maxime tracta, quod in te esse infirmissimum senties. Nota, Gerarde, nota: ei parti præcipue medendum judicat Romanus Sapiens, quam senserimus infirmissimam. Et hoc inde liquet. nota habet quisque corporis sui vitia: itaque alius medicamentis

Matth. c. 23. v. 24.

Ep. 68.

camentis exterſoriis levat ſtomachum, alius interpoſito jejunio corpus exhaurit & purgat. Hi quorum pedes dolor repetit, aut vino abſtinent aut balneo; in cetera negligentes, huic à quo ſæpe infeſtantur, occurrunt. Sic in animo noſtro ſunt affectæ partes, in pectore collectio & vomica eſt, cui adhibenda curatio. Quales vomicæ, quam maligna ulcera, Superbia, Libido, Avaritia, Invidia? Quocirca quotidie ulcus tuum cura, vomicam tuam exterge, aut creſcente malo interibit animus. Et hic eſt modus ſua dicta, facta per diem exacte recognoſcendi, ſi quis conſcientiam ſuam *integre*, ſi *accurate*, ſi *Dolenter*, ſi *Conſtanter*, ſi denique *Accommodate*, ut jam diximus, conetur excutere. Vnum hoc ſupereſt, non ſcire hæc tantum ſed exſequi, & uſu quotidiano facere faciliora. *Ger.* Etiam de partibus hujus examinis dicturum te ſpero.

CAPVT VI.

Examinandæ conſcientiæ quot, & quæ ſint partes.

POLYCHRONIVS.

RES pridem nota; plerique omnes, quibus de hac re ſermo, partes aſſignant *Quinque*, quas nunc paullo explicatius proponemus.

In cōstit. mon. cap. 2. post init.

I. Pars prima: *Gratias agere Conditori, pro acceptis beneficiis.* D. Basilio teste, optimus precum prologus est, Gratiarum actio. Et hæc, vel ea etiam de caussa, loco principe ponenda, ut nostra improbitas liberalitati divinæ collata, vehementiorem nobis pudorem incutiat. Hac prorsus methodo divinus Nathan, unà cum Hebræo rege Davide conscientiæ examen orsus est. Primo loco quæ Deus in eum beneficia conferta manu effudisset, recensens: Rex, inquit, unctus es, insidias Saulis evasisti, domum opulentissimam nactus es, imperium tibi in Israelem & Iudam commissum est: & si quidem tibi parva hæc videntur, paratus est Deus adjicere majora. En, quam suaviter & aulice (sic dicam) rex iste invitatur ad agendas gratias. Hoc primum istius examinis caput. Alterum: mox enim cæcitatis illum insimulans, & oculos adhuc clausos vi diducens: *Quare*, inquit, *contempsisti verbum Domini; ut faceres malum in conspectu meo*? Hoc secundum examinis caput; cui mox adjunctum & tertium hoc modo: Vriam occidisti, uxorem illius rapuisti, adulter & sicarius, gemini sceleris compendio. Ergo, primum in hac conscientiæ tractanda caussa, caput est, Agere Deo gratias. omnia facienda sunt ut Deo quam gratissimi

2 Reg. 12. v. 9. & seqq.

tiſſimi ſimus. Et quid enim Numini magis debemus quam gratiarum actionem. Dei beneficia noſtris non tantum non vincere, ſed nec exæquare; non tantum non paria iis, ſed nec inferiora poſſumus reddere. Tanti nos non ſumus, ut in Deum poſſimus eſſe benefici. penes nos ſola eſt poteſtas referendæ gratiæ. Quotidie, quavis hora, (quid dico?) quovis momento, alia atque alia beneficia confert in nos Deus. ſingulis momentis hoc agit, perinde ſi nos recens & denuo creet; atque inſuper donis augeat quam plurimis. Et quod hoc monſtrum ingrati animi, in tantorum beneficiorum mari natare, & nec ſemel quidem per diem benefactoris meminiſſe? miſelli, nec digitum quidem movemus, Deo non juvante, à quo nobis cibus, potus, veſtis, corpus, animus, bona omnia. Quid autem hoc magni ſit, ſemel per diem oculos cælo attollere; & benefactorem ſuum venerari his voculis, *Ago gratias.* Num poſſumus liberaliſſime danti, minus reddere? qui meminit, ſine impendio gratus eſt. Pluit in nos beneficiis Deus, idque ſine mercede, & nobis grande quid videatur aut grave, veſpere fateri & dicere: *Accepimus.* O mortales tam beneficiorum avidi quam iis ingrati! quoties hominem exuitis & in

beſtias

bestias degeneratis? sit verbo venia, sic solent porci sub ilice pascentes, in dejectum pabulum cupidissime feruntur, quis dejecerit, curæ ipsis non est; quicquid oculorum habent, in glandibus hæret, ad pastorem suum in arbore non suspiciunt. ita nos novis semper cupiditatibus occupati, non quid habeamus, sed quid petamus, inspicimus, non in eum qui dat, sed in illud quod datur, intenti. Nihil carius æstimamus quàm beneficium quamdiu petimus: nihil vilius, cum accepimus. Sæpe apud nos & gratia beneficii, & memoria omnis adeo intercidit, ut nec confessione quidem grati simus. Quod in prima parte animi positum esse deberet & semper occurrere, ita seponimus ac abjicimus, ut in oblivionem ac ignorantiam vertatur. Inde non mirum, inter plurima maximaque vitia nullum esse frequentius, quam ingrati animi crimen. *Ger.* Putem ego, Polychroni, plurimos hominum non improbitate ingratos esse, sed oblivione. *Pol.* Et hoc tibi videtur non grandis culpa? Ingratus est, si Senecæ credimus, qui beneficium accepisse se negat, quod accepit: ingratus est, qui dissimulat: ingratus, qui non reddit: ingratissimus omnium, qui oblitus est. En, obliviosum infra omnes deprimit: & apparet, illum non sæpe de reddendo cogitare,

Lib. 3. de Benef. c. 1.

cogitare, cui quidem obrepit oblivio. Et hanc turpissimam oblivionem pars prima in examine conscientiæ nobis eximit, quæ hoc unum apertissime monet: *Age Deo Gratias.*

II. *Pete lumen* à *Deo*, cernendis erroribus per diem illum commissis, pars altera est examinis istius, & quidem summe necessaria. In vitiis alienis lynces, in perspiciendis propriis talpæ sumus. Nævos nostros ab aliis videri aut notari non ferimus, nec eos ipsi videmus, nec tamen cæcutire nos fatemur. In his tenebris lumine è cælo nimis quam egemus, ut cernamus tandem errasse nos. Eo hoc conscientiæ judicium instituitur, ut quis meliorem se ipse quotidie faciat ut aliquid ex erroribus suis ponat, ut intelligat sua esse vitia, quæ putarat aliorum. Iucunde narrat Seneca, onus hæreditarium sibi in domo remansisse, uxoris suæ fatuam Harpasten. hæc subito desiit videre, nesciebat tamen se cæcam esse, & subinde pædagogum suum rogabat ut migraret, neque oculis suis sed ædibus culpam impingebat, ajebat enim domum esse tenebrosam. Hoc, inquit Annæus, quod in illa ridemus, omnibus nobis accidere, liqueat tibi. nemo se avarum esse intelligit, nemo cupidum. Epist. 50.

Crebræ sunt conciones, quæ in Avari-

Avaritiam, in Superbiam, in Libidinem, in Iracundiam & Invidiam, in Vſuram & improbum Fœnus, in fraudes & dolos diſertiſſime invehuntur, ſed quam paucos reperias qui ſibi ipſis oggerant: Hæc tibi dicuntur, tu ille Avarus, tu Superbus ille es, tua Libido damnata eſt, tua Iracundia, Invidia tua hodie flagellata eſt, tu es ille nequam fœnerator: hoc ſibi nemo inſuſurrat, nemo. Plerique omnes dicere ſolemus: Euclionem illum ſordidiſſimum hodierna concio inſigniter perſtrinxit; litigioſum vicinum meum optime notavit Eccleſiaſtes; ſuis elogiis hodie ac titulis inſigniti ſunt ſuperbi: contra Venerem acriter hodie dictum eſt; Iracundos hodie frigida perfudit concionator; certe Invidis excuſſit dentes; notus ille in foro uſurarius non immerito è cathedra vapulavit. Ita ſuaviter à nobis ſaluberrimam concionis acrimoniam in alios derivamus, nec fatemur nos tales eſſe quales depinguntur, & quis eſt qui in ſe commotior ſibi dicat? *Tu es ille vir, qui feciſti hanc rem.* Cœci ſumus, & tamen, cum cœci ducem quærant, nos ſine duce erramus, & dicimus: Non ego ambitioſus ſum, nemo aliter Monachii, nemo Auguſtæ aliter poteſt vivere; urbes ipſæ magnas impenſas exigunt. Non eſt meum vitium

2 Reg. 12. v. 7.

vitium quod iracundus ſum, quod peſſimos non laudo, quod liberior vivo; illud natura, hoc adoleſcentia facit. ita difficillime ad ſanitatem pervenimus, quia nos ægrotare neſcimus, aliena diſcutientes, ut loquitur Chryſoſtomus, & propria non inſpicientes. Dic tu jam, Gerarde, an non opus ſit lumen à Deo petere, ut noſtros ipſi errores deprehendamus, accuſemus, puniamus? Et hæc veſpertini examinis, ut dixi, pars altera eſt, cupere ſuum malum noſſe. *Ger.* Venia tua, Polychroni, hæc inter prima litterarum rudimenta puer didici. Agendas Deo gratias, ſcimus: petendum à Deo lumen, & hoc ſcimus. ſed, an ſola mente, an conceptis verbis, & quibus id faciendum, hoc arbitror, multi neſciunt, quod tu tamen nondum docuiſti; hanc à te inſtitutionem ſperabam, cum de modo explorandæ conſcientiæ differeres. *Pol.* Num vidiſti, obſecro, libellum, cujus frons hanc præfert inſcriptionem, *Horologium tutelaris angeli*? Hoc opuſculum hora diei duodecima (hæc ejus eſt partitio per horas) verbis conceptiſſimis docet, quî utrumque illud ſit præſtandum. Repetam id in tuam gratiam. Deo agendæ ſunt gratiæ, hoc modo:

Hom. 43. in Matt.

O infi-

O infinita Bonitas, gratias tibi ago pro omnibus beneficiis tuis, quæ mihi hodie & tota vita mea contulisti. tibi laus & gloria in infinitas sæculorum myriadas.

Lumen à Deo sic petendum:

O immensa Majestas, da ut quicquid tibi hodie in me displicuit, id mihi in memoriam integre redeat.

En tibi precandi formulas. Aut, si mavis, cum Iobo Deum alloquere:
Iob.c. 13.v. 23. Quantas habeo iniquitates & peccata? scelera mea, & delicta mea ostende mihi. Habes meliores? utere iis. cupis prolixiores? inventis addere, non magnæ artis est. vis breviores? hoc te velle vix puto, nisi omnino nolis precari. satis breves sunt precatiunculæ istæ, sed & longæ satis, modo non in solis labris nascantur, sed magno & ardente affectu, è corde ad Deum recta evolent. ideo enim tam breves proponuntur in exemplum, ut in eas minus possit licere vagis illis & importunis cogitationibus.

III. Tertia pars in trutinanda conscientia est, secum hoc disquirere: *quid feci?* quæstionem hanc sequatur altera: *quid dixi?* sed & ulterius progrediendum interrogando: *quid cogitavi?* imo etiam quærendum: *quid non feci?* quid omisi, quid neglexi faciendum? Vbi hæc tuam conscientiam interrogaris, audi & tace; attende quid illa respondeat. Con-

scientia

ſcientia natura ſua tam eſt facunda & impatiens ſilentii, ut juſſa dicere, mox quicquid ſciverit, eloquatur. Citharædus aut fidicen ſi vel digitulo uno chelyn ſuam aut teſtitudinem carpat, vocem illa protinus reddit: ita conſcientia velut garrula & ſonora chelys, vix tacta reſpondet, & ſuam homini malitiam exprobrat diſerte. Reticere illa & celare non novit, niſi prolixa nequitia & ſcelere continuato exſurdata, & jam propemodum extincta. Si ſana ſit, modo ei dicendi ſit locus, non tacebit, præſertim interrogata: modo ei veſpere loquendi detur ſpatium, fideli narratione totius diei geſta percenſebit: ubi dubitaverit, hoc ipſum, dubitare ſe, candide fatebitur. Ergo ſuam quiſque conſcientiam loqui ſinat veſpere, non experietur mutam. quod ſi vel ſola lingua & oculi ad hoc conſcientiæ tribunal citarentur, ſatis eſſet rerum diſcutiendarum. Quid die uno unica lingua malorum aut etiam peſſimorum verborum non effundit? quid non delinquunt oculi, lenones omnium vitiorum, & raptores ad culpam? Et quanta egent diſcuſſione vel tantum preces noſtræ? An non hîc quærendum? Num me ad precandum diſpoſui? an preces ſtatas & debitas recitavi? an ad id quod precabar attendi? an cogitationibus meis libe-

ram evagationem & excurſum permiſi? an oculos inter orandum continui? an verba præcipiti lingua deproperavi? an voces faſtidioſe & frigide pronunciavi? an ſub precibus in ſomnum declinavi? an inſtar ſomniantis, ſine ſenſu & affectu, ore ſolo, quod cor neſciret, demurmuravi? Crede mihi, delicata res eſt, ſerium ac plenum formidinis negotium, cum Deo colloqui. Si uſpiam in ulla re, hîc certe attentione opus vigilantiſſima: Deus non irridetur. Ita longa ſatis & intricata eſt quæſtio, *Quomodo oraſti?* Vbi jam ceteri errores per diem & lapſus? Ego quidem exiſtimo, noxas quotidianas pleraſque omnes hoc breviſſimo indiculo contineri. En illum:

Ad Gal. c. 6. v. 7.

Qualis { In precibus, & re divina, / In occupationibus, / In verbis & ſermone, / In menſa, } fuiſti?

An nihil hodie temporis perdidiſti?

An nulli detraxiſti, neminem offendiſti?

An nunquam iratus, nunquam impatiens extitiſti?

An omnes malas, acerbas, impuras cogitationes repuliſti?

An quod heri ſtatueras tibi faciendum,

ciendum, aut cavendum, fecisti hodie, aut cavisti?

Si quæ graviora sunt rixarum, perjuriorum, furtorum, ebrietatis, libidinis & luxuriæ peccata, in memoriam facile revocabit conscientia; modo illa loqui permittatur, non dissimulabit has animi labes; producet in medium hæc monstra, ut plectantur. Conscientia, fidelissimus est antigrapheus noster, à Deo assignatus, qui, quotiescunque postulatur, rerum à nobis gestarum commentarium producit. Ita pars tertia examinis vespertini hoc præcipit: *Expende quid peccaris.*

IV. Priorem illam ordine naturæ sequitur hæc quarta pars: *Peccatorum veniam precare.* Formulæ, quibus & anteacta deprecemur, & futura constituamus, hæ sunt:

O inexhausta Misericordia, ignosce mihi quicquid hodie peccavi contra te. Ego omnes offensas hujus diei, & totius vitæ meæ, in abyssum misericordiæ tuæ depono, & per mortem Filii tui te precor, ô Deus, dimitte mihi quicquid unquam in te peccavi.

Emendationis consilium & conatus sic restaurandus:

O Æterna Sapientia, Christe Iesu, firmissime propono, non peccare amplius.

Quarta ergo hujus examinis pars est, supplicium promeritum ab se deprecari. *Pœnitentiam itaque age ab hac*

Act. c. 8. v. 22. *nequitia tua, & roga Deum, si forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui.* Ah, quoties toti dies nobis effluunt, quibus nec semel quidem recordamur Dei, æquissimum prorsus ut vel sero tandem, sub finem diei, cum dolore & gemitu vagabunda mens redeat ad Deum. Moyses Deo familiarissimus, promittens: *Cumque quæsieris,* Deut. c. 4. v. 29. inquit, *ibi Dominum Deum tuum, invenies eum, si tamen toto corde quæsieris eum, & tota tribulatione animæ tuæ.* Quæri vult offensus Deus, vult & inveniri, sed ab iis qui quanta possunt industria quærunt: invenies eum, si tamen toto corde quæsieris eum, & tota tribulatione animæ tuæ. Non ignorarunt hoc puræ conscientiæ amatores. quantis enim lacrimis sanctissimi homines deflerunt nævos non grandes, crimina non summa, verbulum imprudentius, molliorem offensam, risum leviorem, copiosiorem cœnulam, aspectum incautiorem, negotium solutius curatum, temporis exigui dispendium, cogitationem tardius expugnatam, sanctioris operis licet non imperati neglectum, aliaque ejuscemodi piacula minora. Hinc ille manum, hinc linguam, iste oculum pœnis mulctat gravissimis post errorem non magnum. Euagrius sacerdos, ob nescio quod detractionis verbum semel prolatum, dies quadraginta, perdius

Theo. in Hist. SS. PP. sect. 4. Cass. l. 7. coll. c. 27.

dius & pernox ſub dio perduravit. Euſebius monachus ob oculos in agricolarum opus evagatos licentius, & hos & omne corpus ſeveriſſimis legibus caſtigavit. Moyſes abbas reſponſum duriuſculum horribili luit ſupplicio. Maurilius epiſcopus, quod pueri mortem ſacro fonte non prævenisset, ſeipſum ſede ſua emovit, & peregrinationis pauperrimæ damnavit. Maria Ogniacenſis, in commemorandis veſperi actionibus ſuis, ſi vel minimas noxas deprehendiſſet, acerrimo dolore in eas vindicavit. Timeri vult Deus, etiam ab amiciſſimis. Proclamat David: Timete Dominum omnes Sancti ejus. Injuriæ Deo illatæ, etiam minimæ, dolore non perfunctorio expiandæ ſunt; ex imo pectore trahatur gemitus, quo peccatum abolere cupimus. Placari ſe ſinit Deus, ſed *tota tribulatione anima*. Regii vatis monitum eſt: Et in cubilibus veſtris compungimini. Niſi dolor de diurnis lapſibus conceptus pungat animum atque fodiat, vanus eſt, & obtuſus ſine mucrone gladius, non penetrat ſaxeam mentis duritiem. Tale ſequetur *Cras* alterum, quale præceſſit *hodie*. ſic multa agendo nihil proficimus, ſemper diſcentes, & nunquam ad ſcientiam veritatis pervenientes. Dolor de offenſo Deo ſincerus & pungens, non ſolum noxas præteritas delet, ſed & cavet

Iac. de Vitr. l. 1. vitæ illius cap. 6.

Pſ. 33. v. 10.

Pſ. 4. v. 5.

2 Tim. 3. v. 7.

cavet futuras : Satis eſt, ait, lapſum eſſe, tu jam provide, ne lapſu repetito gemines malum ; attende tibi ne poſthac tanti emas pœnitere. Nota vox Caligulæ, cum occidendum juberet lentius torqueri: *Sic feri, ut mori ſe ſentiat.* Idem & huic dolori eſſet imperandum : *Sic punge, ut ſentiat ſe peccaſſe.* Idcirco non ſemper ſatis erit dolere, niſi & ſentias unde plus doleas. Adjungendus erit quandoque comes dolori, afflictatio voluntaria. Fecerunt id integerrimæ vitæ homines. Fuit, qui ubi deprehendiſſet veſperi crebrius ſe verbo lapſum, dentibus linguam acrius commordendam objiceret. Germanis verbum vetus eſt : Suavius digitum admordeas, quam hæc talia lingua effutias. Fuit, qui errores ſuos, quos noctu obſervaſſet, flagris expiaret, & pœnam hanc ad delicti modum attemperaret. S. Agathon ut ſilere diſceret, ipſo triennio lapillum ore verſavit. S. Ignatius Loyola circa initia ſanctioris vitæ, contra riſum ſic dimicavit, ut quoties per diem ſe riſiſſe numeraret, tot ſibi plagas ante ſomnum infligeret.

Non ſatis eſt, mi homo, ut tuus ipſe ſis accuſator, & teſtis, & judex, niſi ſis ipſe tuus carnifex. Multi ſunt errores, quos etſi defleas, eoſdem tamen facillime repetes, niſi & punias. Ejus genii eſt Caro, ut ubi aliquid

furtivi mellis gustarit, ad furtum identidem redeat, nisi flagellata discat, deinceps nolle furari. Mos erat priscis monachis, si quis silentii leges violasset, triduo sine mensa simul ei prandium & cœnam (sed post quam non sunt lavandæ manus) hoc est, panem cum frigida apponere. Nimirum tacere citius non discit incontinens lingua quam ab hoc pharmaco.

Hic insuper afflictationibus voluntariis, offenso Deo facile satisfacimus, & favorem illius ad ampliora Senec.
emereremur. Parum habet obsequii ep. 66.
& meriti, quod ab invito, quod à coacto fit. Honestum voluntarium est: admisce illi pigritiam, querelam, tergiversationem, metum; quod habet in se optimum, perdidit. *Voluntarie* ps. 54.
sacrificabo tibi. Hoc nomine Daniel v. 8.
vates se suasque preces mire Deo commendavit. Nam & Angelus recreando illi submissus: *Noli*, inquit, *metuere Daniel: quia ex die primo, quo posuisti cor tuum ad intelligendum ut te affligeres in conspectu Dei tui, exaudita sunt verba tua:* impetrasti quod rogabas, quia precibus rogasti armatis. Suavissimus Deus facillime se sinit expugnari, si preces armentur jejuniis, aliisque corporis castigationibus. Infantulus, si lacteum fontem à matris ubere, signo solum aut plaudentibus ma-

nibus poſcat, ſæpe fert repulſam, nam ſubinde aut negat mater, aut differt, at ſi ploratu & contentioſis lacrimis agat, ac ſeipſum affligat flendo, non continent ſe diutius materna viſcera, jubent dari quod ſic flagitat. Ita fere nobiſcum bonus Deus ſolet agere. Optimæ ſunt preces illæ: Domine, da mihi conſtantem patientiam. Mi Domine, largire donum caſtitatis. Da, ô Deus, victoriam in hoc prælio. Amem te, mi bone *Ieſu*. O Chriſte, fac me mitem & humilem. Optimi deſiderii ſunt hæ petitiones, ſed ſi ſolis conſtent verbis, interdum repulſam, frequenter dilationem patientur. Suos Deus impenſiſſime amat, tunc autem maxime, cum cernit eos ſponte afflictos. Hinc illa tam crebro imperata:

Lev.c. 16.v. 29.& 31.& c.23. v.27. & 29. Num. c.29. v.7. & c.30. v.14.

Affligetis animas veſtras. Omnis anima quæ afflicta non fuerit die hac, peribit de populis ſuis. Si voverit & juramento ſe conſtrinxerit, ut per jejunium vel ceterarum rerum abſtinentiam affligat animam ſuam &c. In quæ verba Origenes: O mira, inquit, feſtivitas! dies feſtus vocatur, animæ afflictio. vide ergo ſi vis diem feſtum agere, ſi vis ut lætetur Deus ſuper te, afflige animam tuam, & humilia eam: non ei permittas explere deſideria ſua, nec concedas ei laſciviis evagari: cum enim afflicta fuerit anima & humiliata in conſpectu Domini, tunc re-

pro-

propitiatur ei Deus. Ita omnino ſolet optimus Deus; ſibi chariſſimos in deliciis non nutrit, ſed aſſidue mergit dolorum & amaritudinum mari. Ergo, cui animus eſt dolore peccata expungere, ſerio doleat, & ut ſentiat ſe dolere, ultro ſubinde addat, quod fodicet refractariam carnem. Videat reus ad hoc tribunal conſiſtens, ut gemitibus, ſuſpiriis, lacrimis, quandoque & flagellis, aut aliis ad inſtitutum aptis ſuppliciis, quibus hîc decernendis proprius locus eſt, labes animi expientur: hoc agat unice ut cum Deo ſuo in gratiam redeat, & offenſum placet, quacunque de ſeipſo ſumpta vindicta: non expectet ultorem Deum, ſed voluntariis pœnis ſæviora ſupplicia deprecetur. Nec prius in dulcem declinet lumina ſomnum, quam Deum & Cælites ex offenſis propitiatos ſibi habeat atque reconciliatos. Et hæc quarta pars hujus examinis: *Peccatorum veniam precare.*

V. Sequitur ultima: *Emendationem quam maxime ſeriam propone.* Vis omnis & efficacitas nocturni hujus judicii, non in audiendis teſtibus ſita eſt, ſed in ſancta erubeſcentia, in dolore legitimo, in ſevera ſui ipſius vindicta, in ſolerti culparum caſtigatione, in generoſo animi propoſito, non deflectendi amplius à vero re-

ctoque tramite virtutis. Hic quisque cor suum dirigat in viam rectam: statuat apud sese alius esse aliis atque aliis diebus, & in eam rem, pœnam sibi sanciat, si, quæ recte proposuit, tardius aut nunquam exequatur. Deprehendit quis forsan hodie minus pudicum oculum, magis effrenem linguam; illi pudicitiam, huic silentium imperet, in utroque membro nimiam libertatem castiget. Fuit fortasse alius quis in precibus somniculosus aut vagus, ad fabulas attentus & vigil: somni & cibi plus æquo liberalior, stipis erogandæ parcior: forsan obedire jussus non paruit, silere monitus non tacuit, ad meliora instructus non audivit, ad divina cogitanda incitatus, fastidivit: jam ergo apud animum suum decernat, in precibus vigilare; aure surda fabulas & quicquid est obscœni colloquii transire; somnum & cibum ad dimensum sibi dare; stipem liberalius erogare; negotium salutis contentius curare, æterna præ his fluxis avidius aspirare. Quod si Atheniensem se esse observet, qui semper decernat, nunquam faciat quod decrevit, mulctam etiam addat, & à seipso pœnas exigat. Ita duo juvenes illi Beatissimæ Virginis matris Sodales fecere, qui ante quindecim annos litteris atque virtuti navantes, examen conscientiæ hunc in

modum

modum instituerunt. Ille quidem prior in minimas etiam labeculas severe vindicavit, nec sibimet ignovit, nec timidam censuram exercuit, rigidus in se testis, & accusator, & vindex. quotquot enim noxas in pugillares suos referebat, tot sibi reo colaphos infringebat generosa manu. O dextram heroicam, & præ ambusta illa Scævolæ robustam! Nam nisi Mutius spectatores habuisset, ad ardentem foculum dextram non rapuisset: juvenis ille quia solus & sine teste, suam in se manum armavit, spectatores habere meruit & laudatores superos Divosque omnes. Idcirco poeta, suum illud de hoc verissime pronuntiarit: Martial. l. 1. epig 34.

Ille dolet vere, qui sine teste dolet.

Alter, huic non multum impar, quotquot vana seu otiosa verba per diem proximum excidisse sibi annotasset, tot terræ fixit oscula, simul & minatus sibi suæque dicacitati Virgilianum illud:

Post mihi non simili pœna commissa luetis.

Et, redeas modo: ajebat ipse secum, cum tot linguæ delictis, non ea os tantum, sed & tergum sentiet. Hoc est seipsum gloriose in triumphum ducere pompa non magna. Addo & tertium, si libet audire. *Ger.* Totus jam auris sum. *Pol.* Miles fuit, qui

qui in pessimam jurandi, & quod huic vicinum, pejerandi consuetudinem deflexit: tandem adducto in consilium animo, sic ipse secum loquebatur: Vide, animum venalem circumfers, & mors tibi in oculis semper est; quocunque stes loco, sepulchrum tuum calcas: vel unius tantum glandulæ sibilus te tangat, & totum hoc egisti, *mori*. At quo ires si sic obires in tanta vivendi, jurandi præsertim & pejerandi licentia, (ô bonam conscientiæ propriæ accusationem!) quid anima tua fieret? Agedum, legem tibi figo, quam aut violes nunquam, aut illico violatæ des pœnam. Lex hæc erit: Nunquam in posterum jurare, aut terram toties osculo salutare, quoties jurare contigerit. Et hanc ego legem, si vir, si miles sum, sanctissime servabo, ita me Deus amet, & hoc meum decretum fortunet ac firmet. Sed audi obsecro rei eventum admirabilem. Conflictus instabat cruentus & atrox, nec nisi multorum sanguine finiendus. Concurrunt tandem acies geminæ, & suas quisque vires in altero experitur: illi cominus acriter instare, isti haud timidi resistere, inter quos noster hic miles fuit. Volant utrinque glandes ferreæ, incerti ictus, vulnera improvisa, utrinque cædes & funera plurima. Inter hæc miles ille, quem dixi,
legis

legis ſuæ immemor, devotiones peſſimas deprecari, diris hoſtem omnibus execrari, omnia demum alia contra animi ſui propoſitum & dicere & agere. At en, in ipſo prælii ardore, legis à ſe latæ recordatur, nec differt aut deliberat, ſed mox pronus ruit in terram toto corpore, & matrem ſuam oſculatur. Dum hoc facit, glans ignita ferrea ſupra tergum jacentis volat, ictu certiſſimo trajectura ſtantem, quem jacentem impune tranſiit, & ſine omni noxa. Non multo poſt prælium inde diremptum, ille ſalvus è cruento campo digreſſus, & narravit ipſe, & ab aliis narrari audiit quod in ſe obſervaſſent: Deum etiam miraculi providentiſſimum auctorem veneratus eſt, hancque ſibi legem æternam eſſe voluit, ut toties pronus in terram rueret, eamque lingua lamberet, quoties lingua peccaſſet. Factum egregium, & conſcientiæ probum examen. imitari poſſumus, imo debemus, aut cælum fugimus. Nam Paulinum illud æternum & inconcuſſum manet: Quod ſi noſmetipſos dijudicaremus, non utique judicaremur. Iudicis autem eſt, non tantum abſolvere, ſed & damnare, & mulctam dicere. Accuſatores & teſtes ridiculi ſumus, niſi ſimus & judices in noſmetipſos, & plectamus quicquid male deliravimus. Vtique utiliſſi-

1 Cor. c. 11. v. 31.

utiliſſimum eſt, & emendationis ſeriæ principium, pro noxarum modo & numero, etiam pœnam injungere. exemplum nobis poſitum ſit hujuſmodi, mulctã ſibimet irrogantis:

1. Orationem Dominicam & Angeli ſalutationem jam quinquies recita.
2. Pſalmum quinquageſimũ (Miſerere &c.) paſſis brachiis, & lente, mox pronuncia.
3. Precum hodie ſegniter omiſſarum neglectum, nunc compenſa.
4. Ob tale delictum jam toties repetitum, cœna ſemel abſtine.
5. Carnis petulantiam, aut nunc flagro, aut cras mitiga cilicio.
6. Graviora meritus, terram novies oſculare, & ſepulchrum cogita.
7. Quia famæ aliorum detraxiſti, nunc tuæ detrahe pecuniæ, & tot ſeſtertios cras in ſtipem expende.
8. Pro iis quos offendiſti hodie; craſtina tot preces perſolve.
9. Inter tot oculorum, linguæ, aurium, cordis & operis noxas, Confeſſionis & Euchariſtiæ Sacramenta, ad illum aut illum diem repete.

Hæc vero in ſpecimen duntaxat propoſui monſtrandæ rationi, qua quis ſeipſum, ut reum ſuo bono puniat, ſi quidẽ proficere cupiat ad virtutem.

tutem. Alia atque alia pro gravitate aut numero culparum, aliis atq; aliis diebus ſibi quisq; imperet. Ita quinque ſunt partes, ut jam demonſtratum eſt, veſpertini hujus judicii:

1. Age Deo gratias.
2. Pete lumen à Deo.
3. *Expende quid peccaris.*
4. Peccatorum veniam precare.
5. Emendationem quam maxime ſeriam propone.

Sed quæſo te, Gerarde, dic etiam tu aliquid, ut duo ſimus: nolo mihi tradas omnes loquendi vices. *Ger.* Si ita vis, Polychroni, loquar equidem, ſed contra te: multa hîc habeo obducere. Examen conſcientiæ multa ſunt quæ ſuadeant, neque id nego, ſed æque multa ſunt quę impediant. Sit hoc genus ſacri ſtudii utiliſſimum, ſit omnino neceſſarium, quam id autem multis ſit factu difficile, facilis conjectura eſt. *Pol.* Age, Gerarde, adverſare quantum placet; oppoſitionum plauſtro non terrebis.

CAPVT VII.

Examini conſcientiæ obiici ſolita diluuntur.

GERARDVS.

OPtime te dixiſſe affirmarem, ſi ad Examen conſcientiæ inſtituendum, tantum mihi ſemper otii eſſet, quantum animi. *Pol.* Itane vero, Gerarde,

Gerarde, tam occupati ſumus ? tam non vacat parare ſe cælo? Et quis noſtrûm æque multis diſtrictus eſt, atque fuerat rex David? & tamen media nocte ſurgebat, ſingulis noctibus conſcientiam excutiebat, ſepties de die preces fundebat. Sunt hodieque optimates, principes, reges, qui quotidie veſperi multum temporis huic curæ impendunt. Illis hoc tempus ſupereſt, & nobis deſit ? præ illis nos in otio ſumus, & vacamus. Et quod illud negotiorum aut occupationum genus tam varium ac multiplex, ut ante ſalutem animi curandum ſit ? Et quamvis tempus deforet ad petendum cordis ſui ſecretum veſperi, pars tamen ſtudiis potius aliisve negotiis detrahenda eſſet, quam omittendum illud. Adeo vilis eſt nobis animi ſalus ? ecquid ei minus demus? pretioſiſſima gemma eſt Fama bona, at ſi hanc retinere non poſſim niſi velim perdere conſcientiam, dico libere; abi Fama, abi, abi: mea mihi carior eſt conſcientia. Et hîc illud Annæi libenter, exaudio: Nemo, inquit, mihi videtur pluris æſtimare virtutem, nemo illi magis eſſe devotus, quam qui boni viri famam perdidit, ne conſcientiam perderet. Vere magnum & majus bonis omnibus eſt *Tranquillitas animi*. Tranquilla conſcientia eſt, inquit Bernardus, quæ omnibus dulcis eſt,

Senec. ep 81. circa med.

Bern. c. 21. de int. dom.

& nulli

& nulli gravis, utens amico ad gratiam, inimico ad patientiam, cunctis ad benevolentiam, & quibus potest ab beneficentiam. Huic comparandæ, non ego partem horulæ libens quotidie impendam? Abite litteræ, si non possim esse doctus, nisi simul sim impius, Abite. Quid mihi cum Grammaticorum libris, quando meæ conscientiæ librum inspicere oportet? illi de litteris, accentibus, syllabis, dispunctionibus altercantur, iste me vitiis docet obsistere. quid mihi syllabarum enarratio, verborum diligentia, fabularum memoria, quid versuum lex ac modificatio, si meipsum ignorem? Quid mihi cum historicorum, poëtarum, philosophorum libris, qui non raro vana, ridicula, spinosa, incerta, falsa, obscœna propinant. Procul ô procul omnes hos codices, si propter illos conscientiæ meæ liber sit negligendus. Quid mihi Medicorum, quid Iurisconsultorum aut Theologorum volumina, si nequeam conscientiæ meæ inextricabile volumen quotidie inspicere: illa alia febrim pellere, aut litem componere, aut religionem propagare me docent, at vero hic conscientiæ codex docet me quî meipsum nosse possim, & melior fieri. Clarissime de hoc Bernardus: Vnicuique, ait, liber est sua conscientia, & ad hunc librum dis- Lib. de consc.

cutiendum & emendandum omnes alii libri inventi ſunt. Anima vero cum de corpore egreditur, nullum alium librum pręter librum conſcientiæ ſecum poterit portare, atque in illo cognoſcet quo debeat ire, vel quid debeat recipere. Ex his quæ ſcripta erunt in libris noſtris, judicabimur. Illos ergo aliorum ſcriptorũ libros rejicere non debeo, ſed hunc quem Deus ſcripſit in corde meo, præferre. Ergo cedant alii, cum iſte mihi legendus & corrigendus eſt.

I. *Ger.* Legendum hunc librum non nego, ſed legendum in quiete, procul turbis & ſtrepitu. At impediri multos & turbari ſæpius, facile crediderim, & ego id domi meæ ſatis experior. *Pol.* Quæ demum hæc impedimenta, quæ turbæ? Si conſcientiæ ſit locus, ut plurimum aut fabulæ nos impediunt, aut ſomnus; nam ita quidam cœnare ſolent, ut menſam inter fabulas claudant, ubi fabularum ſatis eſt, jamque ſomnus invitat, & ocelli nictant ac clauduntur, tum vero rectiſſima via itur ad lectum. Hîc raptim unoque tractu diffibulatur thorax, volat collare, excutiuntur pedibus ſoleæ, fluunt reliquæ veſtes omnes; ita denique excuſſis abjectisque laciniis, uno ſaltu lectus inſilitur, operitque ſuum Curtium mollis hic & plumeus hiatus. O feſtinationem alibi malam, hîc peſſi-

pessimam! quis ita ad scholam uti ad mensam, ad templum uti ad lectum, ad laborem uti ad soporem properat? an non prius figendi humi poplites, cælo manus extendendæ, preces ad Deum fundendæ, elapsæ diei acta omnia repetenda sunt? ita bestiæ somnum ineunt, ut ubi notum cubile obtinent, primo ingressu terræ affundantur, membrisque projectis corpore toto somnum admittant. Vincere has debet, qui homo esse vult, ne dicam Christianus, Catholicus, Religiosus. Somnus licet urgeat ac invitet blandissime, moram tamen is ferre & pati imperium potest; diurna licet fatigatio lectum monstret, & quietem anhelet. illa tamen ad horulæ partem dilata non succumbet.

II. *Ger.* At difficilis est lucta contra blandientem somnum; fatigato protracta quies, crux est maxima. *Pol.* Sed obsecro cogitemus, mi Gerarde, quotiescunque serus nobis obtingit vesper, adstare tutelarem Angelum, adesse cæli Reginam, Christum ipsum in aurem dicere illud: *Non potuisti una hora vigilare mecum?* Tune has voces audies, & in lectum ac somnum corrues? Angelum custodem contemnes, Domini matrem repelles, Christum monentem negliges? Itane non possis vigilare, non di-

cam hora una, ſed parte horulæ vel unica, cum tuo & in gratiam tui Angeli, tuæ Dominæ, tui Principis, imo in gratiam tuam, tuique animi? Quin ergo in teipſum excandeſcens, his temet ipſe verbis alloqueris? Excute noctem dormitator; cauſſa tibi dicenda eſt; adeſdum, judici te ſiſte; præteritæ lucis facta, dicta, cogitata tecum expende: differ pauliſper ſomnum: libellos profanos remove; fabellas inutiles abrumpe: cum Deo colloquere, divina beneficia recole, noxas tuas inſpice, & ingemiſce, emendationem promitte. Niſi tecum ipſe ſic egeris, vere dicere poteris cum Tito, imo verius quam Titus: *Amici diem hunc perdidi.* Multum enim perdit, imo perdit omnia, qui nunquam ad calculos ſedet, cui ratio expenſi & accepti non conſtat: multum perdit, qui quod lucrari poteſt, negligit; multum perdit, qui debita cum poteſt, non diſſolvit. Talis omnino is eſt qui dies, & menſes, & annos ita traducit, ut ephemeridas & diaria ſua raro, & non niſi hallucinante & connivente oculo inſpiciat, qui quotidie plurimum, delinquit, nihil dolet de delictis, beneficia plurima accipit, nec gratias agit pro acceptis, plurimam ad exercendas virtutes occaſionem habet, nec hanc arripit, nec illas acquirit, ſtertit ad commoda ſua, in perniciem

ciem suam vigilat. Tale quid omnino examen conscientiæ est; ephemeris est & diarium vitæ, in quod redigenda sunt omnia quæ facimus, loquimur, cogitamus: codicillus est tam peccatorum quæ ipsi committimus, quam beneficiorum quæ à Deo accipimus: stimulus & instrumentum est ad omnen virtutem aptissimum. Is vero nusquam est, qui raro domi suæ est: facultates perdit, conficiendas rationes negligit.

III. *Ger.* Hominis conscientiam suam fugientis & somniculosi personam cœpi agere, hanc sustinebo, dum missionem dederis, Polychroni, ex hoc theatro. Vis ut ignavorum pulcherrima dicta congeram? tuum erit ea dissolvere. *Pol.* Placet; audiamus. Sed verbis, Gerarde, vapulabis, prædico. *Ger.* Non recuso. vapulem ego, modo alii sentiant. *Pol.* Ergo, hoc dico: Vesperi domi tuæ sis, in te ipsum descende, inquire in teipsum, rationes collige & dispunge. *Ger.* Vellem, modo possem. *Pol.* Pigrorum hic clypeus est. Sed tuas tibi voces reddo: posses modo velles. *Nolle* in caussa est: *non posse* prætenditur. quid enim? occupationes impediunt? at hæ differri possunt. negotia remorantur? vix hæc tanta erunt, ut horæ partem tibi non relinquant. *Ger.* At tot

preces nimium sibi temporis petunt. *Pol.* Si somno, si desidiæ, si sphæristeriis, si confabulationibus, si discursationibus, si jocis, lusibus, symposiis temporis partem subtraheremus, esset quod animo, quod huic examini, quod Deo daremus. *Ger.* At quandoque imperium heri aut jussa patrisfamilias obsistunt. *Pol.* Fac quod juberis, sed hoc non omitte: Dei jussa potiora sunt quàm hominum. *Ger.* Domesticis parendum est. *Pol.* Pare illis, magis tamen, & ante omnia Deo. *Ger.* At socii quietem obturbant. *Pol.* Tu tibi pessimus es socius. Quod si socius hic velit esse frugi; nemo intercedet. Hîc ego pæne idem insusurrem tibi, quod olim Diogenes juveni se secum loqui affirmanti, tacite ingesserat: Vide ne cum malo homine loquaris. *Ger.* At turbæ domesticæ mea me agere non sinunt. *Pol.* Inter ipsas turbas, in medio urbium fremitu brevis tibi solitudo quærenda est: animus sibi sit intentus, & nulla vox te tibi excutiet; omnia licet foris resonent, dum intus nihil tumultus sit, dum inter se vagæ cogitationes non rixentur. nam quid prodest totius regionis silentium, si affectus fremunt? *Ger.* Commodus locus deest. *Pol.* Non multum ad hoc locus confert, nisi

Senec. epist. 54.

ſe ſibi præſtet animus, qui ſecretum, & in occupationibus mediis, ſi volet, habebit. *Ger.* At unde mihi cera vel ſevum? candelæ deſunt. *Pol.* Huccine rerum devenimus, ut etiam noctem accuſemus? in tenebris teipſum melius reperies, & ſincerius judicabis, uti olim Areopagitæ. *Ger.* At tempus eſt eundi cubitum, & lectus jam vocat. *Pol.* Reſponde tu, poſt horæ partem te venturum, modo tibi eſſe quod cum Deo tranſigas. *Ger.* At ſomnus invitat. *Pol.* Excute ſomnum, & cave venientem annuentibus oculis excipias. *Ger.* Obrepit incauto. *Pol.* Recte dicis incauto: cavere hunc poſſes & vincere, ſi velles. *Ger.* At oculos ex inſidiis invadit, & reluctantes claudit. *Pol.* Parva hîc lucta eſt, ubi hoſtis ceremoniis tam blandis recipitur. *Ger.* At opprimit me & terræ affundit. *Pol.* Nimirum cedentem ipſi & volentem vinci. Si vir ſis, ſurges, ſtabis, in genua procumbes, ambulabis, pectus tundes, ſuſpiria duces, de debitis ſolvendis, de noxis eluendis cogitabis, non de ſomno, non de lecto, niſi de eo qui apud inferos damnatis ſternitur è flammæ purpura.

IV. Et quæſo quæ illa temeraria ſecuritas, & exitiabilis ſocordia eſt, cubitum faceſſere & ſomnum capere lethali peccato? Satius eſſet no-

ctem illam insomnem ducere, aut virulentissimam viperam ad dormituri latus applicare, quam ita in stratum se abjicere, ut si somni soror mors lectum invadat, à somno transeundum sit ad vigilias, sed ærumnosas, sed tartareas, sed æternas. Ah! audax & temerarium hominum genus!

Mirabatur Augustus Imp. olim, equitem Romanum ducenties HS. hoc est, quingenta millia philippicorum debuisse, & dormire potuisse: adeo illi creditorum voces somnum non rumpebant. Quare, ubi suppellex mortui, voci præconis & hastæ subjecta est, ex omni ea Imperator solum sibi emi voluit cervical, cui consuesset indormire tantus debitor. Et quæso quodnam cervical, quinam pulvilli sunt isti, quænam hæ culcitræ, quæ hominem post contractam, nec prius deletam lethalem noxam, securum jubeant somnum ducere, nisi extrema salutis incuria, cæli oblivio, inferorum irrisio, mortis incogitantia, impia denique vitæ securitas, & Numinis contemptus? Hæ sunt illæ culcitræ, hi pulvilli, quibus indormiunt, qui conscientia per diem læsa, nec per nocturnam pœnitentiam sanata; plumis sese immersos sepeliunt, & soporem in altissimam lucem deducunt. At hoc cum Deo ludere est, & cælo per jocum valedicere.

Marc. lib. 2. Satur. c. 4.

ledicere. Neque tamen interea talis à conſcientiæ ſtimulis & vulture cor fodicante penitus liber aget; recurſabunt ſubinde domeſtici teſtes, & à ſuis conſcientia furiis infeſtabitur, quibus quidem ſubinde ſe ſubducere, eas tamen nunquam poterit omnino effugere, niſi per unicum & ſumme neceſſarium hoc amuletum, veſpertinam conſcientiæ cenſuram. Pulchre & vere Minucius Felix contra idololatras diſſerens: Apud nos, inquit, & cogitare peccare eſt: Vos, conſcios timetis, nos etiam conſcientiam ſolam, ſine qua eſſe non poſſumus. neque enim conſcientiam ſuam decipit, qui fallit alienam. Et ô felicem illum qui eam ſic tractat quotidie, ut nec aliorum elogia deſideret, nec monitis egeat aut reprehenſionibus, dum eam factis mereri laudem conatur, quam etſi ab aliis non impetret; à conſcientia tamen nunquam non obtineat, dumque iis ſeipſum objurgationibus urget, quas etſi ab aliis non audiat, hæ tamen occultæ ad emendationem ſufficiant. *Gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ.*

Minu. in Octav. propius fin.

2 Cor. c. 1. v. 12.

V. *Ger.* At ſi quis diem optime expenderit, & nihil nævorum reperiat? *Pol. Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas non eſt in nobis.* Nemo noſtrûm

1 Ioan. c. 1. v. 8.

2 Par. cap. 6. v. 36. non peccat, neque enim eſt homo qui non peccet, homines ſumus. Septies in die cadet juſtus, & reſurget. Prov. c. 24. v. 16. Verum ſit ita, nullos die aliquo nævos tibi videaris contraxiſſe, non tamen ideo ſuperfluus hic labor, qui eo ſuſcipitur, non ut ſemper reperias culpanda, ſed ne reperias. *Ger.* Sed ſi aut ſtultitia eſt, venatum ducere invitos canes, aut invitos boves plauſtra inducere, quemadmodum nauſeanti ſtomacho cibum obtrudere non expedit, ita hîc prorſus putem minime ſuccedere quod à nolentibus extorquetur. quid in nauſea & faſtidio vexanda conſcientia? *Pol.* Etiam ii qui mari ſe credunt, nauſeant & everſi ſtomachi tributum fideliter mari pendunt, neque tamen cœptam viam deſinunt; progrediuntur, & ſpe contingendi portus ſolantur ſtomachum, contemnunt nauſeam. Bern. c. 29. de int. dom. Virtutis eſt evictis faſtidiis inchoatum opus pertexere. Triumphat diabolus ſi eam inducat nauſeam, ut à precibus abducat. Nondum precari didicit, qui tædio cedit. Quod reſiſtentem fatigat, vincentem coronat. *Ger.* At ſubinde ingens & monitorum impatiens obrepit tædium. *Pol.* Vincendum eſt, & illud prius excutiendum quam conſcientia. Si precari nolis, niſi voluptatem inde trahas, & velut mel lingas, multi quandoque dies ſine precibus abibunt.

bunt. Si vesperi plura non possis, dic corde, & ex animo : Deus propitius esto mihi peccatori. Aut; Miserere mei Deus : secundum magnam misericordiam tuam ; deinceps ero alius, ô mi Deus. *Ger.* Sed quid opus præterita in mentem revocare ? Quæ quidem retro sunt obliviscens, inquit Paulus, ad ea vero quæ sunt priora ; extendo meipsum. *Pol.* Quam hoc argute ! vana est, fateor, præteritorum memoria, si nulla eis, aut ex eis fieri possit medicina. Hîc vero errorum cum dolore meminisse, est errores tollere. An non sapientissime Seneca, de quo jam supra : Hoc nos, inquit, pessimos facit quod nemo vitam suam respicit. quid facturi simus, cogitamus, & id raro : quid fecerimus non cogitamus. atqui consilium futuri ex præterito venit. *Ger.* At pauci sunt, puto, qui quotidiana hac censura se notent, & peractum diem ad calculos revocent. *Pol.* Vox ista, *Pauci*, tantum abest ut hîc terreat, ut etiam animet. Quoties proclamat Christus : Arcta est via ad vitam, & *Pauci* inveniunt eam. Præstat cum paucis cælo recipi, quam cum plurimis perire. *Ger.* At durum est, seipsum reprehendere, & reprehensum insuper pœnis coërcere. *Pol.* Durum sit ; at pulchrum est & utile, & via recta ad

Phil. c. 3. v. 13.

vitæ

vitæ ſanctimoniam. Vis eſſe ſanctus? Circa tuam vitam eſto auſterus, circa alienam autem benignus & mitis: Ignoſce aliis plurima, tibi nihil. Sed diſcuſſæ videntur pigrorum voces & querelæ. Ignavorum perſonam, Gerarde, inſigniter egiſti, dignus cui lucar perſolvam. Supereſt videre, quo fine conſcientia ſic urgenda, aut quo potiſſimum in examine conſcientiæ animus ſit attendendus.

CAPVT VIII.

In examine conſcientiæ quo potiſſimum collineandum,

ET,

Quanta humanæ voluntatis ſit inconſtantia.

LAmiis ajunt exemptiles eſſe oculos, quos tunc primum fronti inſerant, cum foras prodeundum eſt. Lamias, Gerarde, ſæpe imitamur, & domi noſtræ ad noſtra vitia malumus carere oculis, quam ea cernere, & dolere: at vero cum ædes alienæ ſunt penetrandæ, cum vitia non noſtra ſeſe offerunt, tunc tales fronti oculos imponimus, ut ſuos videri poſſit mutuos dediſſe ſerpens Epidaurius. Hinc tam prompte vitioſitatem alienam damnamus, quam callide excuſamus noſtram. Vitia noſtra quia amamus,

Sen. epiſt. 116.

amamus, defendimus, & malumus excusare illa quàm excutere. Quid culpis vana nomina præteximus, miseri, & deformitatem nostram augemus, elegantiam affectando inconstantissimam? Homines sumus, miseriis, defectibus, vitiis ditissimi, & hoc uno nomine vere miserabiles, quia, non tantum vitiosi, sed & in vitiis cernendis cæci sumus, plurimaque lippis oculis transimus quæ stirpitus sunt evellenda. Oculatam hanc cæcitatem emendat *Examen conscientiæ*, si eo quo debet instituatur fine, qui fere triplex. Primus, ut culparum numerus decrescat, fiantque ex multis defectibus pauciores, & paullatim nulli. Alter, ut errores antea magni, transeant in minores, & sensim, quantum id fieri potest, in nullos. Tertius, ne semper sint iidem: eandẽ enim culpam iterũ iterumque ac sæpius repetere, eodemque luto hærere, magnæ socordiæ argumentum est. Hîc, Gerarde, hîc Rhodus, hîc saltus; hoc opus, hic labor, ut non solum *velle* nostrum, sed & *facere* vires habeat. Sæpe multa proponimus facturos, at opus inter oblivionem & tædium subinde brevi evanescit.

I. Vult & non vult piger, inquit Prov.
Salomon. Novum hoc auditu, & c. 13. v. 4.
quod vix capi possit. Si enim vult, quomodo non velle affirmatur? quod si non vult, qua ratione velle asseritur?

asseritur? Hieronymus eleganter in hæc verba disserens: Imperare vult, inquit, cum Christo, non subesse pro Christo; præmium amat, non prælium. Vult ergo desidiosus ille, victoriam sine prælio, coronam sine certamine, sine lucta præmium, sine sudore gloriam. Vis, ô bone (te compello, qui nunquam te talem geris, qualem promittis) vis cælo admitti? Volo. Vis pecuniam non tuam reddere? Non possum. Rectius dixisses, Nolo. Vis beatis adscribi? Volo. Vis vitiis finem imponere; peccandi occasiones fugere? Volo, sed nondum. Vis vitam immortalem auspicari? Volo. Vis palinodiam canere, & ereptam famam restituere? Non audeo. Vis Christo placere? Volo. Vis inimico parcere? Nec possum, nec volo. Vis virtutes adipisci? Volo. Vis adipiscendis illis nervos intendere, industriam omnem adhibere? Nimis hoc operosum est. En tibi, vult & non vult piger; simillimus Balaamo sic optanti: Moriatur anima mea morte justorum, & fiant novissima mea horum similia. Improbus erat Balaam, proborum tamen obitu decedere volebat, in vitiis vitam agere, cum virtute mortem obire cupiebat. Perinde ut ille qui olim interrogatus, uter esse mallet, Cræsus an Socrates? In vita, inquit, Cræsus;

Num. c. 23. v. 10.

Cræsus; in morte Socrates. Vult & non vult piger; finem optimum, non item ea quæ ducunt ad finem. Deus per Isaiam de his gravissime questus: Me etenim, inquit, de die in diem quærunt, & scire vias meas volunt, quasi gens quæ justitiam fecerit, & judicium Dei sui non dereliquerit: rogant me judicia justitiæ, appropinquare Deo volunt. Sed nolunt cum labore, sed nec vitia, quibus assueverunt, deserere volunt. Hoc vere & velle, & nolle est. Tu, quisquis hanc notam subire non vis, esto firmus in via Domini. Sed scholasticæ inconstantiæ clarum paradigma tibi nunc subjiciam, è quo facile erit perspicere, quantum noceat inconstantia in corrigendis moribus, si ea sic obsit in discendis litteris.

Is. cap. 58. v. 2.

Eccli. cap. 5. v. 12.

II. Cernimus quotannis ab adolescentibus non paucis in studiorum instauratione, toto virium complexu disciplinas arripi, chartarum integra volumina, quasi totos Musarum campos exaraturi sint, parari stilos centum, calamos sexcentos exacui, aures arrigi, magistros attendi, dicta bibi, dictata scribi, multa extra ordinem notari, lectitari, scriptitari, vigilari, & prope pervigilari; denique tantum improbo labore promitti, ut jures uno die, eademque hora Corinthum

thum perventuros, tanto discendi œstro percussi ad studium ingrediuntur. Sed ubi labor & opera sensim crescunt, prælectiones geminantur, scriptiones, disputationes, exercitationes duplicantur, ubi magister vel poematis condendi hypothesin subjicit, vel orationi struendæ quæstionem proponit, vel suorum auditorum ingenia periclitari & tentare incipit, & nunc latinæ, nunc græcæ, nunc solutæ, nunc ligatæ scripturæ pensum exigit, jubetque suo quemque Marte quæ dicenda invenire, inventa loco & ordine componere, composita perpolire, tum discipulus in museo domi quærere, hærere, ungues rodere, caput scabere, libellos volvere, revolvere, nihil reperire, fastidire, projicere, surgere, testudinem aut chelyn arripere. fides tentare an melius quam libri respondeant: aut si indoctus lyræ, pilam vel lusorias chartulas promere, numos deponere, calicem ducere, potare, ludere, ridere, dormire, & pro armis virisque canere:

Tityre tu patulæ stertens sub tegmine plumæ.

Nec corpus levare, donec clarum mane fenestras intret, & in lecto pandiculantem oscitantemque deprehendat. Siccine itur ad astra, ô adolescentes, hoc studere est? hoc sudare, algere, vincere? Quid deinde cum in gymnasio

gymnaſio claſſica canunt? Muſis magiſtriſque morbos excuſare, pedes, caput, dentes, oculos dolere, negotia prætexere, heros, populares, parentes, ne ferulam ſubeant, adducere, de litteris & progreſſu nihil curare, alia omnia cogitare, imo deſperare. Ita qui primis menſibus Cleanthes omnes & Demoſthenes ſuperaturi videbantur, tertio, quarto, quinto, & ſequentibus, fracti animis, & luxu abducti, lurcones fiunt, Endymiones imitantur, glires ignavia vincunt. Nimirum, aliud eſt incipere, aliud incœpto non abire: felix principium ducere, & finem non diſparem ſubjungere. En, Gerarde, quam brevi tempore ſcholaſticus hic fervor elangueſcat! Idem in moribus eſt obſervare. Par enim fere ratio eſt vitæ & virtutis, piorumque operum & litterariæ palæſtræ. Et quamquam hæc, quæ in bonis artibus inconſtantia: ingens detrimentum inferat, tanti tamen non eſt, quanti ea, quæ in bonis moribus. A litteris ceſſare, tametſi turpe adoleſcenti, cujus hoc unum eſt ſtudium ut ſtudeat, in eo tamen fortunæ Græciæ ſitæ non ſunt, non vita, non ſalus, non beata ac perennis immortalitas hîc periclitatur. Abſque librorum comitatu viam ad cælum reperies, ſed non abſque virtute, vitæ ſanctitate, morum innocentia; cujus

elegantiam si corrumpas, & ab integritate deficias, simul spem & rem, & omnia perdas. Hîc opus constantia.

III. Verum, O quoties optimis desideriis turgemus, velut prægnantes ac fœti copiosa prole; videmur mira parituri, magnam morum emendationem, & seriam ad Deum conversionem: tandem turpiter abortimus, & auram atque ventum parimus. Statuimus grandia, & nihil fit; promittimus multa, & æque nihil fit. Sancta sunt quidem proposita nostra, sed nullum sortiuntur effectum; proles abortivæ, quæ lucem non aspiciunt, sed ante partum extinguuntur. Iuramus Deo, hæc, & hæc, & hæc etiam non amplius facturos, sed brevi frigescente hoc juramento redimus ad ejuratas sordes. Laudatur Israëlis populus ab
2 Par. c. 15. v. 14. & 15. hoc facto: Iuraveruntque Domino voce magna in jubilo & clangore tubæ, & in sonitu buccinarum, omnes qui erant in Iuda, *cum execratione: in omni enim corde suo* juraverunt, *& in tota voluntate sua* quæsierunt eũ & invenerunt. Iurant multi, sed non *in omni corde suo*; quærunt Deum, sed non *in tota voluntate sua*; damnant peccatum, sed non *cum execratione*, nec istud serio & ex animo detestantur, hinc facilis ad illud regressus. Ægyptio tyranno Pharaoni simillimi sumus,

ſumus, hac tãta voluntatis inconſtã-
tia. Quoties improb⁹ ille ingemiſcẽs:
Peccavi, ait, in Dominum Deum ve-
ſtrum, & in vos. Sed nunc dimittite Exod.
peccatum mihi, *etiam hac vice.* Sunt c. 10.
qui ſæpius in anno, confeſſione pia- v. 17.
culari ſe luſtrent, eadem tamen vitia
plerumque referant & illud, *etiam
hac vice* ſexcenties occentatum, iden-
tidem adhuc ingeminent, *etiam hac
vice.* Condonat illis Deus delicta,
etiam hac vice, ſed illi ad ingenium re-
deunt *etiam hac vice*, & condonatam
culpam omnem repetunt *vicibus in-
numeris.* Monuit quidem Pharao- Exod.
nem Moyſes; & : Veruntamen, in- cap. 8.
quit, noli ultra fallere, ut non dimit- v. 29.
tas populum ſacrificare Domino.
Veruntamen fefellit ultra non ſe-
mel, ſed ſæpius. Monet & nos ſacer-
dos auctoritate divina: Veruntamen
noli ultra fallere, ut toties repetita,
& quæ pridem emendaſſe oportuit,
repetas: Ecce ſanus factus es; jam Ioan.
noli peccare, ne deterius tibi ali- c. 5.
quid contingat. v. 14.

At nos poſt paucos dies, poſt pau-
culas ſæpe horas, & ultra fallimus, &
noxas ſexcenties condonatas repe-
timus, millies ſanati, nos ipſos ite-
rum iterumque vulneramus, &
quicquid demum nobis accidat, ex
integro animoſe peccamus. O vo-
lubilem rotam, ô globum erraticum
humanæ voluntatis! Lunam mu-

 tabilitate

tabilitate vincimus, & modo tam nobis promptum est *Nolle*, quam erat antea *Velle*.

Ita Ludov. Gran. l. 2. Duc. Pecca. c. 3.

IV. Insistendum est cœptis, ne desit manus ultima; urgenda sunt sanctiora proposita; magnis conatibus agendum ut in opus exeat, quod pulchrum erat statuere. Clavum per parietem adacturus, non eum semel duntaxat iterumve malleo leniter ferit, sed tam diu ictus ingeminat, ac toties reducit malleum in caput clavi, dum is totus asserem penetrarit, & jam fixus firmusque hęreat. Ita non satis est qualecunque propositum obtinendæ virtuti. Proposuisse, ô mortales non sufficit; ulterius tendendum est, & proposita persequenda. Parum est statuisse *facere*, nisi, cum licuit, *fecisse* constet quod fuerat statutum. Eo spectet quotidianus conatus, ut è rebus omnibus quæ cernuntur, audiuntur, leguntur, cogitantur, majus atque majus in dies eruatur peccati odium. Hoc quanto magis creverit, tanto feliciore incremento se prodet virtus. Atque ut his vestigiis tenacius insistamus, hoc sibi quisque certissimum persuadeat, si in libræ lancem unam mala & supplicia simul omnia, quotquot adhuc ab Orbe condito fuerunt, si egestas, si ærumnæ, carcer, catenæ, si cruces, rotæ, ignes, si membrorum lacerationes, si morbi, dedecus,

decus, dolores, ſi mors, ſi omnes humanæ vitæ formidines, ſi univerſi inferorum cruciatus, in unam, inquam, lancem componantur ; in alteram vero unum atque unicum lethale peccatum immittatur, ab hoc unico, illa prorſus omnia, immani pondere ſuperanda. Eheu ! ô Ieſu mi amantiſſime ! Et nobis tamen jocus eſt, peccato lethali ſe obſtringere. Parum eſt cæcos nos appellari; inſani ſumus, & cum inſanientibus furimus. Atque ut noſipſos ampliſſime decipiamus, benigne perſuademur, ad animi ſalutem ſatis id eſſe, ſi vel olim ad valetudinem redituros ſtatuamus. Perinde atque ſi omnia vitæ noſtræ momenta noſtri ſint arbitrii, ut quamdiu lubuerit, liceat inſanire, & tum demum ad bonam mentem redire, cum viſum nobis fuerit, inſaniam deſinere. Ah! miſeri, quid voluptatis eſt, ſic erudite falli, & ſolis ſe ſolari propoſitis? Qui nunc modus peccatorum eſt, olim & ſuppliciorum erit.

V. *Ger.* Liceat interfari. Bene proponere, & nunquam exequi, aut male, cum oblivionis, tum imbecillitatis humanæ ſigna ſunt. *Pol.* Verum te dicere credam, ſi addas, cum pigritiæ tum malitiæ probra ſunt. Aliquid, non negem, boni propoſiti decerpit oblivio, aliquid imbecillitas hominis & corruptior

natura: non minus tamen honestum propositum subvertit pigritia; nequitia vero plurimum. Hinc mensibus, hinc annis singulis eadem atque eadem vitia, sæpe plura & graviora ad sacerdotis aures redeunt, quia licet bene incipiamus, cœptis tamen desumus, aut novo languore victi, aut veteri perversitate.

Apologum tibi recitabo sapienter factum, in nostrorum propositorum vanitatem. Lupo in caula deprehenso mortem minatus est opilio. Lupus ad dolosæ facundiæ artes confugiens: Mi domine, inquit, non redibo huc amplius, sed & greges tui posthac à me tutissimi erunt. ita promitto, ita spondeo, & fidem meam do. Cui pastor: Non me, inquit, decipies nequissima bestia. & vero tunc non redibis amplius, cum te jugulavero. nimis crebro fefellisti fidem. Et cur ego tibi parcerem, cui non satis est meos agnos & oves in campis lacerare, sed & in stabulum clam subrepere, & sola nocendi libidine, fame non urgente, insontes pecudes discerpere. Nunc lues, non parco. Ad hanc vocem lupus: Agnosco, inquit, mi domine vecordiam meam, & quid vis? habes confitentem reum, sed quem nequitiæ suæ pœniteat ex animo. & patieris, scio, me bonum fieri. Deinceps aliis vivam.

vam moribus, nec quidquam rapiam, niſi cogente fame. & licet dira me fames coëgerit, non tamen niſi ſeptem obolis cœnabo.

Motus paſtor tam ſincera confeſſione, tamque ampla pollicitatione: Ergo abi, inquit; ſed memento te vitam liberalitati meæ debere: vide ſtes promiſſis.

Abit lupus; & jam dulcius ei erat vivere, poſt hanc vitæ factam gratiam. In itinere ſecum meditatur frugaliorem abſtinentiam, & menſam ſeptem obolorum. dumque cogitationibus merſus lentiore paſſu progreditur, en tibi vervex pinguiſſimus venit obviam. O nimium potentes illecebræ! quis hîc tam lapis ſit, ut dentes ſaliva natantes ſubſtringat? Ergone, inquit lupus, mihi ultro prandium occurrit? nefas videtur fortunam tam propitiam non ſalutare: Sed quî palpum obtrudam opilioni in jus trahenti? quo nomine hanc culpam purgabo, ſi fidem frangam, ſi fœdus negligam? Ponamus ergo rationes: Vervex nihil valet; ego certe illum non emerim tribus obolis. hoc tantum triobolare eſt prandium. itaque prandere non differo. mox vervecem invaſit, diſcerpſit, devoravit. Altero ab hoc die bovem & una paſcualem vitulum habuit obvium. Hîc lupus priore facinore jam audacior: Bene eſt, inquit,

 bos

bos iste quatuor obolis censeri potest, vitulus tribus. hac ratione tota cœna septem obolos non excedet. Hoc joco & istud scelus prætexuit. Quid tibi videtur, Gerarde, an non mutato nomine de nobis fabula cantatur? An non multi sub humana specie lupo illi paria faciunt? Hos ubi arcanus judex, sacerdos cavere jubet: exitium æternum his talibus imminere, ipsi omnia se facturos recipiunt; ille furtum, hic crapulam, iste adulterium detestatur; crederes eos jurare in leges sanctimoniæ. Sed enim quid jam? pauculi dies abeunt, redeunt occasiones pristinæ delinquendi, invitant socii, blanditur caro, cacodæmon instigat; ita miseri paullatim audent antiqua omnia, & ne conscientia vehementius reclamet, repetitam culpam, ut lupus, variis pigmentis extenuant. Est qui ad popinam aut choreas invitet. Cui alter: Comitarer, inquit, ni promisissem, eo loci me non rediturum. Mox prior: Non, inquit, tabernam, sed crapulam, sed luxuriam inter prohibita numeremus. mens subinde à seriis avocanda est: eamus. Itur, & in seram noctem bibitur, dum

Iuven. sat. 6. v. 304.

—— jam vertigine tectum
Ambulet, & geminis exurgat mensa lucernis.

Multo latentius libido sollicitat; tenuissimis sæpe principiis inserpit animo.

animo. Munuſcula, cantiunculæ, epiſtolia, picturæ & libelli molliores placere incipiunt: laudatur aliena forma, colloquia quæruntur petulãtiora, & inſidioſa blandimenta aurium, & quo prævolant oculi, paullatim ſequuntur manus. Ita demum omne caſtimoniæ propoſitum corruit. Ita in aliis etiam vacillamus, & animi noſtri decreta ipſi facillime convellimus.

VI. Hunc luſum Hebræi millies luſerunt cum Deo. quantam ſæpius promiſerunt obedientiam? mox ad ingenium redierunt, & ad jam notam perfidiam: *Cito fecerunt, obliti ſunt operum ejus, & non ſuſtinuerunt conſilium ejus.* Pſalm. 105. v. 13. Cum hoſtis hæreret à tergo, cum ſerpentes ignei morderent, cum varia eos neceſſitas premeret, quantis clamoribus apud Deum egerunt, ut ſervarentur? *Et clamaverunt ad dominum cum tribularentur, & de neceſſitatibus eorum eripuit eos.* Pſ. 106 v. 6. 13. 19. 28. Nihilominus: *exacerbaverunt eloquia Dei, & conſilium Altiſsimi irritaverunt.* Tales poſt correctionem, quales antea. Ab hac tam flagitioſa inconſtantia non multum nos abludimus; nimium frequenter Iudæi ſumus. In morbo, vitiorum omnium inimici videri poſſumus; at ubi morbus valedixit, nos ſenſim cum vitiis in gratiam redimus, & poſtliminio morbi, novam jungimus amicitiam cum antiqua

Superbia, aut Libidine, aut Avaritia. Si facerent sani, quæ facturos statuunt ægroti, brevi Christianus Orbis faciem indueret meliorem.

Exod. c. 9. v. 34. *Videns Pharao quod cessasset pluvia, & grando, & tonitrua; auxit peccatum.* Ita nos, cum adversis urgemur, grande odium indicimus peccatis; cum redit fortunæ serenitas, hilari cachinno peccatum resalutamus, & hostem toties ejectum, largiore, quam ante, benevolentia recipimus. Et hoc est non tantum parentum suorum, aut sui nominis oblivisci, ut Messala Corvinus, sed sui ipsius, quæ omnium est damnosissima oblivio.

Hebræis inter alia monimenta plurima, & fimbriæ violaceæ erant in veste, ne sui ipsorum Deique obliviscerentur. Ita Deus Mosi: *Recordentur*, inquit, *omnium mandatorum domini, nec sequantur cogitationes suas & oculos, per varias res fornicantes: sed magis memores præceptorum Domini, faciant ea, sintque sancti Deo suo.* Isaias: *His*, inquit, *qui habitaverint coram Domino, erit negotiatio ejus, ut manducent in saturitatem, & vestiantur usque ad vetustatem.* Pœnitentia & sanctioris vitæ desideriis sæpius bene vestimur, sed non *usque ad vetustatem.* Non licet per nos his vestibus ad senium pertingere: vix eas induimus, mox petulanti manu laceramus. Inde merito nobis objicitur: *Et nescis quia tu es*

Num. c. 15. v. 39. &c.

Isa. c. 23. v. ult.

es miser, & miserabilis, & pauper, & cacus, & NVDVS. Petulantiæ tuæ age gratias, quod optimam vestem innocentiæ tam cito laceraris, & hoc egeris, ut jam virtutum indumentis careas. Ita post initia sæpe bona, progressus malus, pessimus exitus. Apoc. c. 3. v. 17.

VII. Ah! quæ nostra est hodie rerum gerendarum inconstantia? Non sic, quicunque ulla in re clari magnique fuere, sese tractavere. Philosophiæ princeps evasit ille Stagirita, sed viginti totos annos audivit Platonem. Celebrati Pythagorei, sed annis pluribus tacere prius quam loqui didicere, quamquam rectius semper tacuissent, quam post multos etiam annos ita locuti. Laudatur hodie Apelles, sed nullum abire diem sine ducta linea passus est. Agesilai dictũ mihi summopere semper placuit. Hic admonitus; ipse sibi parceret ob incertam fortunam: at ego, inquit, meipsum assuefacio, ut in nulla mutatione admittã mutationẽ.

Iusserat Dionysius, notus ille ab Sicilia tyrannus, ut omnes qui convivio interessent, in veste purpurea saltarent. Recusavit Plato id facere, neque enim philosopho hoc tale vestimentum convenire. At vero Aristippus & vestem eam induit, & imperatas choreas ingressus: Qui vere, inquit, pudicus est, nec inter baccha-

bacchanalia corrumpitur. Vterque Christiane & constanter, iste dicendo, ille faciendo.

Atqui hæc ego profanis relinquo. In Christiana Republica, Superi quæ constantiæ suppeditant exempla? Tacebo veteris memoriæ Abrahamos, Iacobos, Moses, Iosephos, Iobos, Tobias, Iudithas. Paulum nostrum, Ecclesiæ columen, gloriantem audi, qui immensis laborum, ærumnarum, periculorum malis terra marique exantlatis exclamat: Cursum consummavi, fidem servavi, de reliquo reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus, in illa die justus judex.

2.Tim. c.4.v.7 & 8.

Fortissimas innumerabilium martyrum legiones, ad mortem & ultima supplicia decertantes intuere, ô vagi & inconstantis animi homo. Anachoretarum patientiam constantiamque vix credendam contemplare, videbis multos ad quinquagesimum, octogesimum, centesimum annum in summa vitæ egestate, penuria, asperitate, labore, æstu, frigore, siti, fame constantissime perdurasse. Noti nobis Pauli, Antonii, Macarii, Hilariones, Simeones, Danieles Stylitæ, quorum æternæ stationes, esuritiones, precationes, pervigilia omnem omnium sæculorum posteritatem in admirationem summam adducunt. Hæc magna, hæc

præ-

præclara, hæc divina ſunt. Nos ægre ſubinde per cineralia, per menſem, per diem, ne dicam per horam, pravos animi affectus in officio continemus. Ita ſæpe quidem inchoamus, initium ducimus, facienda deſtinamus, ſed deſtinatis non inſiſtimus. Non tantum in fine, ſed & ante finem corrumpimus.

VIII. Hic te, Gerarde, velim eſſe prolixæ patientiæ. Nihil hîc nimium dicitur, quod dicitur, vix ulli ſatis creditur; nihil nimium inculcatur, ea eſt hujus morbi pertinacia & malignitas. Et plerique omnes hoc malo corripimur. Sumus promiſſores grandi hiatu, hoſtes noſtros debellamus ſuper menſam uno halitu, at ubi conſtanti conatu & ardore progrediendum eſt, terga vertimus, & laborem exoſi revolvimur ad eandem ſegnitiem. Noſti quid dicat Thomas à Kempis: O quanta fragilitas humana, quæ ſemper prona eſt ad vitia! Hodie confiteris peccata tua, & cras iterum perpetras. Nunc proponis cavere, & poſt horam agis, quaſi nihil propoſuiſſes.

Imit. Chriſti l. 1. c. 22. n. 6

Fingebant priſci Tithonium immortali ævo ab Aurora donatum, eum tamen & ſenuiſſe & defeciſſe, in cicadam denique mutatum eſſe. Et nos quandoque propoſitis noſtris immortales nobis videmur & æterni.

ni. Eſt cum & noſtrûm quis audet has voces jactare: Non movebor in æternum. Ita David tot victoriis cla-
Pſa.29 rus: Dixi, inquit, in abundantia mea,
v.7. non movebor in æternum. At mox ſubjecit: Avertiſti faciem tuam à me, & factus ſum conturbatus. Paullo ante ſerenitas, lux, decus, felicitas me circumdabant; fortiſſimus mihi videbar, & maximarum virium. Sed heu, robur hoc meum, à me non erat, à Deo erat: vertit ille ſe, & ego jam levi ventulo impugnor & deji-
Matth. cior. Princeps ille Apoſtolorum
c.26. quantus erat ante pugnam. & quam
v.35.& ingentibus promiſſis alacer? etiamſi
36. oportuerit, inquit, me mori tecum, non te negabo. Vix abierunt tres horulæ, cum jam plenus trepidatione, & ad ancillæ ſibilum exterritus, timidiſſimas voces ſpargit: Non ſum, non novi hunc hominem, neſcio quid dicis. Et ceteri quid? dilapſi ſunt, fugerunt, latebras quæſiverunt. Sed an non omnes in mortis ſocietatem cum *Domino* conjurarunt? ita
Ibid. prorſus: *Similiter & omnes diſcipuli dixerunt.* Sed aliud eſt dicere, aliud facere; aliud proponere, aliud quæ propoſueris, in opus producere. Et ne miremur adeo ſibi diſſimiles fuiſſe diſcipulos Domini intra paucu-las horas. Moniti erant & *Vigilare* & *Orare*; neutrum fecerunt. hinc in pugna victi, quia ante pug-
nam

nam imparati. Mala in pace ſecuritas, incertam facit in bello victoriam.

Dicere ſolebat Cato: Illum ſibi militem, omnium minime probari, qui ambulans manus moveret, pugnans pedes, clariuſque ſterteret quam inclamaret. Nunquid, Gerarde, nos tales ſumus? qui antequam in conſpectum hoſtis veniamus, grandia ſpiramus facinora, & pæne jam cælum rapimus magna proponendo: at ubi cominus ſalutandus hoſtis, ubi ardua fortitudinem, dura patientiã, abjecta ſubmiſſionem, illecebroſa continentiam noſtram deſiderant, hem, non jam manus ſed pedes agitamus, & inbelli fuga præcipites abimus ad Impatientiam, ad Languorem, ad Faſtum, ad Luxuriam. O athletas! ô milites, qui hoſtes ſuos inter pocula exarmant! Non coronabitur, niſi qui legitime certaverit. At neminis ullius certamen legitimum fuiſſe dixeris, quod ad finem debitum non fuerit perductum. 2. ad Tim. 2. v. 5.

IX. Arbor, quamvis primo vere in frondes ſeſe induat, flore triumphet, fructuſque uberrimos polliceatur, niſi tamen ad maturitatem baccas provehat, aut ſperatum cultori pomum largiatur, inutilis habetur ac penitus extirpatur: Vites quamvis gemmantes ſpem læ-

tam

tam vinitori ostendant, nisi mites uvarum botros educent, à radicibus convulsæ Vulcano consecrantur: Architectus quamvis alta palatiorum turriumque fundamenta recte jaciat, substructiones moliatur, parietes erigat, si deficiat in tecto, exponit se ludibrio. Par fere ratio vitæ & virtutis; frondemus, floremus, fructus spondemus, nullos damus; fundamenta jacimus, sed domum ad tecti fastigium non perducimus: cum Oratoribus sæpe exordimur; cum nautis sæpe vela damus, sed ingruente procella, ad littus, unde solvimus, redimus; carceribus evolamus cum cursoribus, sed medio in cursu frangimur, languemus, labimur, jacemus. Primus & ultimus est Cacodæmonis aries quem admovet, ut à bene cœptis retardet, ubi hoc impetravit, sensim sine sensu ad alia atque alia, & semper ad deteriora pertrahit. ita quovis die si non pejores, ad malum certe proniores evadimus, nisi cœpta constantissime urgeamus.

Exod. c. 17. v. 11. Quoties victrices manus cum Mose tollimus, sed mox ad primam fatigationem, victas iterum demittimus, sic nunquam serio vincimus. Heu vitam consumimus ædificando, destruendo, & saxum Sisiphi volvendo, quod ubi ad montis umbilicum ascendit, quasi pœnitens tam

ardui

ardui itineris, repentino lapſu ad imum revolvitur. Ita nos identidem poſt brevem pietatem ad inolitas cõſuetudines revertimur, velut diuturnioris ſanctimoniæ jurati hoſtes. Ita Penelopes telam ſemper teximus, ac retexímus; ita omnis ætas elabitur incipiendo, & nunquam finiendo.

Lædetur, inquit Iobus, quaſi vinea, in primo flore botrus ejus, & quaſi oliva projiciens florem ſuum. Flos olivæ delicatiſſimus, quamcunque cæli injuriam non ſine grandi damno accipit. Refloreſcimus nos, velut oliva, quoties peccaſſe ingemiſcimus, & mores emendatiores promittimus; at ubi vel ſtrictior malignæ impugnationis, vel mollior amœnæ occaſionis aura nos tangit, mox omnem floris opulentiam excutimus, arbores nimis delicatæ. quæcunque temporis injuria aut viciſſitudo urere nos aut dejicere poteſt. Vide mihi Danielem vatem quotidie ter conſtantiſſime orantẽ. non eum æmulorum inſidiæ, non leges regiæ, non capitis periculum ab hoc vitæ inſtituto poterat abſterrere. ita decreverat facere, & quod recte ab ſe decretum fuerat, in eo conſtantiſſima mente cenſuit eſſe perſeverandum. Nos crebro decernimus pie vivere, ſed decretis noſtris non diu, non pertinaciter inhæremus: corpus habemus, ſed nervos non habemus:

Iob. c. 15. v. 33.

mus: ſidera ſumus, ſed errantia; manus quidem aratro, ſed oculi tergo
Eccl.c. 27.v.12 inhærent. Nimirum ſtultus ſicut luna mutatur: homo autem ſanctus in ſapientia manet ſicut ſol. Vox illa priſca deChriſtianis hîc veriſſima eſt: Mane pſalterium, meridie convivium, veſperi convitium & propudium. Nimirum his gradibus ad cæ-
Gal.c. 3.v.3. lum nos aſcenſuros ſomniamus. Sic ſtulti ſumus, ut cum ſpiritu cœperimus, carne conſummemur. Non ſic: ô Chriſtiani, non ſic ad alta pervenitur;
Hebr. c.12.v. 7. hoc non eſt aſcendere. Attendite vobis, in diſciplina perſeverate; eſt facilis deſcenſus Averni. Qui in via ad æternitatem non continuo aſcendit, atque de die in diem proficit, is ſane in declive fertur, & de die in diem deficit. In Dei obſequio
Ezech. c.1.v. 12. non progredi, eſt regredi. Quatuor animalia illa Ezechieli viſa, illuc gradiebantur, quo ſpiritus impetu ferebantur, & non revertebantur. In hoc itinere velle conſiſtere, eſt velle reverti. Luna creſcit, dum ad plenum orbem diteſcat, flumina currunt dum in mare ſe provolvant, aſcendit ignis dum ad ſuam ſphæram pertingat. Sic omnino dum vivimus, neceſſum eſt creſcere, currere, aſcendere conſtanti virtutis cultu.
2 Eth. c.4. Ariſtotele monitore, ad virtutem requiritur, firmiter & immobiliter operari. Qui monitis his parent,
ibunt

ibunt de virtute in virtutem. Pſa. 83 v. 8.

X. *Ger.* Optime dicis, Polychroni, & veriſſime dicis. Sed quicquid dicas; Homines ſumus, qui ad aſſueta uſque, & uſque,& uſque relabimur, & quam facile eſt conquiniſcere, cum ſic ſomnus urget? *Pol.* Hoc ipſum nos urgeat ut hunc ánimi lethargum acrius expellamus, cum ille nos tam nulla vi vincat. Si minus huic hoſti pateremus, eſſet aliqua ceſſationi noſtræ venia, nunc vero cum conſtet, nihil nobis facilius eſſe quam à bene cœptis deficere, & male agere, quid eſt quod adeo in noſtram perniciem torpeamus? An genium noſtræ voluntatis ignoramus? quæ ubi virtutis conſortium declinare incipit, in vitiorum amicitiam mox tranſit. Putei ſitulam mihi conſidera. hæc etſi jam ad ſupremum os fontis aſcenderit, ſi tamen manum ab ea retinenda ſubducas, mox impetu deorſum ruit in imam ſcaturiginem: ita voluntas noſtra ſibimet permiſſa, ſine duce ruit in vetitum, pæne in dies aut pejor, aut certe ad bonum remiſſior. Idcirco illi Deo familiares viri quotidianis incrementis ſe uni conſtantiæ parabant. Iſaacum, Moſen, Davidem aſpice ſeipſis quotidie fortiores. Non eſt bonus, qui nō vult eſſe melior, & ubi quis incipit

nolle esse melior, ibi & bonus esse
Phil. c.3. v. 13. & 14. desinit. Quæ quidem retro sunt, inquit Apostolus, obliviscens; ad ea vero quæ sunt priora, extendens meipsum, ad destinatum persequor.
Psa.17 v.38. Persequar inimicos meos (jurat David) & comprehendam illos, & non convertar donec deficiant. O male fundatos conatus nostros, quos aut robur aut constantia destituit. Vitia nostra, hostes nostros quandoque cædimus, sed non persequimur cædendo, non comprehendimus; convertimur & deficimus. Pa-
Metaphrast. & alii. chomius suorum aures assidue obtūdebat hoc monito: Frustra ad salutis bravium currimus, nisi sic curramus ut comprehendamus; frustra cum hoste confligimus, nisi certemus ut vincamus. Hoc ipsum nobis assiduissime & quot horis occentemus: Vrge negotium, urge, urge: cœpisti mansuetus esse? persevera hanc mansuetudinem. cœpisti castus esse? lasciviam ne repete, retine castimoniam. cœpisti è pigro laboriosus fieri? perpetua laborem. multas vitiorum sordes evomuisti? ne redi ad vomitum. Hoc negotium urge, hîc tibi sis similis, hanc telam pertexe & in bene cœptis perdura. Petrum Aldobrandinum purpuratum Romanum senatorem ferunt solitum dicere: Perseverantia est virtutum baculus, quo nisi nitantur

tur omnes, corruunt. Pars certe ma-
gna profectus est, quotidie idque
serio velle proficere. Bilanx auri-
fabri tam mobilis est, ut levissima
quavis festucula deprimatur: ita nos
vel ipsa occasionis umbra, aut aspe-
rior iracundiæ ventulus ab honesti
rectique via depellit, & jam iterum
ad vitæ prioris sordes revertimur,
& cum probe circumspexerimus,
nos in ipsis principiis vitæ bonæ de-
prehendemus, quos pridem lon-
gius progressos putabamus. Ita de-
mum fama de nobis non bona in
cælo inter Angelos spargitur: *Quia* Luc. c.
hic domo cœpit ædificare, & non po- 14. v. 30
tuit consummare. Exorsus est be-
ne, progressus est aliquamdiu, col-
lapsus est ad extremum. Geminæ il- 1. Reg.
læ boves ad Arcam Domini trahen- c. 6. v.
dam junctæ, nec dextra nec læva 12.
declinabant per viam Bethsames; &
licet vituli matrum absentiam incla-
marent, illæ tamen cœptum iter per-
severabant. Iugum Domini ah quo-
ties in nos recipimus, & virtutis via
incedimus, sed heu brevi illud ex-
cutimus, & ad vitulos nostros redi-
mus. Quid agis, non bos, sed ho-
mo? progredere, non desiste; ut cœ-
pisti, sic perge: mugiant licet con-
cupiscentiæ, invitet notum stabu-
lum, tu perge: & quamvis consue-
tudo reclamet, socii alio trahant, tu
vero perge & nec responso dignare

2.The. c.3. v. 13. Gal.c. 6.v. 9. avocantes. Paulinum illud assidue cogita: Fratres nolite deficere benefacientes.

XI. Ergo, bonum facientes non deficiamus, tempore enim suo metemus non deficientes. In morte, bonum fuisse, non sufficiet, sed ad mortem bonum permansisse. Beatus servus ille, quem, cum venerit dominus, invenerit ita facientem, non, ita fecisse. Si prudentia Samsonis, & sapientia Salomonis ad suum finem ematuruissent, nec ille vires amisisset, nec iste regnum scidisset. In Christianis non principium, sed finis attenditur. male cœpit Paulus, bene finiit; bene cœpit Iudas & male finiit. Currit incassum qui prius succumbit quam cursum absolvit. Ad desertum cum Hebræis perveniunt multi, in terras illas fertiles vix ullus. Monstrosum opus, cujus principium est ratio, finis libido. Centauros & chimæras enitimur; habent hi partus nostri caput humanũ, sed pedes equinos aut leoninos. Initia Saulis fuerunt optima, sed quia in recte cœptis non perstitit, morte pessima finivit. Vxor Lothi, vitæ & saluti consuluit urbem egrediendo, vitam & salutem & omnia perdidit, ad urbem respiciendo. Sunt qui icti sapere incipiant, & fallacissimas mundi vanitates execrari; at mox cum Lothi conjuge curiosum oculum

Luc.c. 12.v.43 | 2.Reg. c.11.v. 11. | Gen.c. 19.v. 26.

um ad vetitas oblectatiunculas reflectunt: vident, ardent, vincuntur, pereunt. O miseri! brevis est labor, præmium erit æternum, momento stat pugna, æternitate tota permanet corona.

Narrat sacra pagina virum Leviten apud socerum suum diversatum, laute & humaniter habitum esse triduo, quarto demum die Levites, ne hospitis sui liberalitate abuteretur, profectionem adornavit. Cui valedicenti socer: *Gusta prius*, inquit, *pusillum panis, & conforta stomachum, & sic proficisceris. Sederuntque simul, ac comederunt & biberunt.* Vesperascente die rogat iterum socer: *Quæso te, ut hodie hîc maneas, pariterque lætemur.* Levites *cœpit* quidem *velle proficisci*, sed non profectus est. sic eâ die, hospitali domo pedem non extulit: mansit, lætatus est. Postero mane, parabat rursum Levites iter. quem denuo socer blande detentans: *Oro te*, inquit, *ut paululum cibi capias, & assumptis viribus dum increscat dies, postea proficiscêris.* Persuasus juvenis blandissima hospitalitate, jentare cœpit, sed hoc jentaculum nec ad meridiem finiit. Atque ubi solem pomeridianum notavit, subito è mensa consurgens itineris jam certus valedixit. Cui rursum socer: *Considera*, inquit, *quod dies ad occasum declivior sit, & pro-*

Iud. c. 19 v. 4 & seqq.

Iudic. c. 19. v. 4. & seqq.

pinquat ad vesperum: mane apud me etiam hodie, & duc lætum diem, & cras proficisceris. Talis omnino est, Gerarde, profectio nostra in patriam, veram illam & beatam, moramur & tricamur dum dies abit. Iam hoc, jam illud vitium suavissime invitans: *Mane apud me,* inquit, *etiam hodie, & duc lætum diem, & cras proficisceris.* Quid nos ad hæc? incipimus *velle proficisci,* non tamen proficiscimur, manemus etiam hodie, & ducimus lætũ diem. Altero mane profectionis occasio urget, cõsurgimus velut jam jã abituri, cum autem tanta humanitate ad jentandum invitamur, non difficillime persuademur; manemus iterum, etiam hodie, & cras (dicimus) proficiscemur. Ita crastino, & perendino, ita quinto & septimo, ita multis diebus aliis manemus. Et licet quandoque pedem domo proferamus & in viam nos demus, mox redimus, & veterem noti hospitii benevolentiam inquirimus. Sic iter nullum absolvimus, etsi plurima ineamus, constanti, seu rectius, pertinaci inconstantia. Hoc illud voluntatis nostræ contagium est. O vacillantes animi! ô homines ventosissimi! Attendite, obsecro, ad extremam patientis Domini vocem: *Consummatum est.* Hæc vox è cruce in Paradisum iter aperuit. Standum, perseverandum, consummandum est. Patientiæ soror

est

est Perseverantia, illam sibi non conciliat, qui hanc à se procul amendat.

XII. Abrahamum sacrificio intentum, subito agmine volucres advolarant, turbaturæ virum, si ille se turbari fuisset passus, sed enim in sacrificii parte ponebat Abraham, constantiam non perdere, aves abigere, & carnes ab iis intactas servare. Et quanta cogitationū agmina nos invadunt, cum preces fundimus, & Numini supplicamus? Tu vero abige muscas, perge precari, orationis exordio suum epilogum annecte, quod inchoasti perfice. Verum, *in imagine pertransit homo*. Psa.38 v.7. Imago hominis quem pictor sedentem aut stare parantem pinxit, nunquam surgit, nunquam stat, etiamsi videatur velle surgere & stare. Millies hanc imaginem intuere, & nunquam surrexisse cernes, sed surgere tantum molientem. Tales plerique omnes pictæ imagines sumus, videmur velle surgere, velle stare, non surgimus, nec stamus. Surgere nos jubet dies Christi Nascentis, molimur surgere, non surgimus: surgere nos jubet dies Christi Resurgentis, nec jam aliud quam antea facimus: surgere nos jubent & alii per annum sacratiores dies, sed nos moris nostri sumus, æque lenta sunt nostra molimina ad surgendum, nec tum surgimus, aut

certe mox iterum ſedemus, cadimus, jacemus. ita ſane, *in imagine pertranſit homo*: cadit ut vivus, ſurgit ut pictus.

Pauſanias in Atticis l.35. c.7. Philoſtratus, Suidas, Strabo, & alii.

Apud Ægyptias Thebas, Memnonis ſtatuam olim fuiſſe ajunt è nigro lapide ad ortum ſolis converſam. Hæc imberbem adoleſcentem referebat, cujus ambæ manus ſedi ſic innitebantur, ut hominis ſurgere volentis ſimilitudinem exprimerent: videbatur enim ſaxeus ille adoleſcens orienti ſoli velle aſſurgere. Oculorum autem & totius oris conformatio, hominem jamjam locuturum repræſentabat. Et ſunt qui dicant ab hac ſtatua ſonum edi ſolitũ, cum illam ſol oriens radiis ſuis attigiſſet. Huic ſimulachro nos prorſus ſimillimi ſumus. In molli vitiorum ſede, dies & annos velut clavis affixi hæremus: Et licet ſurgere velle videamur, & abitum moliri, nunquam tamen ſurgimus, à vitiis nunquam ſerio abimus. Videmur etiam velle loqui, & commiſſas noxas velut non amplius repetendas efficaciſſime deteſtari. Sed heu quàm fracte loquimur! inanis ſonitus non ab imo pectore, ſed à ſummis labris evolat. languidas aliquot voculas ab ore fundimus: *Doleo, nollem feciſſe, inconſiderate egi*. Vbi dicta illa robuſtiora? Ex animo me pœnitet omnium noxarum, extremè damno

quod

quod feci, mallem fluxa hæc omnia perdidiſſe, quam Deum offendiſſe, ſed ſtatuo, cum Pſalte juro, firmiſſime propono, juſtificationes Domini cuſtodire, & has noxas non amplius repetere: mori malo quam talia denuo patrare: totis poſthac viribus in mei emendationem incumbam.

Paucorum hæ voces ſunt, & ſint licet, verbis tamen non reſpondent facta, nec ſermo cum vita concordat: dicimus & non facimus, ſtatuimus & nil perficimus, decernimus & non exequimur. Nimirum ſaxei homines ſumus, in pravas conſuetudines peſſime obſtinati. & hoc ipſo illi lapideo adoleſcenti non abſimiles, quod ad maturam ſanctioris vitæ ſenectutem vix unquam pertingamus, atque ita maneamus lapides.

In veſtis Aaronicæ ora infima inter campanulas aureas, mala punica purpuraſcebant; hæc inter arborum fœtus excellunt, & recte virtutum præmiis conferuntur, ſed illa non ad ſupremum veſtis marginem, non ad umbilicum, ſed imam fimbriam appendebantur: ita præmium virtutis non incipientibus, non progredientibus, nec in medio hæreſcentibus, ſed finientibus cedit. Eſto fidelis uſque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Apoc. c. 2. v. 10.

Itaque in omni bene beateq; agendæ

dæ vitæ instituto constare nos nobis ipsis decet, ut semper iidem simus, imo & meliores simus, eademque animi & majori semper alacritate curramus qua cœpimus. Si quo forte vitii diverticulo, justitiæ iter fuerit interruptum rursum ad illud per pœnitentiam revertamur, quoniam autem revertendi facultas interdum morte præciditur, divertere periculosissimum, continuare semper tutissimum. Serviamus illi in sancti-
Luc.c. 1.v. 75 tate & justitia coram ipso, *omnibus diebus nostris*. At nos nescio quam morose vitæ nostræ seriem numeremus; longum nobis videtur triginta, quadraginta, aut sexaginta annis, integros castosq; mores perseverare; pæne tot sæcula quot annos computamus. adeo levi morula nostra omnis elanguescit Constantia. O homines pusilli animi! Noë-
Gen.c. 6.v. 9. mum videte, justum, perfectum, cum Deo ambulantem. Hic cum moliendæ arcæ manum admoveret, quingentorum annorum erat. Finito sæculari opere illo, sexcentas jam æstates viderat; cum morti concederet, annos vitæ numerabat nongentos quinquaginta. Eo ævi constantissimam innocentiam perduxerat maturus hic cælo senex. Vbi jam anni nostri pauculi, è quibus vel unicum, innocentiæ integrum donare, nimia nobis videtur liberalitas.

A cu-

A custodia matutina usque ad noctem speret Israel in Domino. Melius est non cœpisse, quam non finivisse. Nihil est quod non expugnet pertinax opera, & intenta ac diligens cura. Hæc Christianorum vera demum est gloria, cum Christo posse dicere: Opus consummavi quod dedisti mihi ut faciam.

Psalm. 129. v. 6. Aug. de Cōtin. Seneca ep. 66. Ioan. c. 19. v. 30.

CAPVT IX.

Examen conscientiæ commendatur Religiosis.

1. VOs ego nunc maxime appello (sed reverenter & submisse) quorum leges quotidianum esse volunt hoc conscientiæ tribunal. Hîc ego oro & obsecro (nihil enim in me imperii) si quid facitis, id recte & integre facite. Animus domi suæ sit, vigilent oculi, perseverent genua, lingua suis partibus ne desit, opus suum faciant & manus, atque in pugillares, chartam, tabellas referant, si quid debitorum contractum, aut si quid rerum aliarum huc spectantium subnotandum est.

Inter profanissima veterum sacra clamabat olim præco? *Hoc age.* Hoc ipsum quisque sibi sub noctem severius occlamitet: *Hoc Age,* conscienciam tuam rimare, & omnes illius angulos excute. Neque unquam deerit

Bern. serm. 4 de advent. Dom. deerit quod rimeris & excutias. Si Bernardo credimus, conscientia tam nostra quam aliena, abyssus & nox est imperscrutabilis. Ergo inquire in teipsum, de teipso fer sententiam non connivente oculo, attentisque auribus, *Hoc Age.* Sed actum te agere scias, nisi jam hoc unum, idque Senec. ep. 89. propius finem. serio agas. Ergo hunc diem tuum recognosce, affectus insolentiores cōpesce, marcentia in te excita, soluta constringe, contumacia doma, cupiditates tuas jugula: & istis dicentibus, Quousque eadem? responde, Ego debeo dicere, Quousque eadem peccabitis? remedia ante vultis quam vitia desinere. Ego vero eo magis dicam, & quia recusatis, perseverabo.

Hoc ergo agendum est, ut, quod censuram meretur, reprehendi & extirpari, quod laudem, commendari possit, & altius animo inseri. beatus, qui

Auson. Ædyll. 8. *Iudex ipse sui se totum explorat ad unguem,*
——nil ut deliret amussis:
Cogitat, & justo trutinæ se examine pensat.

Hom. 2. in ps. 50. post. med. Antequā veniat tibi somnus, inquit Chrysostomus, profer in medium, codicem conscientiā tuam, & reminiscere peccata tua, si quid in verbo, Sen de beata vita c. 17. seu in facto, vel in cogitatione peccasti. Cum Romano Sapiente hîc quivis optime dixerit: Hoc mihi satis est,

quotidie

quotidie aliquid ex viciis meis demere, & errores meos objurgare. O quoties per diē noſmet amittimus, & vaga licentia errantes velut perditi, aut in Iræ, aut in Impatientiæ, vel etiam in Socordiæ dominium impingimus. Veſperi, quiſquis voluerit revocare gradum, poterit, & à tam barbara ſervitute ſe vindicare. Inæſtimabile bonum eſt, ſuum fieri, & in ſeipſum habere maximam poteſtatem, nec ulli rei affectu nexū eſſe, niſi uni Deo, cui, an mens hominis ſe ita donarit, non otioſe ad conſcientiæ tribunal diſquirendum. Hoc opus, hic labor, ut quod tunc faciendum, non oſcitanter, non perfunctorie, non ſomniculoſe fiat, quis enim non dixerit ſtultitiæ proprium eſſe, illud quod quis cura & ſtudio vix recte faciat, hoc ignave ac ſegniter facere, & alio corpus impellere, alio animum. Quicquid obſequii Deo defertur, id quam poteſt, ſtudioſiſſime & accuratiſſime deferendum eſt: digniſſimus eſt Deus, in cujus cultum nervi omnes, cum animi tum corporis intendantur. Nec in levi negligentia ponendum quicquid hîc paullo negligentius curatur. Divinus Paulus precatur: Orabo, inquit, ſpiritu, orabo & mente. Nimirum in aliis ſatis fuerit partem hominis fatigari, hîc totus homo nunquam ſatis laboraverit. Sedulos mini-

1 Cor. 14, v. 15.

ministros vult Deus, & qui id quod agunt, toti agant. O Religiosi! an non sæpe hoc conscientiæ negotium remisse agitur, cum tædium, nausea, fastidium se insinuant, cum somnus & torpor obrepunt, cum cursim & obiter conscientia inspicitur? Gratiæ aguntur Deo, sed languide; Lumen à Deo petitur, sed in oculis nictantibus & semisopitis jam nox est; Culparum venia rogatur, sed frigide & mente alibi occupata; Emendationis in posterum fit promissio, sed ea nec firma nec valde seria. Ita hæc conscientiæ quæstio & caussa per transennam agitur, & dormitante judice, à quo merito provocatio fiat ad vigilantem; ita rei accusatio, damnatio, castigatio somniculosa celeritate deproperatur, jamque pedes ad lectum festinant. O Simon, dormis? ô servi Numinis, hæc actæ diei clausula est, hoc ineundæ noctis exordium? Aliquando ad unumquemque horum talium, vox veniet non blanda: O Religiose, sic non potuisti, non dicam hora, sed nec una horulæ parte vigilare mecum? Nunc mors tibi dies & horas computat, tu cogita an non annis præteritis sexcenties & amplius, conscientiæ caussam dormiens tractaris? difficile tibi non erat ad rerum novarum narratiunculas attentissimis auribus vigilare; at mecum per horulæ partem
ratione

rationes componere, faſtidii plenũ videbatur. O Religioſe, rebus tuis conſule, ne & illa vox te feriat: quia te non videns placuiſti tibi, diſplicebis & mihi cum judicaberis, & tibi cum ardebis.

Idcirco ſui muneris eſſe quiſque credat cum Iſaia profiteri: Super ſpeculam Domini ego ſum, ſtans jugiter per diem, & ſuper cuſtodiam meam ſtans totis noctibus: Confitebor adverſum me injuſtitiã meam, & Dominus remittet impietatem peccati mei. Iſ. c. 21 v. 8. Pſa. 31 v. 5.

Dorothei conſilium eſt, non fibras tantum noxarum amputandas, ſed ipſas etiam vitiorum radices & indagandas & extirpandas, quod ſane nunquam fiet, niſi quotidiana Vigilantia conſcientię hoc examen quam exactiſſime inſtituat. Ergo, ô Religioſi. Hoc *Agite* quod agitis. non ſatis hîc inæqualem ſuperficiem utcunque complanaſſe; ardentiore conatu opus, altius fodiendum eſt, & ad ipſas errorum origines penetrandum. Vigiliis hæc res agenda & ſolertiſſima cura, nec parcendum operæ: Nemini unquam ſua probitas parvo ſtetit. Sane dormiendo vitia non dediſcimus. Summum vitæ gaudium bona conſcientia; ſummum vitæ ſupplicium mala conſcientia; maximum vel in gaudiis tormentũ, conſcientiæ laniatus; maximum vel

in dolore levamentum, pax & tranquillitas conſcientiæ. Hanc quiſque tanto curat impenſius, quanto ſincerius amat.

II. *Idem Beatiſsimæ Virginis Sodalibus commendatur.*

LEges etiam veſtræ, ô Sodales integerrimi, hanc vobis lineam ducunt, ad quam omne opus diurnum exigatis. At ſi bene calculum pono, triplex fere inter vos eſt factio. Sunt qui dicant: Conſcientiam ſub quemlibet veſperem examinare, non vacat. Alii paullo protervius: Non lubet, etſi vacaret. Demum vero nomine ſodales: Et lubet, inquiunt, & ut vacet, nos curabimus. Sed neſcio an primi illi, his alteris cenſendi meliores. Inter illos & iſtos exiguum eſt diſcrimen, niſi quod illi excuſationis mantelum prætendant culpæ, non vacat, ajunt; iſti ſocordiam aperte profeſſi, diſſimulare nolint vitiū, non lubet, inquiunt. Itane vobis, ô boni, non vacat? Nimirum ad alia omnia vacamus, præterquam ad ſalutis negotium. ſuas horas ſtudiis, ſuas luſibus, & ſomno ſuas idque liberaliſſime partimur: ſuas ſibi horas menſa habet, una conſcientia nec horæ quadrantem ſibi ulla ratione impetrat. Ad quaſcunque nugas abunda-

undamus tempore, cum vero à maculis eluenda conſcientia, *non vacat*. Sic tempus avariſſima tenacitate virtutis ſtudio negamus, quod turpiſſima prodigentia, in ſomnum, in ludos, in confabulationes effundimus. Cum ſalutis res agitur, *non vacat*; cum ſordes animi detergendæ, *non vacat*; cum actiones præteritæ diei magno emolumento remetiendæ, *non vacat*; cum horæ quadrans ſaluberrime ſuiipſius notitiæ dandus, tam anguſtum nobis tempus, ut nec tum vacet. ſic ad virtutem contendimus, inter vitia diſtricti. pudet dicere, honeſta non colimus, niſi quantum vacat. At quantum præmium nos expectat, ſi occupationes noſtras, & mala hæc tenaciſſima abrumpamus? *Has ergo habentes promiſsiones, chariſsimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & ſpiritus, perficientes ſanctificationem in timore.* 2. Cor. c.7.v.1 *Non enim vocavit nos Deus in immunditiam, ſed in ſanctificationem. Hæc eſt voluntas Dei, ſanctificatio veſtra.* 1. The. c.4.v.3 & 4.

At ſunt, quibus ſua placet ſegnities, etiam ſine pallio. nil excuſationis opponunt; hoc labore ſuperſedere ſe poſſe autumant, modo dicant, *non lubet*. Quod tantundem eſt dicere, ac, nolo facere quod officii mei eſt, ſodalium legibus parere non volo, conſcientiæ

tranquillitatem tanti non facio, ut eam his impendiis emam. Ah! miseri, quousque tandem vestrum illud ignavissimum, *non lubet*? Filii hominum usquequo gravi corde! Conscientiæ puritas tanti est, ut operæ pretium sit omnino, eam vel maximis laboribus, vel quantavis molestia redimere. Suppliciorum extremum est, in vitio sibi facere delicias, & mentem cauterio resectam gerere. Beatus Gregorius: Quisquis, inquit, vitæ suæ custodiam negligit discutere, quæ agit, quæ loquitur, quæ cogitat, aut despicit aut nescit, sibimetipsi præsens non est, quia semetipsum quotidie exquirere atque cognoscere sollicitus non est. Ille autem veraciter sibi in præsenti est, qui se in suis actibus tanquam alium attendit. Nam sunt multa peccata quæ committimus, sed idcirco gravia nobis non videntur, quia privato nos amore diligentes, clausis oculis, in nostra nobis deceptione blandimur.

Psa. 4. v. 3.

Greg. hom. 4 in Ezech.

E veteri memoria in vos testes non producam: videte obsecro vel tantum sodales vestros alios, quibus hoc unice curæ & cordi est, conscientiam quotidie in sincerum nitorem repurgare: nullum illi diem finiunt, cui hanc clausulam non apponant: nullam illi noctem inchoant cui hanc præparationem non præmittant;

tant; nunquam illi prius in lectum quam in ſeipſos deſcendunt: errores ſuos quotidie objurgant, quotidie aliquid ex vitiis ſuis demere conantur. De his optime, quem modo dixi, Gregorius: Electorum eſt, inquit, actus ſuos quotidie ab ipſo cogitationis fonte diſcutere, & omne quod turbidū profluit, ab intimis exiccare. Metuunt in his quæ ſe egiſſe meminerunt, & puniunt flendo, quod perpetraſſe ſe intelligunt: timent ſubtilia divina judicia etiam de his quæ in ſemetipſis intelligere fortaſſe non poſſunt. Vident enim videri divinitus, quod ipſi in ſe per humanitatem non vident. Atque in hoc ſecreto interioris judicii, ipſa mentis ſuæ executione conſtricti pænitendo feriunt quod ſuperbiendo commiſerunt. Ibi namque adverſum ſe, quicquid ſe impugnat, enumerant, ibi ante oculos ſuos omne quod defleant coacervant: ibi quicquid per iram diſtricti judicis decerni poſſit, intuentur: ibi tot patiuntur ſupplicia quot pati timent, nec deeſt in hoc judicio mente concepto, omne miniſterium quod punire reos ſuos plenius debeat.

Greg. l. 25. mor. c. 6.

Mercatores ſunt qui maria terraſque aſſiduis itineribus circulantur; nunc Romæ, nunc Mediolani degunt, jam Pariſios, jam & Conſtantinopolim appellunt, domi ſuæ vix

unquam ſunt. Pace veſtra dixerim, tales & vos eſtis, vaga curioſitate omnium domorum incolæ, una conſcientiæ domo pertinaciter devitata, ita vix unquam domi & apud vos ipſos eſtis. O Sodales, nuſquam eſt qui ubique eſt, foris argus, domi talpa. Quam autem hoc congruum rationi, ut qui per diem tot aliis, veſperi ſecum ipſe, & cum ſua conſcientia loquatur. Ingredere & includere in medio domus tuæ; monet Ezechiel. Tuta domus, arcanum conſcientiæ: miſer eſt, & nec Deo, nec ſibi vivit, qui hac domo habitare neſcit, qui, cum conſcientia conveniendum eſt, inertiſſimum illud objicit, *non lubet*. Sibi dictum putet unuſquiſque ſodalium, quod Hugo Victorinus in hæc verba ſubmonet: Redi ad cor tuum, & ſubtiliter diſcute teipſum: conſidera unde venis, quo tendis, quomodo vivis, quid agis, quid amittis, quantum quotidie proficis vel deficis, quibus cogitationibus magis incurſaris, quibus affectibus tangeris, quibus tentationum machinis à maligno ſpiritu acrius impugnaris: & cum totum interioris & exterioris hominis ſtatum plene cognoveris, non ſolum qualis ſis, verum etiam qualis eſſe debeas, de cognitione tui poteris ſublevari ad contemplationem Dei. Conſcientiæ rationes quiſquis benè vult ſubducere,

Ezech. c.3.v. 24.

Hugo lib.3. de anima.

ducere, quotidie ſubducat: hoc ipſo male curatur conſcientia quia rarius. Ah, quam male eſt extra legem viventibus, quicquid meruerunt, ſemper expectant. Nam conſcientia accuſat, ratio judicat, timor ligat, dolor excruciat. Quod judicium eo certius punit, quo interius ſævit: Præclariſſime Bernardus: Conſcientia mala, inquit, contriſtat animam, eamque Deo exhibet immundam, angeliſque & hominibus fœdam & ſibi ipſi turbatam & inquietam. Nulla enim pœna major eſt mala conſcientia. Omnium ſiquidem delictorum noſtrorum ipſa eſt teſtis, ipſa judex, ipſa tortor, ipſa carcer. Ipſa accuſat, ipſa judicat, ipſa punit, ipſa damnat. At vero conſcientia bona, templum eſt Salomonis, ut idem Bernardus loquitur, ager benedictionis, hortus deliciarum, aureum reclinatorium, gaudium Angelorum, Aula Dei, habitaculum Spiritus ſancti, liber ſignatus & clauſus, & in die judicii aperiendus. Nihil eſt jucundius, nihil tutius, nihil ditius bona conſcientia: premat corpus, trahat Mundus, terreat diabolus, illa erit ſecura uſque in finem.

Arb. ſatyr. Greg. l. 25. mor. c. 6. Bern. l. de conſc. proxime finem.

III. *Idem aliis quibuscunque commendatur.*

NEmo hîc præmoliatur, se lege non teneri. Piacularis confessionis lex neminem habet eximium. Atqui vero huic rite instituendæ, necessarium prorsus est, conscientiam excutere &in notitiam deducere delictorum. Istud sane quo rarius, hoc & pejus fiet atque remissius; ipsa exercitatione in hanc industriam roboramur. Qui in re familiari neglectum omnem cavere vult, expensarum rationes quotidie inspicit; ubi moræ & dilationes crescunt, rem familiarem decrescere necesse est. Idem prorsus hîc, seipsum nosse non discit, qui seipsum raro inspicit. Horologii æquabilis ordo directricem manum quotidie postulat: conscientiæ sanitas quotidianis vult subsidiis fulciri. Epictetus pulchre submonẽs: Quemadmodum, inquit, in ambulando caves ne clavum calces, pedemve distorqueas, sic in degenda vita cave, ne gubernatricem actionum, mentem tuam lædas. Quod si in re unaquaque observabimus, omnia cautius aggrediemur. At si spinam aut clavum pede indueris, an non ea mox hora, eo certe die extrahes, ne pars læsa in malignum ulcus suppuret? ita pedi consulis. Et conscientiam

tiam si læseris (septies enim in die cadet justus) non eodem mox die medicinam facies? mucronem subtilissimum pedi eximis, & lethale vulnus tolerabis in conscientia? Videte itaque, fratres, quomodo caute ambuletis, ut ambuletis digne, Deo per omnia placentes. In quæ verba insigniter Augustinus: Dicitis, inquit, quid est ambulare? Breviter dico, *proficere*, ne forte non intelligatis, & pigrius ambuletis. Proficite, fratres mei, discutite vos sine dolo, sine adulatione, sine palpatione. Non enim est aliquis intus tecum, cui erubescas & jactes te. Est tibi, sed cui placet humilitas, ipse te probet. Proba & teipsum tu ipse. Semper tibi displiceas quod es, si vis pervenire ad id quod nondum es. Nam ubi tibi placuisti, ibi remansisti. Si autem dixeris, *sufficit*, & peristi. Semper adde, semper ambula, semper profice. Noli in via remanere, noli retro redire, noli deviare. Remanet, qui non proficit: retro redit, qui ad ea revolvitur unde jam abscesserat; deviat qui apostatat. Melius it claudus in via, quam cursor præter viam.

Prov. c. 24. v. 16. Ephes. c. 5. v. 15. Coloss. c. 1. v. 10. Aug. serm. 15. de verb. Apost.

Laudata illa Moabitis Ruth, ut sacræ paginæ testantur, *collegit in agro usque ad vesperam, & quæ collegerat, virga cædens & excutiens, invenit hordei tres modios.* Constantiæ monet perti-

Ruth. c. 1. v. 17.

nax hic labor, & exigendæ ab animo rationis ſub ſerum veſperem. Quiſquis es, hoc tibimet tuto perſuade, non uſquequaque omnia ex amuſſi & ad unguem te facturum, quin à te facta limam admittant, imo exigant: quantumcunque induſtrius & ſolers ſis, tamen tam puri ſeminis acervum non colliges, quin collectum diligenter excutere oporteat, quando multa facimus, quæ velut caſſa nux omni nucleo carent, & præter ſolam virtutis ſpeciem nil habent in ſe pretioſi. Quam multi quærunt ſcientiam, & pauci conſcientiã! Verendum ſane, ne olim cum reddenda erit ratio, eveniat nobis quod infelicibus illis Ephratæis, Iordanem tranſire molientibus. Hi namque à Galaaditis intercepti & interrogati an Ephratæi eſſent, illis negantibus, imperatum porro, vernaculi idiomatis notam ederent, pronunciarentque vocem *Scibboleth*, hoc eſt, ſpica granis plena. Hîc miſeris inaſſueta lingua non parebat, neque illi aliud enunciare poterant, quam *Sibboleth*, hoc eſt, culmus grano vacuus. è vocali hoc ſigno, hoſtes eſſe noſcebantur. ideoque *ſtatim apprehenſi jugulabantur, in ipſo Iordanis tranſitu.* Et nos in itu perpetuo atque tranſitu ſumus, è noſtro in orbem prorſus alium & novum: neque fas tranſire ulli, quem non excipiat

Bern. c. 21. de int. dom.

Iudic. c. 12. v. 6.

ſeverum

ſeverum examen, in quo ſola virtus non rejicitur. Animus à virtute vacuus, velut ſteriliſſimus culmus ad incendia æterna dejicitur. At vero quemadmodum ſpicæ licet prægnantes granis, ob paleæ tamen ſterilem ſocietatem flagellis excutiuntur, ita vix ulli actus humani tam puti puri ab omni defectu & ſorde, quin & in his pretioſum à vili, ſincerum ab impuro ſit ſecernendum. Ergo teipſum, tuaſque actiones, mi Chriſtiane cæde & excute; rejice paleam, remove omnia quæ maculant. Et ſane par eſſet, ut, quod Ruth fecit, trium modiorum menſuram quotidie comportares. Hos ſacri interpretes ajunt eſſe cogitationis puritatem, locutionis veritatem, optimæ operationis ſinceritatem, ut diem totum ſibi rapiant & ſanctæ cogitationes, & colloquia utilia, & honeſtiſſimæ actiones unius Numinis honori editæ. Et hoc ipſum nocturnæ diſcuſſionis pars erit videre, num tres modios iſtos repleveris.

Omnes igitur cordis noſtri receſſus (inquit Caſſianus) jugiter perſcrutandi ſunt, & aſcendentium in eos veſtigia indagatione ſagaciſſima retractanda. Aureus ille orator ad idem graviſſime ſuos hortatus; Caſſ. col. l. 1. c. 12.

tus;

Chryf. Hom. 11. in Gen. ante med. tatus: Et ne, inquit, ita ſimpliciter jejuniorum hebdomadę prætereant, ſcrutemur ſuam quiſque conſcientiam, & rationem examinemus, & conſideremus quidnam in hac hebdomada probe actum ſit, quid in alia, & quale augmentum fecerimus ad ſequentem, quas in nobis affectiones correxerimus. quod ſi vitam noſtram non inſtituerimus, magnam animæ noſtræ curam habentes, nihil nobis uſui erit jejunium vel inedia quam toleramus, præſertim ſi comperti fuerimus inferiores his, qui tantum ſtudium colligendis opibus impendunt. Opus ſuum probet unuſquiſque. unuſquiſque enim onus ſuum portabit. Suum opus, inquit Anſelmus, non alterius examinet, ut Phariſæus publicani. Neque tantum peccata, ſed & actiones alias, quantumvis bonæ videantur, examinari vult Paulus. Deus quàm primum lucem creavit, inſpicere illam & experiri voluit: *Et vidit Deus lucem, quod eſſet bona*. Quid luci cum hujuſmodi experimentis? an non de bonitate illius conſtabat, maxime cum à Deo eſſet creata? Conſtabat omnino, ſed oſtendit hîc bonus Deus, qua ratione noſtra nobis opera tentanda ſint & experienda, quantumcunque bona illa & lucida videantur. Sunt quæ nitorem, non tamen naturam auri habeant.

Gal. c. 6. v. 4. & 6.

Gen. c. 1. v. 4.

Chri-

Christus discipulos suos super fama sua examinans: Quem, inquit, me dicunt esse turbæ? Idem & nostrûm quivis de se interroget: Et quem me ajũt esse cives mei? Quem? expecta sis, mi homo, respondebo. Ajunt te esse hominem potulentum & madidum, vini amantissimum, & in dies pæne singulos ebrium: & forsan tu solus hoc ignoras? Aut dicunt te Veneris esse mancipium, ad omnem petulantiam & libidinem projectum, ore, oculis, manu inverecundum: & forsitan tu solus hæc nescis? Aut, non negant te cetera probum, sed deparcum, sordidum, avarum Euclionem, qui multæ pecuniæ longe sit appetentior, quam puræ conscientiæ, avidior numi, quam cæli: & fortassis te solum hæc latent? Aut, constanter asserunt te hominem esse turgentis supercilii, ore asperum, gestu inflatum, ceremoniarum & pompæ cupidissimum, ostentatione & arrogantia plenum: & forte tibi uni hæc ignota sunt? Aut, non equidem dissimulant te pacis & concordiæ inimicum, omnis injuriæ impatientem, ad arma & iram præcipitem ruere, difficillime placari: & tu forsan te talem ad hoc temporis non credebas?

Luc. c. 9. v. 18

Aut, plerique affirmant te dandis consiliis illustrem, politicum, comem;

mem; cetera te hominem tui ſenſus & cerebri eſſe, pertinacem & æneæ cervicis; nec religionis adeo tenacem: & fieri poteſt ut tibi ſoli hæc nunquam innotuerint: Aut, vox fere omnium eſt, te quietis tam amantem, ut nihil tibi dulcius ſit quam feriari & otio diffluere: & tu forte hoc virtutis in te non notaras? Aut, fatentur plurimi, te precum quidem ſtudioſum, ſed patremfamilias incurioſe agere, & pecuniam utraque manu inſigniter dilapidare: & forte an tibi hæc à nemine objecta? Aut, nemo eſt qui nõ accuſet lividos dentes tuos & oris mordaciſſimum acetum; quo omnium famam perfundi dicunt: & tu fors edentulum te credebas & manſuetæ linguæ hominem?

Quid ergo contra ſermones hos obducis? omneſne falſi? Sæpe fit, mihi crede, ut hominem ſibimet ignotiſſimum, intus alii & in cute norint. Tu ergo tuam conſcientiam quot diebus interroga, non mentietur: ſi illa te reum pronuntiarit, errores ne defende, ſed emenda & corrige: ſi inſontem te abſolverit, rumores populi generoſa patientia contemne. Conſcia mens recti, famę mendacia ridet.

Epiſt. ad Secundinum Manich. Auguſtinus olim intrepide de ſeipſo: Senti de Auguſtino, ait, quicquid lubet, ſola me in oculis Dei conſci-

entia

entia non accuset. Idem, quicunque alius serenæ conscientiæ homo liberrime dicat: Loquantur de me alii quod volunt, modo me ad Dei tribunal defendat conscientia. At quomodo defendet eum à quo neglecta, oppressa, vix unquam loqui permissa? Hîc forte dicas, quanti sunt, qui vix semel in anno, conscientiæ suæ potestatem faciunt loquendi: & nos quotidianas illius accusationes toleremus? Et quid oro, Christiani, malæ caussæ argumentis pejoribus patrocinamur? Non est bonitas pessimis esse meliorem, aut effrenatissimis moderatiorem; non inde conscientia nostra erectior, quod ab aliis ea calcetur, neque nos culpæ eximit tantus aliorum neglectus. Iobus consiliis sanioribus usus: Veruntamen, inquit, vias meas in conspectu ejus arguam, & ipse erit Iob. c.
salvator meus, & annexa causa: Vere- 13. v. 15
bar, inquit, omnia opera mea, sciens quod non parceres delinquenti. Vt tuũ, ô mi Deus judicium prævertere͂, diebus omnibus meipsũ judicavi, & velut à deprehe͂so reo pœnas repetii.

Pulcherrime & ex natura rei de hoc differens Chrysostomus: Est tibi tribunal, inquit, multum habens emolumentum, & nullam referens accusationem. Constitue super conscientia judicantem rationem, & in medium om-

nia tibi patrata propone, animæ tuæ peccata ſcrutare, & pœnas exige diligenter, & dic: Quamobrem hoc, & hoc auſa es? Et ſi hæc quidem fugiat, aliena diſcutiat, dic ad eam: Non de his te judico, non pro his veniſti te purgatura. Quid enim ſi ille malus? quare tu hoc, & hoc admiſiſti? reſponde, noli accuſare, tua conſideres, non aliena. & eam in hanc anxietatem agas continue. Poſtea, ſi nihil quod dicat, habeat, ſed refugiat: dilania flagellans eam quaſi quandam ancillam inſolentem, & fornicantem: & quotidie judicium hujuſmodi conſtitue (*quotidie, nota Gerarde, quotidie*) & ignis flumen deſigna, veneniferum vermem, tormenta reliqua: nec eam amplius ſinas diabolo copulari, nec impudenter loquentem toleres: Ille, venit ad me, ipſe mihi tendit inſidias, ipſe me tentat, ſed dic ei: Niſi tu velis, illa omnia ſuperflua. Quod ſi rurſum dicat: Corpori connexa ſum, carnem induta, mundum habito, in terra commoror, dic ad ipſam: Hæc omnia ſunt excuſationes & prætextus. Nam & ille carnem erat indutus, & ille mundum habitans, & in terra converſans, probabilis fuit: quin & tu ipſa, cum bene te geſſeris, carne circumdata id facis. Quod ſi doleat hæc audiens, ne tollas manum: non enim morietur, ſi percuſſeris, ſed eam

eam ex morte erues. At si rursum dixerit, quod ille exacerbavit, ei responde: sed tibi licebat non exacerbari. Certe frequenter iram compressisti. Si dixerit, quod illius species me sublevavit, dicas ei, sed tu poteras continere, propone victos, propone primam mulierem quæ dixit: Serpens decepit me, nec à crimine liberatam. Cũ autem hæc examinaveris, adsit nemo, nemo tumultuetur: sed sicut judices sub velis judicant sedentes: sic & tu pro velis, quietis tempus & locum inquire. Et parvorum magnas exige pœnas, ne magnis unquam approximes. Si per singulos hoc feceris dies (observa iterũ Gerarde, singulos dies) cũ fiducia stabis ante tremendũ illud tribunal.

Ita verbum è verbo expressit Chrysostomus, qui una gravissime questus: Sed nos, inquit, non ita facimus, sed omne contrarium. nam simul atque reclinati sumus, omnia versamus sæcularia, & hi quidem immundas inferunt cogitationes, hi vero fœnora & commercia, & corruptibiles curas. Ita somnum pessime auspicamur, inter vanas, avaras, invidas, inter impuras & sordidas cogitationes. ita nec dormimus quidem sine vitio, cum tam vitiose obdormiscimus. Chrys. Ibid.

Hoc est quod Christus toties repetitis clamoribus inculcat: Vigilate Matth. c. 24. v. 42.

L &o-

& orate, quia nescitis diem neque horam, qua dominus vester venturus
Luc. c. 12. v. 40 sit. Et vos estote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis veniet.

Pestilentissimæ incogitantiæ, & inexplicabilis audaciæ est, conscientiam ægram, & lethalis culpæ, vel unicæ ream, ad lectum deducere, ac plumis se sepelire, nec prius Numinis offensas deprecari, & cum Deo in gratiam redire. O mortalium miserrime, periisti, & æternum periisti, si nox hæc tibi sit ultima. Et cujus promissis securus, post hanc plures tibi noctes polliceris? Diebus pæne singulis immatura efferuntur funera; morte subita hinc illinc plurimi rapiuntur ad tribunal, & tu nihilominus offenso & irato tibi Deo, lectum temerarius irruis? Ah, infelix, quam non ludendum est cum *Æternitate!* levi obstaculo aut concussu, momento unico spiritus intercipitur, & omne tuum vivere consumptum est; cras cadaver tuum in sandapila, animus erit in gehenna, si non prius peccatum excludas, quã somnum admittas. His sese periculis subducit, qui sopori se permissurus, ante serio evigilat, & quicquid per diem noxarum nævorumque contraxit, dolore abstergit & emendationis proposito.

Hic talis licet ea nocte vitam finiat,

niat, vita tamen beatiore non excidet. Ergo vigilate quia neſcitis neq; diem neque horam: Eſtote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis veniet.

Sermonem, Gerarde, una cum die finiamus. Lux hæc abiit, ſed non ſine linea, quod tibi mihique gratulor. Longus fui, fateor, ſed prædixi hoc futurum, & ideo longam à te patientiam poſtulavi. Ego quidem oppido feſſus ſum dicendo, ſed non dubitem, quin tu etiam audiendo. Vtrique fatigationem ſomnus eximet, ſed ſomnus quem præceſſerit Examen conſcientiæ, ut non doceamus tantum facere, ſed & faciamus.

Imaginis sequentis brevis explicatio.

Sollicita mater loquente digito diversos beatorum ordines monstrat, instruitque puerulum, qua ratione non tantum nosse Cælites, sed & colere ac venerari debeat. Ab altera parte homo ærumnis pressus, quem Concupiscentia carnis (Veneris puer in pavone equitans) quem & simia cum speculo, seu, Concupiscentia oculorum; sed & serpentes, afflictiones scilicet aliæ fatigant: hic supplicem libellum porrigit Angelo, rogatque Cælitum apud Numen patrocinium, non ignarus ab Angelis ac ceteris Cælitibus adeuntium desideria excipi: cum Angelus luculente dixerit Tobiæ: Ego *obtuli orationem tuam Domino.*

Tob. c.12.v. 12.

Quæ autem est ista justitia, inquit Chrysostomus, Sanctos colere, & sanctitatem contemnere? Primus pietatis gradus est, sanctitatem diligere, postea Sanctos. Sine caussa ergo justos honorat, qui justitiam non amat.

LIBER

HUNC SVSPICE

LIBER SECVNDVS

CAPVT I.

Ingressus ad sermonem, DE CVLTV CÆLITVM.

Polychronius, Gerardus.

POLYCHRONIVS.

DIem primum ad conscientiæ tribunal exegimus: hunc alterum Divis Cælitibus dicabimus. Ante omnia velim audire ex te, & quæso ignosce quæstioni, Gerarde: Christianus es? *Ger.* Sum. *Pol.* Catholicus? *Ger.* Sum. *Pol.* Ergo jam peroravimus magnam partem. Nemo Catholici sanguinis fuit unquã, qui Cælites negaret esse venerandos. An nos damnabimus, quicquid omnia retro annorum sęcula probarunt? Laus Sanctorum, Laus Dei, qui omnis sanctitatis fons est & origo. Quicquid honorandum aut commendandum in Divis est, Dei donum est. quicquid igitur honoris aut cultus Cælitibus impenditur, id omne in omnium auctorem Deum meritissima pensione refunditur. Laudatio servi, honor est domini. Quod beatus Hieronymus diserte affirmans: Honoramus, inquit, reliquias

Hier. ep. 53. ad Ripar.

quias

quias martyrum, ut eum cujus ſunt martyres, adoremus: honoramus ſervos, ut honor ſervorum redundet in Dominum, qui ait: Qui vos ſuſcipit, me ſuſcipit. In eandem ſententiam beatus Gregorius Nazianzenus concedit, &: Athanaſium, inquit, laudans, virtutem laudabo, quoniam omnes virtutes complexu ſuo tenet. Virtutem autem laudans, Deum laudabo, à quo virtus ad homines promanat, cujuſque beneficio nobis contingit, ut ad eum per cognatam illuminationem evehamur, vel potius revehamur.

Greg. de Laud. S. Athan. Alex. Arch.

I. Salomon humanæ ſapientiæ miraculũ, in eum errorem à feminis faſcinatus eſt, ut pro uno, plurimos deos venerari cœperit. Roma caput Orbis, & verę religionis nunc Antiſtita, olim eo prolapſa eſt abominandæ pietatis, ut diverſorum deorũ ipſa triginta millia percenſuerit nominatim & coluerit. Proh quæ iſta & quã vilis deorum annona! alii longius etiam progreſſi infinitos pæne deos poſuere; alii nullos: providentes alii, aliqui otioſos. Nos, quotquot Chriſtiani ſanguinis cenſemur, Deum unum agnoſcimus, Divorum longe ultra triginta millia veneramur. Sed aliud eſt Deus, aliud Divus, qui quicquid honoris habet & ornamenti, habet à Deo.

Priſco ævo diverſi generis amici numerabantur. Erant, quos *Primæ admiſsionis* amicos dixere: Alii ſecundæ, tertiæ alii vocabantur, ſcilicet ex ordine quo admittebantur. Tiberius Imperator, ipſe amicos ſolitus deſcribere in tres claſſes; & ab hoc more admiſſiones dictæ. Si hæc infima divinis fas conferre, Deus etiam amicos numerat, fere triplici claſſe diſtinctos. Amicos tertiæ admiſſionis dixeris, qui in gratia ſunt apud Deum, ſed etiamnum inter mortales degunt. Iſtos vero ſecundæ admiſſionis nuncuparis, qui vita functi & cælo deſtinati, ſed necdum cælo admiſſi. At illos velut primæ admiſsionis familiares jure veneramur, quos Deus cælo jam recepit, beatiſsimis ſedibus locavit, & vere *admiſit* in conſpectum. Et hos ſciamus auxiliari nobis & noſſe, & velle, & poſſe. Preces noſtras audiunt, miſerias & ærumnas noſtras vident, idque in eo qui videt auditque omnia. Deus illis voluntarium ſpeculum, & theatrum longe quam ampliſsimum eſt, in quo eis univerſa, prout ſunt, repræſentantur. Hæc illi aſsidue contuendo, incredibili prorſus voluptate perfunduntur. Beati utiq; immortali lumine circumfuſi, & plura & clarius cernunt in Deo, quam ullus olim prophetarum. Atqui prophetæ ea viderunt quæ eſſe deſierant,

desierant, & præviderunt quæ nondum erant.

II. Cur ergo Cælites, qui omnigena felicitate circumfluunt, ea nesciant quæ ad ipsos spectant, quæque ab ipsis sciri cupiunt ii, qui opem illorum implorant? Helias clarissimus Hebræorũ vates jam in sublime curru igneo fuerat evectus & tamen quid Ioramo Regi eventurum esset cognovit, & ad eum super futuro statu litteras scripsit. Divinus Paulus à Corinthiis corpore aberat, iisdem tamen præsens animo; & iste nunc cælestis gloriæ jubar indutus, rerum inscientia laboret? An non primus à Christo Pontifex Petrus Christianis promittit, non modo se dum viveret, sed & mortuum unius cujusque illorum memorem fore? Dabo autem operam, inquit, & frequenter habere vos *Post Obitum meum*, ut horum memoriam faciatis. Istud promissi probe cepit Chrysostomus, eaque de caussa, die Principibus Apostolis Petro & Paulo natali, suis Petrum verbis compellat, monetque fidei & pollicitationis, ut qui suis discipulis promisisset, eorum se haud immemorem, post discessum è vita futurum. Ergo norunt Beati quinam opem illorum implorent; ergo nil obstat quà notitiam hanc, quo minus auxiliari nobis possint. At jam

2. Paral. c. 21. v. 12.

2. Pet. c. 1. v. 15.

cælo injuriam fecerit, qui beatissimam illius familiam non quidem neget id nosse, sed nolle affirmet:
1. Cor. c. 13. v. 8. *Charitas nunquam excidit.* Charitas apud illos nunc auctior, inviolabili cursu æternitatis manet intemerata. Et nos pronissimam eorum in mortales voluntatem in dubium vocemus? Vere & venu-
Cypr. l. de morta. ste Cyprianus: Magnus, ait, illic nos charorum numerus expectat, parentum, fratrum, filiorum; frequens nos & copiosa illic turba desiderat, jam de sua immortalitate secura, & adhuc de nostra salute sollicita. Quis autem cum ratione ambigat de amplissima eorum potestate gratiaque apud Deum, à
Psa. 44 v. 17. quo, ut canit vates Regius, *Constituti sunt principes super omnem terram.* Ita iis ipsis olim per Ioannem arcanissimorum conscium promisit: Qui vicerit & custodierit us-
Apoc. c. 2. v. 26. que in finem opera mea, dabo illi potestatem super gentes, & reget eas. Ergo juvare nos norunt, & volunt, & possunt.

CAPVT

CAPVT II.

Cultus Cælitum contra opiniones asseritur.

GERARDVS.

OBsecro, Polychroni, bona tua venia, liceat mihi, sicut heri pigrum, sic hodie hæreticum agere, & quæ strictim in fundamentum à te prolata, tricorni ariete concutere.

Placidissimam quietem Divorum turbari necesse est, si ad hominum vota vocesque animum debeant attendere, cum alioqui immensissimæ voluptatis suavitudine sic absorbeantur, ut alio mentem nequeant avocare. Hoc primum: en & alterum cornu. In Christum Servatorem ea ratione injurii erimus, si aliis insuper advocationem nostram committamus. En & tertium. Nullum est in divinis oraculis edictum quod ab eis opem & tutelam jubeat exposcere.

I. POLYCHR. Gossipio, non ferro præfixus est hic tuus aries. Et ô fatuam religionem! beatarum mentium, quæ Deo felicissime potiuntur, vim & efficientiam eo modulo metiri velle, quo nostros animos corporum custodia & con-

concretione impeditos. Quid in mortalitatis mala ſuperos adoptamus? hac quidem ratione Angelis, vix liberum ullum tempus aut ſolutum foret, ſi humanæ calamitates illorum continuæ felicitati obſtarent. Sic & alii Cælites æternis deliciis immerſi, vix mutuos in ſe aſpectus flectere auderent, ſi hac reciprocati amoris benevolentia, à divinis amplexibus abſtraherentur. Somnia ſunt hæc, quæ noſtros mores affingunt cælo, & quod terra patitur, id fieri putant inter ſidera. Alii mores ſupra nos ſunt, & vitæ ratio noſtræ longe diſſimillima. Beatiſſimæ cum Angelorum tum hominum mentes, in eo quem nunquam videre deſinunt, dilucide vident, quæ ad illos pertinent omnia, tanquam lineas in ſuum centrum coëuntes, cum inferior hic mundus perfecte contineatur & diſtincte repræſentetur in archetypo illo infinitæ capacitatis mūdo, Gregorius de Angelis: Interius, inquit, exteriuſque ſciendo diffuſi ſunt, quia ipſum ſcientiæ fontem contemplantur. quid enim de his quæ ſcienda ſunt, neſciunt, qui ſcientem omnia ſciunt? Et de Beatis aliis: Quia, inquit, in æterna hereditate omnes communi claritate Deum conſpiciunt, quid eſt quod ibi neſciant, ubi ſcientem omnia ſciunt?

Lib. 1. moral. c. 2.

II. Sed

II. Sed tui arietis cornu alterum retundo. Palam & liberrime fatemur cum Doctore Orbis: Vnus Deus, unus & mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus. Hic humanæ gentis Advocatus, Mirabilis, Vnus, Absolutus est, qui suo & nomine & auctoritate loquatur. Sed negare inferiores alios velut sequestres & proxenetas, quos eo produxerit suprema Christi auctoritas, divinis paginis plane non repugnat. An non Moses sua voce divulgans: Ego, inquit, sequester & medius fui inter Dominum & vos, in tempore illo. Propter hanc eandem rationem Basilius in Nicæno Concilio secundo laudatus, Apostolos & Martyres vocat Mediatores, eorumque opem implorandam docet his verbis: Qui aliqua premitur angustia ad hos confugiat; qui rursus lætatur, hos oret; hic ut à malis liberetur, ille ut duret in rebus lætis. Eleganter Gregorius Nyssenus Theodorum clarissimum martyrem obsecrat, ut immanitatem Scythicam armatosque cuneos Orienti jam imminentes suis precibus avertat: Vt miles, inquit, pugna pro nobis, ut martyr pro conservis utere libertate loquendi, &c. Admone Petrum, excita Paulum, Ioannem item theologum ac discipulum dilectum, ut pro Ecclesiis quas constituerunt, sint solliciti-

1. Tim. c. 2. v. 5

Deut. c. 5. v. 5

Basil. orat. 20. in 40. Martyres.

Greg. Nyss. orat. in Theod. mar.

Chryſ. hom. 26. in ep. ad Cor. ſolliciti. Chryſoſtomus, Regum & Principum, Conſtantini Magni præcipue pietatem in Divos dilaudans, Et ille, inquit, qui purpuram geſtat, ad ſepulchra illa ſe cõfert, ut ea exoſculetur, abjectoque faſtu ſtat ſupplex, Sanctoſque obſecrat, ut ipſi apud Deum præſidio ſint. Sed mens mihi non eſt priſcorum Patrum, qui luculente idem teſtantur, ſyllabum hîc texere. Quod ſi cenſura ſit ingeniorum, iis ego facile crediderim, quibus perſuaſum eſt, neminem ullum Origenis aut Auguſtini ingenio par unquam habuiſſe. Igitur quid Origenes, quid Auguſtinus hac in re ſenſerint, narratione brevi, ſed fideliſſima pandam. Origenes: In lament. ad finẽ Periarchon Incipiam, inquit, me genibus proſternere & deprecari univerſos Sanctos, &c. O Sancti Dei, vos lacrimis & fletus pleno dolore deprecor, ut procidatis miſericordiis ejus pro miſero, &c. Heu mihi, Pater Abraham, deprecare pro me. O Lib. 2. in Iob. beate Iob vivens in perpetuum apud Deum, & victor permanens in conſpectu regis Domini, ora pro nobis. Auguſtinus multo clariſſime Aug. tom. 4 Ann. in c. 19 Iob. v. 21. hanc in Divorum poſcenda ope religionem firmat, & Iobi verba ſic interpretatur: Miſeremini mei, ſaltem vos amici mei. Angelos videtur poſtulare, ut pro eo deprecentur, aut certe ſanctos ut pro pœnitente orent.

orent. Et Augustinus ipse Divi Cypriani auxilium implorans: Adjuvet itaque nos, inquit, orationibus suis in ista carnis mortalitate, tanquam in caliginosa nube laborantes, ut donante Domino, quantum possumus, bona ejus imitemur. In opere illo nobilissimo de Civitate Dei, hanc formulam consuetæ precationis (ô Sancte, memor esto mei) ore omnium Christianorum usurpari affirmat his verbis:

Lib. 6. contra Donat. c. 1.

Tom. 5 l. 21. de civ. Dei, c. 27. proxime finem.

Quique sui memores alios fecere merendo.

Prorsus tanquam eis diceret, quod frequentatur ore Christiano, cum se cuique Sanctorum humilis quisque commẽdat & dicit, Memor esto mei, atque ut id esse possit, promerendo efficit. &: Cum itaq; recolit animus ubi sepultum sit carissimi corpus, & occurrit locus nomine martyris venerabilis, eidem martyri animam dilectam, commendat recordantis & precantis affectus. Ideo idem Augustinus, ad subsidium à constantissimo martyre Stephano petendum hortatur, facilius enim orationes illius pro orantibus quam pro lapidãtibus admittendas. Et: Injuria est, inquit, orare pro martyre, cujus nos debemus orationibus commendari. Nam, Sanctorum martyrum orationibus propitiatur Deus peccatis populi sui. Omnes matyres qui cum

Tom. 4 lib. de cura pro mortuis gerenda c. 4.

Serm. 1. de S. Stephano.

Serm. 17. de verb. Apost.

Quæst. 108. in F.

Deo sunt interpellant pro nobis. Non transeunt eorum interpellationes, nisi cum transit gemitus noster. Gaudeant de vobis qui orant pro vobis. Num tibi, Gerarde, solem claro meridie illustrioribus radiis vis allucere? nihil capit, qui hæc non capit.

Tom. 8 in Ps. 85. paullo ante finem. In Ps. 88. fine.

III. Quod tertio loco divinas paginas requiris, en dictorum testes. Vatus Hebræus Baruch: Domine omnipotens, inquit, Deus Israel, audi nunc orationem mortuorum Israel, & filiorum ipsorum qui peccaverunt ante te. Observa mihi verba, *orationem mortuorum*. Ergo etiam mortui orant? Vtique, sed ii qui jam vivunt supra cęruleas illas stellarum plagas. Laudatissimus dux, Iudas Machabæus per quietem vidit Oniam Pontificem passis manibus pro populo supplicantem. Proxime hunc alius senio & majestate venerandus assistebat, quem Onias velut digito designans: Hic est, inquit, qui multum orat pro populo, & universa sancta civitate, Hieremias propheta Dei. Quin & ipse purpuratus epulo in flammis pro fratribus rogat, ne & ipsi veniant in locum illum tormentorum: Et Petrus ac Paulus in summis beatorum deliciis, jam ex toto securissimi, tacebunt? Hoc sensu Hieronymus ratiocinatus: Sanctus Paulus Apostolus, inquit, ducentas septuaginta

Bar. c. 3. v. 4.

2. Machab. c. 15. v. 12.

Luc. c. 16. v. 27.

Hier. tom. 4. contra Vigil. Act. c. 27. v. 24. & 31.

ptuaginta ſex animas ſibi dicit in navi condonatas, & poſtquam reſolutus eſſe cœperit cum Chriſto, nunc ora clauſurus eſt, & pro iis, qui in toto Orbe ad Euangelium ſuum crediderunt, mutire non poterit? Divino pariter imperio Iobi tres cognati ad Iobum ſic ablegantur: Sumite vobis ſeptem tauros, & ſeptem arietes & ite ad ſervum meum Iob, & offerte, holocauſtum pro vobis, Iob autem ſervus meus orabit pro vobis: faciem ejus ſuſcipiam, ut non vobis imputetur ſtultitia. Ergo Numinis iram mitigabit homo, etiamnum ſceleribus obnoxius, & civis jam cælo donatus, jam Numini proximus, id non poſſit? Tot in cælo potentiſſimi oratores nullam mortalitati noſtræ gratiam exorabunt? tam copioſæ fragrantię nubes fœtoribus noſtris mederi non poterunt? quid autem ſunt cælitum preces, niſi odorum ſuaviſſima congeries? Hoc eis nomen tribuit beatiſſimus Ioannes, &: Habentes, inquit, ſinguli citharas & phialas aureas plenas odoramentorum, quæ ſunt orationes Sanctorum. Ergo, Gerarde, hæreticam larvam quam ſumpſeras, jam tuto ponere licebit iterum, & certam Divorum opem agnoſcere. *Ger.* Si ergo Cælites colendi, an non cum delectu id faciendum? an non alii præ aliis, veneratione afficiendi? num alius alio

Iob. c. 42. v. 8.

Apoc. c. 5. v. 8.

non ſublimior eſt in ſedibus Beatorum?

CAPVT III.

Quinam Cælitum præcipue colendi.

POLYCHRONIVS.

HIc videri poſſumus in ipſo limine offendere & errare, dum quærimus ne erremus. Audio ſcriptorem ſacrum qui moneat: Noli etiam inquirere de meritis Sanctorum, quis alio ſit ſanctior, aut quis major fuerit in Regno cælorum? Quidam zelo dilectionis trahuntur ad hos vel illos ampliori affectu, ſed humano potius quam divino. Magnum eſt vel minimum eſſe in cælo, ubi omnes magni ſunt, quia omnes filii Dei vocabuntur. Sed pace tua, ô magne, & ô ſancte ſcriptor, præceptis tuis nil refragatur noſtra quæſtio: Non illorum dignitates diſtinguere, ſed noſtrum obſequium inſtruere animus eſt. Nec male hic credam, me omnium voce loqui, ſi didam ſecundum Chriſtum *Ieſum* qui orbem reſtauravit ſuo ſanguine, matrem Chriſti, & beatiſſimas illas mẽtes, Angelos, præcipue eſſe venerandos. Hoc ratio, hoc auctoritas ſacræ paginæ, hoc priſcorum Patrum volumina, hoc omnis antiquitatis conſenſus docet. Sit, qui neminem Di-

Thom. de Kemp. l. 3. Imita. Chriſti c. 58. n. 2. 3. & 9.

vorum

vorum norit, matrem Dei, Deoque proximum famulatum, Angelos ignorare nō poteſt. Non neſcio Chryſoſtomum in beati Pauli tutelam mirifico affectu tranſiiſſe, cujus & iconem in ſuo muſeo aſſidue oculis voluit obverſari. Scio Sanctos Philippum & Ioannem Baptiſtam à Theodoſio Imperatore præcipua veneratione cultos. Novi Paulum Elcanum Sancto Nicolao & ſanctæ Catharinæ devinctiorem quam Divis aliis. Non me latet à beata Eliſabetha Haſſiæ Landgravia, Ioannem Euangeliſtam in Divum tutelarem adſcitum; & regem Anglorum Eduardum, nulli hujus Apoſtoli nomine petenti, quidquam negare ſolitum. Non ignoro Hungum Regem Pictorum divo Andreæ, Carolum Siciliæ regem divæ Magdalenę, Conſtantiam Conſtantini Imperatoris filiam divæ Agneti virgini, Zimiſcā Imperatorem divis Georgio & Theodoro martyribus, Vrbanum II. Pontificē divo Benedicto ſingulariter devotū extitiſſe. Pari ratione alii alios ſibi patronos delegerunt. omnes bene & pie. Sed neq; noſter, puto, errabit amor; ſi prę Divis aliis omnibus, ad Beatiſſimę Virginis, Dei matris, ſanctorumq; Angelorum patrocinium confugiamus. Gerarde, ſi pie vivere & ſancte mori in animo nobis eſt, à matre Dei & ab Angelis deprecationem efflagitemus: perire

non poteſt qui tales ſibi conciliaverit patronos. Ita ego quidem inter Cælites, Matrem Domini, & ſanctos Angelos ſingularibus obſequiis cenſeo nobis in amorem devinciendos, utrumque paullo explicatius nunc doceo.

I. Virgo beatiſſima, Dei mater *Maria*, nullius preces aſpernatur, in omnes beneficiorum dives eſt. Quo major rogantis eſt miſeria, hoc amplior dantis miſericordia. Pulchre & cum ſenſu Bernardus: Ipſam, inquit, ſequens non devias; ipſam rogans non deſperas; ipſam cogitans non erras; ipſa tenente non corruis; ipſa protegente non metuis; ipſa duce non fatigaris; ipſa propitia pervenis. Ille ſolus hujus virginis laudes ſileat, qui fideli prece appellatam ſuis neceſſitatibus ſenſerit defuiſſe. Illud in hac Virgine admirandum, & opulentiſſimæ gratiæ illuſtriſſimum argumentum. Adeo in hujus Virginis vultu & auguſta venuſtas, & verecunda Majeſtas certabant, ut vel ſolo aſpectu, vel ipſis tantum oculis etiam muta concionaretur, & aſpicientis ſe animo caſtiſſimam flammam ſubjiceret. neq; ſolum omnes ſui ſpectatores, ad pudicitiam mirifice accendebat, verum etiam ſi quid obſcœni ignis in ſpectantium mente ſæviret, protinus ſuo vultu, velut frigida, extingueret. Auctores hujus & teſtes

Serm. 2 ſuper Miſſ.

S. Th. part. 3. diſt. 3. q. 1. art. 2. S. Bon. q. 2. & 3. Gabriel Halenſis. alii poſt D. Ambroſiũ.

testes complures sunt. Hinc forsan antiqui Patres, contra carnis maligniores illecebras, Virginis hujus imaginem, velut virtutis speculum, aspicere, tam potens quam suave remedium censebant. Hinc illa Clarevallensis Præsulis assidua exhortatio: Respice Stellam, voca *Mariam*. Proxima Numini hæc Virgo est, quæ Numen peperit, quę terris Deum dedit. Cum hanc Virginem laudamus, feliciori encomio ad Deum assurgimus. Et quam laudem hac Virgine dignam humani oris paupertas reperiat? Sole clarior, Luna pulchrior; cælum premit, sideribus cingitur. Vere hortus conclusus, & paradisus voluptatis, imo horto floridior, & paradiso amœnior est. Propinquo Numine potentissima, virginitatis flore pulcherrima, in tota rerum universitate eminet, quam pulchra tam benigna, quam potens tam propitia. Vt Deum caperet, cælo major esse debuit: sic Deum concepit utero, & enixa est, ut cælum in terram traheret, & castissimis visceribus auream immensamque cæli majestatem vinciret.

At cum de Virgine hac dixerimus omnia, tacuisse plura videbimur: innumeris & æternis virtutum facibus collucet. Quicquid præconii & laudis, quicquid ornamentorum & nominum per quoscunque titulos in-

 gressi,

gressi, in hanc Divam congesserimus, majus tamen elogium non suppetet, quam unum illud naturę ipsi obstupescendum, *Mater* & *Virgo*, Mater Dei, Virgo perpetua, Virgo sine exemplo, Virgo sine pari, omnibus antistans, nec primam habere similem visa, nec sequentem; inter sanctas sanctissima, inter puras purissima, cæleste prodigium, Virtutis speculum, Mundi miraculum, Orbis utriusque gaudium.

II. Vaticinatur olim de se Virgo beatissima: Beatam me dicent omnes generationes. Ab ævo in ævum sic erit. Vel hostes tui, ô Virgo, præconium tuum augebunt. Tu illa regina cæli, terræ, maris. Tu Angelorum hominumque domina. Tu fons misericordiæ uberrimus. Tu intemerata mater, & humani generis sospitatrix perpetua, semper fovendis mortalibus munifica, dulcem matris affectionem miserorum casibus dispensas. Nec dies, nec quies ulla, ac ne vix momentũ quidem tenue tuis transcurrit beneficiis otiosum, quin eos qui tuam opem inclamant, mari terraq; protegas, & depulsis vitę procellis salutarem porrigas dextram. Te superi colunt, observant inferi. Tu solem illuminas, Orbem exhilaras, tartarum calcas. Tibi respondent sidera, ancillatur terra, serviunt elementa. Supra te nihil nisi Deus est, infra

Luc. c. 1. v. 48

ſra te eſt, quicquid Deus non eſt. Tu luna ab illo ſole proxima. *Beatam te dicunt omnes generationes.* Quot enim librorum volumina, quot per orbem templa, quot divites templorum aræ, quot facundi titulis ac donis parietes, quot ſacrorum hominum cœtus, quot piorum juvenum ſodalitia te colunt, tuas laudes commemorant, tuis honoribus deſerviunt? *Beatam te dicunt omnes generationes.* Omnibus retro ſæculis, omnes hominum ordines, ubique terrarum & locorum *te Domini Matrem,* religioſiſſimo cultu venerantur. Vna ubiq; Virgo es, ſed materni divinique affectus ignem locorum varietate multiplicas: templa ornas, ſcholas erudis, domos protegis, imples Orbem beneficiis, virtutibus, gratiis, miraculis. Nimirum ab uno jubare innumeri emanant radii. O ſtella maris, quot naufragos ſervaſti? quot perditos in ſalutis regnum revocaſti? Mater es omnium qui cupiunt eſſe filii. O Magna, ô Admiranda! quæ in omnes eſſe benefica per te vis, per filium autem potes: ô vere animatum cælum, ô abyſſus gratiæ, ô Mater Dei! Nemo hanc matrem coluit, & ſervus fuit; agnoſcit illa nomen ſuum amabile, & in cultores derivat: reddit affectum, & filios appellat.

Et hanc Divam, Gerarde, præ Divis omnibus colamus, aſſidua ſed non

perfunctoria pietate. Totis, inquit Bernardus, medullis cordium, totis præcordiorum affectibus, votis omnibus *Mariam* veneremur, quia sic est voluntas ejus, qui totum nos habere voluit per *Mariam*. Si viæ duces hîc quæris, si exempla desideras, sanctissimos homines, augustissimos Imperatores, Reges, Principes, Virgini Matri devotissimos, his ipsis vestigiis præeuntes observa, & sequere.

Bern. Serm. de Nativ. B. Virg.

At Angelorum Reginam tanto potentius nobis demerebimur, quãto studiosius & Angelos reverebimur. Huc Ambrosius digitum intendens: Obsecrandi sunt, inquit, Angeli pro nobis, qui nobis ad præsidium dati sunt.

Ambr. to. 4. l. de Viduis.

III. *Ger.* Mihi sane placet, quod una & Angelos, & Angelorum Reginam à nobis coli oportere doceas. Regina cæli supra omnes Angelorum ordines sublimis, illis præsidet, per Angelos ergo transeundum est ad eorum dominam sua vota contendenti. *Pol.* Totus hoc sentio, beatissimam Virginem ab eo rectissime coli, qui & Angelorum amicitiam ambiverit: & quisquis Angelos amaverit, Reginam eorum utique amore prosequetur. Guilielmus Baldesanus, scriptor insigniter eruditus & pius hoc ipsum diserte docet, ante Cælites alios omnes, beatissimam

Lib. 3. Sim. Virt c. 12. & c. 13.

Matrem Virginem, & ſecundum hanc, puriſſimos illos genios, nobiliſſimos cæli ephebos, Angelos, veneratione ſingulari afficiendos. Multum debemus Angelis, multum ſupra omnem modum, & præſertim ſuo quiſque tutelari Angelo. Hic nobiſcum quaſi naſcitur, & ad cunabula noſtra mox vigilare non dedignatur. Hic nutricem fideliſſimam longe ſuperat, & infantem ſæpius, quem nutricis negligentia necaret, tutiſſimis manibus (ſic loquar) excipit. Poſt cunas cuſtoditas, pædagogum agere, vile ſibi non putat. Semina maxime & veluti fundamenta virtutum, præalto affectu inſinuare clientulo ſuo laborat. Simul vitiorum averſandam fœditatem proponit; intemperantię, mendacii, fraudis, inobedientiæ, libidinis turpitudine, velut inſolentia prodigiorum exterret, faſtigium præmiaque virtutis monſtrat: præcipue vim Numinis venerari docet, nunc beneficio, nunc vindicta ſuſpiciendam. Et hoc ipſum non atroci aut moleſta ratione urget. Suaviſſimis impulſibus, hęc prima rectæ diſciplinæ initia, in ſui clientis animum ſtillatim transfundit. Vbi lenibus his rudimentis pueritiam initiavit, ad virilem cautamque virtutem exhortatur.

Quod vero admirandum, & in ſummis beneficiis æſtimandum, quan-

quantumcunq; indocilem & refractarium discipulum sit nactus, eum tamen magisterio suo non excludit, sua ope non destituit, non subtrahit saluberrimos instinctus, diurnas nocturnasque excubias non laxat, non subducit se; hominem quantumvis improbum & contumacem ad usq; supremum halitum constantissime tuetur & erudit.

O mi Deus, ô mi amantissime Tutor Angele, quantis beneficiis per momenta pæne singula obruimur, nec sentimus, incogitantis animi stupore defixi morimur ingrati.

IV. Nos misellos, viles vermiculos, tanti Deus æstimat, ut jugi castrorum incinctu providissime nos tueatur. Basilius Magnus, illud regii vatis, *Immittet Angelus Domini in circuitu timentium eum*, sic exponens: Omni, inquit, in Christum credenti Angelus assistit, &c. Considera igitur quãta sit Angelorum natura, quoniam universo exercitui, & castris numerosæ hominum multitudinis unus assimilatur Angelus. Ob magnitudinem itaq; ejus qui te custodit, castra tibi munitionesq; præbet Deus: propter Angeli vero virtutem veluti circumvallat te undique securitate, quæ est per illum.

Basil. in Ps. 33. v. 8.

Quot ergo nominibus huic castrorum vigilantissimæ fidelitati obstringimur? Et quinam Cælites in

priscæ-

priscæ novæque legis sacris voluminibus crebrius laudantur quam Angeli? Non est liber è divinis, qui Angelorum elogia non recitet. Angeli per tota biblia largissime commendantur. Vix quidquam olim patravit Deus, quod effectum non sit actoribus Angelis, qui semper vigilantissimis studiis nostram salutem curarunt. Et hæc, mihi crede Gerarde, caussa fuit cur meipsum Angelis arctissima devotione in omnem vitam strinxerim. Non reperio per omne cælum nec plures numero, nec origine nobiliores seu ministros Numinis, seu amicos. Ab his mihi tibique omnem benevolentiam fidentissime polliceor. Angelorum in nos beneficia & plurima sunt, & maxima sunt, & sunt perpetua. Nihil eis sordet in ministeriis & obsequiis erga nos, dum prosint nobis.

Et num me periturum trepidem, si pro me in extremis constituto, jam jamque animam acturo, infinita pæne millia Angelorum, admotis precibus Deo fiant supplices? Num in hoc tribunali salutarem mihi litteram non exorent, tot apud judicem gratiosissimi deprecatores? Num caussæ meæ alioqui non bonæ diffidam, si tantos habeam advocatos & Oratores? Ita dico: beatissimæ Virgini & Angelis Amicus, perire non potest, nisi quem ipsa pereundi libido præci-

præcipitat. Non perit illis, nisi qui prius ipse sibi.

V. Illud tamen unum hîc monuerim, quod à prisco Philosopho discamus. Epictetus, ille origine quidem vilis, ac debilis corpore, sed mente nobilissimus, & qui inter omnis ævi lumina refulsit; cujus lucerna fictilis, illo mortuo, mille drachmis, seu, centum philippeis væniit, in memoriam & honorem viri, & ob divinas scriptiones, quas ad lucernam illam elucubravit: non est sane inter priscos illos qui bonam mentem magis aut trahat aut formet, tam docta scripsit, tam & salutaria. Hic, inquam, philosophus de tutelari Angelo differens: Procuratorem, ait, unicuique addidit, genium cujusque, eumque illi custodiendum tradidit, & talem quidem qui nec dormiat nec decipiatur. Cum igitur fores clauseritis, & conclave tenebrosum effeceritis, cavete, ne unquam dicatis vos esse solos; neque enim estis, sed Deus intus est, vester genius intus est. Non erubescimus ad has voces, Gerarde? hoc viderit philosophus in illius ęvi tenebris? ita Deum, ita custodem Angelum præsentem esse monuerit? Nos Christiani, nos beatissimæ Virginis sodales, tam insana libertate in vetitum ruamus, ac si Deus, ac si custos Angelus longissime remoti, nihil nostri sceleris arbitra-

Epict. l. 1. disput. c. 14.

bitrarentur? O temeritatem furialem! O impure, ô libidinose, quisquis es, quid impium illud *solus sum*, in lascivam turpitudinē te animat? ah, cogita, ubicunque es, nusquam *solus es*. Quibuscunque vel tenebris vel latebris tegaris, nunquam *solus es*. Habes tui sceleris vel secretissimi spectatorem Deum, & custodem Angelum, & eum quidem custodem (uti Epictetus) qui nec dormiat nec decipiatur. Ergo attende tibi, & obscœnarum cogitationum vel primos aspectus exhorresce: *Non es solus*, etiam cum solas cogitationes animo versas, Deus intus est, intra tuum animum præsens est, libidinem tuam omnem vel latentissimam cernit. Ah! non *solus es*, ubique *deprehensus es*; ipsa te conscientia nusquam deserit, ubique comitatur, omnium actionum testis & accusatrix, nusquam *solus es*.

CAPVT IV.

Quanam potißimum ratione colendi Cælites.

NON est dignior litatio sanctis, quam Sanctorum imitatio. Satis illos coluit, quisquis imitatus est. Augustino teste, summa religio est, imitari quod colimus. Atque: Si ad consortium, inquit, Sanctorum mar- Serm. 30. de Sanctis & Ser. 47. qui Augustino tribuuntur.

tyrum

tyrum pervenire volumus, de imitatione martyrum cogitemus: Solennitates enim martyrum, exhortationes martyriorum ſunt, ut imitari nõ pigeat, quos celebrare delectat. Neque arduum nimis videatur, eos qui hac via prçceſſerunt, eadem & ſequi. Illi ipſi jam beatiſſimi cælites iiſdẽ, quibus nos initiis creverunt, iiſdem quibus nos elementis adoleverunt, eaſdam quas nos; moleſtias ſenſerunt, & ſæpe majores; ab iiſdem hoſtibus impugnati, ſimillimis illiciis ad vitium invitati, iiſdem nobiſcum periculis obnoxii, nec aliis quam nos ſuppliciis & pœnis caſtigati, neque ipſis pectus ferro aut chalybe ſtetit; corpus eorum çque ac noſtrum fragile, & ad omnem injuriam projectum; tam ipſos quam nos Mundi rabies allatravit; ipſis non minus refractaria fuit caro quam nobis; Satanas in eos non mitior, quam eſſe ſolet in alios omnes. At illi vincendis ſuis hoſtibus, rationem monſtrarunt, qua noſtros & nos debellaremus, ſi velimus eſſe victores. Illiſne Deus adfuit? aderit & nobis. Vim eis & robur ſacramenta cõtulerunt? & nobis conferent. Aliorum illis Divorum favor auxilio fuit? nec nobis deerunt, tam illorum quam horum conjuncti favores. Divos igitur venerari conemur potiſſimum *imitando*. Porro nobiliſſimum hoc veneratio-

nis

nis genus fere triplici capite constat, oratione, carnis castigatione, sacra lectione. de his, si ita tibi videatur Gerarde, libabo paucula, ut paullo copiosius disserere liceat de mẽstrua Divorum sortitione, de qua hîc dicere institui. *Ger.* Nihil contradico.

I. *Pol.* Oratione nobis conciliamus Divos, si tamen oratio è puro castoq; pectore Deum anhelet. Nos sæpe generosum Creticum propinamus, sed poculo tam illoto & fœdo, ut id etiam vehemens sitis aversetur. Quandoque optimas preces Superis allegamus, sed animus interim suo hærescit luto. *Non est speciosa laus in ore peccatoris.* Beatissima Virgo, Dei mater, uti narrant, uni adolescentum per quietem sese spectandam dedit hac ratione. Vinum ei, ut videbatur, generosissimum porrigebat, sed poculo immundo. miratus adolescens tam nobile donum in vase tam sordido. Cui Virgo: Vide, inquit, fili, rosarii tui preces mihi gratæ sunt & instar optimi potus, sed calix quo hunc offers, non placet. Oratio tua bona est, non item vita tua; pulchre precaris, sed turpiter vivis: ut in utroque placeas, castius vivas, Motus adolescens tam salubri spectaculo, castiores mores induit, ut se cælo probaret tam vivendo quam precando.

Eccl. c. 15. v. 9.

Præcipue Alb. Cast. de rosario.

Illud autem frequentissimum, ut pre-

precantis quidem animum tam fœdæ ſordes non involvant, eum tamē cogitationes plurimæ pluſquam Metium Suffetium diſtrahant, & à precibus amabili fraude abducant. ita ſæpe animus nihil minus cogitat, quam quod orat, ſeque ipſum ſibi
Iſ.c.29 blandiſſima vi ſuffuratur. *Appropin-*
v.13. *quat populus iſte ore ſuo, & labiis ſuis glorificat me, cor autem ejus longe eſt à me.* Nec tantum puræ, neque attentæ tantum, ſed & conſtantes ſint preces noſtræ. Heu, nimium lunæ in ſuſcepta pietate oſtendimus. Sæpe diem unum alterumve, unam alteramve hebdomadem magno precum numero fatigamus cælum: mox elangueſcit ac hebeſcit pietas, & jam vel pauca tœdet precari. Conſtantius, obſecro, conſtantius, nec enim in re ulla laudabilior eſt conſtans importunitas, quam in precibus.
Luc.c. 18. v.7 *Deus non faciet vindictam electorum*
Luc.c. *ſuorum clamantium ad ſe die ac nocte?*
11. v.8 *Et ſi ille perſeveraverit pulſans,* ait Chriſtus, *dico vobis, dabit illi quotquot habet*
Coloſſ. *neceſſarios* panes. Ergo, orationi in-
c.4. v. 2. & ſtate, vigilantes in ea, orantes omni
Eph.c. tempore in ſpiritu. *Gerard.* Odi ego
6. v. 18 meam ipſe inconſtantiam, nec tamen arceo: cœpi nuper Angelos quotidianis precibus venerari. Sed heu quod mihi antea quotidianum erat, jam vix eſt menſtruum. *Pol.* Nos ipſi nobis ſæpe peſſimo exemplo ſumus,

mus, ſed en meliora & majoris conſtantiæ.

Bernardinus patria Senenſis, qui jam à parvulo in virtutis leges jurarat, annis compluribus, idq; quotidie, & nudis genibus, ad beatiſſimæ Virginis effigiem precari ſolitus eſt. Eadem fuit plurium aliorum ſanctiſſima in his conatibus pertinacia. Sed vicina & recentia neſcio delectent magis, an moveant. Prodigium eſt pæne, quod noſtri ævi teſtimoniũ habet. S. Carolus Borromæus, Pii Quarti, Summi Pontificis nepos, è ſtirpe nobiliſſima, Romanus purpuratus ſenator, vir ad omnem virtutem à teneris factus, præter quotidianas prolixas ſacerdotum preces, Officium & coronam Beatiſſimæ Virginis quotidie, idque flexis genibus recitare conſuevit, & nec in itinere quidem moris ſui negligens fuit. En, tantus præſul Cardinalis, Archiepiſcopus, tanta mole negotiorum preſſus, nihilominus velut otii abundãs, diebus ſingulis, flexo poplite ſuas Matri Virgini laudes liberaliſſime admetitur. Idem ſanctus Antiſtes, quandocunq; æris campani ſignum ad Angeli ſalutationem audiret, quocunque loci eſſet, in via etiam fracta & cœnoſa, mox in genua ruebat, ab equo etiam deſiliebat, & humo poplites figebat, ſalutans cæleſtem Virginem. Pari pietatis officio, ſi quem

per compita ſacerdotem, qui ægro Angelorum ferculum deferret, offenderet, cœptum iter deſerebat, & Chriſtum dominũ per omnem viam deducebat, nec prius abſcedebat, dũ in templo Euchariſtia in ſuum locum reciperetur. *Ger.* Quid nos, viles animæ, quid nos ſimile? eſt ſane quod colorem ducere & erubeſcere ad hęc talia velimus. *Pol.* Iure merito, in quibus nec umbra tam magnificæ virtutis elucet. Nec tacendus nobis vir ille doctiſſimus, Martinus Navarrus, qui ſexaginta amplius annis roſarii quotidie recitandi conſuetudinem habuit. Quis noſtrûm hoc unquam fecit tamdiu, quis facturus? utinam longe faciliora nõ ſubterfugeremus. Sine incuria non præterierim illum Beatiſſimæ Virginis cultorem eximium, Ioannem Godefridum Bambergenſem & VVürtzburgenſem Epiſcopum, qui Divæ matris officium & roſarium, quantiſcunque negotiis diſtineretur, etiam in itinere, præter ſtatas ſacerdotum preces, quotidie recitavit, idque adeo conſtanter, ut illa ipſa qua obiit nocte, Canonicas preces (Matutinum & Laudes) unà cum officio & roſario Beatiſſimæ Virginis recitarit, quod & S. Carolus Borromæus morti jam proximus feciſſe perhibetur.

Miſell. 24.

Porro Ioannes Godefridus ad Divæ Virginis Dettelbacenſis ædem,

duobus milliaribus dissitam, supplicationem crebrius instituit, nudis pedibus. Divi quoque Caroli Borromæi exemplo, quotidie hora una post cœnam, æris campani signo omnem aulicam familiam convocari jussit, ut in sacello litanias una recitarent, & examinarent conscientiam. En, quanti hac præeant; quin sequimur?

II. Sed hîc, Gerarde, velim una mecum in saluberrimam consuetudinem non consentias tantum, sed jures. Solent Beatissimæ Virginis, & suæ salutis amantiores singulis horis, ad cujusque horæ principium, verbis Gabrielis Matrem *Domini* salutare; eidemque illud præsertim, *Nunc, & in hora mortis nostræ,* ardentius commendare. Mos hic utilissimus quot horis Angelicam salutationem recitandi, etiam summorum Pontificum sacra liberalitate stabilitus est. Leo Decimus piæ memoriæ, Christianis omnibus mille dierum indulgentias impertiit, qui horæ signo audito, illam Angeli salutationem pronunciarent. Idem, piæ memoriæ Paulus Quintus Pontifex Max. anno millesimo sexcentesimo undecimo confirmavit. Putem ego, decere admodum, si id loci ac temporis ratio ferat, submissis genibus hoc facere. Gerarde, est quod tibi hic in aurem, imo è meo pectore

in tuum mihi amicissimum pectus transfundam , si tamen silentium spondeas. *Ger.* Fidissimum. & saxo dictum credas , quod dicturus es. *Pol.* Ego quandocunq; domi in museo meo,aut alibi solus ago,mox atque horam audio,in genua procumbo , & oratiunculam Ave Maria, &c. pronuncio; addo quæ ex Horologio Tutelaris Angeli didici: Benedictus Deus in æternum.Miserere mei Deus, secundum magnam misericordiam tuam: etsi Domine minor sum cunctis miserationibus tuis. O Dominus meus,&Deus meus,ego me tibi offero in omne tuum beneplacitum: fiat voluntas tua. Ita Deo Deique matri, me, mea, meumque obitum horis singulis commendo. Hoc tu alios docere quidem poteris, de me nec verbulum poteris effutire, quia fidem tuam mihi obligasti in silentium.

Ceterum piam hanc industriam etsi facillimam, multis aliis precandi exercitiis prætulerim, modo quod instituimus facere , faciamus constanter. Et quid enim necessarium magis, aut magis optandum nobis, quam bona vitæ clausula & felix obitus? Hunc uno die millies & unice à Deo flagitemus, neque enim aliter quam precibus impetrari potest hoc prorsus gratuitum donum. hunc ipsum obitum nostrum divinæ Matri

quot

quot horis ardentissime commendemus: *& in hora mortis nostræ.* Ah, ab hoc mortis momento tota nobis pendet *Æternitas.* Hoc ergo momentum, Gerarde, momentis singulis prospiciamus, & vel singulis saltem horis serio precemur: *& in hora mortis nostræ.* Vix mala morte defungetur, qui omnibus ante horis, illam ultimam prævidit, nec prævidit tantum, sed in eam cæleste sibi præsidium comparavit. *Ger.* In tuam sententiam me omnino pertrahis, nec invitum. Felici obitu nil felicius in hac vita, nec ullum operæ pœniteat, horis omnibus supplices preces cælo admovisse, modo unicam illam supremam horam impetret sibi benignam ac propitiam. Igitur, ô *Sancta* Maria, *mater Dei ora pro nobis, nunc & in hora mortis nostræ.* O Maria, *mater gratiæ, mater misericordiæ. Tu nos ab hoste protege, & in hora mortis suscipe.*

Sic statuo: hac hora, & deinceps horis omnibus, ad usque horam ultimam, hoc unum assidue rogare non desinam: ita me juvent omnes Cælites.

III. *Pol.* Prima ergo ratio, Divos Cælites colendi, oratio est. Altera, Carnis castigatio. Hactenus nobis de Dei matre, & sanctis Angelis sermo est, de quibus & hæc dicta volo, quæ subjungo. Divus Bonaven-

C. 3. medit. vitæ Christi tura memorat, Angelorum Reginam cum devota sibi matrona (is Elisabetham fuisse autumat.) in hæc fere verba locutam: Dico tibi filia, sine magno labore, continua oratione, ardenti desiderio, profunda devotione, multis lacrimis & afflictione, nihil gratiarum aut donorum me obtinuisse, gratia sanctificationis excepta. Scias igitur nullam gratiam cælo in animam descendere, nisi per orationem & corporis afflictionem.

Levit. c. 16. v. 29. & c. 23 v. 29. Tob. c. 12. v. 8. Sane jam olim saxeos illos Iudæos toties Deus urget: Affligetis animas vestras: Omnis anima quæ afflicta non fuerit die hac, peribit de populis suis: Hoc & Angeli inculcant: *Bona est oratio*, sed, *cum jejunio*. Testudinis fides nisi admonitæ & pulsatæ non respondent: hominis corpus nisi severius habitum rationi non obedit. Res gestas omnium Sanctorum evolve, & fateberis neminem illorum non novercam fuisse in seipsum. hoc omnium certamen erat, corpori non blandiri.

S. Carolus Borromæus, quem paullo ante nominavi, non precibus tantum, sed & jejuniis, & insolutis aliis rigoribus gratiam divinæ matris ambiit. Et quamvis frugalitatem nunquam non amarit, hostis lautitiarum, insuper tamen, omnibus Deiparæ pervigiliis pane solum &

aqua

aqua ex more victitabat tantus princeps, velut pauperrimus mendicus. Nec in eo uno fuit abſtinendi ardor. Non lubet hîc eorum catalogum texere qui ſingulis ſabbati diebus, Beatiſſimæ Virginis honori cœna abſtinuerunt, & etiamnum id faciunt. Fecerunt hoc ſanctiſſimi homines, potentiſſimi principes. S. Nicolaus Myrenſis Pontifex etſi quavis hebdomade diebus Lunæ, Mercurii, Veneris non cœnaret, nihilominus tamen divæ Virgini honorandæ, omni Sabbato præter aridum panem & fontanæ hydriam in opſonium nil admittebat. Idem fecit jam inde à puero S. Bernardinus Senenſis, idem S. Didacus Complutenſis, qui pariter omne ſabbatum ac pervigilium Virginis, fonte & modico pane traducebat. Illuſtriſſimum illud ſidus, in comitiis extinctum, Ioannes Godefridus Bambergenſis & VVürtzburgenſis Pontifex per omnem vitam, omnibus Sabbati diebus, beatiſſimæ Virginis honori, cibo abſtinuit. Idem omnino fecit, qui in eodẽ ſolio præceſſit Nythardus Bambergenſis Antiſtes, qui quovis Sabbato circa veſperam à negotiis jam magis vacuus eſſe voluit, ut Virginem Matrem impenſioribus ſtudiis coleret. Bono igitur omine, die Sabbati natus, Pōtifex creatus, inauguratus; eo demum die vita functus, eo ſepultus eſt, ſingulari

Ratisbonæ. Anno 1622.

utique beatissimæ Virginis favore ac patrocinio. Beatus Aloysius Gonzaga castissimus juvenis, è Societate *Iesu*, Sabbato cœnare nefas sibi duxit, ob amorem ejusdem sanctissimæ Virginis. Idem fecerunt alii complures, quorum exemplo ducti idem hodieque faciunt, non tantum religiosorum hominum plurimi, sed & reges, & principes maximi.

IV. Hîc ego nil arcani evulgo; urbs tota Monachium ejus rei conscia, jam pridem tacita veneratione suspicit Serenissimum suum Ducem & Electorem Maximilianum cum Serenissima conjuge Elisabetha, omnibus per annum Sabbatis cœnam rejicere solere, Virginum Virgini colendæ. Et quis Monachii nescit, omnibus itidem Sabbatis eosdem Serenissimos principes, cum aulica familia in hypogeum (beatæ Virginis cryptam nominant) descendere consuesse, atque illic, dum res divina sit, in pavimento humi genibus niti; locum ipsum etsi ab aulico Palatio remotiorem sæpe pedibus adire, ita divinę Matri se devotissimos in rebus omnibus approbare. Qua in re & illud illustri argumento est. Cum Serenissimus Elector, Dux Bojariæ Maximilianus rebelli Austriæ ac Bohemiæ arma inferret, in labaro aulico, quod suum dominum fidelibus auspiciis præcedebat beatissimæ Virginis imago eleganter

leganter depicta visebatur, cum hac inscriptione: *Da mihi virtutem contra hostes tuos.* Vere dedit, toto expeditionis tempore, præcipue ad urbem Pragam, fugatis, cæsis, debellatis hostibus, victoria æternum memoranda; utraque Austria, Bohemiaque jam domita & in Cæsaris potestatem redacta. Possem plura tenerrimi in Dei Matrem affectus symbola in medium dare, ab iisdem Serenissimis Principibus petita: sed arcanum non temero.

En, Gerarde, quantis exemplis ad divinæ Virginis & Virtutis cultum trahimur! Nec desunt aliorum Principum, Regum, Imperatorum imitanda in hoc facinora.

Illa cælo dignissima Lusitaniæ Regina Elisabetha, Petro Perpiniano teste, non tantum preces plurimas, sed & plurima jejunia Angelorum Reginæ in obsequium deferebat. Incredibile pæne est, quam illa in orando fuerit assidua. Siquidem diebus singulis sacerdotum preces ad omnes horas, Pontificum institutis comprobatas, septem psalmos pœnitentiæ scriptos, Officium defunctorum, una cum officio Beatissimæ Virginis recitavit. Nec ei satis erat annuum vernum quadragintadiale jejunium, huic insuper alterum duplex & geminatum, æque diuturnum adjecit. Nam in honorem Matris Virginis à

Perp. l.1. laudationis, orat.3. in B. Elisabeth. ante med.

die feſto D. Ioannis Baptiſtæ, uſque ad diem Virginis in cælum aſſumptæ, quadraginta omnino diebus, & ab hac Beatiſſimæ Virginis die ad S. Michaelis Archangeli feſtum diem, diebus plane totidem, ſi Dominicos demas, pane tantum & aqua jejunium perpetuavit. Idem omnibus diebus Dominici Adventus, omnibus S. *Mariæ*, & Apoſtolorum pervigiliis, idem diebus Veneris & Sabbati fecit, idem multis aliis diebus, quos ipſa privata quadam religione, propter certorum Sanctorũ merita delegit. Præter hæc ſtata definitaq; anni tempora tribus hebdomadæ cujuſq; diebus à cibo ſe continuit. Ita Regina hæc, ut ſummam jejuniorum ineamus, poſt omnes Adventus dies jejunio tranſactos, triplex inſuper quadragintadiale jejunium ſervavit. Addidit per annum omnia Beatiſſimæ Virginis & Apoſtolorum multorumque aliorum Sanctorũ pervigilia, omnes dies Veneris & Sabbati, quibus diebus omnibus communi continentiæ more non contenta, non ſolum carnes lautioreſq; cibos removit, ſed nihil opſonii adhibuit, pane tantum & aqua vitam ægre toleravit. Tu jam numera, quibus diebus per annum non abſtinuerit, & eos pæne digitis computabis. *Ger.* Repeto, quod ante dixi, jam multo confirmatior: quid nos ſimile,

ſimile, quid obſecro tantæ virtuti affine facimus? neſcio quid magni præſtare nos credimus, cum leges non contemnimus. Illuſtriſſima certe ſunt illa, & magni nominis exempla, quorum nos nec umbram aſſequimur.

Pol. Quid jam aliorum voluntarias afflictationes memorem? Henricus Imperator vere pius, vere Divus, quotieſcunq; Romam adiit, primam ſemper noctem in baſilica S. *Mariæ* majoris pervigil inter preces exegit. Maria de Oegnies quotannis ad ædem Deiparæ, duobus milliaribus domo diſſitam, unica ancilla comite, nudis pedibus, aſpera & rigente hieme reviſit, impranſa & incœnata biduo illo duravit, noctem totam in Virginis templo precando inſumpſit. Eadem unius diei noctiſque ſpatio millies & centies in genua procubuit æternam Virginem ſalutatura; & hoc ſalutandi officium ſubinde quadraginta diebus, ardore mirifico perſeveravit. Sed iſta me libaturum dixi. Orationi, & corporis afflictationi ſacram lectionem ſubjungo.

Ioan. Naucl. gen. 34

V. Quam neceſſarium ſit pię lectionis ſtudium, id nos etiam *Nicetas*, ſeu, Triumphata Incontinentia docet: notum tibi libellum nomino. Hìc tantum, quos de beatiſſima Virgine & SS. Angelis legamus, digito monſtrare

ſtrare inſtituo. Franciſci Albertini de Cuſtode Angelo libellum non ignotum tibi reor. Horologium Tutelaris Angeli, heri, me ſpectante manibus verſabas. Hos perge crebra lectione terere, neque enim Ambroſios aut Auguſtinos, ingentia volumina præcipio legenda. Libelluli, quos dixi, nec lectoris faſtidium obruunt, & virtutum radices quotidianis incrementis erigunt. Hac ergo ſuaviori lectione animum irriga quam creberrime, nunquam non eruditior, aut melior lectionem deſines. De Matre *Domini* duo itidem ſcriptores præ ceteris tibi commendaverim: Franciſcum Arias, &, Petrum Antonium Spinellum: Ille Imitationem, iſte Amorem Deiparæ Virginis conſcripſit, uterque magno emolumento legendus. Sed, quæſo te, vidiſtine illud libri miraculum? Verſus eſt unicus, nec plurium quam octo vocularum, & librum implet. In tenui ſcriptione ingens Divæ Virginis encomium eſt; in opere puſillo æternum argumentum. Poëta hic, totum verſu uno complexus eſt cælum. *Ger.* Hæc ænigmata tua, ego ſane non capio. *Tol.* Explico: Bernardus Bauhuſius, verſum ſcripſit unicum, hunc ipſum quem recito:

Tot tibi ſunt dotes, Virgo, quot ſidera cælo.

Hunc verſum quatuordecim ſyllabarum,

rum, millies, bis & vicies mutavit, iiſdem prorſus verbis, ſenſu & metro, ſervatis. Quis hoc ſcriptionis prodigium non obſtupeſcat? Verſus quidē mille viginti duo numerantur, ſed unicus eſt: in uno mille, in mille unus. Res inaudita & inviſa, verſum pangi qui magnitudine ſua liber atq; volumē ſit. Vulgus ſtellarum numerum, quem confuſum cernit, infinitum facit, quia oculis credit. E doctis alii jam olim ad calculos cælum vocarunt, ſtellas numerare auſim, hodieque non plures quam mille viginti duę recenſentur. Hunc ſtellarum numerum poëta expreſſit verſu unico, qui in mille viginti duos verſus diducitur, & plane in librum dilatatur. O admirandum voluminis compendium, novo prorſus & inaudito carminis miraculo: faciem mutat & pulchritudinem ſervat, numerum auget nec à monade recedit. Hic ſeu Verſus, ſeu Liber, Proteus Parthenius inſcribitur & jure, nam mille viginti duas facies ſuſtinet. Huic Erycius Puteanus vir eruditiſſimus, Thaumata pietatis adjunxit: ſcriptum terſum, elegans, admirabile. *Ger.* Oro te, Polychroni, quæ officina venalem habet hunc librum? non morabor vel centum aſſibus emere. *Pol.* Hoc volui: capta eſt hæc avicula. decepi te, fateor, credebam enim hac offa te facile ineſcādum. Vbicunq; novi quid aut

aut curiosi emergit, huc manibus pedibusq; certatim advolamus. O vitiũ humanæ gentis! O curiositas! quam blande & suaviter rebus plane omnibus te insinuas? Pietas ipsa technis tuis capitur. *Ger.* Feci quod multi, & rei novæ paullo appetentior fui. *Pol.* Hic noster morbus est In plerisq; omnibus curiosa majoris apud nos pretii sunt quàm utilia, quàm pia. Adolescentulis in ludo litterario simillimi sumus, quibus non tam placent solida quam picta, qui potius pulchra quam docta sectantur, nec tam agẽtia diligunt quam sonantia, & ut vere Chrysologus, magis gaudent foliorum amœnitate conspergi, quam fructuum ubertate nutriri. Æqua est, & illius scriptoris querimonia: O quanti veritatem quærunt non in veritate, sed in vanitate: quæsitam inveniunt nõ ad veritatem, sed ad vanitatem; & quod miserrimum est, in verbis vitæ lucra mortis negotiantur! Ita, mi Gerarde, pii esse volumus, sed simul curiosi; eruditionem sectari, sed curiositatem non negligere; in libros studiose incumbere, sed simul etiam curiose: amamus pia, sed vana non satis odimus. Ergo ut famam hanc sequiorem declinemus, eos libellos nostræ lectioni destinemus, qui nos facturi sunt meliores. Historiam ad solam contemplationem legere, otiosa voluptas est; imi-

Prol. super Matt.

Rich. de S. Vict.

tari-

tari autẽ laudatos olim viros, vera & publica eruditio. Da veniam libertati meæ: quærere, ubi Franciſcus Arias de Divæ Virginis imitatione vendatur, hoc decet hujus Virginis ſodalem. Formandis moribus, non fallendo tempori hæc talia legenda ſunt. Nec multa ſimul aut raptim luſtranda, ſed uti cibum bene manſum in ſtomachum trajicere, ſanitati conducit; ita lecta bene expenſa in animum demittere, probitati. Vnica ſubinde ſententiola menti fidelius impreſſa, magna dedit incrementa Virtuti. Eo ſpectant gnomæ menſtruis Divis ſubſcribi ſolitæ. Hîc nobis oſtium ſponte ſe reſerat: ſi placet, ingrediamur, & quia de Cælitum cultu dicere inſtituimus, hoc agamus, obſecro, & de menſtrua Divorum electione ſeu ſortitione breviter, ordine, compendio diſſeramus. *Ger.* Hoc ipſum avidus expecto audire. etiam hîc curioſitatem paſcere licebit, res eſt nova, nec mihi audita, nec ab aliis, puto, dicta. Et hoc, ſpero, non leviter faciet ad cultum Cælitum uberius promovendum. Sed agamus lege inter nos jam nota: magiſtrum alium quam te, Polychroni, hîc neminem admitto; ex lingua tua prorſum captus ſum. *Pol.* Hoc quidem auribus das. Sed quęſo, oſtende ex intervallo, te linguę uſum nondum perdidiſſe. nimis ſtricte Py-

thago-

thagoræus es: loquere & tu interdum. *Ger.* Pœnitet me audaciæ, qua jam toties te loquentem interrupi. Incipe Divis faventibus. *Pol.* Sed nunquid prius metas ducimus, & dictionem noſtram ſeptis includimus? Ordo & perſpicuitas, vagum dicendi genus & extra ſuos limites effuſum non amant. Certos ergo fines ſtatuamus: & ne ſaltemus extra oleam, per hæc nobis capita eundum. Primum, quæ origo ſit ſortitionis iſtius menſtruæ. Alterum, quid ſibi velit Divi Cælitis nomen in menſtrua ſchedula expreſſum. Tertium, quo fine addatur ſententioſum dictum. Quartum, quo conſilio preces imperentur per menſem proximum. Quintum, adſcripta Virtus quid moneat.

CAPVT V.

Origo menſtruæ ſortitionis Divorum Cælitum.

INter complura colendorum Divorum pia incitamenta primarium videri poteſt, menſtrua ſortitio Sanctorum, tam Partheniorum ſodalium, quam religioſorum cætuum conſuetudine recepta. Origo illius hæc.

Franciſcus Borgias, Gandiæ Princeps, vir ſane magnus quacunque ſpecte-

ſpectetur. Opibus florebat, doctrina non carebat, virtute præſtabat, gratia pollebat. Nam à Carolo Quinto Imperatore Maximo in aulam adſcitus, honoribus & latifundiorum terrarumque cenſu auctus eſt. Inter has ille divitias atq; delicias, inter has illecebras aulæ Sirenumque cantus, jejuniorum famem, flagellorum ſævitiem, ciliciorum aſperitatem non intermittebat, divina frequentabat aſſidue, pius magis in aula quã multi in cœnobio. Si quando ille aucupio vacabat, vicendi ſui cauſſa, ſæpius captas jam volucres generoſo animo liberas rurſum avolare permittebat, & miſſionem dabat: aut etiam dum aliis minorum gentium avibus caſſes & retia intendebat, tantiſper animo volutabat, quam non diſſimili fraude cacodæmon miſeros homines in ſuas pedicas pertraheret. Inter hæc tam varia pietatis exercitia, illud etiam minime neglexit. Erat ſollenne familiæ Borgiæ vetere inſtituto, ut è Divorum numero aliquem quot annis ſorte educerent. Hunc illi toto quidem anni ſpatio, ſed illo præcipue die qui ei Divo ſacer eſſet, ſingularibus obſequiis colebant ſibique demerebantur, adhibito ad lautas epulas certo mendicorum & pauperum numero, quos vicatim colligebant, iiſdemque ad menſam miniſtrabant. Ser-

vabat religiose hunc morem, etiamnum adolescens Franciscus, qui postea felici ingenio reperit, ut quot mensibus Divorum singuli, singulis schedis inscriberentur distribuendi.

Atque hanc sortiendorum Divorum rationem Borgias, postquam in sancti Ignatii Lojolæ familiam transivit, Societatem *Iesu* amplexus, in eandem secum migravit & omnium suffragiis hoc sanxit, ut eo quo dixi modo singulis mensibus suum quisque Divum sorte caperet, vario cultu afficeret, eique se quotidie per mensem illum impensius commendaret, & devoveret. *Ger.* Nesciveram sane tantum virum consuetudinis istius auctorem, qui olim Dux Gandię, Gothalanię Prorex, tertius in Societate *Iesu* Generalis fuit. vir magnæ virtutis & vel inde notus, quod cum juvenis obeso admodum & crasso esset corpore, post assiduis jejuniis ciborumque abstinentia, à cœna temperans, adeo se ipse maceravit, ut ventris cutem duplicaret, & pellem togæ instar, quo vellet, traheret; utrem dixisses esse inanem. *Pol.* Hanc tu abstinentiam miraris? nec immerito: ego tamen magis animi demissionem miror & obedientiam, quæ utraque virtus in hoc viro vere admiranda. Habemus igitur auctorem menstruæ illius sortitio-

titionis, quæ ſuam nobilitatem ſuo debet inventori.

CAPVT VI.

Cælitum nomen in menſtrua ſcheda expreſſum quid ſibi velit.

INdagavimus originem & caput piæ iſtius conſuetudinis, nunc porro videamus, quid ipſis ſchedulis perſcribatur.

Primum quod in oculos incurrit, eſt nomen Cælitum, ſeu, Patroni menſtrui aut Patronæ, appoſito unà menſis die qui eidem dies mortis & ultimus fuit, ſeu natalis & primus vitæ quam adiit immortalem. Hîc ego te, mi optime Sodalis, aut quiſquis alius menſtruum Sanctum capis, ad examen cito, quæroque: Amabo te, mi juvenis, mi vir, quid cogitas, cum in menſtruali chartula (ut agamus de eo, in quo agimus menſe) Divum tibi in auxiliarem patronum deſignatum legis; & vel Miſnenſis Pontificis, & Monacenſis Tutelaris Patroni Bennonis, vel Pontificis Auguſtani Vdalrici, vel magni Apoſtoli Iacobi, vel Chriſti amatricis Magdalenæ, vel Mundi deceptoris Alexii, vel nobiliſſimi medici ac martyris Pantaleonis nomen intueris, quæ hîc animi tui ſenſa, quæ tuæ cogitationes ſunt? An vero ſatis

esse putas Divum menstruum accepisse, reverenti osculo salutasse, nomen inspexisse, perlegisse reliqua: Mox, ubi domum ventum est, obvio libello abdere, aut pulpito velut captivum includere, aut etiam contemptim ut vilem chartam abjicere, mensem elabi sinere, nec mense toto vel semel porrecti Sancti nomen aspicere, imo nec meminisse quidem accepti. Hoc non est honorare, non est hoc colere Cælites: satius esset hospitem hunc è cęlo nunquam domo admittere, quam sic habere irreverenter, aut turpiter ejicere. Aliud sibi postulat menstrua sortitio Sanctorum. Atque ideo omnium primo in hunc modum cogitationes tuas formabis: En, novam vitæ meæ, mortisque tutelam. En, D. Christophorus, en D. Margarita, aut en D. Ignatius pia sorte mihi assignatus est in patronum. Et hic quidem homo fuit perinde ut ego, quem fames sitisque exercere, quem frigus & calor urere, quem humanæ miseriæ omnes, æque ut me affligere, quē mors denique superare, solum vero Peccatum expugnare non potuit. Non quod ille ab omni prorsus labecula eximius vixerit, sed quod pravorum affectuum & sui ipsius victor insignis, nullū in se gravius delictum admiserit, aut admissum mature gemitibus & oculorum fontibus eluerit.

En,

En, (dices tibi ipſi) hic Divus, aut hęc Diva jam ſupra eſt, in illo meliori orbe, in illo cæruleo palatio, in arce illa ſtellata & aurea, in immenſo Divorum theatro, Angelorum cognatus, imo ipſe Angelus, Deo fruitur, Chriſtum videt, Chriſti Matrem intuetur, ambroſia paſcitur & nectare, vitam vivit immortalem & beatam. ô quantum mutavit ab illo! non hoc futurum credebant, qui illum olim contumeliis, irriſionibus, convitiis impetebant: mori videbatur, & ecce vivit non moriturus æternum. Hæ, mi Sodalis, mi Religioſe, cogitationes tuæ primæ ſint, quoties in manus ſumis ſchediaſma menſtruum.

I. Proximum eſt Sanctorum res geſtas libris comprehenſas adire, & in iis, quem tuus ille Divus vitæ tenorem ſervarit, exquirere. Qua in re Surios, Lipomanos, Baronios, alioſq; complures habemus luculentos ſcriptores, & Divorum diſertos encomiaſtas, è quibus tu tibi unum delige, qui omnia ex ordine, patroni tui acta & virtutes percenſeat, oſtendatq; qua imitari poſſis, qua debeas. Vbi mores illius ſanctiſſimos & omnem vivendi periodum pervidiſti, tecum ita deinceps ſtatue. Ergo huic aut conſtantiſſimo martyri, aut caſtiſſimæ Virgini, huic Cæliti defenſori meo, hoc menſe has quotidie pre-

ces adnumerabo; hæc illi jejunia, has illi flagellationes, has eleemosynas, hæc alia atque alia ipsius honori sacrabo, simulque certa die qua alioqui non solerem, ubi prius omnem animum per confessionem purgaro, divinissimum epulum accumbam, in quo mihi eum in amicum & patronum magis conciliem atque propitiem, per illum ipsum cæli regem dominumque, quem lingua mea perinde ut alimoniam sum excepturus.

II. Hîc ego te, Gerarde, rem unam bene & in solidum velim capere: De cultu Cælitum agimus & quidem tali, qui & ipsis placeat, & nobis prosit. In quo mihi videntur ii præclarissime & sibi consulere, & Sanctis plurimum deferre, qui festis diebus omnibus Christi Domini, Sanctorum Angelorum, Divorum Apostolorum, notiorum martyrum, celebriorum Virginum, divinam mensam frequentant, Regem Sanctorum omnium suscipiunt, & tam illum ipsum Dominum quem suscipiunt, quam per illum, illius diei divum ad vitæ suæ horam ultimam, & supremam cum morte luctam invitant. *Gerar.* Consilium mihi non displicet, sed quæso, explicatius hoc trade. *Pol.* Obsequor quantum possum: ausculta. Sit dies Christo Nascenti, aut è sepulchro Resurgenti, aut in cęlum Ascendenti

denti ſacer: ſit dies Matri Virgini aut Natæ, aut Luſtratæ, aut ab Angelo Salutatæ, aut cælo Receptæ feſtus: ſit dies Divo Michaeli Archangelo, aut ſancto Bartholomæo Apoſtolo, aut generoſiſſimo martyri Laurentio, aut doctiſſimæ Virgini Catharinæ, aut cuicunque alteri è notioribus Divis Natalis: hoc tali die, ita Chriſtum, ita & Cælites meo bono venerabor. Animi ſordibus per cõfeſſionem expiatis, ſanctiſſimæ Euchariſtiæ divinum epulum accedam, & ubi cæleſtem hunc panem jam in ipſam linguam recepero, ſi dies ſit Chriſto Nato ſolennis ſic precabor: *O mi amantiſſime* Ieſu, *ego te per teipſum, quem ore jam fero, & per hunc Natalem diem tuum humillime rogo, ſis mihi in ultimo deceſſu meo propitius judex.* Quod ſi dies Divo Michaeli Archangelo, & univerſis in cælo Angelis ſit ſacer, preces illas paullulum variabo in hunc modum: *O beatiſſime Archangele Michael,* & *O Sanctiſſimi Spiritus, Angeli Dei, per hunc Dominum meum & veſtrum, univerſos vos ad agonem meum ultimum invito, adeſte tunc mihi, & in extremis meis juvate me.* Hæc ego in ſpecimen ſolum propono: addi his poteſt quicquid tunc temporis melior ſenſus aut affectus ſuggeſſerit. Quod ſi dies feſtus ſit, aut uni Apoſtolorum, aut alicui è Martyrum vel Virginum cætu, aut quibuſcunque demum Divis

 aliis,

aliis, tum ego preces meas ſic inſtruam: *O beati Apoſtoli Philippe & Iacobe*, aut, *O beate Georgi Martyr*, aut, *O beate Ioannes Baptiſta, per hunc ipſum Dominum, quem lingua gero, ardentiſſime te precor, adſis mihi morienti, & à bono Deo hanc unam pro me gratiam impetra, ut in obitu meo cum Deo ſim in gratia.* Vix ullus ab omni ſenſu tam ſterilis eſt, quin his & plura & meliora in rem ſuam precari poſſit, ſi animum attendat. Et hoc ego magni momenti duco, ſic piis ac providis curis ad ultimum cum morte luctamen, ad fatalem illam neceſſitatem, ad illum Æternitatis ingreſſum ſe ſuaq; mature diſponere. Si quid ego judico, vix gratia divina excidet, qui gratiam illam tam laudabili ambitu quæſierit; non pavebit ad æternitatis oſtiũ, qui tot viæ duces ac comites habuerit; diabolorum rabiem non formidabit, qui tot Angelos obtinuerit defenſores: vix cauſſa cadet ad ultimũ tribunal, cui tot patroni ſuppetias venerint; vivet, qui ſic mori conabitur. Et hoc quoq; arcanum è meo, mi Gerarde, in tuum mihi cariſſimum cor libuit transferre. Scis, conſilia bona, primum bona ſunt cum fiunt. Nec ignoras neminem gratis ſervire Deo, aut Divis. quicquid officii Cælitibus impenditur, ampliſſimo redit fœnore. Audi rẽ miram & veram, cui conſignatę tabulę fidem tribuunt. Eſt

certe,

certe, ut dixi: Cælitum cultus nunquam indotatus, & ſine præmio abit.

III. Henricus ab Haiden Canonicus Trevirenſis, pari morum elegantia & nobilitate juvenis, cum ab extrema pueritia ſeptem annos in Collegio Germanico Romæ egiſſet, inſtanter requiſitus à ſuis, reditum parabat in patriam: ſed veram illi patriam Deo deſtinante, incidit in febrem, quæ octavo die attulit mortem. Monitus à ſacerdote de neceſſitate ultima (jam ante ſe generali confeſſione præmunierat) ad Apoſtoli Andreæ corpus quod Malphi colitur, pro valetudine peregrinationem vovet: certam dein pecuniam ad crucem argenteam ponendam in æde S. Apollinaris, is eſt Collegii patronus: itemque ad pallium, quo altare operiretur Deiparæ Virginis, in cujus erat Sodalitio, reliquit. His rebus ita diſpoſitis, cum ſomnus multis præſentibus oppreſſit, poſt paullo evigilans, accerſito ſacerdote, qui erat ei à confeſſionibus. O pater, inquit, ô mi Pater, quæ ego vidi? Quæ? interrogat ille. Cui æger: Quæ nec oculis, inquit, nec auribus, ſed nec ullo ſenſu percipi poſſunt. Cum commoviſſet expectationem, & jungerentur omnium preces, ſubjecit inter attonitum lætumque, ſed propior læto: Salus mea fuit in an- Anno 1586.

gusto: at benignitas Mariæ Virginis, Sanctorumque Andreæ, Apollinaris, & Martyrum nostrorum tutelarium in tempore succurrit. à dæmone sum ductus ad judicem. magna vis (cum solus essem) circumstabat accusatorum, varia crimina objectantium, jã jamque exactor supplicii me pertrahebat ad gehennam. Cum abesset prope nihil quin essem miserrimus, adstitit misericordiæ parens, & ad illos conversa: Quò vos istum? quid vobis cum illo, qui tot annos mihi in mea Congregatione servivit? Consecutus deinde Andreas, idem indignans, titulum ostendebat mei patrocinii, quam voveram ad ejus tumulum peregrinationem. Sanctus postremo Apollinaris cum ceteris martyribus, quorum sacra lipsana in æde nostra sunt, vim inhibuit adversariorum, memorans crucem, quam proxime mandavi faciendam. Ita, quæ Deo est gratia, periculo simul somnoque solutus sum. Hæc cum dixisset exultans, quarta fere post hora animam reddidit Conditori. Ita nemo gratis colit Cælites, quisquis eos animo colit sincero.

CAPVT VII.

Quo fine menstruis Cælitibus sententiosum dictum addatur.

ALterum, quod post Divi nomen in menstrua tabella perscribitur, est pronunciatum (nos sententiam dicimus) vel ex ipsis divinis Bibliis, aut è sanctorum Patrum monumentis, aut piorum scriptorum libris. Quod quidem dictum etsi unum sit, & plerunque breve esse soleat, sæpe tamen ei cui sorte obtigit, plus attulit emolumenti, quam si is omnia Abulensis præsulis Tostati volumina evolvisset. Paucæ sæpius voculæ miros in animis hominum effectus dederunt.

I. S. Antonius etiam juvenis, cum in templo illud Christi promissum decantari audiisset: *Centuplum accipiet & vitam æternam possidebit*, vix è sacra æde digressus patrimonii sui rutilantem acervum hilari ore invasit, & maximam illius partem ambabus manibus in pauperes tribuit, totum daturus, ni soror obstitisset. brevi post idem in templo, Euangelico illo monito: *Nolite soliciti esse in crastinum*, sic attonatur, ut nihil jam amplius cunctandum ratus, moræque omnis impatiens, continuo toti

Matth. c. 19. v. 29.

Matth. c. 6. v. 34.

toti Mundo, rebus suis omnibus, sibique ipsi dixerit æternũ Vale, multarum gentium in Ægyptia eremo factus pater. Seraphicus Franciscus prima verba dominicæ precationis: *Pater noster qui es in cælis*, attentius secum expendens, mox patri suo & matri, mox opibus & voluptatibus omnibus renunciavit, & ad trophæũ crucifixi Regis pervolavit nudus. Notum est & illud in ejusdem Divi ore frequentatissimum: *Deus meus, Deus meus & omnia.* S. Hieronymum assidua formidine perculsum tenebat unica illa sententiola: *Surgite mortui, venite ad judicium.* Hoc illi epulas omnes perfudit amarissimo cinere. Christus è rudi piscatorum plebe Orbis oratores, & cæli Principes fecit, duabus solum voculis istis, *Sequere me.* Simeon Stylites audit in templo à sacerdote cani: *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur*, & protinus opilionem exuens, monachum induit, vitamque egit omnibus post sæculis admirandam. S. Eucherius
1. ad Cor. 3. v. 19. prosapia nobilissima oriundus, cum legendo in illud D. Pauli dictum devenisset: *Sapientia enim hujus mundi, stultitia est apud Deum*, loco quam primum consurrexit, & suas Mundum res habere jussit; meliori ipse domino serviturus. S. Paulinus, vir complurium voce laudatissimus, cũ illud Christi dictum ad opulentum

juve-

juvenem: *Si vis perfectus esse, vade. vendë omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me*, pensiculatius cogitasset, vitam priorem desiit, & ordiri novam, meliorem, sanctam aggressus est, atque in Gemetico cœnobio, cælesti philosophiæ se totum mancipavit. Quot hominibus salutem attulisse credendum est brevissimum illud, *Nosce teipsum*? S. Ignatius Lojola quantum sibi, suis, Orbique toti profuit illo brevi effato: *Omnia ad majorem Dei gloriam?* Neque dubium est quin multos improborum vehementi sæpius horrore affecerit serium illud & severum de Euangelici Epulonis sepultura pronunciatum: *Et sepultus est in inferno*. O profundum sepulchrum! exclamat Augustinus. Et quis ille animus in saxum ita obriguit, ut ad tales voces & monita, non vivat ac sentiat?

Matth. c. 19. v. 21.

Luc. c. 16. v. 22.

II. Vir olim religiosus quispiam ad mollissimum juvenem, & pæne alterum Smindyridem, vitiis una & deliciis omnibus innutritum, alia lege aditum sibi aperire non poterat, nisi prius promitteret, de rebus piis, divinis, cælestibus mentionem se nullam facturum; de morte nihil, multo minus de inferis quidquam locuturum: lex autem erat, paribus poculis si certare collubitum esset, veniret, propinaret, responderetque

pro-

propinanti, diceret quæcunque vellet. tantum non pia aut ſacra, conditionem etſi iniquam prudenter accepit homo religioſus, nec dubitavit juvenem illum parte aliqua patere, qua ſaluberrime feriri poſſet. Adeſt ergo, & ſano conſilio multa diſſimulat, & ut pacta conventa erant, nec de Deo, nec de diabolo quicquam ſermoni aſpergit. aſſidet lætus, ad riſum etiam verba componit: jocatur ſimul, ſed pudice, meridiatur una, ſed parce, reſpondet propinanti, ſed ſobrie. demum abeundi veniam extorquet. Sub digreſſum, occaſionem captat qua in animo incauti vel unicum pietatis aculeum defigat. Cumque bona fortuna juvenis ille lectum ſuum ſelecta pluma turgentiſſimum abituro monſtraret, tum Pater: Nobilis domine, inquit, Iſaias vates novam lecti rationem deſcribens: *Subter te*, inquit, *ſternetur tinea*,
Iſai. c. *& operimentum tuum erunt vermes*. At-
14. v. 11 que cum dicto valedixit, & placidi ſomni propitiam noctem precatus eſt. Mox juvenis, id vero contra pacta & legem actum eſſe pronunciat, alio ſe tempore de eo pœnas ſumpturum, delicti piaculum fore prægrande ſalutatorium poculum, quod in mulctam ei uni foret exhauriendum. cetera jam valeret, atque ita hominem religioſum dimittit; voluiſſet quidem iiſdem foribus il-
lud

lud de vermibus dictum excludere, ſed id nequaquam potuit. hærebat illud animo & reluctantem trahebat fodicabat, impellebat, ſtimulabat, urgebat, miſeris demum modis angebat; inquieti vermes omnem ei quietem turbabant. Hìc juvenis tam inſolentis & occulti concionatoris impatiens, remedium huic malo circumſpicere: itaque ad ſolitas compotationes redire, ambulationes iterare, ſociorum numerum etiam augere, novos luſus excogitare, choreis plus indulgere, jocis effuſius hilareſcere, hoc demũ agere ut à ſole nunquam ſobrius conſpiceretur, quo hæreſcentem animo moleſtiam detergeret, abigeretque importuniſſimum conſcientiæ monitorem, & vel ſic tandem moleſtiſſimos hos vermes excuteret. Non evaluit tamen, quicquid egit contra domeſticum hunc carnificem. agmen hoc vermium inſuperabile animo expellere non potuit, quocunque conatu. Dum ridebat, dum bibebat, dum ludebat, vermes illi, & illæ tineæ conſcientiam identidem pervellebant arrodebantque. Evigilavit tandem miſer juvenis, & prioris vitæ veternum excuſſit, hoc ſecum inſtituto ratiocinio; Et quid, inquit ipſe ſibi, proficimus? dies nocteſque contra importuniſſimam hanc & vermiculoſam cogitationem pugno,

pugno, nec inducias ullas aut quietem impetro, nec aliud hactenus egi resistendo, quam ut altius inhæreret; quo magis repugno, hoc minus excutio. Quod si sola de vermibus cogitatio animum ita compungit ac lacerat, quid vermes ipsi facient, præsertim stygii, & nunquam morituri? quid facient illi æternæ mortis ministri vultures? Sed mittamus hæc morosa & tristia Si possem, equidem vellem. Da te lætioribus, & gaude cum gaudentibus. Sed ah, quam vanis & simul quam brevibus gaudiis inhiamus? hodie genialiter vivimus, cras inter alienas lacrimas perimus. Ita eodem sæpe loco quo luserunt navigia, sorbentur. Et quis tandem finis, ubi amabili insania diu luserimus? & ipsi demum ludibrium sumus immitissimæ mortis: Ergo: Ergo: dixi; nunc cœpi. Alius fui, alius ero in posterum. Vela feci ad gehennam, nunc ad cælum remigabo. Munde vale; diu satis ludos me fecisti, habes alios quos ludificeris: ego me mature subduco. dixit, & fecit. & eodem quo cœpit pede ex magno Mundi prostibulo in castra Christi transiit, unica illa brevissima comminatione permotus.

III. En, ibi quam diserta fuerit & efficax concio, vel unica sententiola. Laudatissimus ergo Partheniorum cætuum mos est, singulis tutelaribus

bus Sanctis, ſingulas adſcribere ſententias, quas quivis non ſemel tantum legat (hoc enim parum, hoc nihil eſt) ſed toto illo menſe accuratius in omnem partem ſenſumque ſecum exputet. Nunquam ſine fructu eſt, quæ de talibus inſtituitur cogitatio, nec fruſtra ſcribitur, quod ad pietatem eſt calcar. Teſtimonio eſt luculentum hujus rei exemplum.

Ante annos certe non multos Ingolſtadii juvenis fuit, qui ut vel morbi ſævitiem, vel certe Mundi blanditias evaderet, Deo ſeſe devovit & religioſo ſtatui. Morbus abiit & brevi poſt bonum hoc propoſitum cum illo. Senſim enim quicquid pietatis in morbo hauſerat, evanuit: & ita juvenis iſte poſt reſtitutam corporis valetudinem ægrotare primum cœpit animo, & poſt perſanatum morbum pejus habere. Principio quidē fervebat & volabat, poſt paulo lentius ibat, deinde ſtabat, ſed nec diu nec impigre; mox languere incipiebat, tandem aperte vitiorum dulcedini ſuccumbebat. Nam Mundi facies, quæ prius terrebat, jam arridere; religioſus ſtatus qui antea placebat, jam terrere; ſocietas bona qua gaudebat, diſplicere incœpit. ita miſer tam ſuaviter & facilè oblivisci potuit primum voti ſui, dein ſui ipſius, poſtea cæli, demum ipſius Dei. Ita paullatim per gradus ibat, ſed

Anno 1606.

P non

non ad cælũ: tendebat in præceps, ſed via molli & clementer declivi. neq; enim repẽte peſſimus factus eſt, ut qui hodie fuit aureus, cras vix argenteus repertus eſt: brevi poſt æreus, exinde ferreus, denique factus eſt luteus, & ipſũ cœnũ. Ita prodigus ille Euangelicus, primo patrimonium repetiit: hoc impetrato in regionẽ lõginquã abiit, parentiſque oculis ſe ſubduxit: neque hîc ſtitit, pravæ etiam ſocietati ſe junxit. nondum finis. ea tandem fecit quæ ſocii & ſociæ; gula & luxuria in quotidianos mores tranſierunt. Ita ad mentem Siracidæ, Eſt proceſſio in malis viro indiſciplinato.

Eccl. c. 20. v. 9

Hoc plane modo, juvenis ille de quo cœpi dicere, ſenſim ſeipſo deterior factus eſt, & è ſancto progreſſu temporis in improbum mutatus: hoc fere ſolum retinuit boni, quod Beatiſſimam Virginem & Marianæ Congregationis cœtum non penitus deſeruerit, ſed ſubinde ſe præſentem ſtiterit, ſaltem in ceremoniam. Ita factum eſt, ut ſtato die cum ceteris menſtruum ſanctum acceperit, & quidem ſorte prorſus divina. Nam ſententia quæ pronunciata eſt, dum ille ante crucifixi ſignũ ex more flectet genua, è mellifluo doctore Bernardo tranſcripta erat, hiſce omnino verbis: Quid tardas ipſum, quem jam dudũ conceperas ſpiritum parturire ſalutis? nil mortalib⁹ vel morte certius

S Ber. ep. ſt. 105. ad Romanũ, Rom. Curiæ Subd.

tius, vel incertius hora mortis. quomodo vivere potes, ubi mori non audes? Audiit hæc juvenis, tacitus quidem, sed quasi fulmine ictus, monitorem è cælo agnovit, & illo statim die fugam è lubrico in tutum paravit, altera vero luce hilaris & alacer ad Religiosā domum contendit, iisq; sese aggregavit, quos diu fugerat victurus illic ubi mori non trepidaret.

IV. En tibi vel unica iterum sententiola, menstruo Divo subscripta, apud juvenem istum tantum evicit, quantum vicenæ aut tricenæ conciones non potuissent. Ergo probe instituto menstruis Cælitibus sacrum aliquod piumque effatum subscribitur: sed illud malo contemptu sæpe non legitur, aut lectum non perpenditur. impius sane neglectus hic est cum concio tam brevis non auditur, aut oblivione quam primū sepelitur. Hoc ergo fine, Divorum nomini an menstruis illis chartulis, dictum aliquod de dictis melioribus subjungitur, ut aurem vellicet legenti, eumq; officii moneat, addatque stimulum ad vitam emendatiorem. Non multum absimili modo sortem olim captabāt è divinis oraculis, quod vel ex hoc pateat, quod subjungo. Meroveus Regis Francorum Chilperici filius, homo regii quidem sanguinis, sed probrosæ ambitionis, & qui scelus etiam per pietatem quæreret. Hic Turone

D. Martini ſepulchro tria ſacra volumina, Pſalmorum, Regum & Euangeliorum impoſuit, eaque nocte tota illic pervigilans, ſanctiſſimum Antiſtitem Martinum rogavit, oſtenderet quid eventurum, & an regno potiri poſſet. Huic pervigilatæ nocti triduum inſuper adjecit, quod jejuniis, precibus, vigiliis exegit. O ambitio quid non mortalia cogis pectora! Exacto hoc triduo ad Divi tumulum regreſſus, ſacram hiſtoriam Regum aperuit, primus autem explicatæ paginæ verſus hic erat: *Pro eo quod dereliquiſtis Dominum Deum veſtrum, & ambulaſtis poſt deos alienos, nec feciſtis rectum Dei, ideo tradidit vos Dominus* Deus *veſter in manibus inimicorum veſtrorum*. Primus Pſalmorum verſus erat iſte. *Veruntamen propter dolos poſuiſti eis mala: dejeciſti eos dum allevarentur. quomodo facti ſunt in deſolationem? ſubito defecerunt: perierunt propter iniquitates ſuas.* Ex Euangeliis, in capite paginæ hoc legendũ occurrerat: *Scitis quia poſt biduum paſcha fiet, & filius hominis tradetur, ut crucifigatur.* Ad hæc librorum reſponſa Meroveus; qui regnum inique affectarat, rubore & lacrimis confuſus, aſſumptis in comitatum quingentis viris, diſceſſit loco. in via ab Erpone Regis Gunthramni duce captus eſt, uti Gregorius Turonenſis memorat. Quemadmodum vero ſacri

Hiſt. Franc. l. 5. c. 14.

cri codices olim per usitatam sortem consulti, de futuris quandoque monuerunt, ita fit nonnunquam ut in menstruo Divorum sortitu, & oraculi vim habeant & vaticinii, quæ è sacris codicibus exscripta traduntur.

Vt ut sit, minime negligendum est breve illud monitum in charta menstrua perscriptum: quanto enim minoris est operæ, illud quotidie perlegere, tanto majoris est negligentiæ, in re etiam tam facili torpere. Sed pergo.

CAPVT VIII.

Quo consilio preces indicantur in mensem proximum.

TErtium, quod in scheda menstrua visitur, est orandi scopus, nos intentionem dicimus, quæ aliud non est quam propositum & pia voluntas pro istis atque illis preces ad Deum allegandi, quandoquidem in tabella menstrua cuivis sodaliū suaviter imperatur, pro quibus illo potissimum mense debeat precari. Ita pro omni statu sexuque, pro ætate omni & ordine, pro regnis & provinciis, pro amicis pariter & inimicis, probis, improbis, vivis, mortuis deprecationes instituuntur; ita ad omnem virtutem impetrandam, ad avertendam omnem noxam, & pestem quamcunque, certi precandi fi-

nes præſcribuntur. Inter hos tamen ii ſingulariter obſervandi, qui preces nobis indicunt pro iis in quorum incolumitate vel interitu maximarum rerum momenta vertuntur. Par eſt omnino in precibus nobis commendatiſſimi ſint Principes Chriſtiani omnes, in quorum manu ſalus & exitium plurimorum ſita ſunt. ita vigilantiſſimos oratus à nobis poſtulant tota regna & provinciæ, afflicta bellis Hungaria, fœcunda martyrum Iaponia, vexata hæreſi Germania, revocanda ad fidem Anglia. ſic & pro magnis Regibus Hiſpaniæ, Galliæ, Poloniæ omni ſtudio Numini ſupplicandum. Et quis obliviſci poſſit vel lethaliter peccantium, vel manium in purgante flamma luentium, vel infantium de luſtrali fonte periclitantium! Pro his talibus precari quicunque menſis initio admonetur, is certe ſine culpa ſic imperatas preces penitus negligere non poteſt; quanti enim cenſendum eſt vel uni infantulo ſuis precibus cælum donare; animam vel unicam ex igne luſtrali evocare; ei qui delicto lethali obnoxius eſt, reſipiſcendi gratiam impetrare, & ſic è turpitudinis cœno extrahere? Quantæ item neceſſitatis eſt pro dono Caſtitatis, ſibi aliiſque conſequendo, Deum frequenter & ferventer rogare, pacem & concordiam poſcere, ad Indos & extremos

Sina-

Sinarum populos suspiria mittere, benefacta his gratiis referre, inimicis injurias hac talione compensare, homines ad petulantiam & lasciviam obstinatos Cælitibus serio commendare, postulare denique perseverantiam nobis maxime necessariam. ita vere Antiochenus orator Chrysostomus dixit: Pro se precari necessitas cogit, pro aliis charitas hortatur; pro se orare, naturæ est, pro altero autem, gratiæ. Dulcior est autem ante Deum oratio, non quam necessitas rei transmittit, sed quam charitas fraternitatis commendat.

I. *Ger.* Hîc ego forsan non male objecerim: Quantulus sum ego unus, aut quæ sunt precatiunculæ meæ, ut iis vel universam Galliam, vel latissimam Hispaniam, vel amplissimam Germaniam, aut Italiam totam, aut Principes Christianos omnes fulciam? non earum sunt virium preces meæ, ut ego Atlas sim & humeros supponam ruenti cælo. *Pol.* Atqui audi, mi Gerarde, non tuis solius precibus, sed aliorum etiam tribuendum est, si iis toti alicui provinciæ opituleris. Deus tam bonus est ut ad paucorum castas purasque preces maximis quandoque populis pepercerit: neque dici potest quantum virtus unius etiam, & solius homunculi possit, si Deus eam posse velit. Recente mun-

do unicus Abrahamus Deo supplicat pro quinq; civitatibus, & benignissime auditur. Et profana consideras? Vnus solusque erat Horatius Cocles, qui bello contra Porsenam, in ponte sublicio toti exercitui se opposuit, magna sui gloria & suorum bono. Q. Mutius Scævola unus solusque & primus è trecentis conjuratis Hetruscum Regem à Romano Capitolio avertit. Vnus ac pæne solus Camillus fuit qui Romã jam prope bustum factam, de manu Brenni & Gallorum ferro liberavit. Vnus solusque Hercules fuit qui monstris Orbem inauditis repurgavit. Sed ut hos taceam, Vnus solusque Ioseph fuit qui fame perituram Ægyptum ab interitu servavit. Vnus solusque Moses tot centenis millibus Hebrææ plebis toties saluti fuit, suis partim consiliis partim precibus. Hierosolyma funditus eversa in magnum cadaver corruissent, sed unus solusque Mathathias cum lugendo & suadendo, tum hortando, & agendo restituit rem. Israelis populus universus idolis litasset, nisi per unum & solum Eliam Thesbiten à tam immani scelere fuisset revocatus. Daniel unus solusque fuit, & juvenis, cum senum plebisque decreta rescidit, & Susannam paratæ neci eripuit, ipsosque judices morte mulctandos æquissime judicavit. Vnus solusque

Livius Dec. 1, l, 5,

David

David fuit, tunc etiam adoleſcentulus & contemptus, cum carneam illam & loquentem Philiſthæam turrim, & quaſi ſedem belli Goliathū, in oculis trepidantis exercitus funda ſaxoque expugnavit. Vnus ſoluſque Samſon fuit, tantum aſini mandibula, non ære ferreo armatus, cum tot ſimul Philiſthæos trucidavit. Vnus ſoluſque Ioannes Baptiſtes fuit, qui tacentibus univerſis auſus eſt Herodem omnium facinorum quæ patrarat, arguere. Quid? etiam una & ſola mulier Hebræa Holofernem, tunc terrorem Orbis, ſuo ſibi gladio jugulavit, itaque Aſſyriam militiam univerſam una illa ſuperavit. Vnus Mardochæus & una Eſther omnem Iudæorum gentem à certo interitu ſervarunt. Vno Ambroſio ſublato florens Italiæ ſtatus magnam partem corruit. Vnus fuit ſoluſque Leo Magnus, cum illud Dei flagellum, Attilam, Romanis arcibus jamjam imminentem, oratione non modo ſtitit, ſed & in Pannoniam redire perſuaſit.

II. At vero ut neque Danieles, neque Abrahami, neque Samſones nos ſimus, certe ii eſſe poſſumus qui fuerint ævo etiam noſtro vel pueri & mulierculæ. Vnica ancillula, uti narrat Illuſtriſſimus Baronius, ſuis precibus & cilicio, quo multos ſanarat, totam gentem Iberum ad Chriſti fi- Tom. 3 Ann. 327. n. 11.

 dem

dem perduxit. Carolus V. Imperator, cum Thomam Morum, qui Regis Angli fuit Cancellarius, capite plexum inaudiſſet, dixiſſe fertur: Henricus Rex totius Angliæ caput præcidit. Tanti erat univerſo regno, virum hunc unicum amiſiſſe. Vna Ioanna, Tullienſis virgo, pudica & ſancta, ab obſidione plurimos liberavit. Melior eſt enim unus timens Deum, quam mille filii impii. Ab uno ſenſato inhabitabitur patria. Vnus itidem & ſolus Laurentius Iuſtinianus Venetorum urbem ab excidio ſuis precibus ſervavit. nam quo tempore bellum inter Venetos & Mediolanenſes arſerat, in Corcyrano nemore Eremicola vaticiniis clarus degebat. Hunc è Venetis optimatibus vir nobilis adiit, quæſivitque, cui parti bellum illud feliciter ceſſurum eſſet? huic reſpondens Anachoreta: Deus, inquit, urbi Venetorum vehementer iratus, quod nulla morum emendatio poſt tot admonitiones, poſt tantos clamores ſequatur, illam perinde ut Palæſtinæ Pentapolin jam dudum deleſſet, niſi unicus illorum Patriarcha, ſuis precibus vindictam divinam avertiſſet. Idem pæne de Simone Salo Leontius Neapolitanus Præſul commemorat. Fuit enim ut civis Emeſanus Hieroſolyma iret, quo illic ſe precibus abbatis Ioannis commendaret. Ioannes,

Aub. Myræus Ann. 1429.

Eccl. c.16. v. 3. & 5.

Bern. Iuſtinianus orator. nepos illius, apud Zach. Lippeloo tom. 1, die 8. Ian.

annes, Simeonis olim ſocius, cum illum Emeſa ad ſe veniſſe cognoſſet; Atqui quam maxime miror, inquit, te tantum viæ tam caſſo labore confeciſſe. Ecquid eſt quod me Hieroſolymis quæras cum Emeſæ habeas Simeonem, cujus precibus non ego ſolum, ſed & Orbis totus indiget. Deus bone, quæ tua ſunt judicia! quem hominem ut fatuum & ſtultum mundus totus deridiculo habebat, hujus precibus mundus totus egebat. Ergo unius atque unici hominis ad Deum emiſſæ preces, non tantum unum aliquod regnum, ſed & orbem terrarum univerſum ſuſtentare poſſunt. Ergo & ſodalis ille, qui cum alios innumeros juvare poſſit, tamen id tam temere negligit, innumeris nocere cenſendus eſt. vere enim nocet, qui cum poſſit non prodeſt.

CAPVT IX.

In charta menſtruorum Cælitum adſcripta Virtus quid moneat.

VLtimum deniq; quod menſtruis ſchedis inſcribitur, una aliqua Virtus eſt per illum potiſſimũ menſem crebriori actu exercenda. Campum dicendi hic nullum ingrediar,

diar, cum exitum ſpectet mea dictio. hîc ſolum mirari multa debeo, ac etiam indignari. Et qua tu fronte, ô frigidiſsime Sodalis, quiſquis es, qua conſcientia Sanctum menſtruum domi tuæ ſordeſcere ſinis, & pulveribus ſituque obduci, aut libello clauſum & male ſepultum non colis ut ſanctum, ſed cuſtodis tantum ut vinctum, totoque menſe illius nomen nec ſemel quidem aſpicis legiſque?

Memoriæ mihi eſt, Gerarde, ante annos aliquot miſſas ad nos Oeniponto literas, quæ defuncti Brixinenſis Pontificis manes nobis commendarunt, ſimul etiam de hujus Principis virtute illuſtria quædam narrarunt, inter quæ illud eximium & imitandum. Siquidem Brixinenſis iſte præſul, ſuum ſibi Divum quot menſibus Oeniponto ad ſe mitti, eundemque nunquam niſi flexis genibus accipere voluit. quis ambigat quin religioſe coluerit, quem excepit tam pie. Novi ego Beatiſsimæ Virginis ſodales, qui omnium Divorum Cælitum, quos unquam per menſtruam ſortitionem acceperunt, ſyllabum & litanias confecerunt, quas & ipſi ſingulis menſibus ordinate percurrerunt, & in mortis vicinia ſibi ab aliis prælegi petierunt. Bona utique & jucunda eſt morituro hæc prælectio, ſi tamen eos quos nominari

minari audit Cælites, in vita ſibi familiares fecerit frequentiore cultu. Sed nobis nunc de virtute menſtruis Cælitibus adſcripta ſermo eſt.

I. O Gerarde, quam longe aliud eſt dicere aut docere, aliud facere. Quoties apud nos virtus laudatur, & alget? Omnis in actione conſiſtit virtus, nec ulla eſt ſine labore. Virtutem in chartula menſtrua notatam circumferre, virtutis ſane non eſt. Quid porro de iis dicendum, quibus in diſtributione menſtrua è virtutibus Patientia obtingit, ipſi vero vel aſperiore verbulo afflati, velut vento peſtilente correpti fremunt, frendent, furunt, calcaturi omnia ſi poſſint, laceraturi & peſſum daturi omnia, adeo largiter bilem effundunt. O mi juvenis, & ô mi vir, quid menſtrua te ſchedula docet? an non illa hortatu tacito aſsidue tibi occinit: *Patientia*, *Patientia*, *Patientia*, quid ais? an omnem adeo patientiã conſumpſiſti, ut nec levem injuriam, aut innocentem jocum: nec paucas voculas, aut obliqui oculi minas poſsis concoquere? ô te heroem, qui ad pulicis morſum, Herculem inclamas! Quis unquam cælo ſe dignum fecit impatientia? quis non probe contuſus in illam patriam pervenit? quis non omnia vincere poteſt ſilendo & patiendo? quid indignaris, quid ſævis, quid minaris? hi

mores

mores cælo non conveniunt. Sapientię comes eſt Patientia, quæ dolori cuicunque fert remedium. Iter ad cælum ſine Patientia nunquam reperies. Ergo ſchedam tuam inſpice, lege, & centies relege: hæc tua lectio voce unica conſtat, *Patientia.*

II. Et quid de iis ſentiendum, quibus in menſtruis chartis Obedientia pręſcribitur, at ipſi nihil minus faciunt quam quod imperatur: quibus jejunium ſuadetur, illi nec unico bolo genium ſuum fraudant: quibus Veritas conſulitur ſequenda, illi technas, fucos, ſutelas, mendacia conſarcinant. Sic auditorum ubique multos reperias, factores paucos. An non ii auditores ſolum, apud quos pax publice laudatur, rixis illi ac jurgiis turbant omnia: examen conſcientiæ jubetur, illi toto menſe nec ſemel quidem in ſeipſos deſcendunt: quatuor noviſſimorum meditatio proponitur, illi mortis & judicii immemores, cæli & inferorum ſecuri vivunt: vigilantia præcipitur, illi venientem ſolem hora ſeptima in lecto ſalutant, ubi ubi tandem ſit ſacrum: pia lectio commendatur, illi libellos pios nec habere quidem ſtudent, nedum legere: frequens confeſs ionis uſus inculcatur, vix illi ut hoc quovis bimeſtri ſemel faciant, adducuntur. Et de illis

quid dicas, quibus virginitas & Pudicitia colenda indicitur? obſcœnos illi Catullos pro ſtimulo virtutum legunt. O mi ſodalis, an non iſte menſis identidem tibi occentat, *Caſtitas, Caſtitas, Caſtitas.* Vide obſecro quam caſti ſint tui oculi, quam verecundi geſtus, quam pudica verba, vide ante omnia quam puræ & mundæ ſint cogitationes tuæ; ſi hæ libidinis cœnum admittant, ne mireris & oculos, & geſtus, & verba eodem luto infici. ubi cor libidinem olet, ubi cogitationes caſtæ non ſunt, nec lingua, nec vultus, nec oculi cordis indices caſtimoniam ſpirabunt. Ergo & tu menſtruam tabellam tuam inſpice, lege atque relege centies, ſexcenties; lectio tua finitur verbo, *Caſtitas, Caſtitas, Caſtitas.*

III. Quid porro de iis cenſendum qui menſtruali ſcheda Sobrietatis monentur, illi diem mero frangere, & crumenam in calices ſtudent exhaurire. Quid de iis videtur quos pia illa ſors ad deſiderium patrię cæleſtis erigit, illi in variam curioſitatem effuſi, omnibus vanitatibus indulgent. Quos putes eos, quibus ſcripta traditur Carnis afflictatio, illi hoc unum agunt, ut Carni faciant bene, ut corpus mulceant & ſaginent. Quid de his, inquam, omnibus ſentiendum? qui prorſus in contrarium nitun-

nituntur, & alia omnia faciunt quã quæ Sancti menſtrui monent, ſuadent, jubentque. De te, Gerarde, tua me virtus meliora vult ominari. In eos dixi hactenus, qui torporem & deſidiam nec alienis quidem tegunt oculis, qui ſuo ſe officio functos credunt, cum conſuetudini paruerunt, tametſi menſe toto nec Divi cura, nec ſtatæ preces, nec ſpecimen virtutis ullum ſe prodat. Ita alios atque alios Sanctos, ita plurimos accipiunt colendos, nullum colunt, tunc maxime ſenſuri quam malum ſit Divos Cælites negligere, cum ſerum nimis erit velle coluiſſe, cumque nihil ultra reſtabit quam ut tam profanæ ſocordiæ fruſtra pœniteat. Non ſatis eſt, ô juvenes; ô viri, non ſatis eſt menſtruas ſchedas flexo poplite, reverenti manu, pioque oſculo excipere, perlegere, retinere, niſi & Divos in iis deſcriptos colere, & virtutem in iis notatam placeat exercere. Nemo virtuti favet, niſi qui eam ſequi poteſt, & Cælites nemo experitur propitios cum moritur, qui eos ſibi amicos nõ conciliat dum vivit.

Ger. Sæpe cœpi, ſed ſæpe etiam deſii Divis menſtruis honorem habere, nunc oblivione, nunc etiam tædio victus. *Pol.* Vix eſt ubi altioribus clamoribus ſit opus, quem cum bene cœptorum conſtantia docenda. Ani-

mus

mus humanus ingenerato pondere nunquam non deflectit in prava, varius ſemper & mutabilis: virtutem præſentem ſæpe non odimus, ſed negligimus. ita virtutum radices non raro antequam adoleſcant, ſterili frigore exareſcunt, ut jam ſupra demonſtratum eſt. Sed quicquid diximus, minus ſemper quam par erat, dixiſſe videbimur. Et quia de Conſcientiæ, de Cælitum, de Corporis cultu agimus, hunc nobis laborem neceſſario ſumemus, Gerarde, ut belluam iſtam huic triplici cultu infeſtiſſimam pro viribus impugnemus. Sane ab hac animi levitate & inconſtantia admirandæ metamorphoſes, & ſæpe monſtra vitiorum horrenda proveniunt, quæ ab iis eduntur qui quandoque ſanctiſſime incipiunt, finiunt ſceleratiſſime, ab angelis, ſuo vitio, in diabolos mutati. Hæc enim inconſtantia, & lentus ad vitium deſcenſus, non unam aliquam virtutem enervat, ſed univerſas. Audi funeſtam tragœdiam in qua hiſtrio ſeu actor, & conſcientiam & Cælites religioſiſsime cœpit colere, ſuum etiam corpori, qui conveniret, cultum tribuere; ſed quam ſancte incœpit, tam impie finivit. Audi mirã, bis miram cataſtrophen.

CAPVT X.

Inconſtantia in Animi & Cælitum cultu, exemplo inaudito coarguitur.

VNus quidam adoleſcens, & honeſto loco natus, & à fortunis felix atque copioſus, melioris ſanctioriſque vitæ ſtudio incenſus, parentem obnixe rogavit, liceret ſibi rebus mortalibus abdicato, Chriſtum & immortalia ſequi. Negavit hoc ei pater. Inſtitit rurſum ac ſæpius filius: cum actum agere ſe putaret, propinquos in parentem immiſit, ut id à parente extorquerent. Impetravit tandem ab invito poteſtatem abeundi, & mox in cœnobium ſe incluſit, in quo tam magna & illuſtria continentiæ & abſtinentiæ quotidie documenta ceteris dedit, ut haberent omnes quod imitarentur. Cum aliquamdiu in cœpto vitæ curſu profeciſſet, ratus ſe perfectiorem quam erat, affectat ſolitudinem, & à Cœnobiarcha ſecedendi copiam flagitat: dehortatur juvenem prudens hoſtilium technarum pater, pericula proponit, inſidias exponit, enumerat damna ex eo diſceſſu ſecutura, nec perſuadet tamen juveni, quem jam perſuaſit, imo abripuit affe-ctus.

ctus. Si ergo, inquit præses, audendum est, dabo socios qui comitentur. Ita discedenti comites geminos è contubernio suo adjungit qui novo eremicolæ locum opportunum quærant. Faciunt una iter diem unum atque alterum, ac per vastam solitudinem fessi oberrant; æstuque tandem ac labore fracti in terram corpora abjiciunt, somno pauxillum vires refecturi. Cum aliquamdiu placide omnes quievissent, ecce tibi ales streperis advolat pennis, & clangore alarum excitat sopitos. Hîc comites: En, inquiunt, socium Dominus cælitem tibi misit, sequere ducentem. Ille de providentia Dei mire lætus, salutatis comitibus, sequitur præviam ductricem. Ales post pauca spatia semel atque iterum subsidit, ac vanescit; in quo loco novus incola silvæ antrum reperit, juxtaque salientem ad sedandam sitim, & dactylos ad pellendam famem. Intellexit eam sibi regionem à Deo per avem designatam, ubi Deo preces assiduas sterneret, & vitæ cursum feliciter perageret. Ergo totum sexennium in summa vitæ innocentia & sanctitate solus & unicus traducit. Et jam de tironis felici progressu non parum sollicitus erat cacodæmon, timebatque ne tam altas virtutis radices ageret, quas non posset amplius convelle-

vellere. Aggrediendum itaque sibi militem advocatis in consilium consuetis artibus decernit, personam inculti & horridi natuque grandis anachoretæ sumit, tironem adit, seseque spectandum primum exhibet. horret juvenis, & aspectu inusitati hospitis percellitur, nam intra sexennium mortalium neminem aspexerat. Dat ergo se in preces, precatur una in speciem vaferrimus insidiator, surgentemque hortatur, ut denuo secum etiam votis Deum conveniat. Tum personatus ille dæmon: Quamdiu, inquit, hîc degis? Sexennium, inquit juvenis. O infelicitatem, inquit hostis; quî te tam vicinum tamdiu ignoravi! non amplius quatriduum est cum hîc esse te cognovi, statimque consurrexi loco, & salutatum te perrexi, uti de iis inter nos rebus, quæ ad utriusque salutem pertinerent, ageremus. Quid agimus hîc in tam vastis & desertis ambo saltibus, à sacris Christi mysteriis, à divino Eucharistiæ epulo exclusi? vereor equidem ne ab ejus quoque regno excludamur. Ad decimum quintum hinc lapidem duo sita sunt cœnobia, quæ licebit nobis festis diebus adire, ac percepta sacra synaxi redire. Visa res imperito tironi salutaris ac necessaria, specum deserit cum ipso dæmone, quem virum sanctum existimabat, & dominico

nico die monasteria petit. Templum ingressus, & in preces fusus cum paullo post circumspiceret, & socium ac ductorem suum requireret, nusquam invenit. Quærit ex cœnobitis ubi comes suus & pater esset: neminem, inquiunt illi, nisi te & prorsus incomitatum adventantem vidimus. Tum demum sensit se à veteratore circumventum, & per dolum è cubili suo extractum, neque tamen nimium doluit, ad homines post tantum temporis, revisisse. Ergo ad latibulum suum reversus progreditur in consueto vitæ instituto. Sed adest rursus stropharum fabricator dæmō, verum jam alia longe via perniciem incauto machinatur. Iuvenis formam induit, habitum civilem & patrium finxit, ut cui semel illuserat, eundem denuo falleret, ac tandem à loco, pietate, religione penitus averteret, ac in sempiternum exitium præcipitaret. Adest ergo & in latebra sedentem ad sui spectaculum elicit, nihil effatus, sed perinde ac si è patria quęsitum religiosum juvenem venisset: adstat, intuetur curiose, hæret, & modo vultum, modo alias corporis partes respicit, ut ad sciscitādum provocet tacentem. Nec frustra; rumpit silentium prior imperitus Anachoreta, &: Quid, inquit, ades, quid me tam exquisite contemplaris? Hîc architectus mendacii: Haud

videris me nosse amplius, religiosissime domine, post tantam temporis intercapedinem. Ego sum vicini patris tui filius, Pater tuus ita audiebat, hoc nomen erat matri, hoc sorori: sed mater quidem ac soror, ante biennium naturæ concessere, pater hoc anno defunctus, te hæredem ex asse scripsit. ut tu veluti pius ac religiosus filius relictum aurum ac thesaurum omnem, pro utriusque salute in egentes dispertias, misitque, qui te perveſtigarent, nec hactenus ab ullo reperiri potuisti, quod equidem vehementer gaudeo, mihi eam felicitatem divinitus oblatam, ut in te inciderem. Respondet anachoreta religiose, modo etiam constanter: Ego vero pecuniæ caussa locum hunc deserturus non sum. Et ille: Quid enim mali suadeo? non sum auctor tibi ut opes possideas, aut retineas, sed in pauperes tribuas, ac relictam solitudinem quam primum repetas. Quid, respondebis, de neglecta & direpta tanta pecuniæ summa, summo judici? quid patri? quid egenis ac miseris, quos tanta misericordia privas? Huic anachoreta: Ego, inquit, hactenus rerum caducarum curam penitus nullam habui: conscientiam solum, & cælum atque Cælites curavi. Et hoc est (inquit larvata vulpes) conscientiam & cælum atque Cælites curare, paren-

parentibus, in caussa præsertim tam pia, sucurrere, pauperibus per occasionem tam bonam non deesse. qui hæc non curat, conscientiam negligit, & cælum atque Cælites contemnit. Ad hæc anachoreta iterum : An nõ sunt, inquit, alii, an nemo superest cognatorũ, qui me absente, bona hæreditaria in egenos dividat? Si tu desis, inquit impostor, avarissimus quisque advolabit, & prædam faciet pro libitu: interim mendicorum turba lugebit & abibit inanis, cujus culpam tu sustinebis. Ductus & victus his dolis simplex & stolidus juvenis, surgit, pedem, quem retulit nunquam, ex ædicula profert, solitudinem simul ac cælum Cælitesque deserit, viam init, patriam repetit. In via non pauca nec levia nequitiæ rudimenta accepit à viæ socio, à quo insigniter & cum fallaci venustate malus esse didicit, antequam id se doceri crederet. In patriam ubi pervenit, ecce domum paternam ingredienti pater ipse, quem dæmon finxerat mortuum, occurrit, miratur novum hospitem, nec agnoscit filium, sed probe filius patrem. Quærit pater, quis, unde domo, quid adesset? Attonitus prope filius, quod videret vivum, quem audierat defunctum, fingit (tantum in itinere ex comitis societate profecerat) fingit inquam, se

ſe deſiderio patris extremum videndi & ſalutandi adeſſe. agnitum pater in ædes admittit, & amiciſſime ut filium tractat. Sed non diu in ædibus paternis verſatus, Mundi mores & leges exacte addidicit, fortaſſe illas nunquam ſatis oblitus, tanto jam appetentior vanitatis, quanto ante pietatis ſtudioſior, perinde ſi doleret tamdiu vitiis non ſerviiſſe, ita ſapere cœpit miſero peccandi licentia. Conſcientiam quã antea quotidiano examine ſolebat explorare, jam opprimere, eique ſilentium imperare; Cælites quos prius aſſiduiſſimis obſequiis conſuerat colere, jam contemptim negligere, & faſtidire; corpus quod aliquot annis laboribus & inedia macerarat, jam vere colere, & molliſſime procurare cœpit. his gradibus in præceps ibat, ſeipſo deterior factus in dies. adeo dulcis ei erat vitiorum libertas, qua tamdiu carere potuiſſe mirabatur. Sic per ſummum ſcelus pudorem & innocentiam amiſit, turpiſſimiſq; ſeſe flagitiis contaminavit, ita ut à parente plagis etiam multatus, tamen non reſipiſceret, ſed infelicem animam in ſcelerata vita exhalaret.

O prodigium? ô portentum! quis unquam hoc ſanctius incœpit, quis flagitioſius finivit? Mali origo eſſe ſolet: melioribus non parere, ſibi fidere, ſeipſum non noſſe. hinc iſtæ lacrimæ.

crimæ. Verum quid huic misero irascor? mihi deberem. Et ego hunc lusum in aliis atque aliis quotidie ludo: & hoc, & istud, & illud incipio, nullum finio.

I. Tales Protei sumus, hodie conscientiam lustramus & purgamus, & vix crastinum expectamus, cum eandem novis sceleribus implemus: hodie Divorum genua advolvimur, iisdem cras tergum obvertimus: Isaiæ vaticinium in nos plane non quadrat: *Current & non laborabunt; ambulabunt & non deficient.* Nos ambulamus quidem, sed brevi deficimus; currimus, sed medio sæpe cursu lassescimus; quandoque etiam finem jam vicinum, jam proximum, stultissima pręcipitatione corrumpimus. Saul regum optimus, si ejus principia spectes, à Samuele jussus septem diebus expectare, dum victimas simul immolarent, expectavit omnino adusque septimæ diei serum vesperem, cumque populus ab eo dilaberetur, tanquam coactus sacrificavit. Et en eo ipso tempore advolans Samuel: *Stulte,* inquit, *egisti: nequaquam regnum tuum ultra consurget.* Heu lacrimabilem jacturam regni! sex diebus Saul expectaverat, & undecim horis septimi; angustiis tandem compulsus, & de Samuelis adventu diffisus: ipsa ultima hora priorem perseverantiam omnem corrupit, defe-

Isaiæ c. 40. v. 31.

1. Reg. c. 10. v. 1. & c. 13. v. 8

 cit,

cit, itaque ſibi poſteriſque regnum perdidit. ex quo tempore per eos ſcelerum gradus cœpit non ire ſed ruere, ut poſt mortale regnum amiſſum, immortale quoque amiſerit & æternum. Quam tutum eſt alienis malis ſua dediſcere & aliorum ruina cognita, in ſtatu firmiore ſe componere; Et ſane ultima vitæ perſeverantia plurimum ab ea pendet quæ quotidianis actibus roboratur. Qui bene cœpta toties tamq; facile deſerit, in ſupremo vitæ actu ęgre ſibi conſtabit. Ideo ſanctiſſimus Rex David: Inclinavi, ait, cor meum ad faciendas juſtificationes tuas in æternum, &: In æternum non obliviſcar juſtificationes tuas. Nil magis neceſſarium nobis, quam quotidie firmiſſime ſtatuere ac proponere. Quid autē juvet quotidie proponere, ſi licet propoſitum quotidie deponere? Nihil hoc eſt aliud, quàm felici manu ſubſtructa, ridicula pœnitentia deſtruere, aut molem Siſypheam in rupis faſtigium educere, mox in infimam vallem rotatu præcipiti revolvendam. *Ger.* Hæc labes noſtrę mortalitatis eſt, non diu eadem conſilia probare. *Tol.* Amamus mixtas pœnitentiæ voluptates, & bona ſemper placitura vix admittimus. *Ger.* Statui jam ſæpe, nullo die conſcientiæ diſcuſſionem intermittere: propoſui quot menſibus oblatos ſorte Cælites ſtudioſiore

Ita ſentiunt Teſtatus Abul. Thom. Aquin. Bernardus, Hieronymus, & alii.

Pſalm. 118. v. 112. & 93.

re cultu prosequi: decrevi jam crebro corpori minus indulgere, oculorum incendia cavere, linguæ pestilentes impetus coercere: cœpi non semel insaniã amabilium nugarum & sordium mearum detestari. Et tamen, quæ statui non feci; quæ proposui neglexi; quod decrevi, violavi; quod detestatus sum, rursum amavi. quæso, unde hic morbus, nunquam facere, toties statuere? *Pol.* Mi Gerarde, forsan non satis firme statuis. perfunctorie ac leniter leviterque velle, non animi decretũ, sed impetus est, qui uti cito vires acquirit, sic cito amittit, subita cæli serenitas, subitis nimbis fœdatur, herbæ ac flores celeriter nati, celeri morte subducuntur. Firmum propositum non est, quod in cera aut arena scribitur: rigido metallo commendandum est quod diuturnum esse cupimus. Iobus hoc fecit; quod statuit, perinde si exarasset id ære, sic executus. Donec, inquit, deficiam & moriar, non recedam ab innocentia mea: justificationem meam & virtutem quam cœpi tenere, non deseram. Iob. c. 27. v. 2

II. Narrant hominem generosi sanguinis, sed vitę profligatissimæ, latrocinis insuper infamem, ejus sibi consue- Iacob. de Vorag. archiepisc. Ianuens.

Hercules Vincemala lib. 1. mirac. mir. 14. Pet. Anton. Spinelli de Amore Deiparæ c. 5. fine.

consuetudinis inviolabilem legem dixisse, ut nullus iret dies, quo se Matri Dei non commendasset Angeli salutatione. Quantula scintilla pietatis, in vasto mari flagitiorum! Habuit hic miræ & prolixæ fidelitatis famulum, qui ipsis quatuordecim annis industriè illi serviit. Patuit tandem famulatum hunc fuisse insidiosissimum. Siquidem vir sanctus qui in castro illo captivus detinebatur, hunc famulum adegit Iesu Christi nomine, fateretur quis esset. Ille vim imperii sentiens, demum se diabolum fassus est sub humana specie tot annis illic serviisse, idque in mandatis habuisse, ut si quo die herus salutandæ Virginis consuetudinem omitteret, suffocatum abriperet ad impiorum carnificinam, verum ad id temporis nullum omnino diem abiisse quo herus Dei matrem pro more non coluisset. Hæc ego fide complurium aliorum recitavi. Hoc liquet mirifice placere Deo cujusque boni operis constantiam. Sicut natura indefessa operatrix ab exili planta arborem educit admirandæ altitudinis, non subitis incrementis, sed diu & continue operando; aquæ guttulæ lapidem cavant, non vi sed sæpe cadendo; ignis immortalitas tamdiu durat, quamdiu submistrantur alimenta; semper vivit flamma, semper vorando: sic Deus, assidue operatur

tur benefaciendo, ſic homo probus ad immortale faſtigium exurgit nunquam ignave ceſſando.

Felicem Pilatum ſi quo pede cœperat, decurriſſet. Turpe eſt cedere oneri, & luctari cum officio quod ſemel receperis. Poſito fundamento, imponenda eſt & coronis. Virtus boni operis perſeverantia eſt, qua ubique eſt opus.

Orpheus Euridicen ab inferis reducturus accepit conditionem, ne incōſtanti curioſitate duci ſe ſineret, & retro torqueret oculos. At miſer,

——avidusque videndi Ovid. l. 10. metam.
Flexit amans oculos, & protinus illa relapsa est.

Orphei & nos ſumus (ingemiſco cum cogito) & vix parta mox iterum perdimus inconſtantia miſerabili. Et quoties ſuam quiſque animam ab Orco revocat pœnitentia? verũ quia ad priſtinos amores cor iterum reflectimus, iterum etiam atque iterum, relapſam ad Orcum animam damnamus. Quid juvat, hodie in caſtimoniæ leges jurare, cras iterum libidinis cœno ſe mergere? quid prodeſt, hodie infra omnes ſe ſubmittere, cras grande ſupercilium reſumere, & omnes alios deſpicere? quid magni, hodie præclarum patientiæ ſpecimen edere, cras omne patiendi ſtudium abjicere? hodie frugali quadra vivere, cras helluari & græcari; hodie agni

man-

mansuetudinem induere, cras in lupum efferari; hodie cælum atque Cælites sollicito cultu ambire, cras Veneri & Pluto ceterisque inferorum monstris applaudere. Gerarde, si Dei matrem, si Divos alios venerari cœpimus, quæso, non hoc solum die aut hebdomade, non hoc tantum mense aut anno veneremur: constemus nobis nostrisque cœptis, & cras simus quales hodie fuimus.

III. Equidem multa sunt quæ nos ad constantiam hanc accendant, Nota tibi non ingeram vel alias audita. Illustre & prorsus inauditum apponam pro clausula. Narrat is qui & auribus suis & oculis non immerito vult credi. Nuperrime in scriptoris hujus notitiam deveni, è cujus fide hæc ego tibi fideli narratione pandam.

Ioan. Nyder l 4. formic. 7.

Franciscus Retzanus rerum divinarum consultus; è S. Dominici familia, in Austriæ Academia Viennensi triginta sex annis sacras litteras docuit. Hic à teneris unguiculis Beatissimæ Virginis cultor tam fervidus quam constans fuit. Quotiescumque Dei Matrem vel nominari solum audiit, vel eam ipse nominavit, mox occasione proxima salutationem Angeli submisse pronunciavit. Idem fecit, quotiescunque illius imaginem, & quocumque loco transieret. Ea de caussa non tantum in museo suo,

sed

ſed & alibi divinæ Matris iconem voluit eſſe frequentiſſimam. Preces, ſeu, Officium Mariæ Virginis vel unico die intermittere nefas duxiſſet. Pecuniam omnem quam docendi munere fuiſſet promeritus, in beatiſſimæ Virginis cultum expendi voluit. Singulis ſabbati diebus dimidiam prælectionis partem decorè & cum gratia in laudem divinæ hujus Virginis deflexit, & frequenter eo ſenſu, ut uberes lacrimæ verba dicentis interciperent. In precibus, quas magno numero quotidie huic Beatiſſimæ Matri adnumeravit, ingenti affectu animum omnem in hanc cæli Reginam intendit. Medullis ac viſceribus ei hærebat pietas in iſtam Matrem. Neque vero interim quæ ſui muneris eſſe norat, negligebat. Sic ad annum octogeſimum quartum ætatem provexit, vir miræ abſtinentiæ & hoſtis ſui corporis, quo nudo telam lineam non attigit, culcitrę non niſi laneæ indormiit, religioſi ſilentii ſemper obſervantiſſimus. Si quando è cubiculo in bibliothecam, aut triclinium, aut templum iret, aut domo ad ſcholas prodiret, ne tantilli temporis jacturam faceret, Dei parentem Angeli verbis aſſidue ſalutabat. Poſt lucubrationes plurimas & libros à ſe compoſitos, in illa Salomonis verba: *Per me principes imperant*, &c. digreſ-

digreſſus, tria bene magna volumina conſcripſit in laudem cæleſtis Virginis Mariæ, cujus in cælum Aſſumptæ die, ſuum ipſe laborem elimare cœpit, & curis ſecundis perficere. Dũ ergo manum habet ad tabulam, en febricula ſcribentem occupat. tantiſper ergo calamum ponit, dum impetus morbi ſolveretur. At ubi febris in dies recurrebat auctior & gravior, æger ad ſocium converſus: Quid hoc ſibi vult, inquit, Virgo beatiſſima, quod me ſuis octodialibus feſtis ſuoque opere diſtentum æſtu febrique jactari ſinat? ſed feramus, quicquid in nos Dei bonitas decernit. Et hoc etiam ſcribere eſt, hoc etiam eſt Deum Deique Matrem laudare, non repugnanter pati, ergo patiamur. Fecit, ut dixit. Iamque dies Beatiſſimæ Virginis Natæ aderat, cum ſacramentis omnibus confirmatus Franciſcus, viſu tamen (quod rarum in hoc ætatis) auditu ac mente integra conſiſteret. Horam noviſſimam præſentiens, more ſuo ſalutationem Angeli recitare cœpit, & licet in ultimis eſſet, jamque animam ageret, nihilominus tamen verba formabat, quantumvis exili ſpiritu ac intermortuis vocibus, illudque ſuum (Sancta Maria mater Dei, ora pro nobis) continue pronunciabat, uſque dum labra non amplius contrahere aut diducere valeret. Sic extremum vitæ ſpiritum

ritum in ipſo Matris deſideratiſſimæ affatu edidit. In extincti facie nil horroris, ſed hilaritas & prope vitalis decor ſpirabat, qui ad gaudium invitaret ſpectatores. En, Gerarde, inſigniſſimam in Deiparæ cultu conſtantiam per tot vitæ ſpatia ad ipſum uſque quartum & octogeſimum annum. Et quid miremur tam lenem & felicem exitum, poſt vitam in hujus Dominæ tam pio famulatu exactam?

IV. Huic omnino geminum & plane recens addo, quod non ita pridem Pater quidam è Societate Ieſu mihi narravit, & ego nunc tibi. Paulus Hoffæus, quem incanum egomet ſæpiſſime vidi, neque enim adeo multi anni ſunt cum naturæ conceſſit. Hic in Societate Ieſu ſacerdotem egit ultra quinquaginta annos, muneribus & curis variis exercitus. Cumque à Collegii Rectore moneretur, pro veterum more, primum ſacrum in templo publice repeteret, vir modeſtus & ſubmiſſi animi, omniſque honoris & applauſus fugiens, privatim & in ſuo Bethlehemo (ſic appellarat extemporaneum ſacellũ, quod ipſius ſenio excitatum eſt) ſacrum illud fecit. Poſt plurimos labores otioſus repertus eſt nunquam. Mane diebus ſingulis ante horam tertiam ſurrexit: totum tempus uſque ad ſextam meditando & orando traduxit. meditationibus Sacrum,

Sacro lectiones & ſcriptiones illius ſacræ ſucceſſerunt. Tam in verbis ſemper conſideratus & cautus, quam in cibo potuque omni abſtinens & moderatus fuit, quo effecit ut infeſtam podagram ultra ſeptuageſimum annum à ſe diſtinuerit. Et teſtati ſunt medici, vitam ipſi in tot annos ideo prorogatam, quod tam contumaci & ſevera abſtinentia ſeſe exercuiſſet. Cibos delicatos etiam in morbo averſatus eſt, facile parabiles & communes aliis omnibus, amavit. Patientiæ fuit tantæ, ut ſæviſſimos dolores calculi & podagræ, ſubinde etiam jocularibus dictis tegeret. Paupertatis religioſæ ſic amans, ut ob res leviſsimas facultatem à majoribus petere ſit ſolitus. Manes ſæpius (res ei jam nota erat) ad cubiculi fores auxiliũ ab ipſo flagitarunt. Eundem vitæ terminum habuit magnus iſte, quem prior ille, de quo dixi; nam pariter ad octogeſimum quartũ annum ætate proceſſit. Hæc ideo noſſe intereſt ut ſciamus quantæ virtutis viri in clientelam fidemque cæleſtis Reginæ confugerint. Quantum vero hic ipſe Paulus Hoffæus beatiſſimam Virginem Matrem amarit & coluerit, vel ex eo ſolum conjicias: Omnibus Divæ Virginis pervigiliis jejunium religioſiſſime ſervavit, & quem ſenem non facile ullus unquam cantantem audiit,

is

is ipse paucis diebus ante mortem carmen de Beatissima Virgine præter omnem morẽ cecinit. Dixisses octogenarium olorem funeri suo præludere. Mortuus, subridenti similis, tamque amœno erat vultu, ut ab eo vocem expectasses.

V. En, mi Gerarde, adultos istos & prope nonagenarios Æternæ Virginis clientes, & cultores constantissimos. His, Francisco & Paulo, qui Angelorum Reginam præcipue coluerunt, subjungo Franciscum & Philippum, qui Angelos. De S. Philippo Nerio facile est conjicere, quo honore affecerit Angelos, cum eum tanto affecerint Angeli. Nam in eam sese humilitatem submisit Angelus erga Philippum, ut ab eo etiam stipem petere mendici habitu dedignatus non sit, dixeritque, cum personam aperiret. *Veneram experiri quid facturus esses.* Eundem hunc integerrimum virum in altissimam foveam noctu prolapsum, penitus illæsum eduxit Angelus. Idem vir sanctus suavissime concinentes Angelos audivit, uti in ejus rebus gestis testatur Antonius Gallonius. At vero Franciscus Assisias, ille pæne unus ex Angelis, ardentissimo simul ac constantissimo affectu complexus est Angelos. Atque ut omnibus beatarum mentium ordinibus se vere devo-

In vita S. Phil. Nerii.

devotissimum probaret, à die beatissimæ Virginis in cælum evectæ quadraginta continuos dies jejunio & inedia traduxit. Et quia Franciscus animorum salutem mire ardebat, Michaelem Archangelum, cui jus aliquod in animos corpore solutos, singularibus obsequiis sibi demereri studebat. Tantorum exemplis ducimur ad præstantissimam in cultu Cælitum constantiam. Magni prorsus momenti est in omni actione nobiliori, non temere ordiri, non leviter & cito desinere. Atque hîc præclarissimi documenti loco sit; quod Mathois abbas dicere solitus: Malo, ajebat, aliquod leve opus & continuum, quam grave & cito finiendum. Vt autē bene cœpta continuemus, necessarius est plane in rebus agendis ordo. D. Ambrosius id significans: Animum, inquit, relaxaturi, videamus ne omnem harmoniam & quasi concentum bonorū operum solvamus. Concentus iste ut constans sit, plurimum refert, si omnes diei occupationes eo fiant ordine, ut primariis hora conveniens assignetur, ad quam statim designati operis capiatur initium. Hunc dives ille Booz suorum messorum labori præfinivit modum, ut horam nossent, qua ad messem venirent, qua cibum sumerent, qua ad opus redirent, qua quietem interponerent, qua demum vesperi

Pelagius interpres è Græco. libell. 7. num. 11 apud Rosvveid.

Lib. 1. offic. c. 20.

Rut. c. 2. v. 14

peri labores finirent. Ne turbulenter facias, quicquid facere vis constanter. ordine fiat quicquid diu faciendum est.

Sed meministi, Gerarde, de triplici nos cultu cœpisse differere: De cultu Conscientiæ & Cælitum, ego meam tibi sententiam peregi: quam bene, tui hoc arbitrii facio. Restat de cultu Corporis agere. Sed hoc posteræ lucis opus erit. Iam Hesperus os cælo exerit, & dies flectit in noctem. Ego in crastinum promitto, ut quod cœpimus finiamus, & constantiam doceamus non verbis, sed re.

Imaginis ſequentis brevis explicatio.

SAlomon ad miraculum ornatus; purpura & diademate in regem cultus, ſpeculum à Servatore propoſitum interrogat, quid de ſe illud ſentiat? Nam Dominus nos ad flores ablegans: Conſiderate, ajebat, lilia agri, quomodo creſcunt. Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria ſua coopertus eſt, ſicut unum ex iſtis. Hoc ſpeculum allocutus Salomon: O vanitas vanitatum, inquit, ô vanitas vanitatum, & omnia vanitas! Quid corpus, animi ſepulchrum, ornamus fruſtra, ſi omni ornatu noſtro nec quidem lilium pedibus calcandum æquamus? Quid faſtu inani efferimur, ſi à floribus ſuperamur? Faceſſat igitur vanus corporis cultus, qui magis eſt probro, quam ornamento. Animi decor, innocentia.

Matth. c. 6. v. 28. & 29

Eccleſ. c. 1. v. 1

LIBER

ISTVC DESPICE

LIBER TERTIVS.

DE CVLTV CORPORIS.

CAPVT I.

Animone potius, an Corpori cultus debeatur.

Polychronius. Gerardus.

POLYCHRONIVS.

Alex. ab Alex. l. 4. dier. gen. c. 20.

ERgo nos diem auſpicamur, ad ſolis occaſum, cum priſcis Ægyptiis? *Ger.* Quid hoc verbi, Polychroni? num tibi ſol brevi obiturus eſt? mihi vix ortus eſt. *Pol.* Hoc ajo: Diem hodiernum non hodie, ſed heri exorſi ſumus ad ſolem jam decumbentem. An non heſternus veſper hodierno ſermoni dedit initium? ſiquidem uterque de *Cultu Corporis* nos acturos condiximus. *Ger.* Iam capio, & ſic eſt: lucem hodiernam heri ſub noctem inchoavimus, prorſus ad Ægyptium ritum. *Pol.* Hoc igitur habemus: Cœpimus. ut autem amici finiamus, præmoneo, tuam à me patientiam explorandam varie. & timeo ne ſubinde feriam vitalia, & de vivo quid reſecem. Sed noſti, Gerarde: Conſtans nunquam erit, qui non didicerit eſſe patiens, De *Cultu Corporis* agere, res tam delicata quam ſeria eſt,

eſt, quare ne in limine offendamus, & præmature ſerii ſimus, Deo Fabulino prius hoſtiam feramus.

Fabula eſt; quam refert Lactantius, Cererem, cum Proſerpinam filiam quæreret, veniſſe ad Eleuſium regem, cujus uxor Meganira puerum peperit Triptolemum, ſeque nutricem ſimulaſſe. Hanc regina libens filio ſuo recepit. Ceres cum alumnum ſuum immortalem vellet, interdiu lacte divino nutriebat, noctu clam igne obruebat. itaque præterquam ſoliti erant mortales, creſcebat. Cum hoc pater miraretnr, nocturno tempore obſervavit nutricē, & cum Ceres puerum igne perfunderet, pater expaveſcens & filio metuens exclamavit. Irata illa Eleuſium exanimavit, ac Triptolemo alumno ſuo æternum beneficium contulit: fruges ei propagandas & currum draconibus junctum dedit, quibus ille victor orbem terrarum frugibus obſevit. Ineſt non raro fabulis ſapientia. fictæ illæ ſunt quidem, ſed ad docendum, non ad decipiendum, ſi fictas eſſe intelligamus. Ego profecto, ſi hac de re ſententiam rogarer, quod Ceres hanc Triptolemo curam fecerit, factum bene, dicerem. Verum equidem eſt, illud primum quod curetur, occurrere, cui natura ipſa primum ſuum conſecravit laborem. Nam cum animo conſtemus &

corpore, animus aptum sibi domicilium à Natura vult extrui quod occupet. Idcirco natura primam corpori curam exhibet, animo tunc nondum præsenti non potest. At nos incipere debemus, ubi natura desiit: divisam operam cum illa habemus, ut sicut illa sedula fuit, fecitq; quod debuit instar fidissimæ nutricis, ita nec nos desinus muneri nostro: corpus illa aptavit animo, nos animum aptemus, ut recte præsit corpori. Dignior est animus cui serviatur, qui imperet, qui colatur. nam & ab ipso naturæ Conditore homini datus est tanquam rector. Venit ille ad corpus nudus ab ornamentis omnibus, & suppetias à nobis expostulat, ut ad immortalitatem sublimem illam & beatam crescat & ornetur. immortalitas nobis cum Cerere curanda, seu lacte sit opus seu igne, sive animus eruditione nutriendus, sive exercendus pietate. Ecquis recte sentiēs denegabit operam animo, quam corpori non denegat? Magnificum est aulas principum servitio colere: & cur nos nulla hujus servitutis gloria titillat? cur non magni facimus, si magnum servitium præstemus animo? est ille à magno illo Deo vere magnus, & aliquo modo illum refert, ad cujus imaginem conditus est.

I. Nihilominus corpus origine sua longe

longe vilissimum, nimium sibi juris tribuit in animum, eodem fere dolo quo usus est Amasis. Hic Ægypti rex factus, ob natales obscuros ægre tolerabatur ab incolis. maluissent illi vivere sub illustriori domino. Advertit hoc Amasis, & ne qua forte ob id oriretur seditio, cautum voluit erudita calliditate. Pelluvium habebat aureum, ex eo hospitibus vestigia & manus abluebantur, immundumq; reddebatur ab immunda aqua: hoc in ignem conjectum conflavit fecitque ex eo statuam, tum in publico tanquam Deum adorandum proposuit. Circumfluxit ingens venerabũda turba, & materiam eandem quam antea ut sordidam cum stomacho aspexerunt, jam osculis attriverunt. Nec diu cunctatus Amasis, advocata concione hujuscemodi verba fecit: Viri Ægyptii, & qui habitatis regna nostra, quod videtis, etiam noscite. Pelvis erat ante, receptaculum sordium, oculi vix ferebant nauseabundi, nemo coluit: at vero postquam arte purgatum, & formatum in hanc statuam est, induitque Dei similitudinem, omnibus esse honori cœpit meritissimo. Sic quoque mea nunc vitæ conditio est. fui olim unus ex vobis, imo plerisque inferior, & merito à vobis contemptus: at postquam ornamenta regia suscepi, & sceptro vestro potitus sum,
alius

alius esse cœpi, quod alia gestem insignia. similis jam sum aliis regibus; in eorum numero jam habete similem, quem alioqui juste aspernari possetis.

Egregius hic gregis sermo, etiam nobis, Gerarde, utilis est, si attendamus. Si animus è fæce hac terrea cõcretus esset, si ex affinitate & cogitatione animorum mortalium prodiret, esset fortasse cur cunctamur, esset cur tanquam plebejo denegaremus famulatum, sed cum supremi Regis gerat imaginem, omni officiorum genere colendus est. Corpus, quod luto proxima cognatione junctum, pro servo tractandum est. At pæne simile quid cõtingit corpori nostro, quod Amasis pelluvio. Corpus à natura ad servitutem abjectum est, sed pravi amoris ignis, & nescio quis adscititius vestium splendor illud sic immutat, ut à multis pro Deo habeatur, & in animum dominetur. sed verissime dixit ille: Nullos dominari deterius quam quos ad serviendum natura creasset. *Ger*. Sed antequam, quid corpus sit, explices, quæso quid est animus? quid enim colam hospitem ignotum?

II. *Pol*. Heu quam multa sunt quæ esse concedimus; quæ & qualia sint, ignoramus. Habere nos animum, cujus imperio & impellimur & revocamur, omnes fatebuntur: quid tamen

tamen ſit animus, ille rector dominuſq; noſtri, priſcorum philoſophorum turba nunquam ſatis expediet. Alius illum dicet eſſe ſpiritum, alius concentum quemdam, alius vim divinam & Dei partem, alius tenuiſſimum aërem, alius incorporalem potentiam. Non deerit qui ſanguinem dicat, qui calorem. Adeo animo non poteſt liquere de ceteris rebus, ut adhuc ipſe ſe quærat. Empedoclem fero, ſi negligat culturam animi, quem nihil aliud eſſe contendit, quã cordi ſuffuſum ſanguinem. Zenoni ignoſco, qui animum ignem eſſe docet; ignis autem colendus non eſt, niſi fortaſſe à Perſis, qui illum pro Deo habent. Democrito quoque venia danda, ſi hac in parte hallucinetur, corpuſq; præponat animo, quem ex viliſſimis atomis conflatum ſomniat. Pherecrates etiam pacate vivat, imo hilariter, & cuticulam demulceat. quid enim ad animum attenderet, qui, ut ipſe eum definit, nihil eſt. At vero nos melius & peritius animum noſcimus, rem divinam & immortalem, originis nobiliſſimæ ſpiritum, & prope Deum in humano corpore hoſpitantem: par igitur erit eum pro dignitate colere, corpori autem tanquam ſervo herilem majeſtatem nunquam induere, aut id in ſolium attollere.

Habuit Iſocrates inter ſuos diſcipulum,

pulum, quem advertit horti colendi studiosissimum esse, ceterum in ornandis moribus languere, nec fere quidquam in studiis proficere. Ideo aggrediendum sibi hominem ratus: Obsecro, inquit, ne hortum habeas cultiorem quam animum. Brevis exhortatio, sed seria, & omnium auribus ingerenda, eorum præcipue qui suos hortos, qui domos suas, qui sua corpora, qui alia sua omnia colunt potius quam animum. de quibus jure conquestus Demonax: Stultissimi mortalium, inquit, omnem solicitudinem suam ponunt, in extruendis ædibus, & hominum qui ædes illas habitaturi, nullam penitus rationem habent. Et quid magis miremur, quam cum omnes & cupiant optime vivere, & sciant non alia re quam animo sic vivi, nec fieri posse, quin si optime vivant, animus colendus sit, tamen animum suum minime colant. Sunt qui villas opipare extruunt, & domos ditissime exornant, & familias numerose comparant: sed in istis omnibus, in tanta rerum affluentia, nihil est cujus illos magis pudeat quam inculti animi. Habent igitur omnia cumulata, omnia affluentia, omnia opulenta, culta omnia & ornata præter animum, quem velut alienum & rem non suam negligunt. ea contra quæ aliena sunt, inter laudes suas nume-

Madaur. de Deo Socratis, fine.

numerant. Et quid, mi homo, de bonis non tuis te jactas? Nobilis, generosus es? parentibus age gratias. Dives es? fortunæ non credas. Honoratus es? ab honorante hoc habes. Validus es? ægritudine fatigaberis, Pernix es? abibis in senectutem. Formosus es? expecta paullisper, & non eris. Animus tibi cultus & eruditus est? Hoc tuum est. hoc enim nec à patre hæreditarium, nec à casu pendulum, nec à fortuna mutuum, nec à suffragio annuum, nec ab ætate varium, nec à corpore caducum est. hoc à te, hoc vere tuum est. Animus cultus proprium cujusque & revera magnum ac solum bonum est. Animus neglectus & incultus, intima, inhærens nimis, & vere summa paupertas est.

III. De modo colendi animi, ut video, Gerarde, quæsiturus es. An non nudius tertius abunde de hoc actum? Conscientiam curare, est animum colere. Hoc tu, sive conscientiæ, sive (quod forte usitatius) animi cultum appelles; per me licet. Sed ut jam de cultu corporis sermo sit planior, de animo colendo summam rem complectar. Ceres etiamnum mihi in animo est. Quid fecit illa? alumnum suum, quem curavit, igne perfudit, ut immortalem redderet. Nec Cereri duntaxat hæc ad immortalitatem visa fuit via. Nam & ipsam

ipſam Thetin indignatam ſe Deam mortali Peleo in matrimonium collocatam, filios, quotquot oriebantur, in ignem exurendos conjicere ſolitam tradunt mythologi, quod ita rebatur mortalitatem exuri, & quod immortale eſſet, perpurgari & conſervari, uti aurum ære confuſum ignis ope purgatur. Atque ita ſex jam filios conſumpſerat, donec ad Achillem ventum, quem pater ſuperveniens ab igne exemit. Vtraque mulierum iſtarum animum curarunt per ignem, & eam hominis partem immortalem cupiverunt, quæ eſſe poterat. Duæ nobis pariter pro excolendo animo conſtituendæ ſunt nutrices. quænam illæ? Pallas & Pietas. Pallas ſe primam offert, ſed inermis & onuſta libris, hæc ſuos quos informandos recipit, igne perfundit, ut æternet. quis ille ignis quem affundit? Doctrina eſt, mente homineque digna; nam cum omnis doctrina derivetur ab ęterno illo doctore, & cæleſtis quædam quaſi flamma ſit, quid ni mortalitatem in animo comburat, & ad illas beatorum ſedes erigat? Sed tamen hic ignis ſatis puſillus eſt, quantus quantus eſt, ſi virtus ejus ſpectatur; inſtar ſcintillarum duntaxat urit, parum aut nihil in animis excoquit, niſi & Thetis, hoc eſt, Pietas accedat, quæ non ſolum ſtricturas nobis inſpergat, ſed totos

in

in focum præcipitet. abſq; his flammis crudi manent animi & confuſa maſſa. Pietas verum ignem habet, & luminoſum purumque, quo debiles & cæcas mentes roborat & illuſtrat. Ad cæleſtia & divina animi noſtri non aliter ſe habent quam argillaceæ Promethei ſtatuæ, quæ etiam ſolis radiis expoſitæ nec vigorem tamen habebant, nec movebantur: at vero ubi conſcenſo olympo virgulam ſoli admovit & incendit, reduxque in terras flammam ſuperis ereptam, ſtatuis inſeruit, illico in membris motus & in ſtatuis greſſus ſequebatur. ita mentes noſtræ vecordes & ſtatuis immobilitate ſimiles, etiamſi doctrinæ igne perfundantur & colluſtrentur, tamen niſi cæleſtis & divinior illa lux superveniat, nullus animo vigor, nullæ ſunt vires. Sed intervenit non nemo qui Thetin hanc impediat, qui culpet, qui exclamet & damnet. eam jam ætatem vivimus, in qua nec pietatem apud alios ferimus, nec in nobis ipſis colimus, quam à nobis facimus per ſcelera extorrem. Tandem quid ſumus? pulchrę ſtatuæ. quemadmodum Stilpon interrogatus, quem ſtatuis ſimillimum cenſeret? Hominem, inquit, ſtupidum, & animi ſui negligentem.

Verum, extra chorum ſalto. Recepi dicturum me hodie de corporis

cultu, non de animi. quamvis ille ab isto pendeat. Nos eo ipso animum negligimus, quia nimium colimus corpus. Ita cultum hero debitum, iniquissima permutatione transferimus in servum. Quicquid sapientum voces moneant, nos sæpe in solius corporis curam intenti, mire insanimus in exornando hoc mancipio. Et hoc est, quod severa castigatione dignissimum. Suum corpori cultum non eripiemus, sed nimias ei phaleras detrahere conabimur. Et quid est corpus, ut in illud potius quam in animum, omnem benignitatem tantis blanditiis effundamus? Sit ergo nobis hæc altera quæstio: Quid est Corpus?

CAPVT II.

Quid sit Corpus, & unde tam dignum coli.

GERARDVS.

AN non hæc quæstio supervacua? quid quærimus quod videmus, quod tangimus? *Tol.* Equidem videmus, sed fallacibus oculis, equidem tangimus, sed manibus in adulationem corruptis, hinc hosti nostro, etsi noxiosissimo, honestissimos tamen titulos imponimus, & pro amico colimus, odiis dignissimum. Auxiliator noster videtur esse corpus,

pus, sed non minus insidiator est; adjutor censetur, magis tamen impugnat quam ullus hostium. quid ergo est *Corpus?*

I. Corpus hominis, sepulchrum esse affirmabant prisci. *Ger.* Itane, sepulchrum? *Pol.* Ita prorsus. *Ger.* Quid ergo nos ornamenta ei adjicimus, & speciosam facimus miseriam nostram? atra & tristia illud melius decerent. *Pol.* Corpus, Græce σῶμα dicitur, quod recte Plato vocavit σῆμα, hoc est sepulchrum, quasi animus in corpore delitescat sepultus. Corpus certe simillimum sepulchro, mephitim exhalat undique. Hem! quam vanus est labor noster! popina vermium, taberna serpentum, bufonum hospitium, sordium sentina, ita splendeat, ita curetur, ita superbiat? infelix hæc terræ gleba tam sordida, tam putris ita tegatur? tanto labore inserviatur famulæ carni, relicto hero animo, nudo & intecto?

Plato in Gorgia. Macrob. l. 1. in somn. Scip. c. 11.

Qui corpus sepulchrum vocant, honestiore nomine id afficiunt. fuere qui tartarum & inferos illud appellarent. Cælius Rhodiginus: Corpus, inquit, esse velut tartarum scripsere; in quo fluxiones infestent, & perflatus tumultuentur non absq; æstuosis ardoribus, sitque plane mortuorum conceptaculum ac verius sepulchrum. Adjiciūt & illud auctores

Lib. 7. antiq. lect. cap. 2.

ſanctiſſimi, multorum animas corpore tanquam mylone quodam, hoc eſt, piſtrino eſſe obvolutas occluſaſque. Et primi illi Theologi nil aliud inferos putarunt quam ipſa corpora, quibus incluſi animi, per omnium incommodorum, ægritudinum, dolorum ſpecies raptantur. Auctor hu-
Lib. 1. in ſom. Scip. c. 10. 11. & 12. jus ſententię Macrobius: Antequam, inquit, ſtudium philoſophiæ ad tantum vigoris adoleſceret, qui per diverſas gentes auctores in conſtituendis ſacris ceremoniarum fuerunt, aliud eſſe inferos negaverunt, quam ipſa corpora, quibus incluſæ animæ, carcerem fœdum tenebris, horridum ſordibus & cruore patiuntur, hoc animæ ſepulchrum, hoc Ditis concava, hoc inferos vocaverunt. Oblivionis fluvium, errorem dicebant animæ obliviſcentis divinę originis majeſtatem: Phlegethontem, ardores irarum & incendia cupiditatum: Acherontem, humanæ varietatis dolorem & ægritudinem animi fluctuantis: Cocytum, quicquid homines in luctum lacrimaſq; compellit: Stygem, quicquid inter ſe humanos animos in gurgite mergit odiorum.

II. Neq; vero hi adeo aberrarunt à vero, cum corpus hoc quà mortale, & mille tam vitiorum illecebris, quam incommodorum ſuppliciis obnoxium, animi carcerem & infe-

ros

ros nominarunt: quod & Hebræo Sapienti *animam aggravans* vocatur. Sap. cap. 9. v. 15.
Hoc corpus, quod nos palatium aut paradiſum cenſemus, pro carcere habuit ſapiẽtiſſimus pſaltes, nam velut carcerem hunc exoſus in vinculis exclamat: Educ de cuſtodia animam meam. Psal. 141. v. 10. Num carcerem in quo Samſon molebat, iſto fuiſſe moleſtiorem putas? aut Ioſephi lacum, aut Hieremiæ foveam, aut Danielis inter leones ſpecum, aut Petri geminis catenis vincti militarem cuſtodiam? non arbitror.

Cur igitur ſepulchro, carceri, piſtrino, tartaro, inferis tam pretioſum cultum, tam delicatum paſtum in noſtram perniciem impendimus? Hoc ſciamus, à nullo noſtrorum hoſtium tam nobis cavendum eſſe, quam à noſtro corpore. Vis plura & ſpecioſiora corporis elogia? Cælius, L. 3. antiq. lect. 9. cap. quem ante nominavi, ſua corpori pigmenta conquirens: Imprimis vero, inquit, quam circumfers veſtem, exuere oportet (corpus deſignat) indumentum inſcitiæ, pravitatis fundamentum, corruptionis vinculum, velamen opacum, vivam mortem, ſenſivum cadaver, ſepulchrum circumvertile, domeſticum deniq; furẽ, qui dum blanditur, odit; dum odit, invidet, umbraculum inimicum, ad ſeipſum raptans deorſum, ne forte conſpicias veritatis decorem, & ejus

oderis pravitatem. Hoc eſt, *Corpus* ſua laude ornare. Et tamen domeſticum hunc furem tam operoſe nos & veſtimus, & alimus, ut, ſi forte parcior ſit aut lentior furando, noſtris ſubſidiis creſcat in majorem audaciam. Hoc non eſt aliud quam furi ſuam rapiendi licentiam non tam laudare quàm imperare, quin & modum docere quo peſſimas artes factitet liberius.

CAPVT III.

Quantus noſter hoſtis ſit Corpus.

NOn tantum rem nobis & excellentia noſtra indignam facimus, cum corpori ſervimus, ſed etiam perniciosam. Noſtine, Gerarde, ingenium crocodili? Audi obſecro. Penes mulierem Ægyptiam crocodili catulus educabatur: hanc Ægyptii beatam putabant, quod ſcilicet Deum nutriret, ideoque & mulierem & alumnum demulcebant. mulieri huic erat filius cum crocodilo educatus & ludens: Deus vero ille cicur erat, dum infirmus adhuc erat viribus, at aucto corpore ingenium detexit, puerumq; illum occidit, atque hic finis fuit amicitiæ illius infidæ, has ſcilicet gratias altrici ſuæ retulit perfida beſtia, quæ, antequam puerũ ſorberet, lacrimas profudit ſceleris futuri

futuri testes. Quid nos aliud curamus & educimus, nisi crocodilum, si corpus tãtum curamus? suppetias ferimus hosti, & cum postea pugnandum est, vincimur à subsidio nostro. Nec potest esse miserabilior clades quam propriis armis confici. Vere nullus major hostis hominis est, quã *Corpus*, cum illud amicum habemus & amice tractamus: blanditur nobis, dum nos illi blandimur, & quanto nos magis candide & fideliter, tanto magis subdole illud atq; perfide, crocodilo animalium nocentissimo simillimum. Imo, quod pejus, non suis tantum, sed & alienis pugnat viribus, ut jam ostendam.

I. Rem mihi dixisse visus est, qui *Corpus*, diaboli vallum & propugnaculum dixit, è quo ille in nos pugnat opportunitate maxima. Vndequaq; patemus hosti, ad omnem incursum, ad omnem ictum, & ne frustra sudet hostilis calliditas, corpus nostrum operam suam adjungit, & nos vinci, gratiam interpretatur.

Semiramis olim regii vernæ apud Babylonios ancilla fuit: captus illius forma rex Ninus, adeo eam deamavit, ut illa tandem temere quidvis auderet petere, ille negare non auderet. Illa in hanc occasionem prona, velut leve quid postulans, unicum sibi diem à rege indulgeri petiit, quo sceptri & solii jus penes se esset. Fa- Muret. l. 6. var. c. 17. è Græcorum commentariis.

cile rex annuit in preces, ut videri poterant, tam modeſtas. Itaque poſcenti conceſſit, in ſolio ſuo jus diceret, ejuſque juſſis omnes parerent. Hæc, poteſtatis quidem avida, primo tamen leviora imperat fieri, fiunt. Dein ſeria magis mandat perfici, perficiuntur. Tandem regem comprehendi jubet, comprehenditur. vinciri, vincitur. interfici, interficitur. Sic ancilla ex diurno diuturnum principatum adepta eſt. Æque improba vafritie corpus ſceptrum eripit male conniventi rationi. Initium à blandimentis ſumitur, his fraudes ſuccedunt, inde vis & Manliana imperia. Nec facile eſt corpus ab aſſuetis deducere, male ſervit hoc mancipium, poſtquam dominari aſſueverit. Quicquid ei vel ſemel per indulgentiam cõceſſum eſt, hoc ut debitum exigit. ſubinde morbos ſimulat aut invaletudinem, ut abſtinentię legibus fraudem faciat: jam piſces recuſat, & ſtomachum cauſſatur; jam inediam non fert ſtrictioris jejunii; jam has jamq; illas veſtes exigit, & ut deliciis ac pompæ honeſtum titulum prætexat, id ad ſtatus ſui decentiam ſpectare pertendit. Hoc agit *Corpus* ut imperet, & rationem, quam tollere non poteſt, ad turpiſſimos aſſenſus emolliat.

Iob. c. 24. v. 20. Iobus de homine corpori nimium indulgente diſſerens: *Dulcedo illius vermes*

vermes, inquit, *non sit in recordatione, sed conteratur quasi lignum infructuosum.* In quæ verba Gregorius: Potest, inquit, apertius vermis nomine caro designari, unde, *homo putredo, & filius hominis vermis* dicitur? Sane, quisquis putidas corporis voluptates anhelat, quid nisi vermes amat? corpus agnatione proxime vermibus junctũ esse, sepulchra fatentur sincera veritate. Ita *dulcedo illius vermes*. Hinc fœdo Cupidini vincendo plurimum facit, ut hoc quod vivum quis diligit, quale sit mortuum expendat. Fecit hoc Anachoreta, uti Hugo memorat, qui ad abolendam memoriam mulieris, quam dæmon illius animo identidem repræsentarat, tumulum jam sepultæ & tabescentis clam reseravit, & ablatam inde cadaveris partem toties naribus opposuit, quoties animum titillaret libido: & en, ajebat ipse sibi, *dulcedo tua vermes*. Ita præsigni victoria seipsum triumphavit. Vere, omnium luxuriæ deditorum *dulcedo vermes*, hoc est, corpus, brevi objiciendum vermibus pabulum. & quia homines impuri ac libidinum suarum servi, talem amant dulcedinem, & in ea felicitatis suæ summam collocant, *non erunt in recordatione* apud Deum, ut ab eo præmium beatitudinis accipiant, *sed conterentur velut lignum infructuosum*, in flammas stygias dejiciendum.

L. 16. mor. c. 29.

Hugo Cardin. in c. 24. Iobi.

II. Europa regis Agenoris filia, ut in fabulis eſt, ad littus Tyrii maris in prato nitidiſſimum taurum conſpicata, quamvis primo contingere metueret, tamen ubi mitem & adblandientem nec minarum quidquam habentem vidit, dempto metu adire, tangere, manu demulcere ſuſtinuit; herbas etiam & flores in pabulum porrexit. Taurus varie alludens, & nunc blandus ſtare, nunc in genua procumbere; modo collum & palearia manu palpanda præbere, modo cornua ſerto impedienda offerre, jam etiam niveum tergum ſubjicere, & velut ad ſeſſionem invitare. Tam humanam pecudē experta virgo regia, auſa eſt etiam, neſcia quem premeret, tergo conſidere. Hîc taurus ſenſim atq; fallaciter à ſicco littore abducere, & in primis undis falſa veſtigia ponere, inde ſubito impetu per medium æquor cum inſidente ſibi præda natare. Miſella littus relictum fruſtra reſpicere, & ſero nimis ſui luſus audaciam damnare. Veriſſima hæc effigies eſt hominis, carnis blan-
L. 59. ditiis jam capti. Plato (uti Auguſtinus Cælius refert) Europam regis filiam, animam Dei ſponſam interpretatur. Nam, ſicut regia illa virgo, etſi patriam humentibus oculis reſpectaret, tamen à tauro, cui nimium blandita fuerat, à patria abducebatur: eodem prorſus modo

anima

anima æterni Regis filia, maximo salutis periculo, per medios hujus vitæ vortices, per procellosum hoc mare, ab indomito tauro, à suomet corpore in vitiorum præcipitia abripitur: & licet illa cælum, suam patriã, licet illa Deum, conditorem & parentem suum sæpius respiciat, tamen à furente hac bestia longe à patre abducitur. Sed sibi culpam illa imputet: cur tam facilis & blanda fuit in hoc pecus, cur se illi permisit, cur fictæ illius mãsuetudini fidem habuit? Sic agit corpus, ubi suis nequitiis vires acquirit, sic abducit miseram animam, sic ingemiscentem abripit per voluptatum fluctus, in lacrimabile exitium. Caro & sanguis regnum Dei nõ possidebunt. Nam, qui in carne sunt, Deo placere non possunt. Huic ergo fallacissimo tauro, ô regis filia, ne fide, ne blandire, ne illum poppysmis demulce, ne sagina, aut tuum in te hostem incitas beneficiis nusquam pejus collocatis.

1. Cor, 15.v.50

Rom. 8 v.8.

III. Elisabetha, sanctissima illa Lusitaniæ regina, quid non fecit tulitque (jam supra demonstratum est) ut hujus tauri impetum frangeret, furorem frenaret, rabiem coerceret, ut denique hanc bestiam immanitate teterrimam perdomaret. Neque vero aliud quam hoc ipsum se fecisse divinus Paulus tam animose proclamat: Castigo corpus meum,

1.Cor. 9.v. 27

meum, & in servitutem redigo. Hic ei cultus, hęc illi beneficia debentur, his obsequiis cicuratur in melioris disciplinæ cautionem. eadem enim corpori conveniunt quæ mancipio, quæ asino, flagellum, onus, severa castigatio. Nam, debitores sumus non carni, ut secundum carnem vivamus. Et certe, qui Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis suis, quoniam qui seminat in carne sua, de carne & metet corruptionem. Ideo vel millies nobis ingerendum monitum illud saluberrimum: Si secundum carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis. Nemo à vitiis liber est qui corpori servit. nam ut alios dominos, quos nimia pro illo solicitudo invenit, transeas, ipsius corporis dominium quam morosum & delicatum est? *Ger.* Ergo negligendum est corpus, imo & injuriis afficiendum? At tu, Polychroni, dicturum te promiseras, qua ratione colendum sit corpus, non qua vexandum aut affligendum. *Pol.* Ergo tibi, mi Gerarde, agricola ille non censebitur agrum colere, qui cum aratro proscid erit, qui steriles herbas evulserit, qui effætum solum mille vulneribus sauciarit? Nunquid non hoc colere est terram, ferro eam subigere? hæc cultura debetur agro, aliis alia, cuique sua.

Rom. 8 v. 12.

Gal. c. 5. v. 24 & c. 6. v. 8.

Rom. c. 8. v. 13.

Certe vix quidquam est in orbe, quod non silvescat, si absit cultura. Sterilescit ager nisi in exercendo illo assiduæ manus defatigentur: sordescit domus, nisi eam à sordibus cura pervigil defendat: obsolescit vestis, & turpes nævos contrahit, si illam aquæ non lavent, non purgent setæ. Desit cultura, plantæ non surgent, flores non erumpent, arbores in directum non crescent, segetes non emergent, pascua non virescent; lapidescent & silvescent omnia. Adsit cultura, plantæ stabunt, flores pullulabunt, arbores triumphabunt, respondebunt messes, ridebunt campi, virebunt & gaudebunt omnia. Tanti est in plerisque omnibus cultura. Atqui si ista humanam & operosam manum postulent, à qua colantur, homo ipse sine cultu erit? Primus est qui coli debeat, & ante alia omnia. At cũ homo corpore constet & animo, corpus autem animum degravet, impediat, mille damnis afficiat, tu nihilominus illud præ animo & suavi quidem ac benigna humanitate colendum censebis? Hîc me sines non elinguem esse, & libere profari quæ ad natam quæstionem erunt, non omittam dicere quę dedecent corpus, dum ea, quæ decent, dixero. Ostendam hoc ipso coli corpus optime, si non nimium colatur.

CAPVT

CAPVT IV.

Quantus labor impendatur à nobis corpori, hostium nostrorum maximo.

HErus fuit, qui duos in suo famulatu servos numerabat, plane dispares, æthiops alter, noctis colorem æmulabatur corpore; genere obscurus, doctrina rudis, artificii omnis indoctus; contumax etiam, vecors, ignavus, & qui non semel de domini nece cogitabat, jamque aliquoties impacta sica graviter sauciabat: Alter vero prosapia nobilissimus, scientiarum amantissimus, elegantissimus forma; natus ad omnia magna, & qui heri sui salutem curabat ut suam. & hic quidem ab hero extreme neglectus, non nisi laceris panniculis, & vix quidem tegebatur: cum alter ille fœdus æthiops ab hero plurimum amatus non nisi pinguibus & pretiosis tunicis superbiret, & jussu heri in formosum illum juvenem exerceret iniquum imperium. Subolet tibi credo, quid velim, Gerarde. Duæ sunt homini partes tanquam servientes, Animus & Corpus, ille è cælo, hoc è cœno, & tamen cœnum istud se supra cælum suum erigit, mancipium ingenuo, corpus animo præfertur. Ah, contra oportet, & grandis

grandis injuria eſt animi nobilitatem ſic abjicere, vilitatem corporis ſic attollere. Ornatius eſt corpus, quo minus ornatur, & tunc eſt longe cultius, quo magis præ illo colitur animus. *Ger.* Atqui ego hîc putem, centones & mendiculorum tegetes, depexas & pertuſas tunicellas, crines incomptos & ſine lege errantes, vultum fame corrugatum, exercitatum labore, pulvere & ſudore madidum; illuviem, pædores, aliamque ſimilem ſorditudinem inter ea vere numerari quæ corpus dedeceant. *Pol.* O bone, quam facis, quod ego ſæpe, & erras! iſta ſint dedecora humani corporis, quæ quandoque etiam inter ornamenta illius numeranda? Ergo, tu idem ille purpuram auro crepantem, capillos ſurgentes & ſcite contortos, vultum longa ſagina nitidum, ſtibio & ceruſſa perunctum, ad vitreum oraculum ſæpius examinatũ, veſtes concinnas & ad omnem oſtentationem factas: hæc, inquam, affirmas corporis eſſe decora? O quã rem tetigiſſes, ſi contrarium dixiſſes. *Ger.* Atqui, hic omnium ſenſus eſt, qui meus. *Pol.* Atqui ego velim ſerio ſciant omnes, nihil magnum aut præclarum eſſe quod omnibus placeat. Communis furoris mala eſt defenſio, furentium multitudo.

I. Certe

Seneca epist. 8

I. Certe aliter de cultu corporis ſentit Romanus ſapiens, quam ſentiant iſti tui omnes: Hanc ſanam, inquit ille, & ſalubrem formam vitæ tene, ut corpori tantum indulgeas, quantum bonæ valetudini ſatis eſt. Durius tractandum eſt, ne animo male pareat: cibus famem ſedet, potio ſitim extinguat, veſtis arceat frigus, domus munimentum ſit adverſus infeſta corpori. Hanc utrum ceſpes erexerit, an varius lapis gentis alienæ, nihil intereſt. Scito hominem tam bene culmo quam auro tegi. Contemne omnia quæ ſupervacuus labor velut ornamentum ac decus potuit. Cogita in te præter animum nihil eſſe mirabile, cui magno nihil magnum eſt. Animus certe ſi nobilitatem ſuam noſſe velit, corporis velut oneris neceſſarii non amator ſed procurator erit, nec ſe illi cui impoſitus eſt, ſed illud ſibi ſubjiciet. Et hoc Senecæ judicium eſt, cui qui ogganniunt, non è ſapientiæ ſchola prodiiſſe cenſendi, ſed è taberna illiteratæ plebis, quæ nihil minus hodie negligit quam quod deberet maxime, quæ noctes & dies ſudat pro corpore.

Conferamus nos paulliſper in hoc magnum orbis theatrum; diſpiciamus mortalium conatus, quid actitent inquieti. Hinc inundant milite campi, hinc inſtitorum turba fer-

vent

vent ſemitæ, hinc maria ſternuntur claſſibus, hinc in montibus anxia & crudeli diligentia aurum effoditur; illinc concurrunt acies, & ferreis nubibus obtexunt cælum, unde, ut Papinius canit,

——ſtant ferrea cælo
Nubila, & copioſa telorum grando volat.

Vrbes ingrediamur, & videamus quæ non fiant in corporis gratiam. iſthinc curiæ litigantium vocibus pæne rumpuntur, illinc opere aſſiduo æſtuant officinæ, hinc ſummis contentionibus agitur, ſudatur, curritur; omnia ſtrepunt plena negotiis. nihil vacat ab operoſis mortalibus; & moliuntur, & ſatagunt, & contendunt. Quo vero tot labores, tanta rerum impendia pertinent niſi ad corpus? cui hoc terræ punctum ferro & igni inter tot gentes dividitur.

II. Nunc vero parum ad nos redeamus, noſq; ipſos noſtramque domum inſpiciamus. Non edimus, ut animus vivat, ipſe immortalis eſt, ſed ut corpus ſuſtentetur; bibimus, non ut mens madeſcat, ipſa non bibit, ſed ut corpus refocilletur; dormimus, non ut animus perpetuetur, qui mori non poteſt, ſed ut conſervetur corpus. Quæ vero alia noſtra ſtudia? quærimus gaudia, ſed corporis; opes ambimus, ſed corporis;

ædificia ſtruimus, ſed corpori; thermas ædificamus; ſed corpori; vivaria, piſcinas, varidaria, hortos grandi ſumptu molimur, ſed omnia corpori. quicquid fere in nobis vigilat curarum, id vigilat corpori, maxime paſcendo, veſtiendo, ornando, comendo. Quotidiana cura noſtra omnis quo tendit niſi ad corpus? quo veſtitus tam vanus, niſi ad hoc ipſum corpus? propter quod novus dies novas veſtes videt. Ecquid vani ac miſeri noctes & dies pro corpore ſudamus? Quorſum omnis noſter labor & molimentum ſpectat niſi ad corpus & corporis commoda cultumque? A natura luxuria pridem deſcivit, quæ quotidie ſeipſam incitat, & tot ſæculis creſcit, & ingenio adjuvat vitia. Primo ſupervacua cœpit concupiſcere, inde contraria, noviſſime corpori animum addixit & illius deſervire libidini juſſit. Omnes illæ artes quibus aut exercitatur civitas aut ſtrepit, corporis negotium gerunt: cui omnia olim tanquam ſervo præſtabantur, nunc tanquam domino parantur. Itaque hinc textorum, hinc fabrorum, illinc ſartorum officinæ ſunt, hinc odores coquentium, hinc molles corporis motus cantuſque docentium. Receſſit enim ille naturalis modus deſideria ope neceſſaria finiens: jam ruſticitatis & miſeriæ eſt, velle quantum Sat eſt. Sic

multa

multa concupiſcendo, omnia amittimus, & neceſſaria ignoramus, quia non neceſſaria diſcimus. Ita dum corpori nimium indulgemus, & corpus & animum perdimus.

Hîc mihi in mente eſt quod Reginaldetus narrat hunc fere in modum. Duo fratres una iter fecerunt, quorum unus intelligens & providus, alter non ſanę mentis, homo rudis & bardus. Delati ad bivium litigare cœperunt, qua eundum eſſet. Amens ille viam prima fronte delectabilem ingrediendam ratus: Heus tu, inquit ad fratrem, hac eamus; invitat jucundiſſima ſemita, en merum viridarium. At ille providus: Mi frater, inquit, hæc viæ facies non diſplicet, amœna eſt: at exitus viæ me terret, ad peſſimum hoſpitium deducit. itaque tibi mihique ſuaſerim, hanc potius nonnihil aſperam inſiſtamus; principii & progreſſus moleſtiam hilari fine penſabit, ad hoſpitium ducet nobiliſſimum. At fatuus ille ſuæ ſententiæ tenaciſſimus: Ego, inquit, oculis meis malo quam tibi credere: hac eo, ſequere. Sic alter quamvis invitus, ne fratrem desereret, comes ivit. Dum progrediuntur, in prædonum inſidias deveniunt. ab his in carceres ſed diverſos rapiuntur. Poſt aliquantum temporis è vinculis educti, ad neſcio quod tribunal ſiſtuntur judici. Hic alter fratrum, prudens

Petr. Regi- nald. in ſpeculo final. retrib.

ille & ſanæ mentis: Mi domine, inquit, in has ærumnas frater iſte meus, homo fatuus me cōjecit. viam adiimus bonam & tutam, at ille ſtultitiæ ſuæ potius quam verbis meis fidem habere maluit, & aliam, per quam infeſta ſunt itinera, ingreſſus eſt. ita refractarium ſecutus ſum altera via, amœna quidem ſed intuta, & hæc latronum nos prædam fecit. itaque ſi moriendum eſt, ille horum omnium cauſſa pro me moriatur. Contra fatuus: Imo, inquit, non mihi ſed fratri meo moriendum. nam ſi tam ſapiens eſt, qualem ſe gerit, cur me tam facile ſecutus eſt? cur perſuaderi ſe paſſus eſt? cur reluctat⁹ non eſt? cur viam ivit, quam ſciebat latronibus infeſtam? Ad hæc alter: O domine judex, inquit, verba mea contumaciter rejecit; nulla ratione ab errore abduci potuit. Cui ſtolidus: Si me, ait, reclamante tu viam tenuiſſes tutiorem, ego vel invitus rediiſſem, & te ſecutus fuiſſem: tu meæ mortis es cauſſa. Mox prudentior: Tu ſtolide, inquit, tu cauſſa es meæ mortis. Ita utrinque verbis acriter certatum eſt.

His auditis judex ſententiam in hæc fere verba pronunciavit: Tu fatue noluiſti ſapienti credere, & tu ſapiens ſecutus es fatuum, ideo pœnas mihi dabit uterque.

Ita prorſus, mi Gerarde, ita ſupremo

mo judicii die, cum *Corpus* & *Animus* ad Christi judicis tribunal stabunt inter reos, in utrumque sententia dicetur: Quia *Corpus* fatuum, omne consilium animi sprevit, & *Animus* sapiens omnem petulantiam corporis tulit, damnationem uterque meruit: Ite maledicti, ite, ite: simul deliquistis, simul luetis. Ite, in ignem non unius horæ, nec unius diei vel anni, non unius nec mille lustrorum, non unius vel centum millium sæculorum, sed, Ite in ignem æternum. Vere de judicis istius ore *gladius utraque parte acutus exit*, qui & corpus & animum feriat: corpus quod animi monitiones non admiserit, Animum quod Corporis libidines non coercuerit. Ideo judex ipse fidelissime nos præmonens: Nolite, inquit, timere eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere: sed potius timete eum, qui potest & animam & corpus perdere in gehennam. ita dico vobis hunc timete.

Apoc. cap. 1. v. 16.

Matt. c. 10. v. 20. Luc. c. 12. v. 5.

Sed ad Corporis curam redeo, qua & corpus perit & animus.

III. Chrysostomus, hanc pro corpore nimiam curam merito castigans: Animæ, inquit, nobilitas quanta sit, nobis serio cogitādum, ne quid ea indignum operemur, ne coinquinemus eam illicitis operibus, ne sub carnis servitutem eam subjugemus,

Hom. 12. in Gen.

ac tam nobilem tantaque dignitate ſublimem ſic crudeliter & immiſericorditer tractemus. Sed nos conciones iſtas tanti non facimus, ut hoſti noſtro minus faveamus: dulce nobis videtur cum corpore non rixari. & ſive amicum illud alii dicant ſive inimicum, id nobis curæ non eſt, ſed hoc pæne ſolum laboramus, ne corpori male ſit. Idcirco Bernardus, noſtrum hunc hoſtem ipſummet ſerio allocutus: Propterea, inquit, noli, ô corpus, noli præripere tempora: potes enim impedire animæ tuæ ſalutem, tuam ipſius operari non potes. Omnia tempus habent. Patere ut nunc anima pro ſe laboret, magis autem etiam collabora ei, quoniam ſi compateris & conregnabis. Quantum ejus impedis reparationem, tantum impedis tuam: quod nimirum ante reparari non poteris, donec ſuam in ea Deus imaginem videat reformatam. Nobilem hoſpitem habes, ô caro, nobilem valde, & tota ſalus tua pendet de ejus ſalute. Da honorem hoſpiti tanto. Tu quidem habitas in regione tua: anima vero peregrina & exul apud te eſt hoſpitata. Quæſo te, quis ruſticus, ſi forte nobilis & præpotens quiſpiam apud eum voluerit hoſpitari, non libenter in angulo domus ſuæ, aut ſub gradibus ſuis, vel in ipſis cineribus accubabit, cedens

Serm. 6. de Advent. Dom.

dens hospiti suo locum (sicut dignum est) potiorem? Et tu ergo fac similiter.

Sed ô beate Bernarde, non facit hoc corpus, non facit. recusat subesse rusticissimum hoc mancipium; nec dat honorem hospiti, non cedit, non reveretur, non obedit; omnia turbat agitque pro libitu. Animus vero insipiens, tametsi satis sciat vix ullam perniciosiorem sibi esse hostem, quam corpus, nihilominus & connivet, & blanditur, & indulget, ac hosti suo in suum exitium benigne facit: nec grande damnum reputat, una cum perfidissimo servo suaviter perire, quicquid vel cælum spondeat, vel inferi minentur, modo corpori bene sit. hæc unica pæne actionum omnium norma est & regula: modo corpori bene sit. Animus quidem millies & suæ originis & officii sui monetur, sed dissimulat ille, &, modo corpori bene sit, male sibi esse tolerat. Corpus ipsum, quicquid ei minarum ingeras de morte, de domicilio post mortem; quicquid ei de diabolorum crudelitate, de cruciatuum atrocitate, de tormentorum æternitate proponas, hoc unum contumaciter agit, ac si respondeat: Id scilicet curat corpus, modo corpori bene sit. Sic vivimus, sic obimus, sic interimus.

IV. Pachomius, Tabennensis

 abbas,

In vita ejus c. 46. abbas, nobilissimis olim præceptis animum instituit, & velut dictat, qua ratione is corpori suo quotidie concionetur: Cum, inquit, vesperi venitur ad lectum, singulis membris sui corporis dicat: Suadenti mihi optima, obsecro morem gerite, dum in loco meliore simul simus; Domino mecum alacriter servite. Suis quoque manibus dicat: Erit tempus, cum vestra jactantia cadet, cum pugnus ab ira collectus solvetur, cum digiti ad res furtivas extensi rigescent. Dicat & pedibus: Erit, cum omnia vobis itinera obsepientur, cum ad omnem petulantiam excursus negabitur, velitis nolitis. Sed & alia membra sua pariter alloquatur: Eja quæso, antequam mors nos dirimat, certemus fortiter, stemus perseveranter, viriliter dimicemus; serviamus Deo sine pigritia, usq; dum abstersis sudoribus, ad beatam æternitatem nos evocet. Et quid mihi vobisque proderit, omnem vitæ suavitatem gustasse, si qua tamen est ulla sincera suavitas, in tantis vitæ miseriis? Quid vultis vos labori subtrahere, nata & educata ad laborem? Quid recusatis pati? brevi vobis moriendum est, & sub terram eundum. Quid mollitiem & delicias quæritis? illic, illic in cælo reperietis, si tamen hæc prius velitis perdere. Iactura in loco, pro lucro habenda. Non hoc deli-

deliciarum tempus, non locus eſt, ſupra eſt inter beatos. Hoc velim vos exactiſſime capere, per delicias iri ad flammas non amplius extinguendas, at per ſpinas perveniri ad delicias non amplius finiendas, & æternas. Quid contra me toties querimini & tyrannum vocatis, cum jejunia, cum vigilias aut preces impero? indulgentia mea præſentiſſima vobis peſtis eſt. Nemo unquam alteri ſic nocuit ſæviendo, quantum ego vobis parcendo. Hoc meum parcere, eſt & vos & me in exitium ſempiternum conjicere. Si mitior eſſem, veſtram vobis gloriam & beatitudinem, quam mecum pariter habebitis, inviderem. Vultis mecum una quieſcere? una etiam laborate: vultis mecum ſimul gaudere? ſimul etiam pati & dolere ne recuſate. quæ ſocietas fuit in luctu & labore, ea etiam erit in gaudiis & honore. Rem vobis dicam: Si vos juſſis meis reclamare & obſiſtere, ego contumaciæ veſtræ parcere velim ac indulgere, & me & vos ſupplicia manent æterna. Et quæ iſta inſania veſtra eſt, breviſſimo tempore, momento, laborem non ſummum, dolores patibiles ſufferre nolle, & tormenta ſempiterna non formidare? Quare obſecro patientiam ne rumpite. Laborum vix bene initium facietis, & beatus finis labores veſtros excipiet.

brevis est luctus, gaudium immortale, levis est pugna, præmium æternum.

Hanc membris concionem ab anima quotidie haberi, sapienter suasit Pachomius. Et sane si hæc capiat pars ignobilior hominis, nullum quantumvis asperum imperium abnuet, nullum quantumvis vile tegumentum respuet.

Hæc generatim & universe dicta sint de cultu qui corpori debetur. nunc manum propinquiorem admoveamus ad pravum, curiosum, perniciosum cultum, qui corpori plane non debetur. Sed vide, Gerarde, ut nec patientia tua deficiat, nec constantia.

CAPVT V.

Quam varius sit cultus Corporis exterior?

VEriſſime proclamat priſcus poëta:

Auferimur cultu——

Ovid. l.2. de arte. Suet. in August. cap.3.

Nec in alio magis aſſentior Augusto Cæſari, quam cum inſigniorem corporis cultum, & amictum plus æquo nitidiorem, ſuperbiæ vexillum & luxuriæ nidum vocavit. Vere ſic eſt: Decipit hac oculos Ægide dives amor. Et uti orexin quantumlibet dormientem excitant odores, ſapores, colores, & exotica ciborum condimen-

dimenta; sic libidinem quamvis languentem & sopitam resuscitant hæc ornamenta, lenocinia, pigmenta corporis. O quanta ubiq; & quam incredibilis est vestiũ tam varietas quam pretium! Christus ad magnatum palatia nos amandans: Ecce, inquit, qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt. Aulas ingredere, & videbis illic nitere vestes Attalicas, vestes pictas, palmatas, cycladatas, polymitas, phrygias, undantes, segmentatas, fimbriatas, paragiatas, rasiles, conchyliatas, surriculatas, auro virgatas. Et utinam hæc vestium monstra intra aularum septa se modo continuissent: in alias etiam domus jam pridem immigrarunt. Tamq; nos alii, etiam è plebe, dociles sumus, ut quicquid in veste ingeniosa ostentatio invenit, felici genio quam primũ imitari sciamus, antequam didicerimus. Inde ingens & copiosissima supellex vel soli capiti comendo reperta. Nosti, Gerarde, Sycophantam Plautinum sic olim gloriari solitum: Tam longum est nomen meum, ut ab aurora ad concubiam noctem si ambules, vix ad finem perveneris. Cui apte senex subjiciens: Opus est, inquit, face & viatico ad tuum nomen, ut tu prædicas. Hic ego prorsus idem dixerim, & jure meliore: viatico & face opus est ad iter tam longæ narrationis, quæ omnem colendi corpo-

Matt. c. 11. v. 8.

corporis inſtructum & mundum explicet. Singula pæne membra ſuum ſibi, eumq; ſingularem cultum vendicant. Hinc modo lunulas, modo torques, modo armillas & monilia poſcimus: nunc mitellas, nunc murenulas, nunc diſcriminalia, nunc olfactoriola, nunc dextralia, nunc palliola depromimus: jam veſtem ſericam, ſubſericam, holoſericam, jam byſſinam, bombycinam, jam cymatilem, praſinam, ruſſeam, xerampelinam, caltulam, crocotulam & carbaſinam hoſti noſtro aptamus: jam & anulos, & inaures, & gemmas fronti appendimus: jam & ſpecula, & acus, & vittas, & ſindones, jam theriſtra & Zonas, & faſcias pectorales, & periſcelides cum cura & ſtudio, nimirum ornando noſtro carceri diſponimus. Omnino face & viatico eſt opus, dum colores, formã, pretium, materiam, imo & odores veſtium diſtinguimus. Infinita res eſt cum de corporis cultu agitur. Et ſane priſcis in hoc genere non multum concedimus. Incredibile videri poſſit quod Athenæus & Plutarchus, inter Græcos ſcriptores celeberrimi memorant, conſueſſe Sybaritas ad convivia, aut etiam ad ſacrificia, annum ante invitare feminas, ne quid temporis deeſſet, corporis cultui parando. Nec Perſæ Reges feminam admit-

alii, cumatilem.

Athen. l. 12. Dypnoſop. c. 6. Plut. tom. 1. opuſc. in cõv. 7. ſap. Vide Perer. tom. 3. in Gen. diſp. 3. c. 12.

mittebant, nisi per annum prius lotam, comptam, politam, pumicatam, delibutam, exornatamque. Et id etiam sacra Estheris historia confirmat. Nulla sunt apud nos hæc miracula; subinde audemus majora. Nec nostro ævo rarum, dies & annos, & pæne sæcula in unius corporis cultũ vanissimis laboribus impendere. Esth. cap. 2. v. 12.

I. Et quantus olim vel in pedibus solum priscorum luxus fuit? Quantum veteres Romani stemmata & prosapiam lunatis calceis jactitabant, quos aut elegans lunula insigniebat, aut corniculans fibula mordebat. Varius certe luxus veterum, vel in hac infima & vilissima parte humani corporis. Antiochi regis Syriæ cæcam & amentem luxuriam imitatus exercitus, magna ex parte aureos clavos calceis subjectos habuit. Agnon Tejus aureos quoque clavos crepidis suppactos solitus fuit gestare. Fuerunt qui gemmas & uniones calceis adderent. Tertullianus testis: Et in peronibus, inquit, uniones emergere de luto cupiunt. Testis & Tranquillus: Nec crepidarum tantum obstragulis, inquit, margaritas ponunt, sed totis socculis addunt. Testis & Plinius: Tolerabiliorem tamen fecit (*Pompejus Magnus*) caussam Caji Principis, qui super omnia muliebria, socculos induebat è margaritis.

Valer. Max. l. 9. cap. 1. Ælia. l. 9. var. hist. c. 3. Tert. l. 6. de pall. Suet. in Vitel. Imp. Plin. l. 47. cap. 2. init.

Fuerunt

Fuerunt qui pedi altiusculos calceos inducerent, ut incrementum darent staturæ. Et habuerint priscorum feminæ elegantes illos Sicionios calceos, habuerint mulleos patricii, soccos alii aut socculos, crepidas, cothurnos: Nos sane neque hîc cedimus, imo superare contendimus, qui hanc humani corporis partem ad lûtum damnatam, sæpe sumptuosius tegimus quam caput. Face mihi denuo sit opus & viatico ad commemorandas tot nova, tot desitas formas calceorum. E rebus gestis complurium Divorum discimus, quam pertinaci luxu superioribus sæculis repandi & rostrati calcei passim apud omnes obtinuerint. Clamabant quidem contra hos à suggestu concionatores diversi, sed multis clamoribus parum proficiebant; valentior erat ostentationis istius pertinacia quam ut verbis cederet. Huic tandem calceorum formæ, seu illa sponte displicere cœperit, seu placuerit nova, aliæ atque aliæ successerunt. Necdum finis est excogitandi novas in annos pæne singulos. Nam modo acuminati placent, modo lati à fronte, modo fenestrati & dissecti, modo illos sine vulnere malumus. Ante paucos annos è simplici solea depressi fiebant; nunc passim cothurnos, & frangendo cruri perquam aptos videas. hic nostri ævi fur-

Peral. tom. 2. pag. 180.

ror

ror est., altiusculum lignum calceis addere, & ut audiaris, quaqua incedis, & ut pedem nisi caute figas, facile frangas.

Sed nec idem color in calceis placet: plerisque nigri, aliis candidi aut crocei præferuntur. tam varius est lusus, in hac pedum, ut Tertullianus loquitur, tutela. Et uti non idem color omnibus, ita nec eadem omnibus placet materies. Aliquibus sordet corium, & pro eo holosericum substituunt. Taceo Tyrrhenicum & Hetruscum sandalicum Italis Hispanisq; feminis usitatum. Eo jam luxus alicubi locorum abiit, ut aliqui pæne phæcasiati, velut Antistites & Præsules, incedant. Proximis annis usque eo calceorum pretium excrevit, ut olim totidem florenis vestem toti corpori velando facilius præstinasses, quam nuper tale par calceorum. Neq; vero luxus, remittente annona, remittit, & aliquibus vix menstruum militare stipendium in calceos sufficit, tot suturis & elegantiis est opus. Neque temere & sine delectu omne corium admittimus, nam sæpe delicata curiositate tam corii patriam quam vini exquirimus. Et nisi calceus ad pedem strictus sine ruga & plica niteat, velut nostro pede indignum rejicimus: imo pedem uri & misere torqueri malumus, quam calceum paullo laxiorem admit-

Tert. c.6. de pall.

admittere. Quid ni hos tales, tam ſtultæ patientiæ homines, diaboli martyres vocemus?

Quid jam de calceamentorum vinculis dicam? olim anſulę è polito ferro, aut etiam argento in uſu erant: his corrigiæ, obſtragula, ligulæ ſucceſſerunt. Iam vero & hæc eviluerunt. & quod mireris, periſcelides à genibus migrarunt ad imum crus in calceos, nam ſericas faſcias quibus olim utrumque poplitem vincire poteramus, nunc in calceis luculentius oſtentamus; nonnunquam ex eodem ſerico roſas apponimus, & ſuam pedibus æſtatem facimus. Vniverſe, ſuperbiam & luxum non tantum pedibus non calcamus, ſed in regnum & ſupra caput attollimus. Sed quæſo, Gerarde, liceat ab imis veſtigiis ad hominis verticem aſcendere. *Ger.* Sed & prius quæſo, Polychroni, hoc diſcamus, num olim etiam has ſeu veſtium ſeu calceorum oſtentationes ſic amarint? *Pol.* Etiam olim, mi Gerarde, ſed nec olim quoque deerant, qui vanam hanc elegantiam reprehenderent. Quantum aureus orator Chryſoſtomus contra hanc in calceis pompam ſtomachatus ſit, audi, ſed audi patienter; tam prolixus quam diſertus eſt. Ego nec verbulum Chryſoſtomi mutabo.

II. Vultis igitur, inquit, ut largas

orationi habenas mittamus, ac dedecus hujus rei prę oculis ponamus? Sed nolite, oro, irasci, imo vero etiamsi irascimini, parva mihi cura est, non enim ipse, sed vos hujus molestiæ caussa estis, qui cum nec peccata quidem ista putetis, ad reprehendendum acrius tale prodigalitatis genus impellitis. Age igitur diligentiori usi examine, quale malum hoc sit. Quantum vobis dedecus esse putatis, cum serica licia calceamentis vestris, quæ nec vestibus quidem vir probus unquam subtexerit diligenter inseritis: quantis hoc dignum cachinnis arbitramur? Quod si huic nostræ sententiæ non acquiescitis, audiatis Paulum quanta hæc cum acrimonia reprehendat, & auctoritate ipsius turpitudinem rei cognoscite. Quid igitur hac de re Paulus scribit? Non in tortis crinibus, inquit, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa. Quam igitur veniam habere poteris, cum neq; uxori tuæ, jubente Paulo, pretiosæ vestes permittantur: tu calceos luxuriosissime polias, ac ita construas, ut nimium attentus ad ridiculosa dedecora esse videaris? Nonne vides naves fabricari, eligi remiges ac gubernatores, vela dari ventis, maria navigari ac mercatores patria, uxoribus & liberis relictis, ac vita contempta, & fluctibus commissa; ad extremas barbarorum partes mille peri-

Chryſ. tom. 2. hom. 50. in c. 14. Matth. p. 373. & seq.

le periculis pervenire propter ſerica hæc licia, ut tu ſcilicet calceis tuis ipſa inſeras, & corium exornes? Dic, oro; quid hac abſurditate pejus? Non erant veterum talia indumenta, ſed viris probe convenientia. Quare ipſe timeo ne tempus veniat, in quo adoleſcentes apud nos veſtibus atque calceamentis, ſine pudore aliquo mulierum utantur. Illud autem moleſtius diſſerendum eſt, quod juvenum parentes, cum indifferentem hanc rem cenſeant, non increpent, non expoſtulent. Vultis ut afferam quod graviſſimum mihi videtur, quod pecuniis ita abutimini, cum multi inedia laborent, cum eſuriens Chriſtus ac nudus in medio veſtri verſetur, captus, catenis etiam vinctus nonnunquam: & quibus non iſta digna ſunt fulminibus? illum quidem cibo neceſſario indigentem negligentes, vos ſericum calceis inſeritis. Ipſe cum diſcipulos ſuos legibus inſtituebat, nullos illis calceos permittebat: nos autem non dico nudis pedibus, ſed viriliter calceatis deambulare non ſuſtinemus. Qua turpitudine atq; ritu quid pejus fiet? Magnam enim animi mollitiem hoc oſtendit, atque etiam ſævitiam & crudelitatem, magnam denique levitatem una cum curioſitate temeraria. Nam quando rebus poterit, qui tantis defluxit luxuriis, diligen-
ter

ter vacare? quando animę suæ curam habebit? imo vero, quando se omnino habere animum cognoscet? pusillanimis enim omnino est, atque abjectus qui hęc admiratur. Atrox etiam atque crudelis, qui hac de causa pauperes negligit. Virtutis quoque penitus expers, qui studium suum ad hæc contulit universum. Nam qui gloriam serici, qui florem coloris, qui ad aureos intextus curiose perspicit: quando in cælum suspiciet, quādo illam pulchritudinem admirabitur, qui tincturas istas respiciens, & ad terram flexus altius se non potest erigere? Et Deus quidem cælum extendit, ac solem accendit, ut oculos tuos sursum erigat: tu vero ad terrena quasi porcus, diaboli artibus persuasus devolveris. Hæc enim omnia ille excogitavit, ut illa tu beatitudine privatus, ad hæc miserrima detrudaris. Ita Deus, qui cælum tibi offert, à diabolo serica tibi licia offerente superatur: imo vero nec ista offert diabolus, opera enim hæc etiam Dei sunt, sed molliciem, luxum, atque maleficas artes, quibus oppressi adolescentes aspicere terram coguntur, qui cælorum philosophiæ studere jussi sunt, magis calceis suis gloriantur, quam si novas res atque inauditas gessissent. Digitis enim pedum sublevatis deambulant in plateis, nimio plerunque inde mœ-

rore confecti, ne cœno in hieme, aut pulvere in æstate, calcei sui maculentur.

III. Hæc tota Chrysostomi dictio est, & studio prolixam hanc facundiam in medium expromere volui, ut evidens & perspicuum nobis sit, quam ab illo ævo longe divertamus. quæ olim ut piacula habebantur, nos velut inane ludicrum ridemus: nostro an temporis vitio? Hinc liquet quædam à priscis Patribus severissime castigata, quę nos in minuta numeramus: Chrysostomus hac ipsa oratione, ejus rei caussam reddens: Nam etsi, ait, parva hęc peccata videantur, ac ideo negligantur, majorum tamen delictorum caussas nobis præbent. Quod hîc prorsus verissimum. Illud etiam jam clarum ex hac objurgatione Chrysostomi, quā non otiose nos contra nimium & vitiosum corporis cultum agamus: res digna est acerrima insectatione. Sed permittes credo, Gerarde, Chrysostomum quod cœpit, pertexere: sic in
Ibid. eundē luxum disserēdo pergit. Quid facis homo? animam hac luxuria in cœnum conjecisti. eam in terra negligis detineri, & calceamentorum tanto mœrore angeris: discas usum ipsorum, & tanti ea facere pudebit: Quod si tu ab hujuscemodi labe munda cupis calceamēta servare, cervicibus tuis aut capiti connecte. Ridetis hoc

audi-

audientes; mihi autem lacrimandum potius videtur, cum ſtudia in his rebus veſtra & veſaniam conſidero, cumq; intelligam corpus nos malle luto, quam calceos deturpare. Ita puſillanimi, ac penitus molles hinc juvenes efficiuntur, erunt etiam alia ratione pecuniarum avidi. Nam qui veſtibus, calceis, ceteriſq; hujuſmodi valde inhiare ſoliti ſunt, cum multa in his rebus conſumant, magno indigent pecuniæ cumulo: quod ſi acciderit, ut ambitioſum etiam & oſtentatorem patrem quiſpiam habeat, tunc vero hac turpiſſima captus cupiditate, acrioribus ſervitutis vinculis coarctatur: ſin vero avarum, cogitur ad alia pejora confugere, ut ſibi pecuniam ad impendia iſta conquirat. Hac ratione multi ex adoleſcentibus ætatis florem perdiderunt, & gnathones atque paraſiti divitum conſtituti, ut hujuſmodi cupiditatem atque animum ſuum expleant, turpia nimium miniſteria ſubierunt. Quod igitur avarus, effeminatus, puſillanimis atq; otioſiſſimus ſit, & ad omnem luxuriam pronior qui hæc optat, manifeſtum ex iſtis fecimus; quod autem etiam crudelis, ac inanis gloriæ cupidus, quis unquam non inſanus dubitabit? Crudelis enim eſt, qui cum viderit pauperem, tanta ſui ornatus cura detinetur, ut nec aſpexiſſe quidem videatur: ſed

auro quidem atque ſerico ſeipſum ornat, pauperem autem fame deperire ſinit. Inanis vero gloriæ cupidus eſt, qui vel minimarum rerum gloriam aucupatur. Ego quippe ſic arbitror, Romanorum nunquam Imperatorum fuiſſe, qui ſe tantum propter trophæa ſua jactaret, quantum luxu perditi adoleſcentes, ob calceorum ornatum, ob veſtes ſcite conſtrictas, ob cæſariem in modum pilæ tonſoris opere circumductam: nec pudet alienis artificum operibus gloriari. Adderem alia his graviora &c. Et hæc Chryſoſtomi hac de re ſententia eſt. Cui noſtra diſſertatio, Gerarde, bilem moverit, huic ego litem non intendam; id unum à me audiet: Ad Chryſoſtomum abi, cum Chryſoſtomo litiga, Chryſoſtomus reſpondebit, Nunc, ut dixi, à pede, & calceis, aſcendamus ad caput.

IV. Verum, omnia capitis ornamenta inſequi, mei inſtituti non eſt. Vix ulla fax aut viaticum ad tam longam narrationem ſufficiat. E capitis cultu id duntaxat ſumam, quod nos collare appellamus, tranſlata voce à canum vinculis. Collaria noſtra, ut ſcias, fere cum luna mutant, ita ut ſingulis pęne menſibus, aliqua collarium novitas ſe prodat. Perpetua hîc mutatio, & ſępe ridicula. Iam collare denſum, & multo ſindonis volumine impeditum, jam è ſimpli-

ſimplici tela collo affunditur; jam in orbem, jam pæne quadrangulum diſponitur : jam ferro aut chalybe à prunis calente, jam aſſerculis ligneolis in plicas & ſinus ordinatur, jam à lotione temere plicatum collo injicitur. Memini, etſi facies mea nondum computet annos, cum è ſimplici byſſo collaria in pectus uſque, geminum cornu protenderunt; nec ita multo poſt dempti ſunt apices, & cornua illa quaſi forfice præſecta: quamvis & hoc pridem deſitum. cœperunt deinde collaria nimium quantum in humeros expatiari, & tergum etiam veſtire, credidiſſes mantilia cervicibus circumpoſita. Nec iſtud diu placuit. Vidimus dein è Gallia aut Italia collaria advolare quæ velut alæ collum ambiebant, & linei candoris radiis cingebant. Sed neque iſta ætatem tulerunt, jamque alia atque alia, ſemperque novæ formæ in conſuetudinem veniunt. Paſſim jam videas collare multiplici plica gravidum, quod inſtar valli, collum ambiat. Pleraque ſegmentata, rugata, & ſtriata liberaliter.

Quid, quod nec idem color in collaribus placeat qui olim. Ante annos aliquot nemini niſi candor in collari probabatur, & quo illa candidiora & magis nivea erant, hoc

mundulis illis placebant magis. Iam vero & cærulea, & nigricantia & purpurea passim videas, seu filo, seu tinctura sic facta. *Ger.* Equidem spero ad id ætatis me pervicturum, ut etiam prasina cernam & viridia collaria. *Pol.* Olim pepla crocea pulcherrima censebantur, quod ævi sui muliebre judicium Guilielmus Peraldus Lugdunensis Antistes acriter perstringit. Sed tædet me prorsus omnem hujus insaniæ prodigentiam percensere, & sæculi nostri pudorem tam multiplici delirio onerare. Illud constat, neque id ipsi rei inficiari possunt, nimium laboris & pretii in hoc luxus genere collocari. Femina fuit nostro ævo, numorum quam pietatis ditior, quæ eo deliciarum & luxus processit, ut in unicum collare lavandum, explicandum, & ad certas leges componendum, ipsos quinquaginta Philippeos expenderit solita mercede. Prodigium omnino nobile, & suspiciendum in re tam parva tam magni luxus! Sed navis & mulier nunquam satis ornantur, dicebat Cato. Ceterum majorem partem videre est in viris feminisq; protensa nimiũ & in humeros excurrẽtia collaria, nimis exquisite & operose fimbriata, in quibus nimium & operę & pecunię ponitur; neq; alio nomine hæc culpa purgatur, nisi quod plerunque dicant, ita moris

moris esse; hos, & illos, & istos idem facere, se illis non æquales tantum, sed & superiores esse tam censu quā sanguine, aut dignitate; si illis hæc & hæc liceant, eadem sibi potiori jure licitura. Sic ad aliorum mores pridem damnatos, componimus nostros; peccatis à peccantium multitudine patrocinium quærimus, atque per aliena exempla perire pulchrum ducimus.

V. Et quid de aliarum vestium fastu, lascivia, luxu, novitatibus innumeris dicemus? Repeto; face iterum & viatico foret opus ad narrationem tam prolixam. Ausim iterare quod dixi: novus dies novas vestes videt, adeo nihil neque nimium, neque satis diu bellum & elegans nobis videtur; pæne quotidie novitia repertura emergit, quæ pretium sæpe à novitate metitur. Adjicit ornatus proxima quæque dies.

Pileus jam fastigiatus caput circumtegit, jam depressus; jam acuminatus placet, jam in rotunditatem planus; jam cum spira, jam sine spira elegantior habetur; jam cinerei, jam candicantis, jam mustelini aut cervini coloris præfertur. Pallium modo simplex, modo alatum est, jurares vespertilionis exuvias esse. Et an non istud insignioris luxus nobile argumentum cum pallium è lana, quantum quantum est holoserico

ſubducitur, quaſi tegere velimus expenſarum ſuperbiam, dum maxime oſtendimus. Et quis thoracis patriam inveſtigaverit, quem modo ex Gallia, modo ex Italia, ex Hiſpania modo petimus, jam diſſectum, jam inſtitis obductum gerimus, quandoque ſingularem elegantiam cenſemus, veſtis materiem omnem fimbriarum numero cælare. Manicæ quæ? modo amplæ, arctiſſimæ, & ad brachium ſtrictæ. Et quis omnes caligarum figuras explicet? Caligæ nunc ad genu, nunc infra, nunc ſupra genua clauduntur; nunc laxæ, nunc adſtrictæ ſunt; jam volitant & genibus illudunt, jam in globum aptantur: modo follicant, modo craſſa farctura intumeſcunt; aliqui Gallos caligis, alii Anglos iis æmulantur. Ligulæ olim in eum duntaxat uſũ erant, ut caligas thoraci necterent: nunc numeroſa ligularum agmina, totis caligis ſparſa, puerilem prorſus & ridiculam concinnitatem exhibent. Vere, ut vetus verbum habet, Afræ aves ſumus. Omnia hîc varia & pæne in dies nova; infinita ſeries eſt mutationum cum ſtatim moritura novitate. Neque tantum ſe circumſpectat qui has novitates excogitare, ſed & qui ſequi ſcit & imitari. Sed & alius atque alius in veſte color placet: ater, nimis lugubris eſt; lanæ nativus, ſimplex nimis. Luxuria

ria vestibus quoque provocavit eos flores qui colore commendantur. Vestes quærimus non solum quæ muniant per pinguedinem, sed quæ mulceant per mollitiem: nec solum quæ per mollitiem tactū mulceant, sed quæ per colorem oculos seducant. Tertullianus eleganter & facete, versicolorum vestium & purpuræ usum perstringens: Nimirum Deus, inquit, demonstravit succis herbarum, & concharum alveis incoquere lanas. Exciderat illi, cum universa nasci juberet, purpureas & coccineas oves mandare. De cult. fem.

Et ô quoties, vestium partim pondere, partim tormento misere vexamur! illum calceus urit, tolerat tamen; istum thorax constringit, tamen dissimulat; hunc frigus ultro advocatum contrahit, non tamen queritur, ne sua vesti pereat venustas.

O curas hominum! reliqua taceo, quæ ipsa per se oculis loquuntur: sileo aurium vulnera, olim usitata, quasi satis anulorum digiti non caperent: omitto nebulas lineas, ventos textiles, topas vitreas, ut Arbiter & Varro loquuntur: oratione nemo satis evolvat tot tænias, tot redimicula, tot strias & fimbrias, tot undas & uncinulos, tot globulos & clavos. Nam habitu ad omnem novitatem mollis elegantiæ assidue correcto,

peregrina

peregrina ſemper magis æſtimamus quam noſtra : modo aliunde ſit forma veſtis quæcunque, mox in laudem trahitur, nec formam tantum, ſed & materiam veſtis peregrinam amamus, lanam, & rudioris naturæ beneficium ſpernimus. Peregrinitas ubique gratiam reperit, à qua res quæque pretium poſſidet. Quis veſtes parat in quod inventæ ſunt? victum cultumque ad nova identidem exempla componimus. Hinc luxus noſter tranſalpino ſerico pretium fecit; hinc non molliſſimis tantum pellibus contecti, ſed ſerico ſplendore ad luxuriam vibrantes, veſtium ambitioſa pretia mire augemus. Non eſt locus ut defleam ſatis, aut ut ſatis execrer ludibria hæc externorum habituum, quos nobis ab extremis mundi finibus furibunda præſens ætas intulit, & etiamnum quotidie infert.

Sopho. c.1.v.8 Minatur Deus per Sophoniam: Viſitabo ſuper principes, & ſuper filios regis, & ſuper omnes qui induti ſunt veſte peregrina. Divus Leo Pontifex de Roma vetere: Hæc civitas, inquit, ignorans ſuæ provectionis auctorem, cum pæne omnibus dominaretur gentibus, omnium gentium ſerviebat erroribus: & magnam ſibi videbatur aſſumpſiſſe religionem, quia nullam reſpuebat falſitatem. Idem ego pæne auſim dicere de

de Germania, quæ cum ſuos in omnium nationum terras emittat, omnium nationum ritus recipit, & magnum ſibi videtur adſciſcere ornamentum, ſi nullum reſpuat peregrinum habitum. Vis videre veſtitu Gallos, Italos, Hiſpanos, Anglos, Polonos, tantum Germaniam luſtra, & videbis. Iuſſerat ſibi, ut ferunt, Turcarum Imperator, omnium gentium habitum veſtitumque pingi. Pictor, ubi plurimarum nationum diverſiſſimas veſtes expreſſiſſet, hominem induſio tectum ſtatuit, & juxta varii generis pannos. Hanc picturam ſuam interpretari juſſus: Hi, inquit, Vngari ſunt, hi Poloni, hi Galli, hi Britanni, Itali iſti, ita & de aliis. ubi ad hominem illum inveſtem devenit, Hic, inquit, Germanus eſt; certa veſtitus forma pingi non poteſt, nam quotidie novam excogitat. Rem dixit hic pictor. Hinc videre eſt peregrinas omnis ſtultitiæ ineptias, & exoticum laſciviæ habitū ornatumque, unde ferme nec in moribus quidquam patrii ac vernaculi supereſt. Tanquam originis pudeat, hoc unum omnes agunt, ut videantur à majoribus deſciuiſſe. Et hæc illa ornamenta ſunt, quibus ſuperbus cinis neſcio quam altum ſtemma mentitur, & pæne Adamum tranſilit.

Comus Erycii Put. p. 137.

VI. Interjungamus hic paulliſper.

Ecquid

Ecquid, Gerarde, hoc libri eſt quod manu tenes? *Ger.* En nomen auctoris in fronte. *Pol.* Non hoc quæro. *Ger.* Quid ergo? *Pol.* Quod gaudeo me non reperire. *Ger.* Ergo ſuſpicabaris mali quid latere? *Pol.* Metus potius quam ſuſpicio erat. & quid apud te diſſimulem? mores ævi noſtri corruptiſſimos jam noſti; nihil non audemus. Hinc aliquibus non ſatis eſt domi horas optimas peſſime conterere inſpiciendo ſpeculo, libellis etiam inſeri, & una compingi curant ſpeculum, ut ubi demum locorum ſint, vitrei hujus judicis reſponſa in promptu habeant, Et quoties aliqui de die domeſticum hoc oraculum conſulunt, quanta patientia reſponſum quantumvis prolixum præſtolantur, quam ſollicite oculos in omnem partem flectunt, ne quid nævuli induſtriam oculorum effugiat, Vah! vanitatem vaniſſimam! O vane quid ſpeculum conſulis? mores tuos intuere, conſcientiam tuam inſpice, in Chriſtum crucifixū oculos conjice, hoc tibi ſpeculum, & opifex ſplendor ſit, in hoc non fabrā lævitatem, ſed cruenta tubera, & alta vulnera conſidera. Quid vis ſpeculum omni occaſione conſulere, anxie inſpicere, cum tamen cognito Deo & adempta placendi voluntate, per luxuriæ vacationem, omnia illa ut otioſa, ut hoſtilia pudicitiæ recuſantur.

Tertul. d. l.

Nam

Nam ubi Deus, ibi pudicitia, ibi gravitas adjutrix & socia ejus. Tertullianus, quasi pudicitiæ nundinatrices eas feminas habet, quæ (ut loquitur) consilium formæ à speculo petunt. Potiori jure & in viris hoc ipsum reprehendit. Verissime Seneca: Iam speculum, inquit, ornatus tantum caussa adhibitum, nulli non vitio necessarium factum est. Scis, Gerarde, quid olim Pudens in oratione censoria velut grande crimen detestetur, & clamitet: Habet speculum philosophus, possidet speculum philosophus. An nos non vehementius vociferemur? Habet speculum alumnus Parthenius, possidet speculum sodalis beatæ Virginis, inspicit speculum juvenis Marianus. Quid hoc, mei juvenes, ad pietatem aut litteras facit, formam suam spectaculo assiduo explorare? Socrates quidem philosophus, suis suasisse fertur, ut semet in speculo contemplarētur, sed in morū ac disciplinæ, non in formæ gratiam id suasit. hoc enim volebat vir sapiēs, ut si quis suorum à pulchritudine commendaretur, impendio procuraret ne dignitatē corporis malis moribus dedecoraret, qui vero minus se commendabilem forma putaret, sedulo operam daret, ut virtutis laude turpitudinem tegeret. Non jussit Socrates, ad speculum curiosius comam struere, non capilla-

De virg. vel. c. 12. & de cult. fem. c. 8. L. 1. nat. qq. c. 17.

mentum in ſtatione diſponere, non crines velut ſuggeſtum ædificare, nō turres ſublimibus cincinnis in occipitio excitare, non denique tempus nobiliſſimum apud vitreum hunc cenſorem perdere, quod nos injuſſi ſæpe facimus. Graviſſime queritur Seneca contra otioſos hos fucos, quibus apud tonſorem multæ horæ tranſmittuntur, dum decerpitur ſi quid proxima nocte ſuccrevit, dum de ſingulis capillis in conſilium itur, dum aut disjecta coma reſtituitur, aut deficiens hinc atque illinc in frontē compellitur. Quomodo iraſcuntur ſi tonſor paullo negligentior fuit? quomodo excandeſcunt, ſi quid ex juba ſua deciſum eſt, ſi quid extra ordinem jacuit? &c. Quis eſt iſtorum qui nō malit rempublicam turbari, quam comam ſuam? qui non ſolicitior ſit de capitis ſui decore, quam de ſalute? qui non comptior eſſe malit quam honeſtior! Hos tu otioſos vocas inter pectinem ſpeculumque occupatos? Si hæc Seneca non immerito exprobrat, ignoſcendum Cyrillo Alexandrino exclamanti: Væ calamiſtratis ad lædendas & vulnerandas animas. Crede mihi, hæc talia omnia, ſpeculum, & ad ſpeculi examen vibratus capillus, cirri, cincinni, gypſatiſſimæ chirothecæ, peregrini odores, moſchum, ſmigmata, tot quæſitæ elegantiæ, tam di-

L. de brevit. vitæ c. 12.

verſæ

versæ amictus deliciæ, hæc inquam, omnia castitatis & pudicitiæ amorem non olent. Qui castimoniam amat, hæc fugit & vitat omnia: optimus odor in corpore, est nullus. Iam olim minatus Isaias: Et erit, inquit, Is.c.4.v.24.
pro suavi odore fœtor, & pro zona funiculus, & pro crispanti crine calvitium. Mirabilis mutatio! illis ego carere malim, quam cum istis mutare: alterutrum necessarium. Qui illis abstinere non vult, audiet tandem horrendum istud: Quantum se Apoc.c.18.v.7.
glorificavit, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum & luctum. Neque tantum graviorem censuram incurrunt hæc talia, ubi honestas Christiana viget, sed & ab idololatris honesti amantibus damnantur. Flavio Vespasiano Imperatori juvenis quidam gratias egit pro impetrata præfectura. At hæc gratiarum actio minime placuit Cæsari, ea solum de caussa: juvenis ille plus æquo comptus videbatur, & quia etiam unguento fragrabat, Vespasianus severo eum nutu contemnens: Maluissem, inquit, allium oboluisses, mox & litteras concessas revocavit.

Optime olet, qui nil olet, & satis formosus est, qui formæ judice speculo potest non egere.

VII. *Ger.* Si speculum damnes, Polychroni, multo magis pigmenta

damnabis, quæ ad ſpeculum prælinuntur vultui. *Pol.* Optime mones; omiſeram pæne nobiliſſimum genus colendi corporis. Fui tamen, fateor, in errore autehac: feminas noſtri ævi fuco non uti credebam. *Ger.* Errabas ſane, ô mi Polychroni, pridem revixit Iezabel, nec jam una tantum ceruſſatas buccas oſtentat. In urbibus tales invenire eſt, quæ ſibi ipſæ non placerent, niſi purpuriſſatum os ſpeculo propinarent. Novi feminas quæ ut tutiore nequitia hanc artem factitent, maritos id velle fingunt, *Pol.* Pulchre conveniunt, fingere & ſtibio ſe pingere, quid enim figmentum, niſi falſitatis ſtibium? Sed ô miſeræ, & in propriam perniciem vafræ! velint nolint, jubeant non jubeant mariti, ceruſſatam cutem nunquam ſatis excuſabitis. hic ratio & Chriſtianæ leges reclamant. Audite, oro, quid priſci ævi Patres in peſſimũ hoc pingendi ſe ſtudium pronunciarint.

De cult. fem. Tertullianus non ſine ſtomacho: In illum, inquit, delinquunt, quæ cutem medicaminibus ungunt, genas rubore maculant, oculos fuligine collinunt. diſplicet illis nimirum plaſtica Dei, in ipſis redarguunt, reprehendunt artificem omnium, reprehendunt enim cum emendant, cum adjiciunt, utique ab adverſario artifice ſumentes additamenta iſta,
id

id eſt, diabolo. Quod naſcitur, opus Dei eſt, ergo quod fingitur, diaboli negotium eſt. Quantum autem à veſtris diſciplinis & profeſſionibus aliena ſunt, quam indigna nomine Chriſtiano faciem fictam geſtare, quibus ſimplicitas omnis indicitur, effigiem mentiri, quibus lingua non licet appetere quod datum non ſit, quibus alienum abſtinentiam in ſpeciem exercere, quibus ſtudium pudicitiæ eſt.

Atque utinam miſerrimus ego in illo die Chriſtianæ exultationis vel inter calcanea veſtra caput elevem, videre, an cum ceruſſa, & purpuriſſo, & croco, & in illo ambitu capitis reſurgatis, an taliter expictam Angeli in nebula ſublevent obviam Chriſto.

De cetero cultu corporis moderando ſic monet Tertullianus: Quamobrem erga veſtitum quoque, & reliqua compoſitionis veſtræ impedimenta, perinde vobis curāda eſt amputatio, & deceſſio redundantioris nitoris. Nam quid prodeſt, faciem quidem frugi, & expeditam, & ſimplicitate condignam divinæ diſciplinæ exhibere, cetera vero corporis, laciniofis pomparum & deliciarum ineptiis occupare? Hæ pompæ quam de proximo curent luxuriæ negotium, & obſtrepant pudicitiæ diſciplinis, dignoſcere in facili eſt.

Idem in eodem l. poſt init.

Lib.3. Pædog c.2. Clemens Alexandrinus non minus acerbus in tam sterilem solertiam: Turpe est, inquit, pudicam facere flaventes pilos, sed & genas fucare, & oculos depingere. Non intelligunt autem miseræ, se propriam perdere pulchritudinem dum externam inducunt. Summo itaque mane se lacerantes & extendentes, variisque ac confusis mixtionibus effingentes, vivum quidem cutis colorem refrigerant, carnem autem venenis effodiunt, curiosisque ac superfluis abstersionibus proprium decoris florẽ corrumpunt, & marcidum efficiunt. quocirca à cataplasmatibus quidem pallidæ cernuntur, à morbis autem facile arripiuntur, ut quæ adumbratam carnem venenis jam liquefactam habeant: hominum opificem contumelia afficientes, tanquam qui pro meritis non fuerit eis largitus pulchritudinem. Iure ergo quod ad domum servandam & administrandam familiam attinet, ignavæ fiunt, ut quæ sedeant, veluti depictæ ad spectaculum, non natæ ad domus custodiam familiæve administrationem. Quo autem nihil dici aut fingi potest absurdius, fictæ istius suæ formæ, perinde ac si res ab eis bene gesta & confecta sit, specula excogitarunt, cum huic fraudi esset potius admovendum operculum. *Et paucis interjectis*: Si ergo naturalem corporis pulchri-

pulchritudinem minus quam pulchritudinem animæ æstimat Dominus, quid sentiet de adulterina, qui quicquid falsũ est, omnino expulit.

Vt autem hujus probrosæ artis primum magistrum fuisse diabolum sciamus, Cyprianus hoc fucandi artificium gravissime detestatus: Quæ omnia, inquit, peccatores & Apostatæ angeli suis artibus prodiderunt. illi & oculos circumducto nigrore fucare, & genas mendacio ruboris inficere; mutare crinem adulterinis coloribus, & expugnare omnem oris & capitis veritatem corruptelæ suæ impugnatione docuerunt. *Addit*: Manus Deo inferunt quando id quod ille formavit, reformare & transfigurare contendunt; nescientes quia opus Dei est omne quod nascitur, diaboli quodcunque mutatur. Quod ornari te putas, quod putas comi, impugnatio est ista divini operis, prævaricatio veritatis. Et: Num sinceritas perseverat & veritas, quando quæ sincera sunt, polluuntur colorum adulteriis, & medicaminum fucis in mendacium vera mutantur? Dominus tuus dicit: Non potes facere capillum unum album aut nigrum; & tu ad vincendam Domini tui vocem vis te esse potiorem? Audaci conatu & sacrilego contemptu crines tuos inficis, &c. Non metuis, oro, quæ talis es, ne cum resurrectio-

Cypr. de hab. virg.

rectionis dies venerit, artifex tuus te non recognoſcat, & ad ſua præmia & promiſſa venientem removeat & excludat; increpans vigore cenſoris & judicis, dicat: Opus hoc meum non eſt, nec imago hæc noſtra eſt; cutem falſo medicamine polluiſti, crinem adultero colore mutaſti, expugnata eſt mendacio facies, figura corrupta eſt, vultus alienus eſt. Deum videre non poteris, quando oculi tui non ſunt, quos Deus fecit, ſed quos diabolus infecit. Illum tu ſectata es, rutilos atque depictos oculos ſerpentis imitata es; de inimico tuo compta, cum illo pariter & arſura.

Seria ſunt hæc, ô Deus, & alte cogitanda! Atque de corporis colendi ſtudio, univerſe ſic ſentit Cyprianus: Ornamentorum, inquit, ac veſtium inſignia, & lenocinia formarum non niſi proſtitutis & impudicis feminis congruunt. Et; etſi ipſa non pereas, alios tamen perdas & velut gladium te & venenum videntibus præbeas; excuſari non potes, quaſi mente caſta ſis & pudica. redarguit te cultus improbus, & impudicus ornatus.

Cypr. l de diſcipl. & hab. virg. medio fere.

Gregorius Nazianzenus: Quod ſi ob adſcititiam formam, inquit, ita inſoleſcis, nunquam certe pudicum animum habebis, utpote qui fucum averſatur.

Carmine de orn. mul.

Chryſoſtomus, huic vitio verecundam

cundam honestatem opponens: Quæ unguentis, inquit, delibuta non pergit, quæ faciem nequaquam fucis atque coloribus pingit, quæ Dei contenta opificio nihil ex se addere quasi arte molitur. Quid enim studium tuum, quid artem consummato à Deo opificio admovere præsumis, atque ad auctoris injuriam ornaris? Hom 4 in 1. epist. ad Tim.

Sed & profani scriptores hunc corporis cultum vituperant. Optime dixit priscus satyricus: Color arte compositus inquinat corpus, non mutat. Arbiter in sat.

Theophylactus Sophista feminam ætate progressam, suavi vituperio abstracturus ab hac insania: Naturale, inquit, ornamentum tibi præteriit, & ad rugas properat elegantia. Tu vero veritatem obscurare conaris fictitio ornatu. quid frontem sputo & cerussa signas? obtempera tempori. Non enim decent prata in autumno flores. Memineris etiam mortis, cui vicina es, & modestiam ex necessitate disce colere. Alioqui senium & juventã afficis injuria: hanc enim promittens, frustraris, illud autem possidens adulterare conaris. Simocathes Theano Eurydicæ epist. 3.

En, undique vapulant purpurissatæ genæ: sacri juxta & profani scriptores stibium & cerussam ab honestis matronis removent. Ergo vilior ei honestas est, cui purpurissum

& fucus tantopere commendatus eſt.

Loco cit. Finio cum Tertulliano qui hic agmen duxit: Quare, inquit, meditemur duriora, & non ſentiemus: relinquamus lætiora, & non deſiderabimus. Stemus expediti ad omnem vim, nihil habentes quod relinquere timeamus. Retinacula iſta ſunt ſpei noſtræ: projiciamus ornamenta terrena, ſi cæleſtia optamus.

Multa dixi hoc capite, ſed in ſummam colligam, quæ dixi. Quicquid carnem olet, nihil ſanctimoniæ ſpirat: quod Corpori jucundum & pulchrum, Animo plerunque noxium: Conſcientiam non curat. Cælites parum honorat, qui corpus nimium amat.

CAPVT VI.

De cultu Corporis quid ſacra pagina, & ſancti Patres ſentiant.

Eccl. c.19.v.27. E Veſte virum noveris. Nam, *amictus corporis, & riſus dentium, & ingreſſus hominis enunciant de eo.* Vt riſus, ut ſermo, ut inceſſus, animi cogitationumque character & nota ſunt, ſic & habitus non immerito eſſe perhibetur. Veſtitus levis, levem; muliebris, effeminatum; monſtroſus, monſtroſum; plus æquo nitidus oſtentationis amantem: ac viciſſim

gravis

gravis prudentem, modestus contientem arguit: atque ut ille probrum, sic iste laudem domino suo conciliat. Minatur olim Deus severe, omnem cultum corporis auferendum, &: In illa die, inquit Isaias, auferet Dominus ornamentum calceamentorum, & lunulas, & torques, & monilia, & armillas, & mitras, &c. Is. c. 3. v. 18.

Esther quamvis reginarum amplissima, tamen imminente suis fatali periculo, vestem regiam omnemque mundum muliebrem ponens, & indumentis ad luctum vestita, has Numini preces supplex admovit: Tu scis necessitatem meam quod abominer signũ superbiæ & gloriæ meæ, quod est super caput meum in diebus ostentationis meæ, & detester illud. Esth. c. 14. v. 16 Quibus illa verbis luculente testata est Orbi, quantum oderit cultum corporis, qui vere signum est superbiæ. Hîc ego non diffiteor, terreri me sæpius illo Christi monito, de Epulone purpurato: *Homo quidam erat dives, & induebatur purpura & bysso.* Luc. c. 16. v. 19 Tantine res flagitii est, ô Christe, byssina & ostrina veste amiciri? neque enim aliena vi aut dolo rapuit, ut purpuram & byssum emeret, nec opifices manupretio fraudavit, nec mercedem famulis negavit, nec invasit aliena; è suis loculis, ære suo hæc sibi comparavit, & ut videtur, dignitati & opibus congrue se vestiit.

 Et

Et tamen ſepultus eſt in inferno: in hoc ei ſepulchrum viam ſtravit, è byſſo & purpura veſtitus. Horreo cum cogito. hunc mihi horrorem augent Divi Gregorii verba: Sunt, inquit, nonnulli qui cultum ſubtilium pretioſarumq; veſtium non putant eſſe peccatum. quod ſi videlicet culpa non eſſet, nequaquam ſermo Dei tam vigilanter exprimeret, quod dives qui torquetur apud inferos, purpura & byſſo indutus fuiſſet. Nemo quippe veſtimenta pretioſa niſi ad inanem gloriam quærit, ut honoratior ceteris eſſe videatur.

Hom. 40. in Euang.

I. *Ger.* At decorum eſt egregie veſtiri. *Tol.* Mos eſt, nec tu id ignoras, vilia & fœda coloribus & fuco venalia facere. Hoc illuſtrium veſtium callidum munus eſt, ut viles & abjectos animos velent illuſtri fuco. Ita profundiſſimum cœnum veſtit fragilis indigna fronde ceſpes, ita fimum nives induunt, nec ipſis anguibus pulchrum veneni tegmen verſicolore tergo, & ſquamis fulgentibus deeſt. *Ger.* Honori eſt, exquiſite indui. *Pol.* Pudebit te cultus exterioris, quoties quid eo tegatur, cogitabis. inſana enim eſt ambitio, fimum operire purpura. *Ger.* Ecquis reprehendat veſtes quam mundiſſimas habere? *Tol.* Non audiſti quid ille vir fortiſſimus apud Criſpum dicat; Munditiem mulieribus, laborem viris.

Madaurens. l. 1. Mileſiar.

viris convenire. Et quamvis sequiori illi sexui divus Paulus plusculum quid ornamenti concessit, aurum tamen & argentum & vestem pretiosam adimens: Non in tortis crinibus, inquit, aut auro, aut argento, aut margaritis, vel veste pretiosa, sed quod decet mulieres promittentes pietatem per bona opera. Ejusdem animi & divus Petrus: Quarum, inquit, non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus. *Ger.* At vestitus insignis auctoritatem addit. *Pol.* Sæpissime minuit, dum suspicionem auget, cum vanissima cura placendi laborare, qui has sibi phaleras circumdat. Et sæpe cultus corporis qui ad famam quæritur, risum movet: nec ulla re pejus sibi consulit deformis homo, quam cum formosus vult videri: quod si natura ei formam non inviderit, quid adscititiis his pigmentis naturalem gratiam corrumpit? *Ger.* An non festi dies plus cultus indulgent corpori? *Pol.* Cadaveri, dicas. Pone in feretro aureo cadaver pallidum, gemmis illud ostroque circumda, quo plus ornatus, plus & horroris erit. Et ne ad injuriam trahas quod dixi, origo nominis inquirenda est. Cadaver à cadendo dicitur: mortui corpus cecidit, vivi casurum est, caditque continue, semper enim morimur

1. Tim. c. 2. v. 9

1. Per. c. 3. v. 3

mur quamdiu vivimus. ita exili discrimine, istud ab illo discedit. Hoc sensu Iacobus Apostolus: Agite nunc divites, inquit, plorate & ululate in miseriis vestris, quæ advenient vobis. Divitiæ vestræ putrefactæ sunt, & vestimenta à tineis comesta sunt. Factum dicit, quod certo & proxime futurum erat ut fieret.

Iac. c. 5. v. 1.

Tertullianus interrogans: Quo pacto, inquit, pudicitiam sine instrumento ejus, id est, sine gravitate tractabimus? quomodo autem gravitatem administrandæ pudicitiæ adhibebemus? nisi & in facie, & in cultu, & in totius hominis contemplatione severitas circumferatur. Nam, ut idem testatur, Pudicitiæ Christianæ satis non est, esse verum & videri. At vero qua ratione in illo videatur, qui tantopere studet, ut Tertullianus loquitur, sese *expingere*.

De leg. l. gent. hom. 24

II. Magnus Basilius, hic velut legem condens saluberrimam: Quicquid necessitatis, inquit, usum excedit, vitandum, neque corpori plus ornatus dandum est, quam quantum animæ prosit. Non minus eleganter & vere Ambrosius: Neglecta, inquit, decoris cura plus placet, & hoc ipsum quod nos non ornamus, ornatus est. Eximius hac in re Bernardus nobilissime de cultu corporis philosophatur, &: Serica, inquit, & purpura, & tincturarum fucus, decorem

L. 1. de virg.

Epist. 113. ad Sophiã virg.

rem habent, ſed non præbent. quicquid tale applices corpori, exponit ſpeciem ſuam, non deponit. Secum denique tollit, cum tollitur ipſum. Porro decor qui cum veſte induitur, & cum veſte deponitur, veſtis procul dubio eſt, non veſtiti. Tu ergo noli æmulari in malignantibus & mendicantibus pulchritudinē alienam, ubi perdiderint ſuam. Ejuſdem divini doctoris ſenſu, mollia dicuntur veſtimenta, quia mollem faciunt, aut eſſe oſtendunt. Mollia, inquit, indumenta, animi mollitiem indicant. Mollibus veſtimentis delectatur regis curia: aſperis vero & humilibus delectatur Chriſti Eccleſia. Talia debent eſſe veſtimenta ſervorum & ancillarum Dei, in quibus nihil poſſit notari novitatis, nihil ſuperfluitatis, nihil vanitatis, nihil quod pertineat ad ſuperbiam, aut ad vanam gloriam. Nam, quanto amplius in compoſitione corporis lætamur, tanto magis à ſuperno amore disjungimur.

Idem de modo bene viv. ſer. 9. initio, & fine. plura in Apol. ad Guil. Abb. ante finem.

Orabat ſapientiſſimus Salomon, tantum victui ſuo tribui neceſſaria, non ſuperflua. Habentes (inquit Apoſtolus) victum & veſtitum, non ornatum. Alius quidam Sanctorum: Si dederit, inquit, mihi Dominus panem ad manducandum, & veſtimentum quo operiar. Nota, quo operiar. Sic ergo & nos, inquit Bernardus,

Prov. c. 30. v. 8. 1. Tim. c. 6. v. 8 Gen. c. 28. v. 20

nardus, contenti ſimus veſtimentis quibus operiamur, non quibus laſciviamus, non quibus ſuperbiamus, non quibus mulierculis vel ſimilari vel placere ſtudeamus. *Ger.* Sed hoc faciunt ii quibuſcum habito: ſi non facio quod ceteri, notabor quaſi numero velim eximi, & eſſe ſingularis. *Pol.* Licetne, Gerarde, tua venia Bernardi reſponſum addere? *Ger.* Cur per me non liceat? non eſt auditoris, magiſtro legem dicere. *Pol.* Addo ergo, querelæ tuæ Bernardus ſic reſpondet: Propterea exi de medio eorum, ne aut in urbe notabiliter vivas, aut exemplo pereas aliorum. quid agis in urbe delicate miles? Commilitones tui quos fugiens deſeruiſti, pugnant & vincunt, pulſant & intrant, cælum rapiunt & regnant, & tu ſedens ſuper ambulatorem tuũ, indutus purpura & byſſo, circuis plateas, vicos perambulas? Purpura non propulſat libidinem, non ſuperbiam, non avaritiam repellit, & ſi qua ſunt alia ignea inimici jacula non extinguit. Denique quos magis metuis, febrem non prohibet, mortem non arcet. Vbi ſunt arma bellica, ubi ſcutum fidei, ubi galea ſalutis, ubi patientiæ lorica? Laurentius Iuſtinianus operoſiorem cultum corporis gravi cenſura notans: Sicut, inquit, continens ac pudicus vilibus induitur veſtimentis, ut ſe oculis

Epiſt. 2. ad Fulconem.

L. de ligno vitæ c. 5.

lis

lis divinæ majeſtatis exhibeat mundum: ita impudicus ac incontinens, ut videatur magnificus, ſatagit veſtiri pretioſioribus ac mollib⁹. Ephrem hic apte interrogans: Quid lucrabimur, inquit, veſtimentorum cultu, & ornato elationis amictu, niſi ignem inextinguibilem? L. 1. de lucta Spir. c. 2.

III. Gregorius Magnus originem indagans cultus qui corpori impenditur: Res ipſa, inquit, teſtatur, quod pro ſola inani gloria veſtimentum pretioſius quæratur. Nemo vult ibi pretioſis veſtibus indui, ubi ab aliis non poſſit videri. Divus Hieronymus de Pauli defuncti Anachoretæ tunica, velut de opimis ſpoliis triumphans: Vos, inquit, in tunicis aurum texitis, ille ne viliſſimum quidem veſtimentum habuit mancipii veſtri. Sed è contrario illi quidem pauperculo paradiſus patet; vos auratos gehenna ſuſcipiet; ille veſtem Chriſti, nudus licet, tamen ſervavit, vos veſtiti ſericis, indumentum Chriſti perdidiſtis. Aureus ille Conſtantinopolitanus orator Chryſoſtomus, tam diſerte quam copioſe de cultu corporis hæc pronuncians: Audiant, inquit, opulenti & qui luxuriantur in vermium operibus, & veſtiuntur ſericis, diſcantque quomodo ab initio humanam naturam miſericors Deus docuerit. Pelliceas veſtes fecit eis ut con-

Hom. ult. in Euang.

Hier. t. 1. in vita Pauli, ſub fin.

Tom. 1 ho 18. in c. 3. Gen.

confusionem tegerent, quo docuit nos ut mollem & dissolutam vitam fugiamus, nec inertem & remissam sectemur, sed magis austeram amplexemur. Itaque vestium amictus continuum nobis sit monimentum, quo memores simus quantis bonis exciderimus, & discamus quanto supplicio humanum genus ob inobedientiam sit affectum. Dicant igitur nobis, qui tanto utuntur apparatu, ut jam usum lanæ prorsus audire nolint, sed serico vestiantur, eoque insaniæ pervenere, ut aurum vestibus intexant. Imprimis autem mulieres huic mollitiei deditæ sunt. Quare, dic obsecro, corpus ita ornas, & gaudes ejuscemodi ambitu? Non cogitas quod pro magno supplicio, propter transgressionem, tegmen hoc excogitatum est? Et quare non audis Paulum dicentem: Habentes victum & amictum illis contenti simus? Vides quod unius duntaxat rei habenda sit hîc cura, videlicet, ne corpus nudum sit, sed ut tegatur. Num adhuc de vestium varietate oportet solicitum esse?

Ger. O mi optime Chrysostome, quam apud multos tam sacros quam profanos, tam Ecclesiasticos quam politicos, antiqua nimis est & simplex hæc tua oratio! hæc illi monita, etiã millies ingesta, & occentata millies, non pensi habent. Te ii cathe-

thedra clamantem non turbant, audiunt monita, at interim domi, non quod tu mones aut jubes, sed quod illis lubet, faciunt, &pro more nostri ævi dicunt : Fuit vehemens oratio. Hic omnis illorum profectus est, concionem frigidissime laudare: cetera nec hilo meliores, in eodem hęrent luto, nemo est qui dicat: Rei sumus, emendemus nos. *Pol.* Sed non terretur Chrysostomus, qui omnem luxum perosus, sic peregit : Quali venia dignandi sunt, qui & in vestimentis multam vanitatem ostendunt, & quod gravissimum, in his superbiunt ? Si omnia quæ intus reposita habent, indigentibus divites distribuerent, neque sic supplicium effugerent eorum peccatorum (nota Gerarde) quæ in deliciis vestium & conviviorum admittunt. quo enim supplicio non sunt digni, qui modis omnibus dant operam, ut sericis & auro intertextis induantur; & post se pompam trahunt in foro; Christus vero nudus obambulat necessario alimento destitutus? Post pauca: Quot pauperum ventres poterant inde pasci, & quot corpora nude agentium poterant contegi ex his quæ à solo collo & humeris pendent, nullius alterius usus gratia, quam in damnum & nocumentum animæ ? Et ut dictorum caussam reddat : Hoc enim studium, inquit, in ornando corpore

Tom. 1 hom. 37. in c. 15. Gen.

internam indicat deformitatem, & hujus deliciæ illius manifestam faciunt famem, & hujus vestium sumptus illius indicat nuditatem. Impossibile enim est aliquam agere curam animæ, & tanti facere corporis pulchritudinem ac ornatum; sicut & impossibile, in externo illo cultu tantopere occupatum, illius agere curam. Ita, Chrysostomi sensu fieri non potest, ut is exteriorem cultum adeo curet, cui quidem curæ sit animus. *Ger.* Chrysostomus hæc solis mulierculis objicit. *Pol.* Ignoscat mihi tuus genius, mi Gerarde, erras luculente, etiam viros ob hanc colendi corporis insaniam acriter reprehendit. & en verba Chrysostomi tomo quarto, homilia vigesima octava in caput XII. epistolæ ad Hebræos. Lege, lege, hæc illius verba sunt: Non enim mihi sermo ad solas mulieres dirigitur, sed etiam ad viros, omnia enim reliqua quæ habemus, supervacua sunt. Soli pauperes supervacanea & vana non possident, fortassis autem etiam ipsi ex necessitate. ceterum si liceret, neque illi prorsus abstinerent. Ita Chrysostomus ad verbum. Si quis contradicat, huic ego non aliud, quam quod supra, insusurrem: Ad Chrysostomum abi, cum Chrysostomo age, Chrysostomus respondebit. *Ger.* Do manus, magis à

te

te victus sum quam ab Apolline Marsyas. *Pol.* Ergo jam ad alia.

CAPUT VII.

Cultus corporis nimius, quam à ratione, & prisci nostrique ævi legibus alienus sit.

SOlebant Indi reges majorum suorum cadavera igni siccare, deinde in palatii penetrali pretiosis funibus suspendere, auro & gemmis ornare, sic ornata servare, & pæne adorare. Ridenda superstitio, sed an nos non etiam in illa sumus, qui corpus in cadaverosam tabem brevi abiturum sic comimus, sic ornamus, sic excolimus? Num hoc cum ratione, & recte fieri dicendum? Sed hîc opportune monuerim, nullum mihi sermonem esse de habitu cuivis hominum ætati & ordini conveniente. Sunt certæ inter homines (quis nescit?) distinctiones & gradus ab ætate, ab nobilitate, ab eruditione & virtute, ab officiis & dignitate, sunt & certa pro his gradibus vestium discrimina, de quibus ego hîc nihil; neque illos philosophos audio, qui omnes attrito pallio suo amiciunt, hîc solum contendo, nec omnem, nec nimium cultum corpori esse indulgendum. quod probe solo rationis ductu intellexit Saladi-

nus, ille Christianorum olim terror, qui cum Syriam, Ægyptum, & Africæ bonam partem subegisset, morti jam vicinus in cogitationem hanc serio descendit, & solam interiorem tunicam, pro omni pompa funebri, in hasta sublimem ferri jussit, cum acclamatione: *Hoc unum ex domitore Orientis restare.*

I. Obsecro te, quicunque corpori plus æquo faves, & rationi tam audacter insultas, intuere Adami purpuram, ovem habebat indutui, sed non ostro rubefactam. Non male Demonax quondam purpurato alicui insolentius sese jactanti, ad aurem immurmurans: Heus tu, inquit, hoc ante gestabat ovis. Et quoties sub tali ove ferocia lupina, pigritia asinina, vulpina astutia, superbia pavonina delitescit? Sunt in Palæstina poma Gomorrhæa, quorum intrinsecus favillaceam fuliginem, extimæ cutis ambitus elegans & formosus quidem continet, at si hæc vel levi tactu premantur, fumum exhalant, & in vagum pulverem fatiscunt. Simillimum huic pomo corpus humanum est, quod sæpe cinnama fragrans, balsama rorans, & vario comptu elegans est, sed prematur nonnihil sepulchro purpurascens hoc pomum, quid exprimetur præter pulverem, fœtorem, saniem? Non immerito castigat olim Athenienses suos Græcus

Cicero,

Cicero, quod cum in Philippum Macedonem eundum esset, cum aggeres muniendi, miles colligendus, exercitus instruendus, ipsi turres & mœnia dealbarint. Quid nos facimus aliud? carcerem nostrum dealbamus, cum in stygium draconem juratum & æternum hostem nunquam non sit pugnandum, mille alia potius agenda sint. Num hoc rationi congruum? Refert è Seneca Augustinus, ille antistitum Antistes, apud Romanos in Capitolio idolis ex more lumina accensa, velut in tenebris agentibus, salutantium nomina pronunciata tanquam audientibus, speculum quasi videntibus ostensum, capillamenta pexa, uti sentientibus; easdem etiam illas statuas aquis lotas, strigilibus frictas, unguentis permulsas, linteis extersas, velut veros homines. Quàm imitamur avide hanc impiam religionem! Idolum habemus *Corpus*: hoc lavatur, hoc ungitur, hoc comitur, hoc colitur. Vbi speculum animo, ubi lavacrum, ubi unguentum? Ah, sordescit dominus, dum servus bene nitidus incedit; herus calcatur, dum extollitur mancipium; princeps conspuitur, dum subditus adoratur; rex cruciatur, dum epulatur famulus; necatur imperator, dum triumphat gregarius miles. Et hoc prorsus contra omnem rationem. O improbum mancipium, ô

L. 6. de civit. Dei c. 10. Senec. epist. 105. post med. I. Lips. l. 2. elect. c. 18.

execrandum idolum! quod in ſuum dominique ſui malum tantis impendiis exornatur, quod videri vult & conſpici, quod locum ambit eminentem, quod omnibus ſervitiis vult coli, proximum eſt ut faces ei accendamus, & adoremus. An non hîc & ratio & veterum exempla graviſſime reclamant? *Ger.* Optime hæc quidem à ratione ducis, ſed non æque ab exemplis veterum, qui ab hac ſapientia longiſſime diverterunt. & ſi quidem de corporis cultu ſit ſermo, quæ non hîc portenta habuit priſcum ævum?

II. Feminæ fuerunt, teſte Antiphane, quæ crocodili excrementis faciem polirent. hem, eruditam inſaniam, & ô dignas quæ hoc vultus ſui medicamen etiam glutirent. Clemens Alexandrinus jure graviter indignatur: Ter enim, inquit, non ſemel dignæ ſunt ut pereant, quæ crocodilorum excrementis utuntur, quæ ſpuma ſepiarum unguntur. Poppæa Domitii Neronis Imperatoris conjux quingentas ſecum per omnia trahens fætas aſinas, balnearum ſolio totum corpus illo lacte macerabat, extendi quoque cutem & vultus candorem ſervari credens. ajunt enim ab hoc lacte faciem erugari & tenereſcere. Hæc eadem, etiam in exilium relegata, ſuas ſecum aſinas trahebat. Affirmat Plinius, notum

L. 3. pædag. c. 2.

eſſe

esse quasdam etiam è Romanis feminis, quotidie quingentas asinas custodito numero in hanc ipsam curam fovere. O scyllas & charybdes patrimoniorum, quæ per hunc unum corporis cultum profusissima luxuria sorbentur. Et quod illud monstrum, non femina, quæ, ut Vmber poeta canit,

L. 11. c. 41. Nat. hist.

—— incedit census induta nepotum.

Plinius visam à se ait Lolliam Paulinam Caji Principis matronam, ne serio quidem ac solenni ceremoniarum aliquo apparatu, sed mediocrium etiam sponsalium cœna, smaragdis margaritisque opertam, alterno textu fulgentibus, toto capite, crinibus, spiris, auribus, collo, manibus, digitisque, quæ summa quadringenties H S colligebat: ipsam confestim paratam nuncupationem tabulis probare. Portentum & prodigium in Oceanum deportandum! una mulier, uno corporis cultu * decies centena millia philippeorum gestet sibi circumposita? Queritur jure Seneca, &: Video, inquit, uniones non singulos singulis auribus comparatos: jam enim exercitatæ aures oneri ferendo sunt: junguntur inter se, & insuper alii binis superponuntur. non satis muliebris insania viros subjecerat, nisi bina ac terna patrimonia auribus singulis pepēdissent. De Christianis feminis Tertullianus:

L. 18. c. 12.

* 1000000 Silberkronē/ sive, zwanzigbazner tanti enim philippeus, quod hic & alibi notandum.

L. 7. de benefi. c. 9.

De hab. mul.

Ajunt & de frontibus draconum, inquit, gemmas erui, ſicut & in piſcium cerebris lapidoſitas quædam eſt. Hoc quoque deerit Chriſtianæ, ut de ſerpente cultior fiat. ſic calcabit diaboli caput, dum de capite ejus, cervicibus ſuis aut ipſi capiti ornamenta ſtruit. Neque hic ſexus immodico tantum pretio ſubinde, ſed & nimio ſtudio animi ergaſtulum adornat, & hoc anxie agit ut omnia corporis æquabiliter ſint ad regulam, ut inceſſus ad artem compoſitus, veſtigia nihil extra menſuram aberrantia dirigat, ut caput aliquot horis ornatum decore emineat, ut denique omnia cultum præ ſe ferant & gratiam, velut ſi de arca prodirent, aut, ut Seneca loquitur, de capſula totæ.

Epiſt. 115. initio.

III. At ne ſolæ feminę in jus ambulent, & luxum luant, etiam viri olim in hac noxa ſunt. Quis neſcit quam ſolicite nitorem & venuſtatem veſtitus conſectati ſint Demoſthenes & Hortenſius, quorum iſte diem collegæ dixit, quod ei in loco anguſtiore forte obvius, togæ ſtructuram diſturbaverat. Ita, mi Polychroni, veteres ne nimium lauda: leges iis non malæ, ſed victrix legum audacia, in colendi corporis ſtudium certatim ſe effudit. *Pol.* Quid cum prodigiis aut larvis luctemur? quod ſi à priſci ævi moribus patrocinium quæras cultui corporis, fruſtra

Gellius lib. 1. Noct. Attic. cap. 5.

es,

es, & tuo te jaculo ſauciatum videbis, iiſdem tibi nominibus occurro. Conſtat, illum ipſum oratorem Græciæ Demoſthenem propter nimis accuratum exquiſitumque cultum, probris ſæpe laceratum fuiſſe. fecit ergo quod nec illius quidem ſæculi homines probabant. Hortenſium item Cenſorum & reprehenſorum voculas ob nimiam munditiem, nimiſque affectatum decorem haud effugiſſe. ſi rem ævo ſuo dignam Hortenſius feciſſet, in hanc reprehenſionis notam non incurriſſet. Quin & ipſis feminis Romæ lex Oppia, nec veſte varii coloris uti, nec auri plus ſemiuncia habere permittebat. Et noſtro ævo an non bonæ leges, & pravi mores inter ſe pugnant? quàm præclaræ multarum urbium ſanctiones ſunt in hoc veſtium luxu abolendo? Promulgantur, & non ſervantur, tabulæ figuntur & negliguntur. Quam ſerio edixit Auguſtiſſimæ memoriæ Imp. Carolus V. ne quis fraudem faceret legi ſeu latæ ſeu ferendæ circa rem veſtiariam. Edita eſt Auguſtæ Vindelicorum, anno 1548. Reformatio politiæ Imperialis, quæ ut legis dicendæ cauſſam exponat, veſtitus inſolentiam his ipſis omnino verbis perſtringit: *Modus autem veſtium ac ornamentorum, cum in tantum luxum devenerit creveritque inter dominos, equites, nobiles,*

Cōſtit. Imperiales, in Reform. Polit. c. 9. 10. 11. 12. 13. ad finem tomi.

nobiles, cives, & colonos seu agricolas, hoc pacto modoque, ut idcirco non solum privatæ personæ, verum etiam nationes & provinciæ inde extenuentur, egentioresque efficiantur: videlicet cum per aurea, argentea, sericaque indumenta, per Dammasena, Attalasena, Byßina, aliosque peregrinos pannos, mitras, margaritas, uniones, qui hodie abusus ad luxum magnus est multusque in Germanica natione, ex qua trajicitur atque avehitur in peregrinas & alienas regiones ingens pecuniarum copia: ut interim de livore, odio, atque invidia in diminutionem ac detrimentum Christianæ dilectionis conticescamus. Quandoquidem igitur in tanta luxuria, & ut ita dicam, pretiositate & prodigalitate immodestia exuberat, sic ut inter Principem & Comitem, inter Comitem & Nobilem, inter Nobilem & Civem, inter civem & colonum sive agricolam, nullum discrimen nullaque agnoscatur differentia. Idcirco &c. Quid aliud diceret è cathedra religiosus Ecclesiastes? Ne igitur commune malum deflere solum videatur Imperator, & inaniter queri, etiam imperat & coercet: inter cetera & hoc quod maxime mireris: *Porro* (verba legis sunt) *Nobiles, sericas, aut carmasinas atlasinas vestes non gerant.* Ergo Nobiles * serico abstineant? ergo natales suos corio aut panno patrio abdant? ergo nefas iis veste serica aut holoserica uti? certe sic lex jubet. Sed quis legi paret?

* sammat.

paret? jam etiam textores, cerdones, ſartores in totas ſibi veſtes holoſericum conſcindunt, quod viris nobilibus, in fimbrias ſolum lex permittit, quæ & addit: Nobilibus torques aureos non niſi involutos, pro veteri ritu, nec ultra ducentorum florenorum licere geſtare, evolutos torques, & ſine faſcia, tantum equeſtri dignitate auctis permitti. Eadem lex Baronibus & Comitibus veſtes intertextas, ſeu, Attalicas penitus interdicit, & nec fimbrias quidem tales aſſui concedit. Tu illic reliqua vide, & miraberis legibus tam probatis, mores tam corruptos invaluiſſe, quamvis etiamnum maximorum virorum modeſtia ſibi conſtet, & communem furorem exemplis luculentis damnet. Sed hoc ipſum uberius jam demonſtrabimus.

CAPUT VIII.

In cultu corporis quanta maximorum virorum fuerit modeſtia.

Modeſtiam cultus appello eam virtutem, quæ decorem in cultu corporis, & alio rerum externarum apparatu ſervat. Alexander Rex Macedo, hoc etiam nomine Magnus, & jure laudandus, quod ei cultus corporis habituſque paullulum à pri-

Leſſius de Iure & Iuſt. lib. 4. dub. 14

Curt. lib. 3. c. 10.

à privato abhorrens fuerit. Cumque corpus à labore calidum adhuc & ſudore perfuſum, in Cydno amne pararet abluere, decorum quoque futurum ratus eſt, ſi oſtendiſſet ſuis, levi & parabili cultu corporis ſe eſſe contentum. Auguſtus Imperator, vel hoc ipſo nomine auguſtior, quo modeſtior in hoc cultu. Hic tantus monarcha, non verbis tantum ſumptuoſas illas veſtium elegantias exagitavit, ſed & exemplis damnavit modeſtiſſimis. nam nec toro cubitavit niſi humili & modice inſtrato, nec temere alia quam domeſtica veſte, ab uxore, ſorore, & filia neptibuſque confecta uti conſuevit. Has ſartrices, ditiſſimus hominum, Romanorum Imperatorum maximus domi aluit, & compendio admirando eandem & conjugem ſuam & ſartricem, eaſdem & filias & netrices ſuas habuit. En, cunctorum dominus, paucas quidem ſibique junctiſſimas feminas occupabat: nos, aliorum ſervi, disjunctiſſimas fatigamus gentes. Equidem nobis Chriſtianis, addo, nobis & mendicis ad Auguſtum collatis, turpiſſimum eſt à tanto principe moderatione in hoc ſuperari. Neque vero alii non ſecuti ſunt poſt ipſum Imperatores. Hadrianus Cæſar frequenter vili tunica contectus proceſſit in publicum, baltheo præcinctus in quo nihil eſſet auri.

Suet. in Auguſt.

Septimius

Septimius Severus Imperator humili amictu contentus, sic factum defendit: Imperatoria Majestas virtute constat, non corporis cultu. Vespasianum etiam scimus veste & habitu neglecto fuisse, & vix à gregario milite distante. Nescio an non præcipuus adstricti moris auctor Aurelianus Imperator, qui non modo vestem holosericam in vestiario suo non habuit, sed nec alteri utendam dedit. Quid ni etiam Alexandrum Severum nominem, quem constat vestes holosericas nunquam induisse: subsericam nunquam donasse. Imo quod gemmarum ei fuit, vendidisse, aurum autem in ærarium contulisse, dicto addito: Gemmas viris usui non esse. Quid Tacitum Imperatorem memorem, qui holoserica veste viris omnibus interdixit; toga qua ipse privatus fuerat usus, nonnunquam in Imperio utebatur. Verum, ne fabulas à me narrari putes, etiam nostri ævi Principes, Reges, Imperatores in cultu corporis modestissimos, paullo post tibi sistam.

I. Nec omittendum illustre Cari Imperatoris exemplū, quia nec vulgatum. Narrat hoc Synesius, sed quod ille de Carino homine ignavo per errorem affirmat, hoc ad Carum qui in Persas movit, referendum. Carus ergo Imperator, cum ad Armeniorum

limites

limites pervenisset, militē corpus curare jussit, & cibum è suo commeatu capere, brevi ex hostico (simul elata manu Parthorum agros ostendebat) petendum. Dum id agit miles, ecce adsunt hostium legati, neque tamen sperant se illico ad Imperatorem admittendos; opinabantur scilicet futurum, ut primo ad proceres quosdam aulicos deducerentur: deinde dierum aliquot intervallo ad ipsum belli ducem. At ille ad se recta jubet adduci. Cœnabat tum casu, cum ingressi sunt. Et vide, mi Gerarde, quæ in victu vestituque tanti Imperatoris pompa fuerit. Iacebat in herba Carus, frequens miles circumstabat, sed argento vel auro nil cultus. Vestis Cari erat punicea chlamys; cibus, vetus aliquod & nigrum pulmentarium, & in eo frustula quædam salsæ suillæ carnis. Atque ut vidit oratores illos ad se ita jacentem ingressos, nihil omnino turbatus, & illos ad se ultro vocans: Scio, inquit, quid vester hic adventus velit, hic ipse Carus est qui vobis quæritur. Sed redite, & juveni vestro regi renunciate, nisi resipiscat, futurum, ut intra unam Lunam omnis illius ager, tam glaber sit & nudus, quam hoc meum caput, & simul cum dicto pileum sustulit, & caput tam glabrum ostendit quam galea ejus fuit, quæ adjacebat. Vos vero manum in ollam mit-

mittite, & mecum pultem haurite, ſi quidem appetitis: ſin minus, ſtatim abite, & extra Romana caſtra eſte, tanquam legatione omni jam defuncti. Ita me Deus amet, iſta virum olent, imo heroem, qui in comitatu ſuo, qui in victu, qui in omni vita quam minimum voluit eſſe tragœdiæ & pompæ.

II. Neque Græcia viris caruit, qui cultum in animo, non in corpore poſuerunt. Ageſilaus dignus rex Sparta, ſenex jam in Ægyptum Regi Tacho ſuppetias ivit, & cum navi vehens propinquaret, ingens Ægyptiorum turba in portum ſe effudit, ad celebrem illum ducem ſpectandum. Præceperant animo, majeſtatis plenum virum, veſte, comitatu, ipſo corpore ſpectabilem. At ille prodiit vili & defloccato palliolo, gregalibus ſuis non multum aſpectu cultuque abſimilis. Non impar huic Philopæmenes, Achæorum præſtantiſſimus dux, de quo non ſine lepore Plutarchus hæc narrat. Megaram ivit hic Philopæmen ad quemdam ſuorum familiarium, cui ſe veſpere affuturum convivam prænunciari juſſit. Civis ille Megarenſis lætus ob talem hoſpitem, curam uxori demandat ut quã celerrime domi paret, verrat, ſternat, nec quicquam eorum omittat quæ tanto hoſpiti cõveniant: ipſe in forum officioſus properat ut obſonet.

Iuſt. Lipſ. lib. 2. Monit. Polit. c. 15.

ſonet. Dum abeſt & rerum ſuarum ſatagit, adeſt Philopæmenes obſoleta amictus chlamydula, & comitibus poſt ſe relictis, hoſpitam inquietam ſalutat; illa reſalutat, ſed ut erat curarum plena, virum non agnoſcit, ſed de cultu ejus & corpore unum aliquem ex miniſtris & antecurſorem ſuſpicata: Heus tu, inquit, manum admove, & adjuta, feſtinamus. en, paratum tibi laborem, quæſo te, hæc mihi ligna finde, & una porrigit ſecurim. neque ille moratur; chlamydem abjicit, & ut rogatus ſeu juſſus, ligna ſcindit impiger. Supervenit interea ille de foro, & attonitus exclamat: Quid hoc rei eſt, Philopæmen, ita te & me dedecoras? Subridens ille: Pœnas, ait, do cultus & vultus mei, adeo non indignatus eſt ſe pro ſervo habitum, ut ultro in ſe ſit jocatus.

Quam nos, ad hunc virum delicati ſumus? ubi vel ſuſpicio eſt noſtram dignitatem lædi, mox ira & impotens ſui animus ſe prodit, ſuperbire ſcimus exacte, quid ſui deſpicientia ſit, plane neſcimus. Auctoritate florere volumus inviolabili: nemo nos tangat, honoris vel minimi derogationem non ferimus ſine ſtomachi noxa. Verbo, belli homines ſumus, & præterea nihil. Sed Cari & Philopæmenis modeſtiæ comites damus.

III. Quin-

III. Quinq; & quadraginta magistratus gessit Phocion, ille Atheniensium clarissimus, sed quo sit vestis genere interim usus, calceandi ratio in eo demonstrat. Nam, inter urbanos in proverbium cessit, ut cum immensum frigus & intolerabile significare vellent, Phocion, dicerent, calceatus est. Omitto hîc Synopæum Diogenem Cynicæ disciplinæ assectatorem, qui pallio vixit unico contentus, tanto rigidior Antisthene, qui ejus sectæ princeps, pallium duplicavit. Reipsa hi tales viri docuerunt, etiam in hoc vestitus genere verissimum esse illud: Natura paucis contenta.

Portius Cato (ut Romana Græcis misceamus) qui à nobilissima censura quam gessit, Censorii cognomen tulit, nunquam toga usus est pluris quam * drachmis centum empta. Apud nos mediastini & atrienses famuli lautius vestiuntur. Nec Catone sumptuosior esse voluit Thebanus dux Epaminondas tot victoriis clarus, qui tam exactæ fuit continentiæ, ut unica veste contentus ætatem fuerit, & si quando vetustate detritam resarcire opus foret, domi se clausum continere cogebatur, dum sarta vestis rediret. Huic tam rerum inopi, quam fortitudinis & prudentiæ diviti, cum rex Persarum magnam vim auri dono misisset, modeste

* Sunt tãtum 13. floreni, & 10. sestertii. Ælian. lib. 5. var. histor. cap. 5.

repudiavit. In qua quidem munerum abstinentia, ut mea fert opinio, celsiore animo fuit is qui tantum auri potuit non accipere, quam qui potuit offerre. Epaminonda & Catone ditior esse noluit Agesilaus, sextus Lacedæmoniorum rex, qui sub eadem veste & æstivos calores, & brumæ frigus pertulit. Porro Dionysius Siculorum tyrannus, cetera illaudatissimus, hoc uno tamen in præconii partem venit, quod cum sicarios aut depeculatores gravibus suppliciis afficeret, iis tamen, qui splendidarum vestium aut ornamentorum fures essent, iram donare difficilis non esset, quo scilicet facilius Syracusani lascivam habitus elegantiam dediscerent.

Ergo jam satis liquet, prisco etiam ævo exquisitum corporis cultum vestiumq; luxum, & exemplis præclarissimis, & honestissimis legibus damnatum fuisse. Neque tibi, Gerarde, amplius integrum negare, quod vestium curiositas, ut Bernardus loquitur, & morum judicium sit, & mentium deformitas.

Lib. 3. de Consid.

IV. Priscorum in habitu modestiam, etiam nostri ęvi magnates sanxerunt. Benedictus XI summus Pontifex, humili loco natus, cum ad hoc dignitatis fastigium evectus esset, non erubuit suæ paupertatis rudimenta. Mater illius, dum is inter monachos

Alber. Crant. lib. 8. metr. c. 48.

nachos ageret, pannos lavit. Hanc, creatus jam Pontifex ad ſe venire juſſit. Venit illa ſed pæne alia quam ante fuerat. Matronæ illam, ut Pontificis matrem, ſummis honoribus extulerunt, & veſtibus in diverſam à priori feminam mutarunt, decere hoc ratæ, pro magnificentia ſummi principatus in filio. Ita in conſpectum filii producta eſt. Pontifex, ubi eam aſpexit, agnoſcere diſſimulans: Quid, inquit, facitis errando? meam mihi matrem adducite; hanc ego dominam non novi. mea mater lotrix eſt, cum hac colloquar: ite. Obruebantur pudore, qui honoris cauſſa matrem deduxerant. Detracto igitur omni mundo muliebri, pannuciam illi ſuam reddidere, ac denuo reduxerunt. Tum eam amplexatus Pontifex: In hoc, inquit, veſtium apparatu matrem meam reliqui, ſic jam novi, ſic recipio. O tempora, & ô mores, novos quidem ſed malos! ab antiquis illis moribus quantum mutatum eſt? Quis jam è ditioribus illis non ruborem ducit, ad occurſum pauperculorum parentum aut cognatorum? ita tenuitatis noſtræ primordia erubeſcimus, veſtes & numos humanius ſalutamus quam cognatum ſanguinem. Hos mores gravi cenſura notans beatus Iacobus: Etenim, inquit, ſi introierit in conventum veſtrum, vir aureum

Iacob. c. 2. v. 2.

anulum habens, in veste candida, introierit autem & pauper in sordido habitu, & intendatis eum qui indutus est veste præclara, & dixeritis ei: Tu sede hîc bene: pauperi autem dicatis: Tu sta illic, aut sede sub scabello pedum meorum: nonne judicatis apud vosmetipsos, & facti estis judices cogitationum iniquarum?

V. Post Pontifices, Imperatores & Reges maximi, majus sibi decus pararunt aspernando cultum corporis quam usurpando. Rudolfus I. Austriacus, Imperator, in vestitu adeo moderatus fuit, ut à plebejo nihil differret. & accidit, ut Moguntiaci quodam mane solus egressus pistoris domum ingrederetur, & se ad prunas furno ejectas conferret, tremulas manus (aura frigidior erat) calefacturus. Hic à pistoris uxore, cum pro milite haberetur, non tantum audaces calumnias in Imperatorem jactas audivit, sed tandem etiam vase aquario in prunas conjecto, vapore, fumo, cinere perfusus, domo ejectus est, nec re minima ultus est. O vere virum, qui adeo omnem corporis splendorem contempsit, ut ob illum etiam contemni non indignaretur! *Ger.* Sed iste cultus ejus privatim fuit, non dubitem quin publice plus ostenderit Imperatorii splendoris. *Pol.* Prorsus impe-

Anno 1277.

rite

rite judicas, parce dicto. Nec in publico quidem ornatior fuit Rudolfus. Quis dies lætior, & aptior pompæ, quam cum victum Ottocarum, Bohemiæ regem, ad se vocatum, excepturus erat, & fidem ab eo (homagium vocant) accepturus? Rex Ottocarus cum magno & splendido comitatu veniebat: viri & equi, auro, gemmis, serico nitebāt. Dictum Rudolfo, talem, & taliter adventare, & sedulo à quibusdam additum: Pararet se, veste & cultu ornatiore, tantum Regem admissurus. Rudolfus renidens: Imo rex Bohemiæ, inquit, *griseam meam vestem sæpe derisit, nunc ipsum vestis mea grisea deridebit. At vos arma & equos expedite, & accincti instructique, ut ad pugnam, state. Decus Teutonicorum armorum, non vestium, advenis illis ostendite: hoc me vobisque dignum est. Ottocarus certe illi vili cultui se & aurum suum submisit, & ad genua supplex accessit; Imperatorem nimirum, non vestem veneratus est.

* Latinis cineream.

Carolus Quintus Imperator Augustissimus, ut sanguinem ab eo, sic & hanc virtutem traxit, in omni vita temperans, maxime vero in cultu. Vestium adeo fuit incuriosus, ut non temere alia quam amiculo laneo plebejoque uteretur. Ostendit hoc in primo & solenni ingressu Mediolanum. Nam cum viæ omnes au-

læis, tabulis, frondibus ſuperbirent, cives vero veſtibus quam cultiſſimi cum aurea umbella obvii venirent, ille & Imperator, & non ſemel Rex ac Princeps, in lanea & nigra penula, vilique pileolo ſub aureum illud cælum ſe dedit. Videbant illum & tamen querebant quem videbant, paſſim audiſſes interrogari: Iſtene Carolus, iſte Imperator eſt? cultu tam modicus? Vana plebs veſtes auro illuſas, & fulgentes in veſtibus gemmas expectabat.

Macti virtute Imperatores! magni fuiſtis, quo minus corporis cultu magni eſſe voluiſtis.

VI. Secundum hunc, Carolus Alberti Neapolitani Regis parens, tam eminuit hac modeſtia, ut præter reſtrictam, & ſubductam vilem tunicam, tegumentum aliud non admiſerit. Ludovicus II. Rex Gallorum, gloria regnoque, in primis liberalitate, quantum ullus ſuperiorum regum, ingens, victoriis etiam clarus, lana aut bombyce induebatur, cum alii Reges ſerico & auro radiarent. Denique Ludovicus XI. Galliæ, Matthias Pannoniæ, & Alphonſus Neapolis ac Siciliæ Reges, nihilo fuere à vulgo elegantiores hoc corporis mundo. Et Alphonſus quidem notatus à quopiam, quod parum regie veſtitus eſſet, reſpondit: Malle ſe moribus & auctoritate regem videri,

deri, quam diademate & purpura. Vox magnifica & Rege digna. Fuitque hoc magnorum aliquot principum laus, plebi virtute eminere, cultu consentire.

Sed quam dispares ab his, Imperatores Græcanici, quos luxus & deliciæ ad cultum vix virilem traduxerunt. quod Nicetas Choniates narrat de Alexio Angelo Byzantino principe. Hic cum inaudiisset ab Henrico V. Imperatore legatos ad se mitti, suos omnes quam ornatissimos, auratos & gemmatos adesse imperavit, ipse à capite ad calcem nil nisi splendor & nitor fuit, rarum vel in templo aliquo spectaculum, quo legatorum oculos præstringendos putavit. Germani vero ut venerunt, Germanos se ostenderunt, hoc est, viros, & tantum abfuit, ut hoc aspectu in metum adducerentur, ut etiam ad prædæ cupidinem incitarentur, nihilq; jam magis vellent, quam cum effeminatis istis quam primum manus conserere. Accedentes interim Græculi, cubitis eos tangebant, & loquente digito hortabantur: viderent gemmeam Imperatoris vestem, qua ille ut floridum pratum varie nitebat. At Germani luculente probarunt se his spectaculis minime terreri: tempus esse, ut Græci his sepositis aurum commutent ferro. nam si legatio sit irrita, Græciæ

Lips. lib. 2. Monit. Polit. c. 15.

pugnandum non cum pavonibus, sed cum viris vere Martiis & infracti animi. Hæc Germani ad Græcos jam tum verbis territos. quid si ad rem ventum fuisset? & fuisset, nisi mors Henrici Imperatoris subsecuta, consilia ista turbasset. Hęc majorem partem doctissimi Lipsii verbis percensere volui, qui aurum & gemmas non digna satis ornamenta magno principe agnoscit. Et præcesserunt ævo superiore, magni fastigii exempla, quæ doceant, ut dixi, virtute plebem vincere, non veste. Narravit mihi vir fide dignus, inventas alicubi in vetusta charta subductas rationes: in his inter expensa cetera, & istud studiose annotatum: Item, Cæsaris thoraci reficiendo 6 cruciferi expensi. O Deus! hæc priscam frugalitatem sapiunt, hæc illa tantorum principum adoranda modestia: hæc longe plus suspiciēda posteris, quam si legant: Pro pallio nuptiali expensa tria millia philippeorum, pro cristis & pilei ornamento mille floreni, pro thorace & caligis mille ducenti aurei, pro cetero mundo corporis octingenti philippei, prętер uniones & gemmas sparsim additas. Et hæc erubescendi luxus egregia sunt specimina: mirabuntur posteri lecturi talia; & ad audenda majora animabuntur. Hæc forsan admirationi sint apud imperitos, laudi nunquam erunt

runt apud prudentiores. Et ſane quiſquis ſerio laudari vult, non à veſte, aut corporis cultu, ſed aliunde laudem colligat, quod illuſtri facto, priuſquam caput hoc finiat, ob oculos ponam.

VII. Elegans cumprimis & ſcitu dignum eſt, quod Ioannes Damaſcenus vir miræ ſanctitatis & eruditionis, in hunc fere ſenſum commemorat. Iter faciebat Rex Magnus, numeroſa ſatellitum manu ſtipatus. In via viri duo ſordente & lacero habitu, ora macie confecti, exangues & pallidi obvios ſe tulerunt. Non ignorabat rex à corporis voluntaria afflictatione & laboribus, Dei cauſſa toleratis, hunc oris pallorem contractum. Vt igitur eos cominus vidit, è curru deſiliens, & prono in terram corpore illos veneratus, mox humaniſſime complexus ſalutavit. Iniquis oculis id tulerunt aulæ proceres, alienum hoc rati à regio faſtigio. Ita germanum regis ſubornarunt, moneret fratrem, ne diadematis majeſtatem ad infimorum hominum pedes deprimeret. Hæc à fratre monitus rex, verbis ambiguis & obſcuris reſpondit. Mos autem illic locorum erat, ut ſi quis capite damnandus, mortis præco tubicen ante illius fores canere juberetur. Rex igitur ſub veſperem ad fratris ædes lethalem hanc tubam, velut extremi ſupplicii

Hiſtor. Ioſ. & Barl. cap. 6.

nunciam misit. Audiit regis frater, & cohorruit ad fatale hoc classicum. Proximo mane atratus & lacrimis perfusus, cum omni familia ad fores palatii adest. Rex ad se accitum asperius affatus: O demens, inquit, si fratris, cum quo idem tibi sanguis, & honor pæne par, præconem sic exhorruisti, quamvis nullius tibi criminis conscius, eccur mihi vitio vertebas, quod supremi regis summiq; judicis olim affuturi præcones, ego non unius sceleris reus, nuper submissius salutarim? Tuæ ergo dementiæ castigandæ hoc factum: in posterum non è facie, non è veste judicabis hominem: sed & illi faxo errorem suum intelligant, qui hanc tibi mentem injecerunt, nunc salvus abi. Fratre sic correcto, quatuor arcas ligneas fieri jussit, quarum duas auro vestiri, sed cadaverum ossibus referciri; duas alias pice & bitumine oblini, sed selectis unionibus & unguentis impleri præcepit, atque has ita compactas proceribus suis, intempestivis illis monitoribus proposuit, ut suam utrique æstimationem facerent. Illi duabus auro inductis pretium ingens imposuerunt, ut quæ indubie coronam & ornamenta regia continerent, iis vero quas bitumen obduxerat, pretium leve fecerunt. Quibus Rex: O boni, inquit, erratis largissime; nec me fugiebat hanc à vobis

vobis censionem statuendam. mox arcas omnes aperiri jussit. Et en, ait, stultitiæ vestræ præsens argumentum: oculis nimium credidistis, & hinc viros his diebus mihi obvios, ab exteriori habitu imperitissime judicastis. Sed ite jam, non sic feretis impune tam impudentis judicii errorem.

Sapienter prorsus rex ista. Quemadmodum enim stultus est qui, empturus equum, non ipsum inspicit, sed stratum ejus & frenum: sic errat qui hominem ex veste aut conditione, quæ modo vestis nobis circumdata est, æstimandum putat. Hoc non philosophia tantum arguit, sed ratio, & Senecam testem adjungo: Equum empturus, inquit, solvi jubes stratum; detrahis vestimenta venalibus, ne qua vitia corporis lateant: hominem involutum æstimas? Mangones, quicquid est quod displiceat, aliquo lenocinio abscondunt. Itaque ementibus ornamenta ipsa suspecta sunt: sive crus alligatum, sive brachium aspiceres, nudari juberes & ipsum tibi corpus ostendi. Vides illum Scythiæ Sarmatiæve regem, insigni capitis decorum? si vis illum æstimare, totumque scire qualis sit, fasciam solve: multum mali sub illa latet. quid de aliis loquor? si perpendere te voles, sepone pecuniam, domum, dignitatem: intus te

Macrob. lib. 1. Satur. c. 11.

Ep. 80. fine.

ipse

ipſe conſidera. Nunc qualis ſis, aliis credis. Imo, mi Seneca, veſtibus & noſtris & alienis credimus, & tunc demum nos, aut alios, quaſi magnos ſuſpicimus, cum laute veſtitos cernimus. Abſurde fallimur; & hoc eſt in emendis equis phaleras conſiderare, & balthei polimina inſpicere, & ornatiſſimæ cervicis divitias contemplari. Quoties ſub ſordido palliolo culta latet ſapientia? quoties in vagina aurea plumbeus abſconditur gladius? ſed progrediamur.

Ma-daurens. de Deo Socr.

CAPVT IX.

Cultum corporis, Sanctiſsimi homines quam & oderint, & fugerint.

NAtura, omnium parens & opifex ſolertiſſima, abunde ſatis docuit hominem, ſi unum id animal nō ſeipſum obliviſceretur, quam non operoſo ſit opus velamento ad tegendum corpus. Niſi quis hanc vocare malit novercam (quod nefas dicere) ut quæ ceteris animantibus varie tegumenta tribuerit, teſtas, cortices, coria, ſpinas, villos, ſetas, pilos, plumam, pennas, ſquamas, vellera: truncos etiam arboreſque cortice, interdum gemino, à frigoribus & calore tutata ſit; ſolum hominem nudum,

& in

& in nuda humo natali die ad vagitus ſtatim & ploratum abjecerit. Atqui ſapientiſſime hoc egit natura, velut ſolerter providens, non diu placiturum homini quicquid demũ tegminis ei aſſignaſſet Itaq; nudum ſtatuit hominem, docuit tamen quo fine, quibus legibus veſtes ſibi aptaret ipſe, nimirum ut eæ tegerent & velarent, aeriſque injurias defenderent. At homo legibus naturæ procul relictis, eo proceſſit, ut per furorem & inſaniam, non jam veſtitum qui tegat, ſed qui oneret & torqueat humana corpora, inter ignotas feras, inter peregrinos vermes & maris belluas, tam ſtulte quam laborioſe quærat.

Protoplaſtorum hominum prima veſtis, è ficu folia fuerunt, huic crudæ pelles ſucceſſere. Nec multo cultius vixit Ioannes Zachariæ filius, Iordanis accola, camelorum ſetis amictus, ſcortea zona cinctus. Chriſto, Regi ſummo, Mariæ Virginis filio, veſtes quidem mundæ fuerunt & honeſtæ, ſed, uti Iſidorus Peluſiota loquitur, quibus uſi ſunt pauperes in Galilæa. Si harum pretium ſpectaſſent Pilati milites, Chriſtum iis amictum crucifigere potuiſſent, tam non fuerunt pretioſæ. Sed altius hic æternæ providentiæ conſilium, quæ in noſtros uſq; annos ſervari voluit veſtem illam, quæ arte ineffabili contexta

Lib. 2. epiſt. 74.

texta

texta verius quam ſarta, cujus magnum in opificio miraculum, majus in uſu, neque enim perpetuo veſtitu attrita, neque minus habilis, ſed ad corporis modulum augeſcebat: digniſſima prorſus, quę vaticiniis multo ante laudaretur, & in Calvaria rupe in ſortem abiret, ne ſcinderetur. Sed enim, hanc in cultu ſobrietatem, quam admirando ſpectaculo docuit Chriſtus in cruce nudus, in præſepi linteolis obvolutus? Invenietis, in-
Luc. cap. 2. v. 12. quit Angelus, infantem pannis involutum, & poſitum in præſepio. Iam tum divinus infans vel mutus concionabatur, & mortalium in veſtitu vaniſſimas curas damnabat, ſed ea exhortationis dulcedine, ut delicatos illos jure pudeat non perſuaderi. Et en ſuaviſſimus puer noſtrum nobis luxum non exprobrat, nec amarulentis verbis faſtum noſtrum ut intolerabilem perſtringit; hoc unum agit, ut oſtendat pompam noſtram ſibi non placere.

Quid ſervuli cunctamur, has Domini veſtes minime pretioſas, hunc regis habitum modeſtiſſimum æmulari? Clamant in ſtramineis cunis viles pannuli, clamat in cruenta cruce nuda & extrema paupertas, heu nimis potenter invitamur ad veſtitum modeſtiorem. Sed confer mihi obſecro, Gerarde, has Chriſti faſciolas & inelaboratas telas cum

veſtium

vestium nostrarum lascivo & subinde monstroso ambitu. Rem miram audi, & plane monstrum pretiosæ elegantiæ. Fuit anno à pariente Virgine, millesimo quingentesimo decimo octavo, Princeps sacri ordinis (nomen prætereo) qui talarem tunicam habuit, suffultam pellibus, quas pellio è * carduelium seu acanthidum capitellis, opere prorsus incredibili, confecit. Hem, quot centuriis, quot millibus avicularum, ad unam hanc togam convolandum erat? nimirum ut unicus homo ad raram venustatem vestiretur, tot avium turmæ, suis vestibus erant spoliandæ. Adeo multum apud nos possunt Christi exempla & monita? Verissime dixit Bernardus: In signum positi sunt panni tui, Domine *Iesu*, sed in signum cui à multis usque hodie contradicitur. Sed nos ad lineam.

* Auß Stiegelitzē Köpffen.

Serm. in Natali Dom.

I. Nota lex Christi, quam discipulis tulerat, singuli singulas haberent vestes, non arcas vestiarias secum traherent, è quibus modo has, modo illas indutui sumerent. Iacobus Alphæi filius, qui ob faciem similitudinis indiscretę, Christi frater dictus, è matris utero sanctus, sanctior dein Christi disciplina factus, nunquam balneo usus, nec unguento unctus, nunquam attonsus, qui esu carnium penitus abstinuit, vinum & siceram

ram non bibit, de quo Chrysostomus: Ajunt, inquit, genua ejus obduruisse callo, tantamque in eo carnis incuriam fuisse, ut adhuc viventis omnia fere membra morerentur, atque orationis assiduitate, jugique ad pavimentum corporis prostratione, frontem quoque ejus callo similiter (*quod inauditum*) obductam, ut nihil fere à cameli genibus, si duritiem spectes, discreparet. hic sanctissimus vir, non laneis vestibus, sed amiculo lineo usus est, tam membris suis quam membrorum tegumentis pie iratus. Petrus, ille Apostolorum princeps & Ecclesiæ caput, ille primus à Domino Pontifex, nihil amplius tegumenti habuisse creditur, præter tunicam & pallium, nihil aliud calceamenti, præter caligas. Illud Clementis liber, hoc Apostolorum Actus testantur. Rideant hanc tenuitatem, qui ignorant Ecclesiam ab ipso fundatam, olim in paupertate gloriantem, postquam cumulari divitiis cœperit, virtutibus decrevisse. Nemo divitum nunc ægrotos verbo sanat, tunc autem seminudi Pontifices etiam mortuos reviviscere jusserunt. Nec alios Domini discipulos delicato aut eleganti serico vestitos crediderim. Nec multum ab his diversus Aurelius Augustinus, gemma Præsulum, qui vestitu calceatuque indiscreto vixit, cum iis, quibus

Hom. 5. in cap. 1. Matth.

quibus ſanctitate, ſcientia, dignitate longiſſime antiſtabat. Si quis ei veſtem excultiorem obtuliſſet dono, acceptam venum jubebat dari, ut pecuniam inde exactam cum aliis communicaret, quandoquidem veſtis ipſa communis eſſe non poſſet. itaque Clericis ſuis officio præſtitit, habitu par fuit. Facile eſt ei veſtium pompam ſpernere, qui purpuram immortalitatis ambit.

Paulus, qui primus eremum habitavit pietatis ſtudio, non laneam, non ſcorteam, non lineam habuit veſtem, ſed quam inculta ſolitudo ſuppeditare poterat, è palmæ foliis contextam, illuſtri exemplo humanæ luxuriæ à natura repudiatæ, quando ipſa tam modicis contenta eſt. Antonius abbas, qui Paulum ope leonum velut veſpilonum terræ reddidit, defuncti pallium adeo in deliciis habuit, ut illud feſtis duntaxat diebus indueret, tam memorabili exemplo quam Hieronymi optatu clarum, qui maluiſſet in vilibus exuviis Pauli quam in regum oſtro conſpici. Nam: Si mihi Dominus, inquit, optionem daret, multo magis eligerem tunicam Pauli cum ſuis meritis, quam regum purpuram cum regnis ſuis. Porro Timotheum anachoretam non folia, ſed capilli texerunt, adeoque humanam ei ſpeciem ademerunt, ut à Paphnutio in ſoli-

tudine repertus, immanis fera primo aſpectu, non homo ſit creditus, vox inde hominem aperuit, quem cultus efferatior involvit. Felix Timothee, cui ſua veſtis in capite nata eſt. Haud multum abſimilis huic Onuphrius, & ipſe eremi incola, qui conſumpta veſte, quæ illi unica fuit, foliis ſe texit. Satis indutus eſt, qui ſic cum Chriſto nudus eſt. Animam Onuphrii ab Angelis, aſpectabili obſequio ſideribus illatam tradunt. Quis noſtrûm rudiores pannos aſpernetur, cum nudi etiam ab Angelis honorentur? Hilarionem taceo, totque alios viros ſanctos, qui generoſiſſimum, quo fervebant, ſpiritum ſacco velabant. Patientiſſimus Iobus hoc exemplo illuſtris: Saccum, inquit, conſui ſuper cutem meam. Non minus aſpera fuit interior lorica illius Hebræi Regis, qui: Ego autem, inquit, cum mihi moleſti eſſent, induebar cilicio. Quo etiam ut veſte uſus: Et poſui, ait, veſtimentum meum cilicium. Sed hæc aliquanto vetuſtiora, nec recentioribus & notis deſtituimur. Franciſcus Aſſiſias rigidæ paupertatis cultor ſtudioſiſſimus, non in eremo vaſta, ut illi, ſed medio in luxu, craſſi nativique panni tunicam nudo induxit corpori, inductam fune compreſſit, nudis pedibus ligneas ſubjecit ſoleas, ut quantum liceret, animum à corporis

Iob. c. 16. v. 26.

Pſa. 34 v. 13.

Pſa. 68 v. 12.

poris contagione ſeduceret, & cæleſtibus donaret. Omitto innumeros Franciſci cum virtute æmulatores.

II. Norbertus tam ſanctitate quam ſubmiſſione ſingulari clarus, dictus jam Magdeburgenſis Pontifex, quia aſpernabili togula & excalceatus inceſſit, à janitore velut mendicus repulſus eſt. Clarevallenſis Abbas Bernardus, tenui etiam & deſpicatiore tunica eſt uſus, ceterum minime ſordida, cujus illud ſcite dictum. Veſtem ſordibus obſoletam, ſocordiæ teſtem eſſe. Ad tantorum virorum tã eximiam in habitu modeſtiam, an non ruborem ducant, quibus parum eſt, ſi veſtis munda ſit, niſi ſit & nitida? Hic veniam & pacem præfari oportet, neque vero aliena vineta cædere, aut cuiquam importunius inſultare, mihi mens eſt, ſed monere ſolum, idque ſuccincta modeſtia. Scio, admoneri bonus gaudet: peſſimus quiſque correptorem aſperrime patitur. Reperias forſan, Gerarde, noſtro hoc ævo viros ſacros & eccleſiaſticos, homines religioſos & Deo devotos, Antiſtites & ſacris titulis inſignes, qui magiſtri morum audire velint, qui Chriſti paupertatem & Euangelium verbis ampliſſime doceant, ſed exemplis pæne contrariis confutent, quibus panniculi Chriſti & ſtramineæ cunæ ſordent; qui legum ſua-

Zach. Lippelo 6. Iunii.

Senecæ l. 3. de ira c. 37.

rum obliti, paullatim in profanos cultus degenerant, qui comam accuratius ſtruere, barbam cura & arte pectere, collari leges ſuas dicere, indumentum aut colore non congruum, aut filo nimis pretioſum, aut forma parum religioſum, aut opere ultra quam decet, ſumptuoſum geſtare ſolent, qui nitorem à templis & aris in corporis cultum, aut menſarum apparatum, aut equorũ phaleras transferre religioni non habent: qui mappas à cœnis ſuis repudiarent, quas Dominico corpori ſubſterni nimis modeſte ferunt, qui nummos in pauperes erogandos, in pompam effundunt, varia ſed mala liberalitate. Ego hîc quidem digitum labellis impono, ſed clamat pro me Bernardus: audite ſanctiſſimi viri

Apol. ad Guilihelm. abb. juſtas querelas: Nobis autem, inquit, eſt pro victu ſatietas, nec veſtitum appetimus ſed ornatum. quæritur ad induendum, non quod utilius, ſed quod ſubtilius invenitur, non quod repellat frigus, ſed quod ſuperbire compellat: non denique (juxta regulam) quod vilius comparari poteſt, ſed quod venuſtius, imo vanius oſtentari. Et paucis interjectis: Ecce enim habitus noſter (quod & dolens dico) qui humilitatis eſſe ſolebat inſigne, à monachis temporis noſtri, in ſignum geſtatur ſuperbiæ. Vix jam in noſtris provinciis inve-

invenimus quo veſtiri dignemur. Subjicit: Vanum cor vanitatis notam ingerit corpori, & exterior ſuperfluitas interioris vanitatis indicium eſt.

Indumenta molliora & animi mollitiem indicant. Monoſt Tro-chaic.

III. Hîc cum Bernardo non immerito quis quærat: Vbi ſenatus principis Chriſti per urbem Hieroſolymorum aſina vehentis? Vbi ſanctiſſimi Ioannis Baptiſtæ hirſuta tunica à camelo mutua? ubi ſaccus Hilarionis, ubi melota Serapionis ubi cilicium Benedicti? Laudamus veteres, & noſtris utimur annis. Ex ejuſdem divi Bernardi epiſtola unica, quam ad Henricum Senonenſem Archiepiſcopum dedit, quid vetat paucula delibare, ubi de ſacerdotum officio: Honorificabitis autẽ, inquit, miniſterium veſtrum, non cultu veſtium, non equorum faſtu, non amplis ædificiis, ſed ornatis moribus, ſtudiis ſpiritualibus, operibus bonis. Quam multi aliter? Cernitur in nonnullis ſacerdotibus, veſtium cultus plurimus, virtutum aut nullus, aut exiguus. Vide cum vacat, Gerarde, quæ ſequantur. Illis addit: Verum tu ſacerdos Dei altiſſimi, cui ex his placere geſtis, mundo an Deo? Si mundo, cur ſacerdos? ſi Deo, cur qualis populus, talis & ſacerdos? Nam ſi placere vis mundo, quid tibi pro-

Bern. epiſt. 42

prodeſt ſacerdotium? nec enim potes duobus dominis ſervire, qui autem vult amicus eſſe hujus mundi, inimicus Dei conſtituitur, &c. Sed etſi ego ſileo, clamatur tamen in Eccleſia, Non in veſte pretioſa. Nunquid etſi ego non loquor, ſua cuique non loquitur conſcientia? quid ſi alius audacior me, illud gentilitium ingerat: Dicite Pontifices, non quidem in ſancto, ſed freno quid facit aurum? quam tolerabilius cernitur in ſancto, quam in freno! Hoc me etiam tacente, etſi non curia regum, tamen penuria pauperum clamat: Sileat licet fama, ſed non fames; clamant nudi, clamant famelici, &c. Noſtrum eſt quod effunditis, nobis crudeliter ſubtrahitur, quod inaniter expenditis, noſtris neceſſitatibus detrahitur, quicquid accedit vanitatibus veſtris. Duo denique mala de una prodeunt radice cupiditatis, dũ & vos vanitando (*ignoſcamus hanc vocem Bernardo*) peritis, & nos ſpoliando perimitis. Plura addit Bernardus, & æque ſeria, & crede mihi, non ſunt è pelvi hæc tonitrua. Vera hæc eſſe, ſatis loquuntur oculi; improbanda eſſe, abunde teſtantur ſacri codices. Hi tantum? etiam monita priſcorum. Carolus IV. Imperator, cum Moguntiæ ageret, forte in colloquium venit cum * Archiepiſcopo Gerlaco. Vna tum aderant, honoris

Anno 1359. Nancler. volum. 3. generat 46. Serarius hiſt. Mogũt. l. 5.

* Qui Elector 25. Archiepiſcopus 42. Epiſcopus 82.

ris caussa, aliquot è Canonicorum numero. Hîc Imperator paullo attentius circumspiciens, observavit unum aliquem profanæ elegantiæ hominem, cujus pileus maxime, auro & gemmis nitebat. Dicebatur is Cuno ab (sed familiæ, quia notæ, parco) hunc Imperator humaniter accedens pileum ei, velut per facetias blanda manu detraxit è capite, & suo imposuit. & quæ comitas ejus erat: Mi domine inquit, dic obsecro, quis tibi nunc videor, sacerdoti an militi similior? Et ad Moguntinum Pontificem conversus Domine Archiepiscope, inquit, tempus & necessitas flagitat, ut disciplina Cleri corrigatur, & hi vestium abusus tollantur. Parere nolunt? nec sacerdotiis fruantur. O Carole, Imperator Magne, ô veniant dies qui corrigant mores, qui tollant vestium abusiones, qui faciem meliorem restituant orbi!

IV. *Ger.* Liceat hîc paucula. Ergo nitelam omnem à veste proscribis, ergo nefas ornari? Et an non vestium mundities curanda! *Tol.* Non ego ornatum omnem accuso, lasciviam accuso. Eo jam ventū, ut munditiem sola pompa æstimemus, & vestis non vestis sit, nisi pretiosa. In corporis cultu plerunque non sordes fugimus, sed aularum deli-

cias adumbramus, nec tam vestiri volumus quam ornari; non calorem in habitu, sed colorem quærimus. Divi Hieronymi monitum est: Elegantias & sordes pari modo fugiendas, quia alterum delicias, alterum gloriam redolet. Nescis illud Augustini? Etiam in ipsis sordibus luctuosis posse esse jactantiam, & eo periculosiorem, quo sub nomine servitutis Dei decipit. Hoc nomine non immerito reprehensus Antisthenes, qui cum depexum & pertusum palliolum spectatoribus vanius jactasset; Aspicio, ajebat Socrates, per pallii scissuram, animi tui vanitatem, quin desinis teipsũ ostentare? Idem Diogeni fuit animus, hic cum Olympiã venisset, adolescentes quosdam Rhodios illic conspicatus, cum tisu: Hoc nihil est, inquit, nisi fastus. Rursus cum in Lacedæmonios incidisset, vilibus tuniculis ac sordidis opertos: En, inquit, alius fastus, tam enim Spartani squalore, quam Rhodii ornatu sese jactabant: illi se justo plus colebant, isti se justo plus negligebant. Nec affectatæ sordes, nec exquisitæ deliciæ laudem pariunt. pulcherrimum est, nec turpia velle, nec nimia. Itaque non culpaverim quod pulchrum, aut decenter ornatum, sed quod inane, quod redundans, quod fastum, mollitiem, delicias, luxum, lasciviam, pompam

Epist. ad Nepot.

T.4.l.2. de serm. Dom. c.12.

Ælia. l.9. var. hist. c. 35.

præ

præ se fert, hoc vitupero, & mecum sentit Bilbicus vates: Mart. l. 2. epigr. in Pannicum. ep. 29.

Pectere te nolim, sed nec turbare capillos;
Splendida sit nolo, sordida nolo cutis.

An nescitur medium à beatis teneri, virtutem in medio, & modum in rebus esse? Sed & hoc addo: Meminisse me apud Hieronymum legere: Sordes vestium candidæ mentis indicia esse. Et beatus Hilarion saccum quo semel amictus fuit, nec lavit unquam, nec mutavit, supervacaneum asserens, munditias in cilicio quærere. Plures omnino invenias, in sacris paginis, & sapientum libris, ab illo munditiei & lotionum contemptu laudari, quam ab earundem studio. Et pars quædam pœnitentiæ est, neglectus polituræ, omniumque harum concinnitatum & elegantiarum. Isaias olim proclamat: Descende, sede in pulvere virgo filia Babylon, sede in terra. Lavat se David, sed post fletum. Lavat faciem Ioseph, sed post lacrimas, quas viso Benjamino fuderat. Lavat se Iudith & ornat, sed Assyrium ducem Holofernem hoc laqueo deceptura. Sane vestitus mollis & pumicata illa ac polita mundities, libidinum fomes, oculorum rete, animorum suavis est pernicies. Hinc Ambrosius, serius hac in re censor ausus

Epist. ad Rusticum mon. quæ incipit. Nihil Christiano felicius

Isai. c. 47. v. 1.

Lib. de virgin.

ausus dicere, mulierem comptam, domum esse omnium infernalium
Eccli. c. 9. v. 8. & 9. dæmonum. Hinc & Siracides clamat: Averte faciem tuam à muliere compta, & ex hoc concupiscentia quasi ignis exardescit. Hinc regina
Esth. c. 41. v. 16 Esther has tales elegantias signum superbiæ nominat. Hinc & Hieronymus:
L. adversus Helvid. Ingrediuntur, inquit, expolitæ libidinum victimæ. Hinc omnes Sancti, & quibuscunque cordi fuit pœnitentia, hunc corporis cultum velut libidinis incitamentum, adeo & oderunt & fugerunt, ut inter prima semper pœnitentiæ specimina fuerit, suas corpori plumas & ornatum detrahere, vestem mutare, sacco se operire.

Sur. tom. 7. Novēb. 19. c. 7. p. 447. V. Sapiens illa mulier, & regum progenies Elisabetha, plerunque trita & panniculis sarta veste amiciebatur, gestiebatque magis mendici centonibus, quam regum ostro spectari. Fuit, ut hæc sollenniori die, publico se commissura, exquisite in reginam ornaretur, & auro, gemmis, insuper regia corona irradians ad templum, rem divinam auditura deduceretur à frequenti familia. Primo fere ingressu templi, crux Dominica, & ex ea pendentis Christi cruenta imago incurrit oculos. Hoc illa aspectu feriri graviter, & animo sauciari, hîc altum ingemiscere & velut pudefacta erubescere, lacrimas demum vi prorumpentes

pentes non continere. Mox varii cogitationum æstus in animo se prodere: En creator, dicebat illa secum, en servator meus Iesus, nudo corpore, flagris laceratus, spinis redimitus, sanguine perfusus, in alta trabe mortem pro me obiit ignominiosissimam: at ego misera tot vitiis immunda, tot delictorum rea, bysso tamen auroque, purpura gemmisque culta niteo, heu vitam divinis beneficiis indignam perdo magis, quam ago. Ah, divinum illum verticem in Pilati domo sertum spineum perforavit: ah, Domini mei aures opprobria innumera saturarunt. At vero caput meum corona cingit aurea, me numerosum circumdat famulitium, cuncti venerantur, suspiciunt, pæne adorant. Me mulierem infelicem! siccine præceptis Domini obtempero? itane Dei beneficia recogito? istane vita Christi vestigia sequor? ô membrum sub spinoso capite nimis delicatum! ô me nimis dissimilem meo Domino! Adeo mentem intimam cogitationes hæ penetrarunt, ut Elisabetha jam ægrius respirare, pallorem in ore trahere, animo linqui, humi demum defectis viribus collabi. Nec prius ad se rediit, quam gelidæ aspersione fuisset recreata.

Vna hæc regia mulier altius aliis videtur cepisse, quis cultus corporis

eos

eos deceat, qui Christi disciplinam profitentur, regi crucifixo auctorati. Elisabetham reginam sibimet irascentem intuemini vos expoliti pavones, cultissimę imagines, vos pompæ fercula, quibus nil magis curæ est quam speculorum, anulorum, inaurium, strophiorum, cycladum & hujusmodi nugarum vanissima supellex. Vobis, ô munduli, pectunt, vobis nent, vobis texunt Belgæ, vobis Persæ, vobis Seres, vobis Indi; vobis Tyrius murex natat, vobis fragrans bacca hispidis pendet arbusculis, vobis oves Britannicæ albicant, vobis Indica sandix rubet, uterque vobis sudat Oceanus. Eo usque decrevit apud vos virtus, crevitque superbia, ut jam pudor sit imitari sanctissimos viros feminasque, Norbertos aut Elisabethas: jam optimis contemptis abire placet post pessimos: sed nec Augustum Imperatorem in vestitu frugalem prorsus & sobrium sequi lubet, sed Cajum & reliquos quorum nec civilis unquam, nec virilis, nec Romanus certe, nec humanus, sed insanus, & nunc femineus, nunc divinus, ab omni autem parte profusus atque monstrificus cultus fuit. Hoc societas est vitiorum, & novæ cupiditati inhærentium oculorum, perque varios illecebrarum motus volitantis animi; sic virtus atteritur, sic animi cor-

Franc. Pet. l. 1 de utraque fort. dia. 20.

corporiſque vires expugnantur. Qui exemplis vult vivere, ne periculoſa ſit imitatio, honeſtiſſima ſectetur.

CAPVT X.

Cultus Corporis quantorum malorum cauſſa ſit.

CVltus corporis nimius, non ſolum peccatum eſt, ſed multorum malorum vel cauſſa vel effectus, & argumentum eſt. Peccatum eſſe arbitratus Gregorius: Nemo, inquit, exiſtimet in luxu & ſtudio pretioſarum veſtium peccatum deeſſe: quia ſi hoc culpa non eſſet, nullo modo Dominus Ioannem de veſtimenti ipſius aſperitate laudaſſet: ſi hoc culpa non eſſet, nequaquam Apoſtolus feminas à pretioſarum veſtium appetitu compeſceret, dicens: Non in veſte pretioſa. Iſaias ſane Hieroſolymorum urbi inter graviores culpas, &hoc opprobrans: Et ornaſti, inquit, te regio unguento, & multiplicaſti pigmenta tua. Chriſtus ipſe hanc circa cultum corporis, ſolicitudinem & curam manifeſte damnans: Nolite, inquit, ſoliciti eſſe, dicentes; quid manducabimus, aut quid bibemus, *aut quo operiemur*? Et: *de veſtimento quid ſoliciti eſtis*? Idololatrarum hoc eſt non Chriſtianorum, diffiden-

Hom 6 in Euang. & homil. ult. in ead.

Iſaiæ c. 57. v. 9.

Matth. c. 6. v. 31.

fidentiæ hoc argumentum est, non fiduciæ. *hæc enim omnia gentes inquirunt.* Quod quid aliud est quam ordinem rerum turbare, & rei vanissimæ curam divino cultui anteponere: *Primum quærite regnum Dei.* Quod si Deo displicet solicitudo circa necessaria, quanto magis curiositas circa superflua? Atque, si quidem theologos audiamus, peccatum etiam letale est, si quis corpus eo animo colat, ut ad libidinem spectatores pertrahat: aut si propter cultum hunc ita semet extollat, ut alios despiciat, salutem aliorum nihili pendat, nec curet perniciosum exemplum prodere: aut si quis alios ideo suppilare, debita non solvere, eleemosynam non erogare; aut alia demum ratione ob corporis ornatum gravius delinquere non detrectet. Neque Deus in his puniendis tardus vindex. Prætextatæ matronæ nobilissimæ, cum Eustochium virginem, conjuge Hymetio etiam jubente, ad sui sæculi lascivam venustatem componeret, manus arefactæ sunt, evidenti vindicta Numinis. & ubi per quietem monita, necdum ornatrices manus à virgine abstineret, vincere cupiens & virginis propositum, & matris desideriũ: en tibi, quinto post mense, miserabili & præmaturo interitu sublata est. Hujus rei narrationem Hieronymus in hæc verba concludit:

Less. de Iure & Iust. l. 4. c. 4. dub. 14

Sic

Sic gemmas & pretiosa ornamenta Christus defendit. Verissimum in hac caussa, quod de alia quapiam Cyprianus affirmat: Tormenta paucorum, exempla sunt omnium.

Epist. ad Lætam de instit. fi iæ.

I. *Ger.* Quid caussæ est, hæc minuta sic puniri à Deo? *Pol.* Caussam rogas, & minuta vocas? Expecta sis, & grandia dices, & caussarum satis. has ad digitos numeremus.

Prima: Exterior hic cultus corporis, animi neglecti pæne certum est indicium. Vti avis è pennis noscitur, sic homo è veste. Dilucide Bernardus: Quanto amplius inquit, corpus foris propter vanam gloriam componitur atque ornatur, tanto interius anima fœdatur & sordidatur. Non ita curaretur corporis cultus, nisi prius neglecta fuisset mens inculta virtutibus. Chrysostomus: Difficile est, inquit, difficile, ô dilecti, fortasse autem etiam fieri non potest, ut sic ornato corpore, simul quoque ornetur anima, sed necesse est, ut si alterutrum curetur, alterum negligatur; non est enim ejusmodi eorũ natura, ut simul fiant. De Paula non minus sancta quam nobili matrona Hieronymus: Si vidisset, inquit, comptiorem aliquam, contractione frontis & vultus tristitia arguebat errantem, dicens: Munditiam corporis atq; vestitus, animæ esse immunditiam. Venuste & graviter, ut solet,

In Apol. ad Guil. abb. &, super Missus, &c.

Hom. 18. in ep. 1. ad Cor.

let, Ambrosius: Neglecta, inquit, decoris cura plus placet, & hoc ipsum quod nos non ornamus, ornatus est. His subscribens Cyprianus: Sericum, inquit, & purpuram indutæ, Christum induere non possunt: auro & margaritis & monilibus adornatæ, ornamenta cordis ac pectoris perdiderunt. Quis non id execretur & fugiat, quod alii fuerit exitio? quis id appetat & assumat, quod ad necem alterius pro gladio fuerit & telo? &: Nullarum fere pretiosior cultus est, quam quarum pudor vilis est.

Lib. de discip. & hab. virg. med.

Ita corporis cultus, animi parum culti signum est. Nec id veteres nescierunt. Philippus rex Macedo quendam ex Antipatri familiaribus in judicum subsellia extulit: verum ubi eum, nescio quo fuco barbam & capillos tingere rescivit, officio movit, & caussam hanc dedit, eum in rebus gerendis non videri dignum cui fidatur, qui in capillis fidus non esset. Augusto Imperatori, conviviorum & vestium luxus, ægrotantis Reipublicæ signum fuit. Hic idem Imperator licentiore vestitu filiæ graviter offensus, cum illam postero die, veste mutata vidisset: Quanto, inquit, probabilior est hic cultus tam honestus in filia Augusti! Hanc ob caussam Augustinus: Verus, inquit, ornatus Christianorum, non tantum nullus fucus mendax est,

Macr. lib. 2. Satur. c. 5.

eſt, verum nec auri quidem veſtiſque pompa, ſed mores boni. Ergo, plerumque ubi corpus ſic nitet, ſqualet animus. Omnis gloria ejus, filiæ regis ab intus. Pſa. 44 v. 14.

Ger. Ne tamen, Polychroni, tot honeſtiſſimas feminas in turbam earum conjiciamus, quas parum laudavimus, feminæ factum audi prorſus illuſtre, nec ab antiquo ſæculo petitum. Hoc ipſo anno nobiliſſima matrona, non ſanguine tantum & opibus, ſed & ingenio florens, novum veſtimenti genus invenit tantæ concinnitatis & elegantiæ, ut omnium oculos in ſui ſpectaculum raperet; mirabantur aliæ feminæ, non ſolum veſtis pretium & artificium, ſed tantam ingenii felicitatem, quæ hoc artificii reperiſſet. Palla erat perquam ſpatioſa è purpura ſerica; hanc acu pinxerunt ex auro tres Phrygiones, qui annum & amplius huic veſti aſſiduam operam impenderunt. Ad cycladem hanc ſeu pallam, quam dixi, additus eſt thorax feminæ habilis, ex eodem purpureo ſerico, aureis filis pariter pictus. Primo autem die quo hanc veſtem matrona illa indutui gerebat, obſervavit nimium in ſe oculos convolare, timuitque ne aliæ atque aliæ novi artificii curioſitate ductæ, imitari vellent quod vidiſſent, peterentque ejus conficiendæ modum ſibi dictari. Itaque ne fa-

Anno 1624.

cere rogaretur quod recuſare vix poſſet, hortante vehementer conſcientia, omnem hanc imitationem mature præcavit. Ergo veſtem illam, unico die ſpectatam & ſemel exutam, nunquam induit amplius, ſed pio conſilio, quod ſuperbię fuerat inſtrumentum, religioſæ liberalitatis & eleemoſynæ ornamentum eſſe voluit, & illum omnem mundum Mariæ Magdalenæ in templo quodam obtulit ſacravitque. Porro ex hac una tam pretioſa veſte, altari ſacrum frontale ſeu pallium, ſacerdoti ſacrificantis indumentum, calici velum, libro miſſali tegumentum, ſanctiſſimæ Euchariſtiæ amiculum confectum eſt. En, Polychroni, etiam feminæ in triumphum ducunt ſuperbiam. *Pol.* Vtinam, quibus luxum illum ſectari placet, norint & hanc frugalitatem ſuique victoriam imitari. Sed cauſſam alteram addo.

II. Altera cauſſa: Veſtimentorum luxus, non tantum animi corrupti eſt index, ſed & corruptor, fons, origo malorũ multorum. Aperte Chryſoſtomus: Nunc autem, inquit, multa etiam alia mala naſcuntur ex nimia ornandi ſui cura, manifeſtæ ſuſpiciones, ſumptus intempeſtivi, blaſphemiæ, avaritiæ, & plura habendi cupiditatis occaſiones. Teſtem locupletem addo Tertullianum: Quid alteri

Hom. in epiſt. ad Coloſſ.

alteri periculo sumus, inquit, quid alteri concupiscentiam importamus: nescio an impune abeat, qui alicui fuerit caussa perditionis. Perit enim ille simul in tua forma, si concupierit, & admisit jam in animo quod concupivit, & facta es tu gladius illi. Ea caussa divus Antoninus Florentinus Archiepiscopus, feminas petulantiore habitu, velut illicium diaboli, in templis non ferebat. Apposite quærit Chrysostomus: Quid enim ornaris, dic quæso? ut viro placeas? Igitur domi hoc facias. At vero contrarium fit, incultior domi, foras prodis cultissima. Vtinam hîc tam modeste peccaremus, ut culpa se domi contineret. Sed malum hoc publicari vult, ut pluribus noceat, quo plurium oculis hanc vanitatem ingerit. Quis eam quam nulli ostenderet, induit purpuram? nemo oculis suis lautus est, sed alienis. His implendis, aut saltem in admirationem rapiendis, tot hominum omnes pæne cogitationes laborant. Hoc mihi nemo persuaserit apud hos comptulos multum profundæ, aut piæ cogitationis reperiri: prima virtus, quæ apud hos exulat, notitia sui est. Et sicut ligno putrido innati vermes, lignum magis corrodunt: sic è superbia, vanitate animi, cupiditate oculorum, superfluus cultus, & vestium luxus nascitur,

Lib. de cultu fem.

Sur. tom. 3. in vita illius.

idemque post luxus superbiam auget, erigit, consummat. Ab artifice diabolo sunt hæc irritamenta, quæ de proximo curant lasciviæ mercimonia, & obstrepunt pudicitiæ disciplinis. Hinc illa Laconum severa lex, cujus servandæ curam gerebant Ephori (supremus magistratus) ut quotidie obirent inspectiones vestimentorum, si quid in illis forte à decenti justoque ornatu alienum inveniretur. Eandem ob caussam apud Syracusanos lege cautum erat, ne mulieres auro, veste florida, contextu purpureo uterentur, nisi quæ pudicitiam vulgassent, ne quis etiam vir supervacua veste modum excederet. Factum bonum: nam si Tertulliano credimus, pudicitia nõ tantum in carnis integritate, sed & cultus simplici munditie consistit. Non minus præclara lex illa veterum Francorum, quam totidem verbis exscribere non piguit. Hæc est:

Ælian. lib. 14. var. hist. c. 7

Lib. de cult. fem. c. 1.

Nemo pluris vendito aut emito, quam sagum optimum & duplum XX. solidis: simplex X. Vilnos autem minoris: Roccum Martrimum seu Lutrinum optimum XXX. solidis. Sismusimum optimum X. solidis. Qui secus faxit XL. solidis multator, & delatori XX. solidos exsolvito.

Ger. Prisca hæc sunt, & ad Evandri matrem pertinent. *Tol.* Ergo etiam nostri sæculi vis specimen? Ant-

verpia

verpia Europæ oculus, inter plurimos laudum titulos, hunc quoque tulit à ſuo encomiaſta, qui de nobiliſſima hac urbe: Magna, inquit, ubique majeſtas oculorum, inceſſus, oris, veſtium: in quibus nihil quod libidinis negotium curet. nulla hîc purpura multo ſaturata conchylio, intexta auro, coloribus diſtincta; aut ſane non niſi perquam rara. Plurimum pulla veſte gaudent: & reſpondet innatæ morum gravitati & modeſtiæ, veſtitus enim pudoris prænũtius eſt, nam mores fere habitus præ-nunciat. gravitatem ergo hic & quãdã maturitatẽ ſapit, nihil leve, nihil quod matronalem, nihil quod virginalem pudicitiam dedeceat. Itaque honeſtatis exempla non deſunt, ſed imitatores.

Carolus Scribanius in Antverp. tit. 5.

III. Tertia cauſſa: Diſpendium temporis, quod corporis cultum ſequitur. Notum illud Comici: Dum moliuntur, dum comuntur, annus eſt. Sanctus Nonnus Heliopolitanus Præſul, cum videret Pelagiam, mulierem vulgarem ad unguem undequaque gemmis & auro cultiſſimam, forte tum tranſeuntem, in ejus contemplatione aliquantulum oculis defixus dein ad circumſtantes verſus: Et quot, inquit, horas putatis hæc mulier expendit, dum ſe in cubiculo comit, lavat, ungit, componit, ornat, dum ſe

Sur. in vita S. Pelagiæ. Herib. Rosvveid. in vitis Patrũ lib. 1. p. 377.

omnium oculis quam exactissime polit? & nos quantillum temporis, neque id sine nausea, insumimus, ut Deo placeamus? Cum dicto in lacrimas & preces solutus est. Et certe à Deo hoc impetravit, ut Pelagia ex impura, in castam & pudicam mutata, longe aliter finierit quam cœperit, vitæque pessimæ clausulam optimam apposuerit.

O temporis jacturam irrevocabilem! quanti horulam emerent vel unicam ad inferos dejecti? & nos tot horas optimas prodigentia pessima perdimus magis quam vivimus. Bernardi querela est æquissima: Tempore nihil esse pretiosius, sed eo nihil aut vilius haberi, aut pejus expendi. Transeunt, inquit, dies salutis, & nemo recogitat: nemo sibi non reditura momenta perisse caussatur. Cum re vera tamē dispendium temporis vel modicum, damnum sit gravissimum, damnum irreparabile, nec ullo auro reconcinnandum. Crede mihi, Gerarde, si cultus corporis aliud malum non inureret, nisi hanc temporis amissionem, nullo censu sat æstimandam, dignus esset utique quem modis omnibus detestaremur. Thomas Morus ille martyrum æmulus & Angliæ gemma, litteris & pietate clarissimus vir dicere solebat: *Quam plurimos in hac vita eo labore infernum mercari, cujus vel dimidio cælum*

In Euang. Ecce nos reliquimus omnia, &c. multū ante finem.

Stapleton. in vita Mori c. 12.

lum lucrati fuissent. Cumque hic ipse vir sanctus interveniret virgini ad speculum stanti, quæ multo cum labore, nec sine dolore comas nodo cogebat, & tunicam, quo gracilior videretur, arctissime stringebat, tam festive quam sapienter interpellans: *Nisi Deus,* inquit, *tibi pro hoc tuo tanto labore infernum reddat, magnam tibi profecto injuriam faciet.* Ita est; hi tales labores malo otio pejores sunt, nam & temporis pretium auferunt, & pestem afferunt, non unius vitii.

Alexandriam contenderat *Pambus eremita, ab Athanasio Episcopo accitus: occurrit in via mulier sumptuosius ac delicatius ornata, quæ omnium oculos in sui spectaculum flexerat. Hanc ut Pambus tacito stupore conspexit, attonito similis hæsit, uti Nonnus, & protinus in lacrimas iit. Rogantibus sociis, quid hæ lacrimæ sibi velint? Duplex mihi caussa flendi respondit: una, quod videam hanc mulierem sibi aliisque exitio esse: altera, quod ego ah neutiquam tantum studii ac curæ adhibeam, ut mihi prosim & Deo placeam, quantum femina illa, ut sibi obsit & Deo displiceat. Certe hoc paullo aliquid supra dementiæ malum est, fatigari in suam perniciem. Apage sis hunc impium laborem, si non possim corpus colere, nisi velim tempus perdere.

* Alii, Pammon. Rufin. Aquil. apud Rosvveidum. 164.

IV. Quarta caussa: Cultus corporis non alium ullum aut fructũ quærit aut finem respicit, quam *vanam gloriam*. Sæpe plus expendimus ut oculos pascamus quam ut ventrem. Verissime Seneca: Non sunt, inquit, homines ad popinam dentibus, & ventre, & ore contenti, oculis quoque gulosi sunt. Nec ille inscite dixit: Mundum esse animal mirabile, quod majores habeat oculos quam ventrem. Ergo, ut os hominum mereamur, oculis placere cupimus, & ut laudatores habeamus, spectatores ambimus, & tum demum operæ pretium fecisse credimus, cum voces illas audimus: En, quam scite, quam eleganter, quam venuste vestitus est! en hominem ad omnem gratiam excultum! Nimirum tanti est Deum lædere, ut ab homine lauderis. qua una re uti nihil in se vanius, ita divinæ legi, & Christianæ disciplinæ nil repugnantius. Meo judicio liberalissime desipit, qui ob cultiores vestes vult aut ditior, aut doctior, aut ceteris dignior videri, quasi vero equum phaleræ faciant generosum, aut quasi vero interior domus ideo speciosa sit, quod foris magnifica se specie ostentet. Helenam olim pingebat unus aliquis è tironibus Apellis, eamque picturam auro liberalius, quam artis erat, obduxerat: vidit hoc magister, & istud pin-

Nat. qq. l. 3. c. 18.

pingendi compendium minime probans: O adolescens, inquit, cum non possis pingere pulchram, pinxisti divitem. Tales sunt qui ab exteriore corporis cultu formam sibi quærunt, & nescio quod nomen vel auctoritatis splendorem venantur, simillimi templis Ægyptiis, de quibus erudite Clemens Alexandrinus: Apud Ægyptios, inquit, templa, porticus, vestibula ac luci magnifice instructi, & atria multis columnis cincta sunt. Parietes autem lapidibus externis & artificiose depictis resplēdent, ita ut nihil desit. Ædes enim auro, argento & electro collucent, & ex India ac Æthiopia variis fulgentibus lapillis: adyta vero intextis auro adumbrantur peplis. Sed si penetralia templi ambitus subieris, & ad ejus quod præstantius est, spectaculum properans, imaginem quæ templum habitat, quæsieris, non invenietur Deus qui quærebatur & expectabatur sub tanto apparatu, sed felis, vel crocodilus, vel serpens indigena, vel aliqua ejusmodi bellua, quæ templo quidem est indigna, sed antro speluncæ, ac cœno magis congruit. Ita nostrum, velut templum, variam sibi venustatem adsciscit à crine, à pigmentis, à veste; filiæ eorum compositæ, circumornatæ ut similitudo templi. En templum, sed Deum intus

Lib. 3. pagag. c. 2.

Ps. 143 v. 12.

quære, hujus ædis incolam, & reperies animum ignorantem, indoctum, rudem, pusillum, abjectum, sordidum, impurum. en crocodilum, en felem, en colubrum in cultissima domo habitantem. Vir magnus & eruditus (nuperrime mihi narratum) juvenem cetera cultissimum, sed indoctum & Romani sermonis penitus ignarum latine instituit examinare. hîc misero nec vox erat nec sẽsus. Cum cantharo & poculis loqui didicerat bonus juvenis, non cum viris doctis: Bacchum noverat & Cupidinem, non Musas, ita vel pisce magis mutus stabat, & ne omnino feriaretur, terram pede terebat. Vbi hominem vir ille doctus tam amusum vidit: Pulchra est, inquit, bestia; sed dolendum, eam nil didicisse quam superbire. De hoc tali homine verissime dixeris: ô pulchram statuam, modo ei cerebrum non deesset? ô plumbeum gladium in aurea vagina! ô elegans templũ, sed in quo ignorantia pro dea colitur!

Lib. de vilit. condit. hum. Innocentius Pontifex hoc ipsum sapienter adstruens: Quid, inquit, aliud est pretiosior ornatus, quam sepulchrum foris dealbatum, intus spurcitia? Laert. lib. de vit. Phil. c. 2. Crœsus rex Lydiæ regiè ornatus, sublimi solio residens, Solonem interrogavit, an pulchrius unquam spectaculum vidisset? Vidi, respondit, in gallis gallinaceis, phasianis.

ſianis, atque pavonibus. Certe pavones ſumus; ſpectari volumus, & ab hoc ſpectaculo quod aliis præbemus, laudari. Xantippe olim Socratis uxor, lautius ſe veſtierat, à marito cauſſam ejus rei interrogata, reſpondit ſe ſpectatum prodituram: ô mea conjux, inquit ille, non ut ſpectes, ſed ut ſpecteris, ſic veſtiris. Vanitas vanitatum, dixit Eccleſiaſtes (oſtenduntur enim iſtæ res, non poſſidentur, & dum placent, tranſeunt) vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Et quid vanius iis hominibus, qui quo meliorem habent togam, eo ſibi meliores & ipſi videntur. qua una in re bis errant, neque enim minus falluntur quod meliorem putent togam ſuam quam quod ſe. Cur enim ſi veſtis uſum ſpectes, tenuioris fili lana præſtat craſſiori? At illi tamen tanquam natura non honore præcellant, attollunt criſtas, & ſibi plus pretii credunt accedere ab ornatu, honoremque quē vilius veſtiti ſperare non eſſent auſi, elegantiori togæ velut jure ſuo exigunt, & prætermiſſi negligentius, indignantur. Vanitas vanitatum! E hanc Anglus quiſpiam non è plebe, tam feſtive quam opportune oculis ſubjecit. Londini in Angliæ metropoli moris eſt, ut cives primarii, præſertim exdecuriones, ſtatis diebus apud Prætorem urbis prandeant, etiam invoca-

Eccleſ. c. 1. v. 2

Thom. Morus Vtop. l. 2.

invocati. Ad has ergo Prætoris ædes, civis honeste quidem, sed non delicate vestitus venit, cum ceteris pransurus. Verum à janitore, velut eo cœtu indignus, repulsam tulit: ille caussam erroris facile addivinans, domum rediit, vestem mutavit, structius processit, & priorem aditum denuo tentavit. Iam notus, jam gratus hospes admittitur, accumbit, prandet. Prandio expirante, & ceteris gratiarum actionem parantibus, ille togam sibi detractam imponit mensæ, & observantia singulari venerabundus, suæ vesti ob prandium illud gratias agit amplissimas. Aliis insolentiam facti mirantibus, sui consilii rationem memoravit cum risu & applausu omnium. Vanitas vanitatum! quæ nos gloriæ sed vanæ, sed stultæ facit mancipia. Pulchre Chrysostomus: Gloriantur, inquit, in re quam vermes & gignunt, & perdunt. Nosti, Gerarde, aves in nuptiis Aquilæ indignissime tulisse, upupam avem pastu alias obscœnam, tamen ob versicolores pennas & plicatilem cristam ceteris præferri. Non minus stultum est laudare vel honorare quempiam, ob vestem potius aut formam, quam virtutem. Hinc ille non immerito in suas ipse vestes sæviit, quamvis ridicula crudelitate. Expertus is fuerat sibi in obsoletiore toga ad forum descendenti, honorem

Hom. 3 in epistol. 1. ad Timoth.

Hermanus Buschius.

rem illum minime deferri, qui tamen in nitida veste prodeunti, magno ceremoniarum apparatu deferebatur ab omnibus. Idcirco cum è publico domum rediit, vestem humi abjectam pedibus calcans: Esne tu honoratus ille vir, inquit, an ego? tibine honor iste tribuitur, an mihi? vanitas vanitatum, & omnia vanitas!

V. Caussa quinta: Vestium luxus & numos dissipat, & rem domesticam frangit. Pecuniæ comparcere difficile est, ubi tam multiplex imperium jubet effundere. Crumena sæpius hiet necesse est, ubi corpus studiosius ornari cœptum est. Iam hoc, jam illud deest, aut certe deesse fingitur, modo istud, modo aliud argento pensandum. Res tam nota quam mira est, neminem egenum esse, cum superbiæ negotium agitur. Petunt pauperes? non suppetunt numi. Corpus ornari postulat? jam abundamus. Opem pecuniariam rogant amici? jam pridem ipsi egemus, Nova vestis commetienda est? jam turget marsupium. Opificibus merces solvenda est? differri hoc potest in aliud tempus. Novũ collarii genus repertum? simile quã primum conficiatur. Necessarium quid domesticis emendũ? expectent; pecunia deficit. Nuperus & novitius corpori cultus parandus? paretur; superest

ſupereſt loculis quod dent. Ita paupertatem nunquam pejus odimus, quam cum veſtium nitori adverſum it. Tunc opulenti ſumus, cum ſumptus faciendi in corporis lenociniū. Iure Bernardus queritur: Inveniunt curioſi quo delectentur, & non inveniunt miſeri quo ſuſtententur; cum periculo animæ acquirunt, unde oculos hominum delectent. Neque hîc formidamus nomina facere, & æs alienum cogere, modo veſtis ſplendeat, quiſquis nomina expungat, aut ære alieno nos levet. Fit quandoque ut quis in veſte ſe jactet quam adhuc ſartori & mercatori debet. neque injuriarum agi poſſet qui accederet & moneret: Heus tu, hæc veſtis nondum eſt tua, quid te in aliena vendis? tuus creditor ſuam appellat. Et quam turpe eſt corniculæ plumis non ſuis ſuperbire? Sed ea eſt libido quorundam ſumptuoſe ſe veſtiendi, ut nullas expenſas ſeu ſuas ſeu alienas vereantur. Hinc monſtra illa & prodigia: Nero nullam veſtem bis induit: Heliogabalus gemmas ab optimis artificibus ſculptas in calceamentis ferebat, quæ nunquam iterabat; ſed nec linteamen lotum unquam attigit, mendicos dicens qui lotis uterentur. Nec noſtro ævo talium monſtrorum inopia eſt. Gualterus Rajolæus ille apud Anglicanam Cleopatram nimis gratioſus.

tiosus homo, visus est in aula crepidas gestare ita gemmis distinctas, ut 6600. *hoc est*, sex millium sexcentorum aureorum & amplius æstimarentur. Ante annos non adeo multos, cum feminarum syrmata etiamnum in usu essent, sed minime laudabili; Comitissa quædam in materiam unius hujusce syrmatis, florenorum duo millia & quingentos, opifici vero in manu pretium & pro opere faciendo centum quinquaginta florenos numeravit liberali manu. Sunt, quibus fortunas omnes veste bajulare ac deterere pulchrum est, tanta stultitia contemnere audent opes, qui iactant; qui gerere malunt quam possidere. Sic aliquibus omne in ornatu patrimonium est. Et eo jam luxus vestiumque pretia excreverunt, ut quo vestitu olim Comites, Marchiones, Duces usi fuerunt; illo nunc novi homines & infimæ nobilitatis viri feminæque utantur, & qui antea nobilium erat habitus is jam plebeculæ & mechanicis vix approbetur. Hinc pretia rebus sic inflammantur, ut jam inter maximos sumptus numeretur, *Tegi*. Verissime Satyricus etiam de nostro hoc ævo: Iuvenal satyr. 3. vers. 180.

Hic ultra vires habitus nitor; hic aliquid plus
Quam satis est: interdum aliena sumitur arca.

Commune

Commune id vitium est, hic vivimus
ambitiosa
Paupertate omnes——

Quando ergo Principes suum famulitium splendore & sumptu vestium ægre superare queunt, rectissime sapiunt, qui sumptuosissimum hoc certamen detrectant, & quos luxu nequeunt, vincere conantur modestia. Olim qui mollibus vestiebantur, in domibus regum erant. Desierunt jam ista sæcula, aliis nunc moribus vivitur. Etiam in tabernis, tuguriis, casis sunt qui mollissime vestiantur, quique potius sordide & parce cœnare, quam minus sumptuose vestiri velint, multi malunt male esse, modo bene & opipare vestiantur; adeo etiam gula multum superatur à superbia. Mirum! saccus optimo tritico refertus, trioboli fune stringitur, saccus noster, corpus nostrum immunditiis plenum, non tam vestimentis quam ornamentis sumptuosissime vult cingi.

Amos c. 6. v. 1. Vociferatur Amos Propheta: Væ vobis optimates, capita populorum, ingredientes pompatice domum Israel. Quantis hodie clamoribus ageret vates, si cerneret quo apparatu, quanta pompa, non optimates solum, sed & è plebe uterque sexus in templa sese inferret. Numen suppliciter exoraturi, quanta possunt ostentatione in æde sacra,

velut

velut ad choream conveniunt; ad divinum cultum properant, sed ut suum ostendant. Num hoc, Gerarde, mores Christianos sapit? Theophylactus velut templi custos, comptiorem feminam examinans: An saltatura, inquit, ad Ecclesiam pergis? nunquid hîc nuptias & lasciviæ oblectamenta conquiris? num ut tui spectaculum præbeas advenisti? Non iste supplicis est habitus, accessisti ut Deum pro peccatis tuis depreceris, ut cum gemitu & lacrimis veniam petas; quid teipsam ornare improbo & intempestivo studio contendis? Profecto hæ curæ nec domos ditant, nec templa ornant; illæ sumptibus exhauriuntur, hæc levitatibus & petulantiis implentur.

VI. Caussa sexta: Ostentatio hæc vestium sine modo est, nec finem invenit. Quod præclare docuit Clemens Alexandrinus: Ebriosum esse, inquit, & vinosum, etsi sunt magna vitia, non tamen tanta, quantum est nimium sui ornandi studium Mensa plena & frequentes calices satis sunt ad implendam ingluviem. At qui auri, purpuræ & gemmarum nimio studio tenentur, iis nec quod super terram, nec quod sub terra est, aurum suffecerit. Dum ergo cupiditatis limites sibi non constituunt, in impudentiam impingunt. his enim opus est & theatro, & pompa, & spe-

 ctato-

ctatorum multitudine, & errore in sacris, & diuturna mora in triviis, ut sint manifesti omnibus. Ita vitia nec finem habent nec modum, juvatque ludere impendiis, & lusus hos geminare, dum quotidie aliquid novitatis sumptuosius adjicitur. Linum aut byssum patriam pridem fastidimus; peregrinam quærimus. Belgicam aut Batavam quantovis pretio mercamur. muscus quo chirothecæ aut vestes imbuendæ, ab ultima Thule & terræ finibus apportetur necesse est; omnia vicina & quæ vilioris pretii sunt, sordent. Sic earum vestium summa commendatio est, quarum odor invitet etiam aliud agentes. O Gerarde, male olet quicquid carnem olet, etiamsi moschum oleat. Sed & hoc spectamus in cultu corporis, ut is plus artificio debeat quam naturæ, & majus pretium sartor exigat quam mercator, labore materiem superante. Novi virum doctum dicere solitum: A Iurisconsultis quibusdã minores sumptus fieri in libros & Iuris codices, quam à multis feminis in mundum & concinnitudines. Finem non invenit & modo caret ambitiosus hic vestium cultus, qui jam olim excogitavit, qua ratione aranearum textura in amictum transiret. Diserte Plinius affirmans: Telas, inquit, araneorum modo texunt, ad vestem lu-
L. 11. c. 22.
xumque

xumque feminarum, quæ bombycina appellatur. Telas illas raritate texturæ, & macularum pervia latitudine tralucidas, seu vestem Coam, cum araneorum opere confert Plinius. Sed an non hoc extra modum est, sic vestiri quasi araneos textores habueris, & eorum retia in vestem aptaris? O quantum à lorica discessere mores, ut oneri sint etiam vestes! ô quam commode possemus vestiti esse sine commerico Serum & exoticis his deliciis! Prudentius olim jure quærit & indignatur:

Num pudet esse viros? quærunt vanissima quæque
Queis niteant: genuina leves ut robora solvant,
Vellere non ovium, sed Eoo ex orbe petitis:
Ramorum foliis fluitantes sumere amictus
Gaudent, & durum scutulis perfundere corpus:
Additur ars, ut fila herbis saturata recoctis
Illudant varias distincto flamine formas.
Vt quæq; est lanugo fere mollissima tactu
Pectitur, hunc videas lascivas præpete cursu
Venantem tunicas, avium quoque versicolorum
Indumenta novis texentem plumea telis.

D. Hieronymus ad Lætam de institutione filiæ in eandem hanc nimiã & pellucidam mollitiem invectus:

Spernat, inquit, bombycum telas, Serum vellera, & aurum in fila lentescens. talia vestimenta paret, quibus pellatur frigus, non quibus vestita corpora nudentur. In Marcellæ viduæ epitaphio ad Principiam virginem: Solent enim, inquit, purpurisso & cerussa ora depingere, sericis nitere vestibus, splendere gemmis, aurum portare cervicibus. Nostra vidua talibus usa est vestibus, quibus arceret frigus, non membra nudaret, aurum usque ad anuli signaculum repudians. At nos plerunque omnia nostra, bona & pulchra esse malumus, quam nos ipsos & animum nostrum. Vir nobilis & opulens Aristippum * philosophum in ædes introduxit, & circumduxit quaqua versum. Varia ubique & pretiosa supellex, summus in omni angulo nitor, & accuratissima ubique mundities. Et jam gratiæ agendæ erant ab eo qui sic humane fuisset deductus: cum ecce philosophus sputum colligit, & in ipsius heri barbam jacit. Ille, quasi conjecto in se Tisiphones angue, totus in fermento esse & ardere ira. Philosophus ut huic incendio verborum lymphas affunderet: Quæso te, inquit, ignosce; totam domum lustravi, nec angulum reperi qui immundior esset hac horrente tua barba. videbar ergo recte facturus, si in locum domus tuæ sordidissimum

De hoc queritur Seneca l. 7. de benef. c. 9. & in Consol. ad Helv. c. 15. & epistol. 90.

* Alii: Diogenem.

ſimum has oris ſordes ejicerem. *Ger.* Hîc ſilentium rumpo, vel te invito. Quanta & quam incredibilis huic philoſopho fuerit audacia? *Pol.* Longe major eſt, ſed tectior diabolo. Vaferrimus hic philoſophus ex Orco, ubi in homine omnia compta videt & exculta, præterquam animum hominis, variis eum ſuggeſtionibus conſpuit, & hoc prolixe agit, ut tanto magis ſordeſcat animus, quanto magis niteſcit corpus. Erubeſcat ergo ſeipſum homo malum & turpem, inter res ſuas bonas & pulchras. Et ſane veſtes pudori nobis ſint potius quam honori. Nam veſtis apertiſſimum ſignum eſt, primum omnium parentem fuiſſe furem. niſi vetitum malum è paradiſo ſublectum fuiſſet, nativa etiamnũ pulchritudine gauderemus. Quis vero ſtigmaticorum, ſtellantem & cauterio inuſtam frontem in laude ponit? Neque ad claudi aut loripedis gloriam facit, ligneo pede gradi vel argenteo, cum defectus fulcrum ſit, non argumentum roboris; neque eſt quod ſcabioſus triumphet, ſi ſcabiem panniculis nitidioribus velet. Et quid ægrotus cataplaſmatum aut medicamentorum copia ſuperbit? Quid ergo nos veſtes notiſſimi furti argumentum inter decora noſtra numeramus? *Ger.* At veſtes ornant nos. *Pol.* Hoc laudis eſſet, ſi nos illas ornaremus.

VII. Caussa ultima: Iactura nominis & famæ. Nos laudem aucupamur ambitioso habitu; plerunque contra fit, & vituperium reportamus, aut in suspicionem sinistram venimus. Rex Ochozias, nuncios suos ad se redeuntes interrogavit, cur spe citius reverterentur? At illi remissos se ajebant à viro, qui occurrerit in via. Institit porro rex quærere, cujusnam habitus esset vir ille qui occurrisset, & mox è viri veste colligens quis esset: Elias, inquit, Thesbites est, hic ipsus est. O mi Gerarde, si te viderint alii adeo comptum & velut pumice expolitum, non te dicent Eliam, sed Thrasonem, sed pavonem, sed cultam statuam. Animum nostrum reseramus iis qui nos vident; defectus nostros aperimus spectatoribus nostris, eosque qui forte nos frugales & sapientes censebant, errasse ostendimus. Latentis in animo vanitatis indicium est, ambitiosior corporis ornatus. quam vero prona & facilis post hæc indicia, suspicio? Salomon dum se tantopere in sui cultu occupat, Dei obliviscitur, & sensim per tot corporis lenocinia ad gentium idola turpissime deflectit. Vere *dedit maculam in gloria sua*, & sapientiam stultitia confudit. Quando nux ante tempus corticem abjicit, intus se corruptam ostendit: quando Christianus exteriorem habitum

4 Reg. c. 1. v. 2.

Eccli. c. 47. v. 22.

bitum disciplinæ Christianæ congruum rejicit, hæréscentis in animo vermiculi cariem prodit.

Vulgare feretrum efferendis cadaveribus assignatum, nunquam decentius vestitum cernitur, quam cum cadaver in illo recumbit. ah multi tales, & huic feretro simillimi sunt, qui corpus suum tunc maxime ornant, cum animum letali culpa emortuũ circumgestant. In hunc talem Abacuc jam olim pronuncians: Ecce iste, inquit, coopertus est auro & argento, & omnis spiritus non est in visceribus ejus. Abac. c. 2. v. 19. Tam varia tamque dispaira simul ex æquo curare non possumus; corpus comere, & animum excolere vix ejusdem hominis est. In nimium diversas curas hæc agunt, quantoque plus solicitudinis huic impenditur, tanto plerunque minus alteri. ita dum corpus cura & diligentia nostra complectimur, animum otiosi & negligentes fere transimus: nimirum ut servus niteat, herus in squallore est. Arca testamenti erat intus obducta auro, at foris cooperta cilicio: si animus noster amore divino plenus, parum interest, qualem se ostendat exterius. Cordis penetralia virtus occupet, nec anxius eris qua veste corpus alienis oculis commendes. Commemorat Paulus Hebr. probatissimos homines priscæ legis, c. 11. camelorum & caprarum pelles v. 37.

 vice

vice veſtium habuiſſe. Sciebant ſe nudos in hunc Orbem prodiiſſe, nec aliter diſceſſuros.

Traſt. de Nabuchodon.

Neſcit natura divites, inquit Ambroſius, quæ omnes pauperes generat. neque enim veſtimentis induti naſcimur, nec cum auro argentoque generamur. Nudos fudit in lucem egentes cibo, potu, amictu; nudos recipit terra quos edidit; neſcit fines poſſeſſionum, ſepulchro nos includit ceſpes anguſtus, qui & pauperi abundat & diviti, & terra viventis quem non cepit affectum jam divitem capit. Eodem ſenſu Seneca: Nemo, inquit, naſcitur dives: quiſquis exit in lucem, viſus eſt lacte & panno eſſe contentus. At iſta non cogitat; alios mores ſapit qui veſtes lautiuſculas tam provide quærit, atque hoc unum agit ut placeat, ſed plerunque hoc unum minime omnium impetrat: ſæpiſſime alia omnia dicuntur quam quæ in laudem. En, ajunt, politiſſimam ſtatuam, en pavonem ſpecioſe ingredientem; en veſtitus inſolentiam, en cultum cenſu majorem! Vnde huic homini ad hanc lautitiam tam dives crumena? tam magnifice non incederet, niſi & aliena marſupia emungeret. en oſtentationem inaniſſimam, en pompam idoli! Et quis tandem eſt hic Thraſo, qua domo, qua gente, quinam ipſius progenitores? homines è

pago,

pago, rustici, gens agrestis: ille ipse olim olus vendidit, & nares brachio abstersit, noluisses de manu ejus panem accipere, nunc quantus, quam sublimis est? Hæc illa sunt elogia, hi speciosi tituli, quibus liberalissime afficiuntur ii qui sui status & ordinis rationem ignorantes, in vestitus elegantias plus expendunt quam laudari possit. Ita melioris notæ famam non auget, qui corporis cultui tam religiose studet: malignas suspiciones non effugit, qui seipsum tam affectate comit. Pulcherrima deformitatis excusatio est, vestitus decentia & honestas.

CAPVT XI.

Dictorum ratio, confirmatio, coronis.

GERARDVS.

ET cur, mi Polychroni, aut unde tam disertus es in vestium luxum, & quidem facundia tam prolixa? *Pol.* In aurem tibi dicam ipsissimam veritatem: Hoc vitium multa secum trahit vitia, curiositatem, delicias, vanam gloriam, pessimam liberalitatem, temporis jacturam, & post hæc omnia, re vera potens Libidinis fomentum est. Non venit de integra conscientia hoc studium placendi per decorem, quem naturaliter invitatorem libidinis scimus.

Ad Nepot. Ita Hieronymus ſentit, & : Si vir, inquit, vel mulier ſe ornaverit, & vultus hominum ad ſe provocaverit, etſi nullum inde ſequatur damnum, judicium tamen patietur, quia venenum attulit, ſi fuiſſet qui bibiſſet. Eſt ita, ut dicit : concinno veſtitu alienos oculos vulnerare facillimum. *Ger.* Abſit hoc. *Pol.* Ita loqui ſolemus, ſed commune nobis vitium eſt, aliter dicere & aliter facere, ut merito idem Hieronymus moneat, aut loquendum nobis ut veſtiti ſumus, aut veſtiendum ut loquimur. Lingua caſtitatem jactamus, veſte levitatem aut impudicitiam ſæpe non diſſimulamus. *Ger.* Modo in leges divinas non peccemus. *Pol.* Vbi politicæ calcantur, nec divinæ in honore ſunt. at politicas hîc ſperni, vel oculi loquuntur. O lex Oppia quam dudum exulas? O leges veſtiariæ tot urbium & provinciarum, quam dudum expiraſtis! jam pridem nullos limites patiuntur effuſiſſimi ſumptus in veſtium pompam. Et quæſo te, Gerarde, dic quæ biblia docent cineres ſerico velandos, cœnum auro tingendum, fimetum purpura operiendum ? & an non, corpus noſtrum cinis, cœnum, fimetum ? Cur iſtud, mi homo, ſic operis, ſic comis ? ſubter te ſternetur tinea, & operimentum tuum erunt vermes. Pulchre Ambroſius : Audi, inquit,

Iſaiæ c. 14. v. 11.

inquit, omnes naſcimur nudi & morimur: nulla diſtinctio inter cadavera mortuorum, niſi forte quia gravius fœtent corpora divitum diſtenta luxurie.

Voluit bonus Deus ſpiritum hominis, velut divinæ particulam auræ, & ſui ſimulacrum nullo pretio ſat æſtimandum, nihilominus vili ſacco corporis abſcondere: cui jam veroſimile videatur opificem hunc voluiſſe, corpus quod viliſſimum eſt, pretioſo tegmine involvi, qui ſpiritum inæſtimabilis pretii tam vili tegumento circumſcripſit? Et cur ipſe Deus protoplaſtis pelles in veſtem dedit, ſi nos auro & gemmis veſtiri voluit? Aut igitur miſerabili virtutis inſcitia laboramus, aut inſaniam hilarem inſanimus.

I. Quæſiit nuper è Dionyſio cognato meo quiſpiã, quos ille in ſtultorum navigio prima ſede putaret honorandos? Hæſit nonnihil Dionyſius ad ſubitam quæſtionem, &: Res hæc, inquit, multæ cogitationis eſt; at tu luce craſtina redi, & reſponſum à me auferes: interim ego ſenatum in animum advocabo, ut ſuis momentis quæſtio tam ſeria ponderetur. Rediit alter poſtero mane, &; An reſponſum, inquit, reperiſti meæ quæſtioni? Cui meus cognatus: Reperi, ait, & ut ſcias ſecreta æſtimatione rem probe penſiculavi, demum

hoc

hoc ſtatui : in ſtultorum triremi primos omnino videri aut primis proximos, qui à veſtium luxu magnum ſibi ornamentum crederent accedere. Cumque alter ejuſmodi reſponſionis rationem ſibi non liquere dixiſſet, ſubjecit cognatus meus : Tu ergo vide quid fieri dementius poſſit, quam operimenta, quæ dedecoris noſtri & infamiæ, à primis parentibus contractæ, certa ſunt indicia, in laudem & ornatum velle trahere ? niſi vero tu dicas nebulonem numellis, aut furem ornari fune. Addo: cum à lapſu protoplaſti, libido & omnis generis fœdæ concupiſcentiæ in membris noſtris jam ante nimium quantum exardeſcant, nos infami huic incendio pabulum inſuper ſufficimus, & ardenti camino prælarge oleum affundimus; colimus & comimus nos, & ſic cultos comptoſque mutuis aſpectibus propinamus, ut ſi forte ſopita dormiat laſcivia, ad has illecebras reviviſcat. Memini, etſi nondum ſenex, cum non tantum corpora, ſed & veſtes ipſæ honeſtiſſime tegerentur : Viri ſuas promiſſiore nigro pallio, ſuas matronæ nigra & per totum corpus defluente palla tegebant. At nunc tantum abeſt ut veſtes tegantur, ut pæne etiam detegantur corpora, & initium alicubi jam factum eſt, ritu plane non Germano, ſed extero & inverecun-

verecundo. Non ſatis eſt pompaticæ oſtentationis curioſitatem omnium oculis ingerere, jam etiam, quæ olim velata, nudamus, & paullatim pectus aperimus. Quod quid aliud eſt quam pudicitiam aperto Marte oppugnare? Quid hoc aliud quam irritare cupiditates hominum jam ante incitatas? an non hoc nobile ſpecimen eſt flagitioſæ ſtultitiæ, & quæ primas mereatur? Quidquid dicas; hæc in veſte lenocinia non ſunt pudoris tegumenta, ſed irritamenta libidinis. Luculenta hæc eſt & manifeſtaria inſania, ad mortem damnati ſumus omnes, capitis ſupplicium nemini non impendet, ex quo natus eſt: jam ducimur, in via jam ſumus ad ſupremum exitum, & tamen etiamnum de curioſiore cultu ſoliciti ſimus? Et quam illud ſolers ſed grandis ſtultitia eſt, domum, quæ jam vitium facit & ruinas minatur, foris magno ſumptu depingere, intus nil opitulari ruituræ? Quid corpus, ruinoſum hoc tugurium tam exquiſito veſtium nitore, tot pigmentis obducimus? jam ad ruinam inclinat; brevî abjicietur in tumbam, terra obruendum. Cyprianus objecturo hîc occurrens: At locupletem, inquit, te dicis & divitem; & utendum putas iis quæ poſſidere te Deus voluit; utere, ſed ad res ſalutares: utere, ſed ad bonas artes; utere, ſed ad

Lib. de diſcip. & hab. virg.

illa

illa quæ Deus præcepit, quæ Dominus ostendit: Divitem te sentiant indigentes. Patrimonium tuum Deo fœnera, Christum ciba; commenda illic thesauros tuos, ubi fur nullus effodiat, quo nullus insidians grassator irrumpat.

II. Vix credi potest, quantum post Apostolos viri doctissimi, Apostolorum imitatores laborarint, ut Christianos quà cultum corporis, in modestiæ officio continerent, præsertim cum idololatræ in eos qui neglectioris habitus erant, varie jocarentur & dicteria spargerent, uti divus Hieronymus commemorat, cujus verba hæc sunt: Si tunica non canduerit, statim illud è trivio: Impostor, aut Græcus est. Laborandum ergo fuit ne Christiani vitandis his conviciis, corpus potius excolerent quam mores. Hinc Tertullianus de cultu feminarum, Cyprianus de habitu virginum scripsit; hinc Ambrosius, Hieronymus, aliique complures ad hanc ipsam in cultu corporis modestiam graviter cohortati sunt. Sed ante hos omnes Iustinus martyr jam olim in eas declamat, quæ arte dolosa tentarent quod feminis Christianis esset interdictum, atque has ita objurgat: Vsu venit quibusdam seipsas fallentibus, ut cum aperte vultum pigmentis fingere non audeant, arte id faciant. Nam in undam aut oleum

Ad Marcell. epist. 33

Ad Seren. de vita Christian.

 facie

facie inclinata despicientes de seipsis judicant, an adversus castitatem belligerare possint. E quibus facile est scire, Christianas pudicas feminas nec speculo quidem licenter uti solitas, cum eæ, quas Iustinus perstringit, legem eluderent arte. Nec dissentit Tertullianus, qui eas pudicitiæ nundinatrices nominat, (supra exposui) quæ consilium formæ à speculo petunt. Et quæso quid Numinis & naturæ ordinem invertimus? Cur servum ornamus, ad speculum comimus, & deliciis pascimus, dum herus & imperator fœda macie tabescit? Bernardo magna abusio est, & nimis magna, dominam ancillari, & ancillam dominari. Apud Romanos olim stati dies Saturnalium, quibus per ludum & jocum, jus herile servi occupabant: at nos Christiani Saturnalia totis annis agimus, & corpus mancipium, supra dominum extollimus, ut & de nobis verum sit, quod Ecclesiastes notans: Vidi servos, inquit, in equis, & principes ambulantes super terram quasi servos. Incredibile dictu est quam acri pœnitentiæ studio, quantis oculorum fontibus, illud viduarum decus Romana Paula, hanc in se culpam expugnarit. monita namque, parceret oculis, neve illos effleret, respondit: Turpanda est facies, quam contra Dei præceptum purpurisso,

De cult. femin. c. 8. & lib. de virg. veland. ca. 12.

Eccle. c. 10. v. 7.

Hiero. in epitaph. S. Paulæ.

rissō, & cerussa, & stibio sæpe depinxi; affligendum est corpus, quod multis vacavit deliciis; longus risus perpeti compensandus est fletu; mollia linteamina & serica, & pretiosa, asperitate cilicii commutanda: quæ viro & sæculo placui, nunc Christo placere contendo.

Ejusdem animi fuit Edildrida Anglorum regis filia. Hæc extrema ætate sacrarum virginum antistita, è colli tumore magnos dolores capiebat, quos non tantum moderate & placide, sed & egregia animi alacritate, & voluntate summa tolerans, dicere solebat: Recte omnino mecum agitur, rectissime; quibus membris delinquimus, his punimur. Memini me juvenculam supervacua monilium pondera gestasse collo, jure igitur pœnas expendit sui peccati collum. Tuum hoc, ô mi Deus, beneficium austerum quidem est, sed saluberrimum: Animi pharmaca sunt, tua, mi *Iesu*, vulnera: his plagis docemur modestiam.

Thom. Stapler. in vita illius c. 6.

III. Thomas Morus, sidus illud Anglicum, ille supremus regis Henrici Cancellarius, tanto majorem meretur laudem, quanto minorem ipse curam sui corporis gessit. Sileo, in mensa eum uno tantum cibi genere, quod ut plurimum bubula caro fuerat, vesci solitum. Vestis ei simplex, & tunc solum serica,

cum

cum publici magiſtratus officium cogeret. Vna eademque ſemper utebatur, niſi cum famulus mutandam moneret diceretque: Here, hodie curiam ingredimur; paullo melior veſtis ſumenda. Ita herilis habitus arbitrium omne penes famulum erat, qui calceos, caligas, aliaque in hunc uſum neceſſaria præſtinabat. Hunc ea de cauſſa *tutorem* ſuum ſolebat vocare Morus, cumque die aliquo calceis admodum attritis & pæne pertuſis prodiret, monitus eſt, veteres ſoleas novis immutaret: Et tu, inquit, meum tutorem roga, alios mihi emat. Denique in his quæ corporis curam cultumque attinebant, maluit vir illuſtriſſimus, religioſorum hominum more, alienis imperiis parere, quam ſuo nutu agere, ſive ut animus excelſiſſimus ad hæc tam minuta non devocaretur, ſive ut principem hominis Chriſtiani virtutem, ſubmiſſionem & modeſtiam inſignius in ſe exprimeret. Vere, nuſquam in minore pompa magnæ virtutes, quam hîc habitarunt. Saxoniæ Dux Guilielmus, honeſti habitus amantiſſimus, in aulica familia hominem habuit vetuſtæ ſtirpis, ſed mentis vanæ, & qui novitio ritu, prout nunc fere mos eſt, veſtem gerebat. Hunc affatus princeps: Quæſo te, inquit, ne recuſes mihi gratificari: ſartorem adi, & ex optimo panno ve-

ſtiri te jube meo ſumptu, ſed more meo, & ſciſſas has veſtes depone. At ille aliquantulum præceps & bilioſus: Et cur, inquit, illuſtriſſime princeps, non meo me arbitrio veſtiam? Et cur, ſubjungit dux, non meo te arbitrio aula ſubmoveam? Atque mox miſſione data, alium ſibi dominum juſſus eſt quærere. Non iniquum imperium, & ad priſci ęvi modeſtiam attemperatum. Certe & Lacedæmonii hoſpitem Mileſium, in veſtitu ſumptuoſiorem, quam pro Spartana conſuetudine, juſſerunt civitate excedere, & domi ſuæ, aut ubi demum vellet, modo extra urbem ſuam, Mileſiam exercere. Auguſtus etiam Cæſar habitum veſtitumque priſtinum reducere ſtuduit. Ac viſa pro concione pullatorum turba, indignabundus & clamitans: En, ait, Romanos rerum dominos gentemque togatam! Itaque negotium ædilibus dedit, ne quem poſthac paterentur in foro circove niſi poſitis lacernis, togatum conſiſtere. Optima pudicitiæ cuſtodia, veſtitus honeſtas.

Lib. 3. differt. cap. 1. Epictetus, philoſophorum longe clariſſimus, & pæne dixerim, Chriſtianus, eleganter prorſus cum juvene confabulatus: O adoleſcens, inquit, quem vis pulchrum facere? Cognoſce prius quis ſis, ac tum te ornato. Homo es, hoc eſt, animal mor-

mortale, quod visis cum ratione utitur. Ratio vero quid est? quod naturæ fit congruenter ac perfecte. quid ergo eximium habes? Animal? Non. Mortale? Non. Vti visis? Non. Rationem habes eximiam, hanc ornato & expolito; comam vero relinquito ei qui illam finxit, ut ipse voluit. Et *ad capitis finem*: Sed vide quid Socrates dicat omnium pulcherrimo & elegantissimo Alcibiadi: Dato, inquit, operam ut formosus sis. Quid ei dicit: Finge comam tuam, vesti tuæ nitorem adde? Absit. Sed ornato voluntatem tuam, malas opiniones abjice. In hanc Epicteti sententiam præclare dixit Iulianus Imperator: Turpe esse sapienti, cum animum habeat, captare laudes ex corpore. Quod si tantopere sericum, pigmenta, byssum, purpuram amemus, Tertullianum sequamur, qui, qua ratione hæc in laudem venire possint, ingenue docens: Vestite, inquit, vos serico probitatis, byssino sanctitatis, purpura pudicitiæ, taliter pigmentati Deum habebitis amatorem. Nec est quod quis addubitet nitidas & numerosas vestes, ad animi profectum & ad cultum virtutis parum facere. Certum est enim vanitatis aut infirmitatis argumentum, *Pluribus indigere*. Prorsus ad vivendum velut ad natandum, is melior, qui onere liberior. Cui pulchrum est

Madaurens. lib. 1. Apol.

eſt corpus, & anima mala; bonam habet navim, ſed malum gubernatorem.

IV. Sed vitiis facile fucum invenimus, vel quod pejus eſt, ea quoque importuno patrocinio tueri non dubitamus. Paſſim reſponderi audias: Dives ſum, nobilis ſum, in magiſtratu ſum, ſponſus, conviva, paranymphus ſum, ſum juvenis. Quiſquis demum ſis, mi juvenis, homo es, lutum es; & ad te mihi nunc potiſſimum ſermo, nec indignaberis, ſi cum priſco pedeſtri Satyrico pauca ex te quæram: Dic quæſo, quò ſpectant flexæ pectine comæ? melius flectitur pervicacia: quo facies medicamine attrita? animus magis indiget: quo crines in fronte refugi, & in altum erecti? mens erigitur rectius: quid facit gemma in articulo? ſi neſcis, in ſcriptis pulchriores ſunt gemmæ quam in digitis: quid tot faſciæ pedes implicant? facilius ferrent ſuum truncum abſq; his impedimentis. Aſpice mihi mendiculum diſparibus & male conſarcinatis centunculis ſemiamictum, & purulentam manum ad excipiendam ſtipem porrigentem. ſquallent horrentque comæ, ſine nitore vultus eſt, extant nuda & ſole peruſta membra; an ideo illum ex hominum cœtu exturbabis, velut extremum buſti cadaver, velut primum vitæ dedecus, & ſo-

Arbitro.

& ſolum Orci faſtidium? Flecte oculos ad longa retro ſæcula; primus homo inveſtis & nudus ſtetit ſuo figulo, imo nudus non fuit, nam ſatis tectus eſt, quem tegit innocentia. deinde ſit nudus qui in ponte mendicat, an neſcis tales nec à decem quidem palæſtritis ſpoliari poſſe, & ſæpe tanto minus vitiorum habere, quanto minus numorum? Adde, pares omnes naſci, pares mori, licet quod temporis intercurrit, in illis purpura fulgeat, gemma niteat, aurum ſplendeat, alios vix trita tegat lacerna. Nemo tamen tam nudus fuit, tam vilibus tectus, quam cum naſceretur; illud momentum æquavit omnes. de morte quid dicam? Omnium idem exitus & idem domicilium. Corpus hoc ſub quacunque purpura ſudaverit, areſcet in pulverem; ſub quacunq; gemma ſuſpiraverit, tenuabitur in cinerem; ſub quocunque odore fragraverit, in nidorem putoremque laxabitur. Nunc ergo beatos cenſebis illos, qui gēma bibunt, qui in oſtro dormiunt, in argentea ſponda recumbunt, qui manus auro, cervicem monilibus onerant, qui delectantur catenis & vinculis, dummodo auro ligentur; nec putant onera eſſe ſi pretioſa ſint, neque vincula eſſe putant, ſi in his theſauri coruſcent? apud quos & gemmæ ſua habent pondera, & veſtes ſua

habent frigora; qui in gemmis ſudant, in ſericis algent: hos tu beatos dixeris? nil horum exterret mortem. tam certa manu hos rapit, quam infimæ fortunæ mendiculos. Mors nec blandiri didicit, nec blanditias admittere.

V. I nunc, converte calamiſtro crines, vultum unguentis enubila, byſſinis & hyacinthinis lænis corpus amici, ventos balſaminos poſt te trahe, & quaqua incedis, vias imple, idem tamen gurguſtiolum ſortieris,
Pſ. 48. v. 12. quod hominum poſtremiſſimi. Sepulchra eorum, domus illorum in æternum. Specus ſubterranea, ad corporis modulum anguſtiſſima, brevi tuum palatium erit. Et ſciſne, mi juvenis, quam beſtiam ita colas comaſque, cum corpus colis comiſq; ? qualem in oculis vix feras, fœdum ſerpentem. Nam audi Plutarchum & Plinium, quorum iſte affirmate docet è medulla quæ tergi ſpina clauditur in homine, ſerpentem enaſci. Attende ſis, caput integrum è Plinio recitabo. *Ger.* Modo non longum ſit. *Pol.* En iterum te cepi. Hæc noſtra legendi & audiendi patientia eſt; ſæpe nauſeamus, & damnamus antequam audire vel legere incipiamus. *Ger.* Audio, mi Polychroni, audio, tu tantum recita. *Pol.* Vix
L. 10. c. 66. ſunt viginti voculæ, ſic Plinius loquitur: Anguem ex medulla hominis

nis spinæ gigni, accepimus à multis. pleraque enim occulta & cæca origine proveniunt, etiam in quadrupedum genere. Hoc totum caput est, & dignum scitu. Plutarchus vero in vita Cleomenis hæc habet: Cum comperisset Ptolemæus, Cleomenem sua ipsius violenta manu trucidatum, cadaver detracta pelle in crucem sustolli jussit, & cum cura custodiri. Ponuntur aliquot dies in hac custodia, animadvertunt tandem milites circa suspensi caput, miræ magnitudinis serpentem repere, & saginam sibi ex adesis artubus instruere. Incessit regi Ptolemæo trepidatio, & cum ea quoque superstitio, ne fortassis innocentem & humana sorte majorem in furcam extulerit. Alexandrini quoque ad supplicii locum confluunt, & viperam illam per cadaveris caulas (ut loquitur Lucretius) libere vagantem, curiose spectant, Cleomenem heroem appellant, & Deorum filium. sed erepta illis hæc mens est ab eruditis aliquot viris, qui liquido docuerũt, è putrescente bove apes, ex equo vespas, ex asino scarabæos, ex hominis medulla serpentes progigni. En, quantos thesauros vestes cõtegant, an non merito pretiosæ sint, quæ semen tam pretiosum, nempe viperinũ convelant? Plutarcho & Plinio fidem vix negabis: sed alium do testem & recentiorem.

VI. Fuit hoc nostro ævo nobilissimus juvenis, & qui Hyacinthus aliquis, aut Damocles haberi poterat, ob eximiam oris venustatem. At cum moriendum est, eximius nullus est; neque ille juvenum formosissimus cæcum furorem mortis tam eleganti & luculento vultu à se abstinuit; moriendum fuit. Hîc locus induciarum nullus est. Venit ergo ad extrema in ipso ætatis flore, & dum nasceretur hæc rosa, consenuit. Adsunt cognati, lectum sepiunt, diversa plorant, precantur multa, illud tamen maxime, uti posteris vultus sui vel sic exhausti & pallescentis effigiem velit non invidere. ita rogant omnes, hoc sibi monimentum relinquere non gravetur.

Surdus est æger ad has preces (uti olim ad similes fuisse dicitur Agesilaus) hoc solum illis annuit, ut postquam plusculos dies cum matre sua Terra fuerit, sepulchrum aperirent, & eam quam tum reperirent formam, penicillo excipi ac depingi curarent. Maluissent equidem cognati obsecrationem suam non repudiari, pondus tamen & momentum habuit apud illos hęc juvenis jussio, quia extrema. Faciunt ergo ut jussit, extinctum terræ inhumant, certosq; dies, uti eduxerat, expectant. Tandem urnam pandunt; sed heu quam fœde mutatum offendunt! illam paullo

ante venustissimam faciem certatim vermes lacerant ; diaphragma seu dorsi spinam aliquot serpentes occupant; macellum dixisses è quo carnes emerent esurientes colubri. Horrent consanguinei tanquam ad revelatam Persei parmam, & pæne lapideo frigore obrigescunt, nec jam vel oculis vel naribus viciniores esse sustinent, & quia id morienti datis dextris promiserant , fidem verentur fallere. Pictorem ergo adducunt, qui juvenem non juvenem sed sepulchralem larvam depingat. Extat adhuc hodie in illustri Germaniæ loco lacrimanda hæc effigies, quæ ut ætatem ferret, saxo etiam incisa est.

Etiamnum dubitamus, cui impendamus servitium & cultum , cum corpus colimus ? Sed amor corporis ad illam subinde dementiam excrescit, ut malimus perire, quam non servire corpori. Et ut lignum occulta teredo consumit, sic animnm vitiat paullatim & exedit ignava & se unam contemplans luxuries. Hinc ad insaniam concupiscimus, quidquid corpori placet. Apud plerosque tandem piaculi loco est, corpori non in omnibus obsequi.

Sed antequam tertiam hanc vesperam claudamus, alter in alterius sinum, Gerarde, suaviter & candide rem magnam confabulemur.

Ecquis est hodie, obsecro, qui cum

insanientibus, non dico, insaniat, sed non insanierit aliquando? Contemplare mihi hominem non exquisitissime cultum, quantum tamen etiam iste in cultu exhibet inaniarum? Vide pileum è pilo canis Pontici, unà cum pilei cingulo sexcenties jam mutato: vide comam curiose structam, barbam in peregrinos ritus attonsam, neque hîc tamen ulla constantia: collare, oculorum fabula, innumeris gaudet mutationibus, hoc solo venustum, quod nunquam idem, quod varium semper & mutabile: thorax suam patriam ignorat, nam in pluribus provinciis domi est: caligæ toties in novam formam transeunt, quoties hero suo delirare lubet. Et quid tibi, quæso, de ligulis videtur, quarum totus exercitus caligis illudit mira ridiculæ elegantiæ vanitate. Ligularum harum ea lex est, ut solutæ caligis involitent, non adstrictæ. An hos tales, non dicas pueros, solutis ligulis jam paratos, ad excipiendam betulam? Alicubi his caligarum ligulis præfigunt aurum, ut fures escam habeant cui insidientur: tintinnabula iis commodissime appenderentur, ad convocandos spectatores. Gerarde, fateor, improbum votum hîc mentem subit. Velim urbes illas plenas esse furibus, sed qui tantum has auro armatas ligulas, & si quid harum nugarum est, dextre

præscin-

præſcindant, arriſuro utique Mercurio. Sed poſt caligas tot ligulis non ligatas, ſed pæne ad volatum paratas, etiam periſcelides inſpice, quæ modo ante genu dependent, jam ad latus, jam etiam pone genua in globum adſtringuntur. De calceis nihil habeo dicere, cum pæne nullus illorum amplius ſit uſus, niſi inter pauperrimam plebem. Iam cothurnos gerunt viri fæminæque. Ignotum tibi eſſe haud poteſt novum calceamenti genus, utrinque liberaliter feneſtratum, & baſi ligneola ſuffultum. Ita cothurnati jam incedimus, & calceos caprinos oſtentamus. Non abſurde, hiſtriones & mimos nos dixeris, ad agendam in ſcena fabulam conductos. Ecquis non hodie, aut Heraclitum induat oculis jugi fonte rorantibus, aut Democritus fiat petulanti ſplene cachinno? adeo multum ridiculi, multum & laſcivi habet veſtitus noſter.

In feminarum comptu res infinitæ obſervationis eſt. Ambitioſæ ligulæ etiam per illarum capita jam ſerpunt, ſed adſtrictæ. Cetera quis narret? Illud cui riſum non moveat? Olim collaria largius excurrentia filis ferreis aut argenteis fulciebantur, jam neſcio quis * ſericus paries à cervice in obliquum ſeſe attollit; jam collo geruntur propugnacula, quibus

* Kreß heber.

quibus ſtructiſſimum collare quieta ſtatione recumbat.

Ger. Ligulæ ſericæ, quarum ante mentio, tam pervulgati moris & uſus ſunt, ut putem ad id ævi nos pervicturos, quo etiam barba his vinculis illigetur. Adeo namque hæc ligularum hæreſis veſtitum omnem occupavit, ut illum, velut arborem vermes, omni parte perreptet. Caput, vittas, capillos, collaria inſident. Olim in ſcorteis collobiis potiſſimum cernebantur, ab his in caligas, inde in calceos deſcenderunt. Ego cum tam multum ſuperfluæ oſtentationis cerno, illud Diogenis animũ ſubit: *Quantis non indigeo!* At miror, Polychroni, nil à te dictum de * amylo glutinoſo, quo collaria firmantur. *Pol.* Gerarde, nunquam dicendi finis ſit, ſi omnia veſtitus vitia perſtringenda. Per omnium gentium veſtes imus, ut in uno Germano nunc gentes videas omnes. Hîc in memoriam recurrit, quod ipſe audivi ab eo qui candidum illud gluten collarium coquit. Affirmavit hic triplex amyli genus à ſe vendi: Libram unam amyli vilioris * quinq; ſeſtertiis; libram ſelectioris ſex aut ſeptem ſeſtertiis; libram optimi decem ſeſtertiis eſſe venalem. Enimvero, ait, viliſſimi hominum, quibus vix ſciſſile induſium eſt, collaribus ſuis candefaciendis & firmandis amylum emunt

* Kreß ſtarck.

* 20. Kreutzer.

munt ſelectiſſimum, ditiores ſæpe vilius. *Ger.* Rem miram dicis, ſi veram. *Pol.* Veriſſimam. Et vide hîc cacodæmonis vafritiem. Ditioribus ea vanitas non diſpliceret, ſed nummis parcunt. Tu jam cogita, quam largam ii dent ſtipem, qui etiam in his tam ſordidi. Plerunque recte dicitur: Quo ditior, hoc avarior. Deinde cum opulēti ut plurimum ſuas opes jactent, ſatis vel hinc ſuperbi ſunt, nec opus eos à diabolo multum vellicari. At vero tenuiores, cum à nummis nequeant, à veſtibus pretium ſui parant. Vide, obſecro, mi Gerarde, quam nos varie cacodæmon vinciat: opulentos avaritia, egenos ſuperbia irretit. *Ger.* An non leges veſtiariæ ſunt? *Pol.* Sunt, tam priſcæ quam novæ: ſed quis eas obſervat? At fingamus his legibus religioſe obtemperari, nec ullius veſtem eſſe holoſericam, cui ſolum pannus aut corium permiſſum, nihilominus graviſſime hîc delinquitur. Nam etſi veſtes non peccent materia, peccant tamen forma, quæ plerunque vaniſſima, & omnis honeſtatis ignara. Hîc Rhodus, hîc ſaltus. Interea nemo ſe reum fatetur. Sartor excuſat, & ſic dictari ait. Qui veſtem dictat: Hoc, inquit, ſartor curabit, qua ratione me juvenem, me ſponſum, me talem veſtiat. Ita utrimque palliata ſuperbia eſt:

Sed

† Heler vnd ſteler.

Sed noſti † ſuaſoris & delinquentis parem eſſe culpam.

Eo certe inſaniæ prolapſi ſumus, ut veſtitus vix poſſit eſſe levior & magis ad laſciviam factus. Et quod pejus, tam pertinaciter his deliriis favemus, ut nec bella, nec peſtem, nec annonæ caritatem multum curemus: veſtitus nec minima quidem parte plus honeſtatem ſapit. Quærimus nimirum, non quo involvamus, ſed quo opes projiciamus. uſque adeo fortunas perdere pulchrum eſt. Et quæſo te, feminarum veſtes intuere: quam eæ leves ſunt & laſcivæ! Calcei nivem æmulantur, palla variè farta colores refert operoſiſſimos colorum; nativa omnia jam ſordent: palliolum fœde curtum humeris injicitur, non ut tegat, ſed ut ornet. Quamvis hoc ipſum jam aliud atque aliud. In nobilioribus feminis virorum nunc pallia cernuntur. Et quamdiu hoc? nuperrime monſtrum feminæ vidi: erat ea non ocreis tantum, ſed & calcaribus, ſed & pugione ad latus pendulo armata: pileum habebat ritu militari, criſtis inſignem. Tu ſi eam vidiſſes, aut Palladem, aut ipſum certe Martem dixiſſes. Eam ætatem, Gerarde, vivimus, qua viri paullatim feminæ fiunt, & veſte, & crinibus; qua & feminæ viros induunt, atque in urbibus ac pace majeſtatem ſpirant bellicam. Sic

omnia

omnia invertimus. Profecto vestium luxus inter Christianos nimium invaluit. Sed num ignoramus, à nobis non solum corpus castum, sed & castum animum castasque cogitationes postulari? Hæ leges Euangelii sunt. At vero vestitus tam lascivus his legibus aperte contradicit. Libidinis negotium fideliter curat hæc vestium insolentia.

Verum, ut dixi, qui se reum fateatur, nullus est. Difficile nobis videtur consuetudinem evertere; quod usitatum ac receptum est, sequimur, ne contra morem agamus. Hoc fuco culpam prætexímus. Heu quam non speranda est emendatio, ubi vitia in mores transeunt! A la mode Monsieur.

In memoriam hîc venit apologus de equo & equisone. Equiso non tantum Hipponæ, sed Mercurii quoque scholam triverat, & ex arte poterat furari: itaque avenam quotidie subtrahebat equo, eamque vendebat. Nihilominus equum solerter curare, accurate calceare, sternere, strigilare, infrenare, atque ita credere avenam tam fideli opera restitutam, & equum non minus obesum ac nitidum fore, quam si bona fide avena ei præberetur. Hoc autem equus indignari, & equisonem suum audacter alloqui: Heus tu, ajebat, bona strigilis & mala pastio, non commendant equum: Si me vis corpulē-

rum, avenam in posterum ne subtrahe. Da mihi quod meum est, & tu quod tuum est cura, sic utrimq; melius habebimus.

Modo prorsus simillimo & nos agimus, quo ille furacissimus equiso. Corpus lavamus, ungimus, ornamus & polimus; tanto tempore vestes induimus, tanto capillos struimus, tanto stolam fundimus & cutem fingimus, tanto speculum consulimus, & collum demulcemus, tanto alia corporis ornamenta disponimus, ut scilicet è capsula & speculo prodeamus. Atque in his omnibus libidini egregie ancillamur, & tanquam suspensa hedera venalem castimoniam prodimus. Ah, nec dimidium quidem curarum & laboris animo impenditur. O furaces equisones! hoc est avenam equo sublegere, omnem pæne curam & laborem impendere corpori, huic dies & annos consecrare:

Terentius.

——nosti mores mulierum:
Dum moliuntur, dum comuntur, annus est.

Hæc fiunt, & quis se reum fatetur? Negari tamen certe non potest, libidinem & lasciviam hoc corporis ornatu strenue promoveri. O Munde immunde quam multa numeras mancipia, cum interim vix ullus sit qui se tuum fateatur esse mancipium.

O Chri-

O Christiani, si vultis ut optima pars vestri non pereat, non tantum ad strigiles & phaleras equi, sed ad pabulum quoq; attendite, non exteriora solum, sed animum curate, & hunc maxime. Corpus bene vestire, bene pascere, animi vix ullam curam gerere, quid aliud est quam equum studiose fricare, & inique pabulo privare. Inanis fatuusque cultus est purpura fulgere, mente sordescere. Et indignum prorsus, tot horas his vilibus dare. Animi moderati, serii, sedati ac compositi signa è modesto ac moderato cultu elicimus. Ita fere quo quisque prudentior ac maturior, hoc in veste modestior. Beatos nos, si tantum venerationis, temporis, sudoris in Deum conferamus, quantum in hanc vestium nimiam religiositatem. Ah, ubi in Christiano nomine Christiana facta?

Aliter Eberhardus Sueviæ dux, qui æternam sui memoriam ad posteros consecravit, laudabili vestitus frugalitate. Venerat ad eum juvenis sacerdotium impetraturus. Forte huic candidato ventus talarem vestem aperiens, ita reflarat, ut princeps caligas ritu militari scissas videret. Qui illico, ut erat morum ac disciplinæ acerrimus vindex, hominem jubens facessere: Tu, inquit, militem agis, & sacerdotium ambis? Tua te vestis prodit, quam male cultus tibi sit ani-

Eberhardus Barbatus.

mus: abi, nil impetras. Nimirum judex animi vestis, & de moribus pronuntiat habitus. Vbi videris in nitore supra mediocritatem curiosum, & quasi ad fastidium elegantem, totum pæne animum in vestem defluxisse cogita; alibi ne quære.

Hoc tam multiplex luxus choragium innumera infert damna, ut jã demonstravimus. Rem hîc in compendium conferam. Vestitus ad hujus ævi mollitiem factus, Castimoniam, Tempus, Pecuniam occultis, sed maximis viribus suffuratur, & ubique spargit nequitiæ semina. De Castimonia res in aperto est: ad libidinem sæpe potentius invitat petulantia adscititiæ polituræ, quam præstantia formæ; imo hæc sine illa quandoque spernitur. ita lasciviæ negotium maxime agit oculis blandiens vestitus: De Tempore quid cõtroversi? Ille omnium minime temporis parcus est, qui sui corporis servus est. Horæ integræ in otiosissimos hos labores insumuntur, nec id in damno ponitur, quod longe damnosissimum est. Quisquis horam aufert vel unicam, nil dignum tanto impendio redditurus est. Pecuniam variis meatibus illic diffluere, ubi vestium luxus in pretio est, nemo non experitur. Mihi nuper maximæ urbis patricius ingenue fassus est, se suosq; cives occulta, sed ambitiosa paupertate

Proximo c. 10.

tate

tate incredibiliter laborare, atque si cui civium etiam primariorum mille antea floreni fuissent, jam nec centenos superesse. Hic ego interpellans: Quo ergo, inquam, omne aurum diffluit? Non in mensas primas, nec secundas, respondit ille, sed in arcas vestiarias: quamquam & convivia apud nos olim & rariora fuerint, & frugaliora. Tanti est *vestiri.* Hæc nostra est patientia, ne luxus decrescat, patimur decrescere divitias.

Sed num scire cupis, Gerarde, quid Christianos Hierosolymis, quibus olim potiebantur, ejecerit? Compendio dicam. Princeps Saracenus, Admiraldum vocant, in Christianos humanissimus, Canonico Tajectensi Guilielmo quondam narravit, Christianorum leges inde sibi notas, quod puer educatus esset Hierosolymis, in ea tamen urbe mores tunc viguisse corruptissimos: Gulæ & Luxuriæ cognatis vitiis neminem non deditum; vestitus vero insolentiam fuisse tantam, ut verbis æquari vix possit, tam varie & forma, & colore, & pretio exorbitatum. Quantum istud me offenderit, ajebat, vestes meæ pro me dicent. Eæ profecto nec auro nec serico virgatæ, sine plicis, sine artificiosis suturis, nihil curiositatis aut artis præferebant. Addidit: Ecce, hæc illa sunt vitia, ob quæ Deus Palæstinam Christianis denuo ereptam

Fuse narrat. Cæsarius Heisterbach. l.4. de mirac. c.15.

ptam aliis commiſerit. Ita nos non tam noſtris viribus vos illinc ejecimus, quam veſtris vitiis. Hæc Canonicus ille Trajectenſis Guilielmus, qui poſtea ſacræ Ciſtercienſium familiæ ſe adjunxit, fideli narratione aperuit.

En, Gerarde, etiam ab hoſtibus noſtris ſapere docemur, modo ſint qui diſcere non recuſent. At nos, poſt clades etiam noſtras, cladium cauſſas amamus, tam alte nobis hæret inepta & miſera vanitas. Pedi ligneo in aurea crepida, ut verbum eſt, ſimillimi ſumus.

Lucianus adverſus indoctos.

Fuit in Aſia vir opulentus, cui calamitoſo caſu, cum per nives iter faceret, putrefactus frigore uterque pes deperiit. Ille tam miſerabilem fortunam expertus, ut infelicitatem ſuam ſolaretur, mutilo corpori aptavit pedes ligneos, quos & calceis texit: ipſe famulis innixus, novo ſed ægro inceſſu ſeſe inferebat. Vbi hoc inſuper ridiculum comminiſcebatur, ut crepidas pulcherrimas ſemper & novas haberet, quibus ſcilicet ſpecioſam faceret miſeriam ſuam. O nobilem compoſitionem! *Pes ligneus in aurea crepida.* Iſtud nos feliciſſime æmulamur: Miſeriarum, vitiorum, ignorantiarum ſcatemus, clauda mente & ſenſibus ficulneis ſumus, plane *pedes lignei*: veſtibus tamen, ſupellectile, libris, ac ædibus ſpecioſis ſtudemus

mus enitere. Nimirum, ut magis conſpicua ſit noſtra inſania, & miſeria ſpecioſior, libet cum ratione inſanire. Ita humanæ ſtultitiæ præclarum ſtat trophæum & ſymbolum, *Pes ligneus in aurea crepida*. Quid tu ad hæc, Gerarde?

VII. *Ger*. Tot ictus infers, Polychroni, ut vel ſuperbiſſimam quercum dejeceris. Tam à me quam ab aliis emendationem ſpera. *Pol*. Si modo ſperare liceat conſtantem. Mores noſtros noſti, Apriles dies imitamur, quorum ſæpe ſerenus ortus, occaſus pluvius: id jam ſupra demonſtravimus, de Conſcientiæ & Cælitum cultu. Sed omnibus horis dicendum eſt, quod nunquam ſatis dici poteſt. Nimium flexibiles ſunt hominum voluntates, inſtabiles nimiū mobileſque. Leviter incipimus, varie imus, inconſtanter progredimur, diſſimiliter finimus. Volaticus eſt ſæpe conatus noſter, qui à ſeipſo brevî deſciſcit. Itaq; aſſiduiſſime ingerendum nobis eſt illud: *conſtanter*.

Fons eſt in Idumæa, ut refert Iſidorus, qui ter in anno mutat colorem. Parum eſt hoc noſtræ inconſtantiæ; ter in hebdomade, ſubinde ter in die ſincerum virtutis colorem mutamus, ſicut lacus ille qui apud Troglodytas eſſe dicitur, ob maleficam vim inſanus appellatus. Hic ter de die fit amarus ſalſuſque, ac deinde dul- Plin. l.31.c.2.med.

dulcis, totiesque noctu etiam mutat, scatetque albis serpentibus vicenûm cubitorum. Ab hujus aquæ genio nō multum diffident mores nostri, qui tam inæquabili motu feruntur, ut jam blandi, jam asperi; aliquando profusi, mox sordidi simus, jam vehementer amemus, jam supra modū oderimus, nunc sanctimoniam induamus, jam toti prolabamur in vitium: omnis dies, omnis hora nos mutat. Sed non est quod hujus rei culpam aut diabolo impingamus, aut Mundo. Neminis alterius vitio mali sumus, sed nostro. Illud Spartani dictum mihi etiam nunc semper in animo hæret: Athenienses scire equidem quæ recta essent, sed nolle facere. Atheniensium nos prorsus simillimi sumus, quæ agenda sint, exacte scimus, sed agere ea nolumus:
Ps. 35. v. 3. Noluit intelligere ut bene ageret. Ignorantiam culpę prætexere non possumus, cum ignorantia voluntaria laboremus: voluntarie ignorat, qui discenda discere non curat, aut si quę recte didicit, didicisse male dissimulat. Atque his quidem decretum est non bene agere, sed modo hunc, modo illum voluntatis impetum sequi. Vt Chamæleon, quoniam aura (ut ajunt) non cibo vescitur, hianti semper est ore: sic illi variarum cupiditatum vento inflantur, hoc volunt, hoc nolunt: hoc hodie spernunt, cras appetunt.

petunt. & ut rami aut tigilla quæ fluminibus innatant, temere impingunt in hanc illamve partem: ita nos varie fluctuamus, & sæpe nec icti sapimus, vel bestiis magis excordes. Memini me legere, viro nobili in aula VVirtenbergensi canem fuisse, qui ubi vel semel tantum ab aulicis canibus male acceptus est, injuriæ damnique memor, deinceps herum suum ad vestibulum tantum arcis aulicæ comitatus est, & mox domum se recepit in tutum. Observavit dominus sui canis tam circumspectum obsequium, &: Vere, inquit, meus canis plus me sapit: ego in aula toties pessime habitus, in dies tamen usque redeo.

Io. Manl. tom. 3. collect. p. 196.

Et nos quoque, moniti toties, rogati, castigati toties in easdem iterũ culpas impingimus, frequenter gravius, quam ante, *& mentitur iniquitas sibi.* Ita fit subinde ut ad aliquam habitus sobrietatem nos componamus, corporique detrahamus superflua. Et quamdiu hoc? dum nos pœniteat fuisse hac in re sobrios & frugales. tunc autem ejuscemodi pœnitentiæ obnoxii sumus, cum videmus aliis non eandem in veste modestiã placere, cum veremur ne minus opulenti, aut parci sordidiq; habeamur. Sic nostra probitas ad aliorũ oculos se fingit, ad sermones aliorum huc illuc se vertit, & quod erat, esse desinit;

Ps. 26. v. 22. Senec. epist. 120.

ſinit; ſic modo palliati modo togati, frugi ſumus & graves, & modo prodigi & vani: mutamus ſubinde perſonam, & contrariam ei ſumimus quam exuimus, plane multiformes ſumus. Magnam rem puta, unum hominem agere. Malę mentis indicium eſt hæc fluctuatio, ac inter ſimulationem virtutum, & amorem vitiorum

3 Reg. c. 18. v. 21. aſſidua jactatio. Vſquequo claudicatis in duas partes (clamat Elias) ſi Dominus eſt Deus, ſequimini eum; ſi autem Baal, ſequimini illum. Quid ora hominum pavemus, quid mortalium oculos reformidamus, ſi Deus Dominus noſter, ſi modeſtia in cultu placet, cur Deum offendere, modeſtiam abjicere non veremur? Divi

Vita S. Bernardi l. 1. c. 7 Bernardi ſoror, hac in re animo fuit plane non femineo. Fortiter incœpit, conſtanter perfecit incœpta. Petiverat illa in colloquium cum fratre admitti: ſed quia comptior erat quã fratris oculis probari poterat, ab aditu monaſterii repellebatur. Hanc illa injuriam mitius ferens, fratri renunciari juſſit, ſi delinquentem rejiceret, ſaltem admitteret corrigi volentem. Admiſſa eſt. Hîc ei Bernardus graviſſimis verbis, & in os, illum veſtium luxum & vaniſſimum lenocinium objecit: Chriſtianæ feminæ non eſſe, corpus brevî in putredinem iturum ſic perornare. Profuit illi hæc audiiſſe, nec diſtulit ad frugem ſe corri-

corrigere: mox pretiosam vestem, mitras, armillas, monilia, inaures, vittas, speculum, discerniculum, anulos, gemmas, & omnem mundum exilio damnavit æterno, jussitque Pompam & Voluptatem res sibi suas habere, ipsa Domino deinceps servitura. modestiam quam cœpit, hanc & finiit. Non languide ad virtutis difficultatem exurgendum: alacriter incumbendum est inchoatis. Vera modestia non tam principium invenisse gaudet, quam finem addidisse: in extremo actu non corruit, usque ad *Plaudite* persistit, à carceribus ad metam decurrit.

VIII. At nos, ô arundines vento agitatas, ô homines mollibus vestitos! quibus tunc demum modestia in cultu placere incipit, cum numi in fundo suspirant, imo sæpe ne tunc quidem. nam multis suavius est nomina contrahere, quam aliquid pompæ vestium detrahere. O Iordanis accola, ô Ioannes Baptista! quam constanter rigidissimam tui vestitus modestiam, ad usq; ultimum vitæ actum retinuisti! cameli pellem, non purpura, non serico unquam emutasti. Nos vero indociles discipuli, nec monita sequimur magistri, nec exēpla: annis & sæculis in eadem classe hæremus, aut si paullulum promovimus, mox ad eandem recurrimus.

Cleobulus in convivio septem sa-

pientum apposite narrans apologum: Luna, inquit, à matre petiit, tunicam sibi suisque annis convenientem texeret. Cui mater: Et qua ratione id possim, ô mea filia, cum te modo grandem & obesam, modo gracilem & perparvam videam? mutabilitatem ejura, & vestem à me spera. Lunæ nos germani fratres sumus, & jam decentem in veste modestiam sapimus, jam pompam & fastum spiramus, frequenter in hoc etiam expiramus. Indubie, Gerarde, nosti, quem exitum sortita sit nobilissima illa Campaniæ Comitissa, Maria Ludovici Pii Galliarum regis filia, sed moribus non perinde similis parenti. Hæc, licet vidua, nihilominus ambitiosissimum corpori cultum non desinebat, dum mors pulsaret fores, & irrueret importuna. Iam ergo moribunda Persaniæ abbatem acciri jussit, cui conscientiam aperiret: verum cum ille advenisset, illa jam è vita discesserat. Neque hic morati famuli, rerum suarum quisque satagebat, hic vestem, hic vasa, ille culcitras, iste tapetia diripuit. sed nec mortuæ parsum est. nam infimæ sortis homo, dominæ suæ cadaver lecto evolutum, in terram pronum ejecit, & sibi linteamina in spolium rapuit. Admissus demum abbas in defunctæ conclave, ubi miserabile hoc spectaculum vidit, & corpus illud,

Thom. Cantiprat. lib. 1. mirac. cap. 7.

illud, cultissimum olim, jam male opertum & abjectum humi reperit, exclamavit: Venite, cernite nobilissimæ Comitissæ pompam: En, hic rerum humanarum exitus, hæc fides est fallacium voluptatum, hanc habent clausulam mortalium triumphi. ô vanitas, ô ludibrium! ita, mi Gerarde, ita qui hodie florent, in autumno suo decident, & fortassis etiam calcabuntur. Viderit, quem juvat de carne gloriari.

IX. *Ger.* Licetne interrumpere? huic non absimilem eventum nuperrime mihi recitari audii. *Pol.* Dic liberrime. *Ger.* Camberiæ in provincia Lugdunensi, anno millesimo quingentesimo octogesimo septimo, matrona nobilis, amœniore cultu, quam decebat, delectabatur dum viveret. Admonebat eam frequenter sacerdos, qui ei à confessionibus fuit, meliori daret operam ornatui, quo placeret non humanis oculis, sed Deo. Illa, ut erat ingenio liberiore, serium sermonem familiari joco eludens, solebat rogare, corporis colendi curam sibi relinqueret, aliud nunc ævum, alios esse mores: sciret, & sibi, animi sui salutem cordi esse, quare hoc unum potius orare, ut in extremo vitæ tempore adesset morienti. Sacerdos, adfuturum se recepit, si quidem ullo modo posset. Et vero etiam adfuit, sed illa

sibimet

ſibimet non ſatis aderat, nam morbus miſeræ audiendi uſum abſtulit. ita æquoDei judicio factum videtur, ut quæ ſalutaria ſacerdotis monita noluit audire cum potuit,nec audire quidem poſſet,cum velle debuit. *Pol.* Igitur, ut audio, mortua eſt ſurda & tacens,ſed nunc etiam vivit exemplo & inclamat imitatores ac imitatrices,ut ſint in cultu moderatiores.

Quin ergo iſta contemnimus,propter quæ vulgus inſanit?Satis paruimus corpori, reddamus nos tandem in diſciplinam virtuti. Præclare Romanus ſapiens: Fateor, inquit,inſitam eſſe nobis corporis noſtri caritatem; fateor nos hujus gerere tutelam,nec nego indulgendum illi, ſerviendum nego. Multis enim ſerviet qui corpori ſervit, qui pro illo nimium timet, qui ad illud omnia refert. Sic gerere nos debemus, non tanquam propter corpus vivere debeamus,ſed tanquam non poſſimus ſine corpore. Hujus nos nimius amor timoribus inquietat,ſolicitudinibus onerat,contumeliis objicit.Et hoc ipſum tam vere quam ſapienter in hæc verba conſignat:Honeſtum ei vile eſt, cui corpus nimis carum eſt. Et ſicut plerunque quorum corpora in ſagina, eorum animi in macie & veterno ſunt,ſic etiam quorum curæ adeo fervent in colendo corpore,horum in ornando animo ſtudium fere nullum

Sen. epiſt. 14 & 88.

nullum eſt. Vt catuli ad venandum inepti ſunt, qui ſaltare & ejuſmodi delicias norunt: ſic ad exercitia magis ſeria & ſacra parum apti, qui in curioſiore ſui cultu operam ponunt. Simplici cura conſtant neceſſaria, in delicias laboratur: ſed labore non vano tantum, ſed & noxio. Idem ep. 90.

Dionyſius olim rex Siculus, Archidami filias multi pretii veſte donavit. quas tamen Archidamus modeſte recuſans ajebat: Vereri ſe ne ſuæ filiæ tam inſolenti amictu turpes videantur. Intellexit vir prudens virgines nullo cultu melius ornari quam ſimplici. Sane ut luxus veſtium animum parum ſobrium arguit, ſic ſpectatores ad libidinem ſuavi fallacia invitat ac pertrahit. Decet autem ut homo caſtitatis amans & virgo, undique virgo ſit, nec ulla ex parte ſignificationem det corruptæ mentis. Cur ergo vitiis jam ante in nos graſſantibus ſubſidium feramus, labore tam ſumptuoſo? Optime dixiſſe mihi videtur Muſonius, qui eodem modo utendum eſſe ajebat veſte, quo armis; nimirum tutando corpori, non oſtentando. Sicut igitur ea optima ſunt arma quæ firmiſſima, non quæ nitidiſſima: ſic optimus eſt amictus, qui corpori commodiſſimus, non qui ſplendidiſſimus, aut qui ſpectantium oculos in ſe rapiat, ſed qui ſeveritatem redo-

redoleat, qui pudicitiam teſtetur.

Quid ergo vani agimus, quid corpori, hoſti noſtro ſplendorem quærimus tot ſumptibus? quid ingenioſi ſumus in perniciem noſtram? Deum culpa offendimus, hominibus exemplo nocemus, egenos ſubſidiis fraudamus, rem familiarem frangimus, tempus pretioſiſſimum, irrecuperabile dilapidamus. Apage mihi hanc peſtem, ſi aliter placere aliis nequeam, niſi diſpliceam Deo, malo diſplicere omnibus, ut uni placeam Deo. Gerarde, ſancte potius quam ſcite veſtiri velimus, &c, ut Auguſtinus loquitur, non affectemus veſtibus placere, ſed moribus.

In reg. tom. I. fine.

Eccl. c. 4. v. 12.

Et hæc de cultu *Conſcientiæ*, *Cælitum*, *Corporis* dicta ſint. Triplex funiculus eſt ruptu difficilis. Hæc triās mihi viſa eſt inſeparabilis. Cælitum cultus illic exiguus eſt, ubi nullus eſt cultus conſcientiæ vel animi, & multus corporis. Qui corpus tam ſtudioſe colit, conſcientiam profecto negligit; porro qui conſcientiam ſilveſcentem habet & incultam, quomodo colet Cælites? Ergo, mi optime Gerarde, ut non negligamus conſcientiam, minus colamus corpus, & plus Cælites.

FINIS.

APPROBATIO

R. P. Provincialis.

TRismegiſtum *Chriſtianum*, *quem* P. Hieremias Drexelius, *Societatis noſtræ presbyter ſcripſit, aliquot ejuſdem Societatis Theologis cenſum probatumque; Ego* Gualterus Mundbrot, *Societatis* Ieſu *per ſuperiorem Germaniam Præpoſitus Provincialis, facta mihi poteſtate ab admodum R. P. N. Generali* Mutio Vitelleſco, *in lucem dari permitto, fidemque mea manu facio, & more Societatis conſigno, Monachii Nonis Iulii, Anno Chriſtiano*, 1624.

Gualterus Mundbrot.

